

AKADEMIA
OBRONY
NARODOWEJ

Ppłk dypl. Marek PIETRZYK

ROLA I ZNACZENIE ĆWICZEŃ WOJSKOWYCH W PRZYGOTOWANIU DOWÓDZTW I WOJSK DO REALIZACJI ZADAŃ POZA GRANICAMI KRAJU

Rozprawa doktorska

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/6809
05-006809-001-0

67764

WARSZAWA

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ STRATEGICZNO – OBRONNY

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 67764
Akademii Obrony Narodowej

Ppłk dypl. Marek PIETRZYK

ROLA I ZNACZENIE ĆWICZEŃ WOJSKOWYCH W PRZYGOTOWANIU DOWÓDZTW I WOJSK DO REALIZACJI ZADAŃ POZA GRANICAMI KRAJU

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr ewid. 5/6809

Rozprawa doktorska
napisana pod kierunkiem naukowym
prof. dr. hab. Stanisława ŚLADKOWSKIEGO

WARSZAWA 2006

SPIS TREŚCI

Rozdział 1. WPROWADZENIE ... 7
1.1. Geneza tematu ... 7
1.2. Przedmiot i cele badań ... 10
1.3. Problem główny i problemy szczegółowe ... 11
1.4. Ograniczenia ... 12
1.5. Hipotezy robocze i zadania badawcze ... 12
1.6. Przebieg badań ... 14
1.7. Charakterystyka metod badawczych ... 16
1.8. Charakterystyka badanych respondentów ... 18

Rozdział 2. OPERACJE WOJSKOWE PROWADZONE POZA GRANICAMI KRAJU. 21
2.1. Operacje wojskowe Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) ... 21
2.1.1. Geneza powstania ONZ ... 21
2.1.2. Operacje pokojowe ONZ ... 22
2.1.3. Tworzenie sił pokojowych ONZ ... 37
2.1.4. Udział Wojska Polskiego w operacjach pokojowych ONZ ... 39
2.2. Operacje militarne i niemilitarne Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) ... 32
2.2.1. Geneza powstania NATO ... 32
2.2.2. Operacje militarne NATO ... 33
2.2.3. Operacje niemilitarne NATO ... 35
2.2.4. Udział Wojska Polskiego w operacjach NATO ... 40
2.3. Działalność Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) ... 44
2.4. Operacja Iracka Wolność (ang. Iraqi Freedom) ... 46
2.4.1. Geneza operacji Iracka Wolność ... 46
2.4.2. Podstawy prawne tworzenia i wysyłania Polskich Kontyngentów Wojskowych do udziału w operacji Iracka Wolność ... 53
2.4.2.1. Źródła prawa międzynarodowego ... 53
2.4.2.2. Źródła prawa krajowego ... 56
2.5. Przygotowanie sił do udziału w operacji Iracka Wolność ... 59
2.6. Charakter operacji Iracka Wolność oraz ewolucja zadań ... 60
2.6.1. Pierwsza zmiana Dywizji Centrum – Południe (MND – CS) w operacji Iracka Wolność ... 63
2.6.2. Druga zmiana MND – CS w operacji Iracka Wolność ... 63
2.6.3. Trzecia zmiana MND – CS w operacji Iracka Wolność ... 64
2.6.4. Czwarta zmiana MND – CS w operacji Iracka Wolność ... 65
2.6.5. Piąta, szósta i siódma zmiana MND – CS w operacji Iracka Wolność ... 66
2.7. Zadania wynikające z charakteru operacji oraz struktury organizacyjne MND – CS ... 67

Rozdział 3. ĆWICZENIA WOJSKOWE, ICH RODZAJE, FORMY, ROLA I ZNACZENIE W PRZYGOTOWANIU DOWÓDZTW I WOJSK DO WYKONANIA ZADAŃ POZA GRANICAMI KRAJU ... 75
3.1. Podstawowe pojęcia i definicje ćwiczeń wojskowych ... 75
3.2. Klasyfikacja ćwiczeń ... 79
3.3. Ćwiczenia wojskowe NATO ... 80
3.4. Ćwiczenia w Wojsku Polskim ... 84
3.5. Rodzaje ćwiczeń wojskowych przygotowujących do udziału w operacji Iracka Wolność ... 91
3.5.1. Szkolenie przygotowawcze ... 92
3.5.2. Ćwiczenia dowódczo – sztabowe z wojskami w terenie ... 96

3.5.3. Ćwiczenia z wojskami ... 98
3.5.4. Ćwiczenia z dowództwami i sztabami ... 100
3.6. Rola ćwiczeń wojskowych w przygotowaniu dowództw i wojsk do realizacji zadań poza granicami kraju na przykładzie operacji Iracka Wolność ... 104
3.7. Znaczenie ćwiczeń wojskowych w przygotowaniu dowództw i wojsk do realizacji zadań poza granicami kraju na przykładzie operacji Iracka Wolność ... 108

Rozdział 4. PROCES PRZYGOTOWANIA I PROWADZENIA ĆWICZEŃ WOJSKOWYCH ... 111
4.1. Proces przygotowania i prowadzenia ćwiczeń wojskowych w układzie narodowym obowiązujący do 2004 roku ... 111
4.1.1. Rola kierownika ćwiczenia w przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń ... 112
4.1.2. Rola kierownictwa ćwiczenia w przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń ... 117
4.2. Proces przygotowania i prowadzenia ćwiczeń według NATO ... 121
4.2.1. Proces przygotowania ćwiczenia ... 121
4.2.2. Struktura organizacyjna ćwiczenia ... 130
4.2.3. Prowadzenie ćwiczeń według NATO ... 143
4.2.4. Ocenianie ćwiczeń ... 148

Rozdział 5. PROCES PRZYGOTOWANIA I PROWADZENIA ĆWICZEŃ WOJSKOWYCH SPRAWDZAJĄCYCH DOWÓDZTWA I WOJSKA PRZED OPERACJĄ POZA GRANICAMI KRAJU ... 152
5.1. Programowanie ćwiczeń ... 153
5.2. Proces planowania i realizacji ćwiczeń sprawdzających dowództwa i wojska do udziału w operacji poza granicami kraju ... 156
5.2.1. Planowanie ćwiczeń sprawdzających dowództwa i wojska do udziału w operacji poza granicami kraju ... 157
5.2.2. Struktura organizacyjna ćwiczeń ... 161
5.2.3. Prowadzenie ćwiczeń ... 166
5.2.4. Ocenianie ćwiczeń ... 168

ZAKOŃCZENIE ... 171

LITERATURA ... 174

WYKAZ RYSUNKÓW ... 176

Wykaz skrótów i akronimów

ACO – Połączone Dowództwo Operacyjne
(ang. Allied Command for Operation)
ACT – Połączone Dowództwo Transformacji
(Allied Command for Transformation)
AG – Grupa Doradcza
(ang. Advisory Group)
AON – Akademia Obrony Narodowej
ATP – Publikacja doktryna taktyczna
BCT – Brygadowy Zespół Bojowy
(ang. Brigade Combat Team)
BTT – Brygadowy Zespół Szkoleniowy
(ang. Brigade Transition Team)
CFACC – Połączone Siły Dowództwa Komponentu Powietrznego
(ang. Combined Force Air Component Command)
CFLCC – Połączone Siły Dowództwa Komponentu Lądowego
(Combined Force Land Component Command)
CFMCC – Połączone Siły Dowództwa Komponentu Morskiego
(ang. Combined Force Maritime Component Command)
CIMIC – Współpraca Cywilno – Wojskowa
(ang. Civilian – Military Cooperation)
CJTF – Połączone Wielonarodowe Siły zadaniowe
(ang. Combined Joint Task Force)
CPX – Ćwiczenie dowódczo – sztabowe
(ang. Command Post Exercise)
CSNPSP – Centrum Szkolenia Na Potrzeby Sił Pokojowych
DWLąd – Dowództwo Wojsk Lądowych
ENDEX – Zakończenie Ćwiczenia
(ang. End of exercise)
EPG – Przewodnik do planowania ćwiczeń
(ang. Exercise Planning Guide)
FTX – Ćwiczenie w polu
(ang. Field Training Exercise)
ICSC – Międzynarodowy Komitet Nadzoru i Kontroli
(ang. International Commision for Control and Supervision)
IFOR – Siły Międzynarodowe
(International Force)
KBWE – Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
KFOR – Siły Wielonarodowe w Kosowie
KZ – Korpus Zmechanizowany
LIVEX – Ćwiczenie z wojskami w polu
(ang. Live exercise)
MARCENT – Centrum Marynarki Wojennej
(ang. Maritime Center)
MNB – W – Międzynarodowa Brygada – Zachód
(ang. Multinational Brigade West)
MNC – I – Międzynarodowy Korpus – Irak
(ang. Multinational Corps – Iraq)
MND – B – Międzynarodowa Dywizja Bagdad
(ang. Multinational Division Baghdad)
MND – CS – Międzynarodowa Dywizja Centrum – Południe
(ang. Multinational Division Center – South
MND – SE – Międzynarodowa Dywizja Południe – Wschód
(ang. Multinational Division South – East)
MNSTC – Międzynarodowy Korpus Bezpieczeństwa

(ang. Multinational Sequrity Transition Corps)

MiTT – Zespół Doradczo – Szkoleniowy
(ang. Military Transition Team)

MEL/MIL – Lista zdarzeń i incydentów
(Master Event List and Main Incident List)

MON – Ministerstwo Obrony Narodowej

NATO – Organizacja Sojuszu Północnoatlantyckiego
(ang. North Atlantic Treaty Organisation)

NEDP – Wskazówki i Program Ćwiczeń NATO
(ang. NATO Exercise and Doctrine Programme)

NISF – Nowe Irackie Siły Bezpieczeństwa
(ang. New Iraqi Sequrity Forces)

NNSC – Międzynarodowa Komisja Nadzoru i Kontroli
(ang. Neutral Nation Supervision Commision)

NPEP – Program ćwiczń NATO Plus
(ang. NATO PLus Exercise Programme)

OBWE – Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie

ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych

OPCON – Dowodzenie operacyjne
(ang. Operational Control)

OTN – Zespół Obserwacyjny w Nigerii
(Observer Team in Nigeria)

PdP – Partnerstwo dla Pokoju

PKW – Polski Kontyngent Wojskowy

PTT – Zespół Szkoleniowy Policji
(ang. Police Transition Team)

SZ RP – Siły Zbrojne Rzeczpospolitej Polskiej

TACON – Dowodzenie Taktyczne
(ang. Tactical Control)

TCN – Państwa Wydzielające Komponenty
(ang. Troop Contributing Nations)

TF – Zespół zadaniowy
(ang. Task Force)

UE – Unia Europejska

UNEF – Doraźne Siły ONZ
(ang. United Nations Emergency Force)

UNPROFOR – Międzynarodowe Siły Bezpieczeństwa
(ang. United Nations Protection Force)

UNDOF – Siły ONZ Nadzorujące Rozdzielenie Stron
(ang. United Nations Disangegement Observer Force)

UNIFIL – Wewnętrzne Siły ONZ w Libanie
(ang. United Nations Interim Force In Leabanon)

UNTAC – Przejściowe Siły ONZ w Kambodży
(ang. United Nations Transitional Authority in Cambodja)

UNTAG – Grupa Nadzorująca Okres Przejściowy w Namibii
(ang. United Nations Transition Assistance Group)

Rozdział 1.
WPROWADZENIE

1.1. Geneza tematu

Przemiany ustrojowe, jakie nastąpiły w państwach Europy Środkowej i Wschodniej przewartościowały poglądy na zagrożenia militarne, a także na charakter przyszłej wojny oraz sposoby jej przygotowania i prowadzenia. Ponieważ w wyniku tych przemian przestały istnieć dwa przeciwstawne bloki militarne, współcześnie państwa europejskie nie mają potrzeby utrzymywania wielkich liczebnie i ociężałych armii zwłaszcza, że nie przewiduje się wybuchu na kontynencie wojny o dużej skali. W tej sytuacji, zaistniała potrzeba posiadania mniejszych liczebnie, ale bardzo dobrze uzbrojonych, wyszkolonych i wysoce manewrowych wojsk, które będą zdolne do szybkiego oraz zdecydowanego reagowania na wszelkie zagrożenia, w tym przede wszystkim w ramach lokalnych konfliktów zbrojnych. Powyższe poglądy stały się wyznacznikiem do opracowania doktryny obronnej Rzeczpospolitej Polskiej, której przyjęcie zapoczątkowało przemiany strukturalno –organizacyjne w naszych siłach zbrojnych.

Ponieważ zasadniczym kierunkiem polskiej polityki bezpieczeństwa było przystąpienie do Sojuszu Północnoatlantyckiego niezbędne stało się odpowiednie przygotowanie Sił Zbrojnych RP, w tym dowództw i wojsk do funkcjonowania w jego strukturach. Warunkiem podstawowym stało się osiągnięcie pełnej interoperacyjności[1] i kompatybilności[2] we wszystkich dziedzinach działalności wojskowej, a w pierwszej kolejności w zakresie systemów dowodzenia, uzbrojenia i zabezpieczenia logistycznego. Kolejnym warunkiem było przyjęcie doktrynalnych założeń NATO w zakresie gotowości i zdolności wojsk, w tym przede wszystkim wyszkolenia operacyjno – taktycznego, które stanowi niezwykle ważny element umożliwiający prowadzenie wspólnych wielonarodowych ćwiczeń i operacji.

Pierwszym krokiem procesu dostosowawczego naszych sił zbrojnych do funkcjonowania i działania w wielonarodowych strukturach NATO był aktywny

---

[1] **Interoperacyjność** rozumiana jako:
-zdolność danego systemu do działania poza własnym ugrupowaniem z siłami obcego państwa;
-zdolność do przyjmowania w skład swego ugrupowania elementów innych systemów narodowych, Dictionary of Military and Assosciated Terms Washington 1987, s. 194.

[2] **Kompatybilność** – najniższy poziom standaryzacji. Jej celem jest zapewnienie, że równoległa działalność jednej formacji nie zaszkodzi drugiej, płk Mc Bean C. J., Standaryzacja, AON, Warszawa 1992, s. 4.

udział w programie „Partnerstwo dla Pokoju" (PdP). Program ten umożliwiał i umożliwia uczestnictwo w przedsięwzięciach szkoleniowych Sojuszu polegających na przygotowaniu wszystkich komponentów Sił Zbrojnych RP do działania w ramach misji pokojowych i humanitarnych, a także w interwencjach zbrojnych, których celem jest utrzymanie bądź wymuszanie pokoju pomiędzy walczącymi stronami.

Wraz z kontynuacją procesu dostosowawczego w zakresie struktur organizacyjnych dowództw i sztabów oraz zasad ich funkcjonowania w ramach Sojuszu zwiększył się udział Wojska Polskiego w operacjach poza granicami kraju. Zwiększające się zaangażowanie jednostek wojsk lądowych w przedsięwzięcia Sojusznicze i związane z tym zmiany zmniejszające liczebność dowództw i wojsk, niosą nowe wyzwania dla instytucji zajmujących się szkoleniem dowództw, sztabów i wojsk. Te wyzwania to dostosowanie, ujednolicenie i wprowadzenie w Wojskach Lądowych procedur programowania, planowania, przygotowania, prowadzenia i oceny ćwiczeń.

Nie ulega wątpliwości, że udział polskich żołnierzy w operacji „Iracka wolność" jest najpoważniejszym wyzwaniem, przez jakim stanęło nasze wojsko od zakończenia II wojny światowej. W połowie kwietnia 2003 roku władze USA zaproponowały Polsce przejęcie dowodzenia nad jedną z czterech stref, których utworzenie planowano w wyzwolonym Iraku. Rząd RP podjął bardzo odważną decyzję – przyjął propozycję amerykańską i przystąpił do formowania Polskiego Kontyngentu Wojskowego do udziału w misji stabilizacyjnej w Iraku. Rozpoczęto analizę i ocenę sytuacji, jak również konsultacje dotyczące tworzenia Dowództwa Dywizji Międzynarodowej oraz wydzielania i formowania jej jednostek wojskowych.

22 maja odbyła się konferencją poświęcona generowaniu sił. W jej trakcie przedstawiono propozycję składu polskiego kontyngentu. Miało go tworzyć 2200 żołnierzy. Podczas spotkania udział swych wojsk do składu dywizji zadeklarowały: Ukraina, Bułgaria, Węgry, Filipiny, Fidżi, Honduras, Republika Dominikany, Słowacja oraz Hiszpania, Dania, Holandia.

Równolegle z tworzeniem Dywizji Międzynarodowej, rozpoczęto przygotowanie i realizację procesu szkolenia. Kadra sztabu dywizji, brygady i batalionów wzięła udział w kursach w Centrum Szkolenia Na Potrzeby Sił

Pokojowych w Kielcach. Szkolenie dowództw, sztabów i wojsk związane z wykonywaniem zadań w ramach dywizji, niosło od początku wiele nowych, niespotykanych dotąd wyzwań. Nie stanowiła problemu koncepcja czy też formuła ćwiczeń, lecz stan przygotowań dokumentów normatywnych takich jak Stałe Procedury Operacyjne. Ponieważ dokumentów tych nie opracowano w stopniu pozwalającym na realizację ćwiczenia dowódczo - sztabowego i ćwiczenia z wojskami w pełnym wymiarze, zaplanowane formy szkolenia realizowano częściowo w kraju w postaci ćwiczenia dowództwa i sztabu oraz ćwiczenia z wojskami pk.: „Morska Bryza - 03" jedynie dla 22-25% stanu etatowego i częściowo w Bagdadzie głównie dla wojsk na bazie realnej sytuacji operacyjno – taktycznej. W celu przygotowania poprawnej i zrozumiałej przez przedstawicieli wszystkich państw biorących udział w ćwiczeniach dokumentacji, realizacji i oceny ćwiczeń uzgodniono, że będą stosowane wyłącznie procedury NATO.

Zbliżone, jeśli nie identyczne problemy związane tworzeniem i szkoleniem II, III i IV zmiany Polskiego Kontyngentu Wojskowego do Iraku miały miejsce podczas realizacji procesu tworzenia sił dywizji oraz jej szkolenia. Kolejne ćwiczenia dowództw, sztabów i wojsk pk. „Hot Vistula – 03" z II zmianą, pk. „ Desert Lake – 04" z III zmianą przygotowywane i realizowane przez Dowództwo Wojsk Lądowych oraz „Grey Heaven – 04" z IV zmianą, „Eufrat V" z V zmianą, „Eufrat VI" z VI zmianą i kolejne „Eufrat VII" z VII zmianą oraz „Eufrat VIII" z VIII zmianą PKW Irak zrealizowane przez Dowództwo 2 Korpusu Zmechanizowanego, uświadomiły, jaki ogrom przedsięwzięć wykraczających poza przyjęte schematy procesu przygotowania i realizacji ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami należy przewidzieć i uwzględnić.

Od początku swojej działalności służbowej, interesowałem się przygotowaniem i prowadzeniem ćwiczeń, początkowo na niższych szczeblach dowodzenia, a następnie na szczeblu Okręgu i Korpusu. Szczególnie w okresie realizacji procesu osiągania standardów NATO przez Dowództwo Korpusu Powietrzno – Zmechanizowanego, jako szef Wydziału Operacyjnego, miałem możliwość obserwowania jak przebiega proces wdrażania standardów Sojuszu w różnych dziedzinach działalności wojskowej. W Dowództwie 2 Korpusu Zmechanizowanego, już jako szef Wydziału Ćwiczeń i Szkolenia, uczestniczyłem

w przygotowaniu ćwiczeń swojego dowództwa oraz ćwiczeń międzynarodowych z udziałem kadry tego dowództwa, takich, jak np. „Cooperative Lantern 1998", „Constant Harmony 2000" czy „Cannon Cloud 2004". Na wybór tematyki rozprawy wpłynęły głównie moje zainteresowania problematyką osiągania standardów przez Dowództwo 2 Korpusu Zmechanizowanego, w tym szczególnie w zakresie przygotowania i realizacji ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w strukturze międzynarodowej.

Obserwacje poczynione podczas ćwiczeń, szkoleń, warsztatów, sympozjów oraz kontakty z kadrą uczestniczącą w procesie przygotowywania i realizacji ćwiczeń międzynarodowych w tym głównie przygotowujących ćwiczenia dla Międzynarodowej Dywizji Centrum – Południe oraz Polskiego Kontyngentu Wojskowego Irak, skłoniły mnie do wyboru tematu rozprawy, w przekonaniu, że istnieje potrzeba poszerzenia istniejącej wiedzy w tej niezmiernie ważnej dziedzinie.

1.2. Przedmiot i cele badań

Uwzględniając temat pracy oraz przedstawione założenia, **przedmiotem badań** był, rozpatrywany, w ujęciu współczesnych i perspektywicznych uwarunkowań, proces przygotowania i realizacji ćwiczeń wojskowych, jako formy doskonalenia przygotowania dowództw i wojsk do realizacji zadań poza granicami kraju.

Kierując się ustaleniami poczynionymi w ramach badań wstępnych oraz dyrektywnymi założeniami w modelu postępowania badawczego, sformułowałem **główny cel badań** w następującym brzmieniu:

Określenie determinantów wpływających na ćwiczenia wojskowe jako formy przygotowania dowództw i wojsk do realizacji zadań poza granicami kraju.

Osiągnięcie tak sformułowanego celu głównego wymagało precyzyjnego określenia przedmiotu badań, ustalenia charakteru i zakresu prowadzonych prac badawczych oraz rozwiązania szeregu problemów natury metodycznej i metodologicznej. Niezbędne było także przeprowadzenie badań ankietowych w celu zweryfikowania hipotez roboczych, przyjętych w trakcie opracowania koncepcji rozprawy doktorskiej - ich wyniki przedstawiłem w załącznikach 1-24 oraz wywiadu eksperckiego, którego wyniki przedstawiłem w załącznikach 25-36.

Osiągnięcie celu głównego było możliwe pod warunkiem osiągnięcia **celów szczegółowych**, dotyczących:

- współczesnych warunków przygotowania i prowadzenia ćwiczeń dowódczo–sztabowych z wojskami na szczeblach taktycznych;
- możliwości stosowania przez dowództwa szczebla taktycznego, przyjętych standardów w aspekcie sprawdzania gotowości dowództw i wojsk do udziału w operacjach poza granicami kraju;
- procesów dostosowawczych dowództw szczebla taktycznego w zakresie przygotowania i prowadzenia ćwiczeń dowódczo–sztabowych do wymogów wynikających z warunków współczesnych operacji.

Zakładanym **celem praktycznym** było opracowanie propozycji procesu przygotowania i prowadzenia ćwiczeń wojskowych dla dowództw i wojsk realizujących zadania poza granicami kraju.

1.3. Problem główny i problemy szczegółowe

W ustaleniu formy i treści problemu głównego badań uwzględniłem możliwości stosowania aktualnego procesu przygotowania i prowadzenia ćwiczeń korzystając z dostępnej literatury przedmiotu oraz jego stan faktyczny wykorzystując własne doświadczenia w zakresie przygotowania i prowadzenia ćwiczeń międzynarodowych. W efekcie ustaliłem, że osiągnięcie założonych celów badań prowadzonych w ustalonym zakresie, może nastąpić na drodze rozwiązania problemu badawczego zawartego w pytaniach o to:

Jaka jest rola i znaczenie ćwiczeń wojskowych w przygotowaniu dowództw i wojsk do realizacji zadań poza granicami kraju?

Jakie determinanty wpływają na przygotowanie i prowadzenie ćwiczeń wojskowych jako formy szkolenia dowództw i wojsk do realizacji zadań poza granicami kraju?

Bardzo istotne z metodologicznego punktu widzenia w etapie badań wstępnych, przesądzającym o układzie rozprawy, wyborze podejścia oraz wiodącej metodzie rozwiązania, okazało się ustalenie szczegółowych problemów badawczych. W związku z powyższym, dekompozycję głównego problemu badawczego na problemy szczegółowe przeprowadziłem z uwzględnieniem kryterium kompletności

przewidywanych rozwiązań, a przy precyzowaniu zakresu problemów szczegółowych uwzględniłem możliwości prowadzenia badań przez jedną osobę. W tym względzie wyłoniłem problemy szczegółowe, których rozwiązanie złożyło się na rozwiązanie problemu szczegółowego:

1. Jakie operacje wojskowe mogą prowadzić dowództwa i wojska poza granicami kraju?
2. Jakie ćwiczenia wojskowe mają wpływ na realizację zadań przez dowództwa i wojska poza granicami kraju?
3. W jaki sposób przebiega proces przygotowania i realizacji ćwiczeń w układzie narodowym i sojuszniczym?
4. Jaki powinien być proces przygotowania i realizacji ćwiczeń wojskowych dla dowództw i wojsk wykonujących zadania poza granicami kraju?

Ustalony, w drodze sprecyzowania problemów szczegółowych, zakres rzeczywistości, jaki powinien być objęty badaniami, zainspirował mnie do analizy literatury przedmiotu badań w celu pozyskania wiedzy niezbędnej do sformułowania hipotez roboczych, a następnie ich weryfikacji.

1.3.1. Ograniczenia

Ustalony w drodze sprecyzowania problemów badawczych zakres rzeczywistości, jaki powinien być objęty badaniami, został ograniczony do pięciokrotnego cyklu (każdy po cztery miesiące) przygotowania i przeprowadzenia ćwiczeń z dowództwami i wojskami do realizacji przez nie zadań w operacji Iracka Wolność, organizowanych w ciągu trzech lat.

Istotne jest również to, że 2004 rok, kiedy to Dowództwo 2 Korpusu Zmechanizowanego przejęło odpowiedzialność za organizowanie ćwiczeń sprawdzających stan przygotowania sił wydzielonych do udziału w operacji stabilizacyjnej w Iraku, w Siłach Zbrojnych RP obowiązywały stare, nieodpowiadające standardom NATO, dokumenty doktrynalne w zakresie szkolenia dowództw i wojsk.

1.4. Hipotezy robocze i zadania badawcze

Zmiany warunków wykorzystania procesu organizacji ćwiczeń, przygotowujących dowództwa i wojska do realizacji zadań poza granicami kraju nie

uwzględniają wszystkich istotnych problemów. Niezbędne są więc zmiany funkcjonalne i zadaniowe, dostosowujące go do nowych wyzwań.

Poznane fakty przedmiotu badań oraz uzyskana wiedza metodologiczna i merytoryczna umożliwiły mi wysunięcie przypuszczeń, co do prawdopodobnego rozwiązania sprecyzowanych problemów badawczych. Ująłem je w etapie badań wstępnych w postaci hipotez roboczych o następujących brzmieniu:

1. Obowiązujące polskie i sojusznicze procedury przygotowania i realizacji ćwiczeń wojskowych dla dowództw i wojsk wykonujących zadania poza granicami kraju nie ujmują wszystkich istotnych uwarunkowań i problemów;
2. Wyspecyfikowanie determinantów wpływających na proces przygotowania i realizacji ćwiczeń wojskowych dla dowództw i wojsk wykonujących zadania poza granicami kraju umożliwi ich lepsze szkolenie oraz przygotowanie do realizacji zadań poza granicami kraju.

Osiągnięcie założonego celu badań na drodze weryfikacji przyjętych hipotez roboczych było możliwe dzięki rozwiązaniu następujących zadań badawczych:

1. Określenie roli i znaczenia ćwiczeń wojskowych oraz uwarunkowań modyfikacji procesu ich organizacji w aspekcie przygotowania dowództw i wojsk do realizacji zadań poza granicami kraju;
2. Sprecyzowanie wymagań procesu przygotowania ćwiczeń dla dowództw i wojsk z punktu widzenia potrzeb przygotowania dowództw i wojsk do misji poza granicami kraju;
3. Diagnozowanie aktualnego procesu przygotowania ćwiczeń w aspekcie nowych wyzwań;
4. Opracowanie propozycji zmian funkcjonalnych i zadaniowych procesu przygotowania i prowadzenia ćwiczeń dla dowództw i wojsk zadeklarowanych do realizacji zadań poza granicami kraju;
5. Sprecyzowanie przebiegu procesu przygotowania i prowadzenia ćwiczeń dla dowództw i wojsk szkolonych na potrzeby misji poza granicami kraju, uwzględniających aktualne uwarunkowania.

1.5. Przebieg badań

Procedurę badawczą realizowałem w trzech zasadniczych etapach wg schematu przedstawionego na rysunku 1.1.

Etap pierwszy – wstępny;

Etap drugi – teoretyczno – praktyczny, w którym za pomocą wcześniej dobranych metod badawczych weryfikowałem hipotezy robocze i formułowałem wnioski;

Etap trzeci – końcowy, w którym dokonałem syntezy wyników badań i ich opracowania w formie rozprawy doktorskiej.

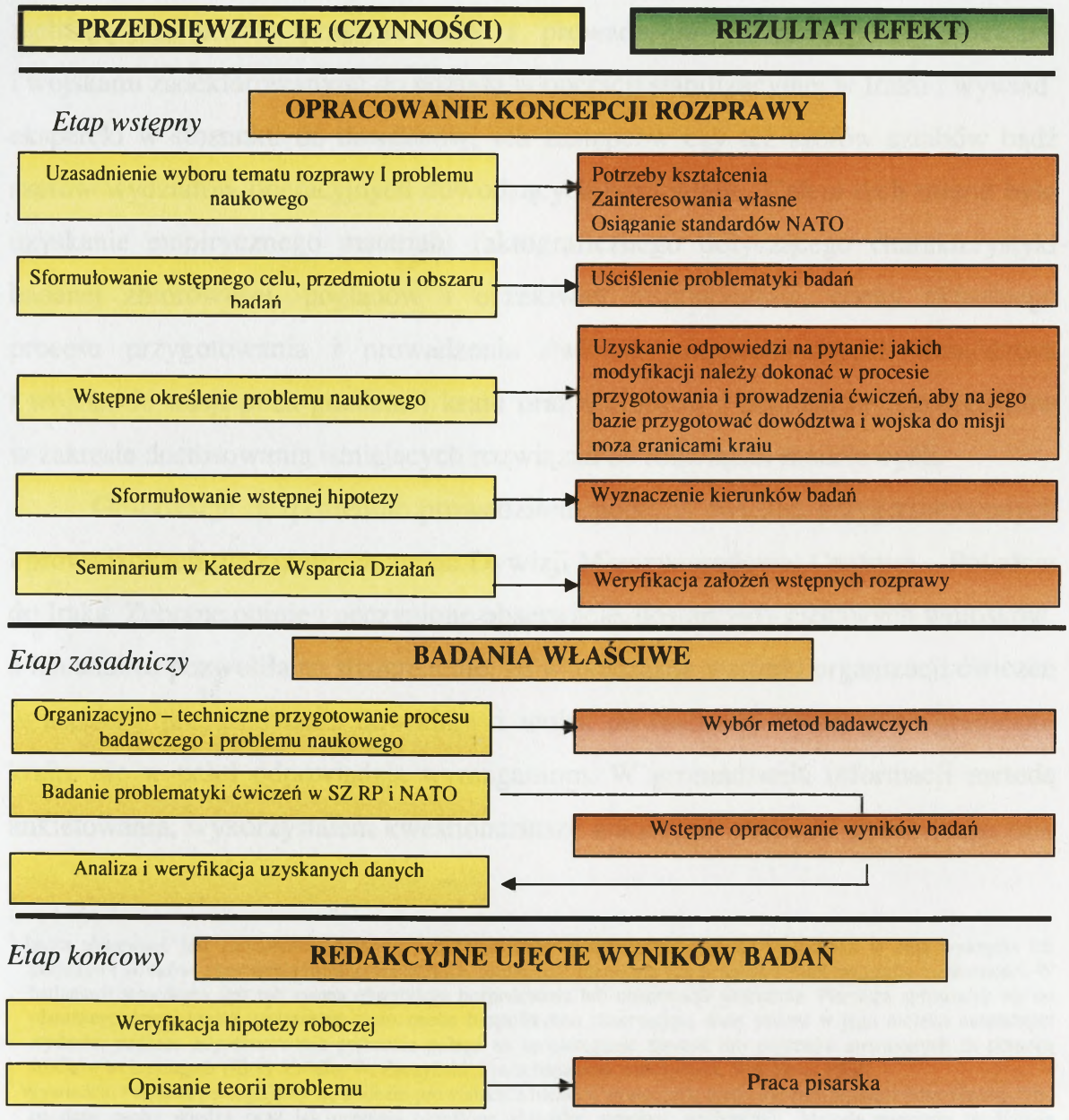
W etapie wstępnym weryfikowałem założenia wstępnej hipotezy roboczej i koncepcję rozprawy – włącznie z konstatacją metodologiczną. Istotną częścią prac badawczych o charakterze wstępnym była teoria ćwiczeń wojskowych oraz procesów ich przygotowania i prowadzenia. Rezultaty tego etapu działalności badawczej zostały zweryfikowane w trakcie dyskusji w ramach Zakładu Zabezpieczenia Działań podczas kształcenia katedralnego w Katedrze Wsparcia Działań w 2004 roku. Przedstawione w czasie dyskusji tezy uzyskały akceptację uczestników.

Przed przystąpieniem do realizacji drugiego etapu procedury badawczej poddałem analizie literaturę przedmiotu, którą podzieliłem na dwie grupy. Pierwszą grupę literatury stanowiły opracowania związane z metodologią procesu prowadzenia badań naukowych. Przestudiowanie ich poszerzyło moją wiedzę w dziedzinie metodologii prowadzenia badań naukowych i umożliwiło odpowiednie dobranie i wykorzystanie metod badawczych przy opracowaniu rozprawy doktorskiej. Drugą grupę stanowiła literatura dotycząca współczesnych operacji militarnych i niemilitarnych oraz przygotowania i prowadzenia ćwiczeń wojskowych z dowództwami i woskami w SZ RP oraz NATO w aspekcie ich przygotowania do udziału w operacjach poza granicami kraju.

W etapie drugim przystąpiłem do potwierdzenia lub odrzucenia poszczególnych elementów hipotezy roboczej. Podstawowym wymogiem tego etapu było określenie współczesnych determinantów wpływających na proces przygotowania i realizacji ćwiczeń wojskowych dla dowództw i wojsk wykonujących zadania poza granicami kraju. Było to możliwe po dogłębnej analizie dostępnych materiałów, na którą złożyło się:

- Studiowanie wniosków z operacji, w których brało udział Wojsko Polskie;
- Przygotowywanie i studiowaniu wniosków z przygotowania i prowadzenia ćwiczeń dowództw i wojsk zadeklarowanych do udziału w operacji Iracka Wolność w Iraku;
- Badanie polskich i natowskich dokumentów normatywnych traktujących o procesie przygotowania ćwiczeń.

W etapie trzecim - po zebraniu wszystkich wyników w całość ponownie dokonałem szczegółowej oceny i uogólnienia. W poszczególnych rozdziałach rozprawy przedstawiłem uogólnienia teoretyczne tematu rozprawy.

Rysunek 1.1. Algorytm procesu badawczego.
Źródło: Opracowanie własne.

1.6. Charakterystyka metod badawczych

W procesie prowadzonych badań, poszukując odpowiedzi na problemy badawcze związane z rolą i znaczeniem ćwiczeń wojskowych oraz procesem ich przygotowania i prowadzenia, posługiwałem się zarówno empirycznymi, jak i teoretycznymi metodami badawczymi. Spośród metod empirycznych wykorzystywałem między innymi obserwację bezpośrednią i pośrednią[3] w trakcie przygotowywania i prowadzenia ćwiczeń, warsztatów i konferencji, związanych z przygotowaniem dowództw i wojsk do udziału w operacji Iracka Wolność.

Prowadziłem badanie sądów i opinii poprzez ankietowanie[4] oficerów realizujących proces przygotowania i prowadzenia ćwiczeń z dowództwami i wojskami zadeklarowanymi do udziału w operacji stabilizacyjnej w Iraku i wywiad[4] ekspercki w stosunku do dowódców, ich zastępców czy też szefów sztabów bądź szefów wydziałów operacyjnych dowodzących tymi siłami. Celem tych metod było uzyskanie empirycznego materiału faktograficznego dotyczącego charakterystyki badanej zbiorowości, poglądów i oczekiwań respondentów, oceny aktualnego procesu przygotowania i prowadzenia ćwiczeń przygotowujących dowództwa i wojska do misji poza granicami kraju oraz wniosków i postulatów respondentów w zakresie dostosowania istniejących rozwiązań do rozwiązań modelowych.

Obserwacje bezpośrednie prowadziłem podczas ćwiczeń przygotowywanych i prowadzonych dla kolejnych zmian Dywizji Międzynarodowej Centrum – Południe do Iraku. Zebrane opinie i poczynione obserwacje, dostarczyły ciekawych wniosków, a ich analiza pozwoliła na stwierdzenie, że współczesne warunki organizacji ćwiczeń w aspekcie przygotowania dowództw i wojsk do realizacji zadań poza granicami kraju, nie w pełni odpowiadają wymaganiom. W gromadzeniu informacji metodą ankietowania, wykorzystałem kwestionariusze ankiety w sumie 27 pytań (załącznik

---

[3] Istotą obserwacji jest zamierzone, planowe i systematyczne spostrzeganie zjawisk i procesów w celu wykrycia ich przyczyn i skutków, ujawnienia towarzyszących ich zmian oraz zachodzących pomiędzy nimi związków i zależności. W badaniach stosowana jest tak zwana obserwacja bezpośrednia lub obserwacja pośrednia. Pierwsza sprowadza się do planowego gromadzenia spostrzeżeń przez osobę bezpośrednio obserwującą dany proces w jego niejako naturalnym wydaniu, podczas gdy obserwacja pośrednia polega na spostrzeganiu zjawisk lub procesów utrwalonych za pomocą środków technicznych (film). Źródło: W. Zaczyński, Praca badawcza nauczyciela, Warszawa 1968.

[4] Wywiadem i ankietą posługujemy się podczas prowadzenia badań w sytuacjach, kiedy chcemy uzyskać informacje o tym, co dane osoby wiedzą oraz jak oceniają określone zjawiska, procesy, wydarzenia. Metoda wywiadu umożliwia zdobywanie informacji za pomocą bezpośredniej rozmowy i zadawania pytań wybranym osobom. Ankieta natomiast stanowi natomiast formę uzyskiwania pożądanych informacji za pomocą wysłanej respondentom określonej ilości pytań (kwestionariusza). Metody te stosuje się niekiedy łącznie w celu wyeliminowania odpowiedzi przypadkowych lub nieprawdziwych. Źródło: W. Zaczyński, Praca badawcza nauczyciela, Warszawa 1968.

1) oraz wywiadu – łącznie 15 pytań (załącznik 25), które zawierały pytania zamknięte i otwarte. W kafeteriach posłużyłem się skalą nominalną i rangową.

Naukowe uporządkowanie i przetworzenie nagromadzonego materiału empirycznego było możliwe przy wykorzystaniu wcześniej wymienionych teoretycznych metod badawczych.

Analiza i synteza występowały wspólnie i wzajemnie się wiązały we wszystkich etapach procesu badawczego. Poprzez zastosowanie analizy starałem się podzielić badany obiekt (problem) na poszczególne części składowe w celu poznania jego cech, właściwości, różnorodnych stron oraz mechanizmów działania, zgodnie z ustalonym zakresem i celem badań. W toku syntezy zaś łączyłem w całość wyodrębnione i zbadane w toku analizy elementy składowe obiektu (problemu).

Ważnym zabiegiem poznawczym, umożliwiającym znalezienie cech prawdopodobieństwa i odmienności w badanym obiekcie (problemie) było porównanie poprzez odniesienie go do innych obiektów (problemów). Porównałem na przykład proces przygotowania i prowadzenia ćwiczeń w NATO do procesu przygotowania i prowadzenia ćwiczeń w Siłach Zbrojnych RP, precyzując przy tym podobieństwa i odmienności badanego przedmiotu. Z porównaniem ściśle związane było uogólnienie. W tych przypadkach, gdy w toku porównania stwierdzałem podobieństwa struktur, zadań czy procesów formułowałem twierdzenia ogólniejszej natury, dotyczące właściwości cech i zjawisk.

W procesie wnioskowania, zastosowałem metody dedukcji i indukcji.

Dedukcję zastosowałem w odniesieniu do wniosków, których nie można było oprzeć na wystarczającej bazie empirycznej. Indukcję wykorzystałem wtedy, gdy można było sformułować wniosek ogólny w oparciu o dane cząstkowe. Stanowiła ona podstawę przy formułowaniu i weryfikacji hipotez roboczych, a w konsekwencji umożliwiła tworzenie nowych twierdzeń i wniosków. W badaniach zastosowałem indukcję numeryczną, gdzie wnioskowanie przebiega w relacji przesłanka – wniosek, odwrotnie niż w przypadku redukcji, w której znając wniosek zastanawiamy się, co było przyczyną zjawiska.

W celu uporządkowania zebranych informacji oraz przeprowadzenia na ich podstawie wnioskowania statystycznego zastosowałem szeregi rozdzielcze (sumowanie, grupowanie), oraz obliczanie proporcji (odsetek).

1.7. Charakterystyka badanych respondentów

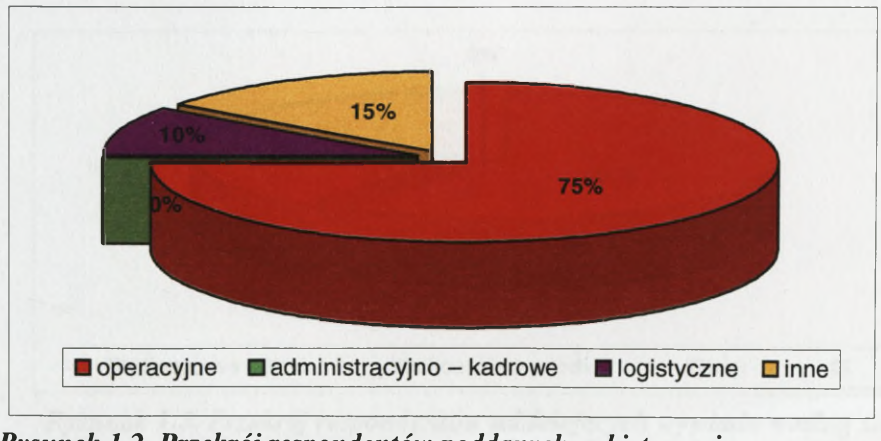
Badaniami, które przeprowadzono w okresie od stycznia 2004 roku do czerwca 2006 roku, objąłem ogółem 216 oficerów. W tej liczbie badania ankietowe przeprowadziłem wśród 200 oficerów zajmujących się problematyką przygotowania i prowadzenia ćwiczeń, a wywiady eksperckie przeprowadziłem z 16 oficerami – dowódcami, zastępcami dowódców, szefami sztabów lub szefami wydziałów operacyjnych kolejnych kontyngentów dywizyjnych kierowanych do Iraku.

Oficerowie, z którymi przeprowadziłem ankietowanie, byli zazwyczaj oficerami starszymi z dwudziestoletnim i wyższym stażem. Oficerowie, z którymi przeprowadziłem wywiad ekspercki legitymowali się stażem powyżej dwudziestu pięciu lat.

Wszyscy respondenci pełnią służbę wojskową w:

- Dowództwie Operacyjnym;
- Dowództwie Wojsk Lądowych;
- 2 Korpusie Zmechanizowanym;
- Akademii Obrony Narodowej;
- 12 Dywizji Zmechanizowanej;
- 16 Dywizji Zmechanizowanej;
- 1 Dywizji Zmechanizowanej;
- 11 Dywizji Kawalerii Pancernej;
- Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych.

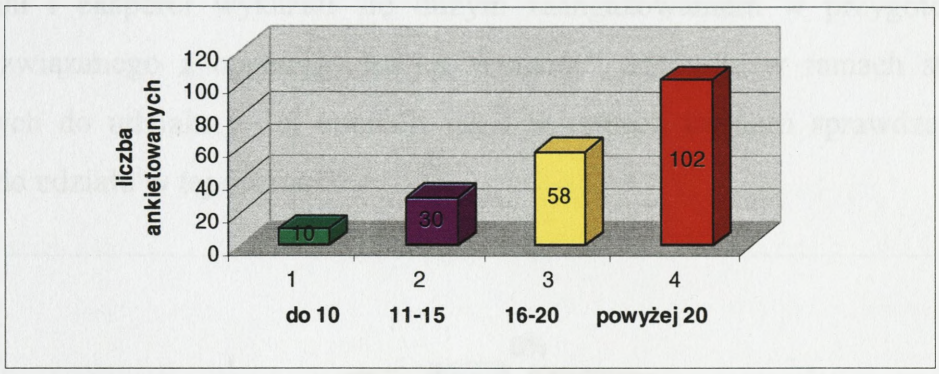
Podstawowe dane socjotechniczne badanych respondentów przedstawiają rysunki 1.2, 1.3, 1.4 i 1.5.

Rysunek 1.2. Przekrój respondentów poddanych ankietowaniu wg stanowisk zajmowanych w strukturze WP

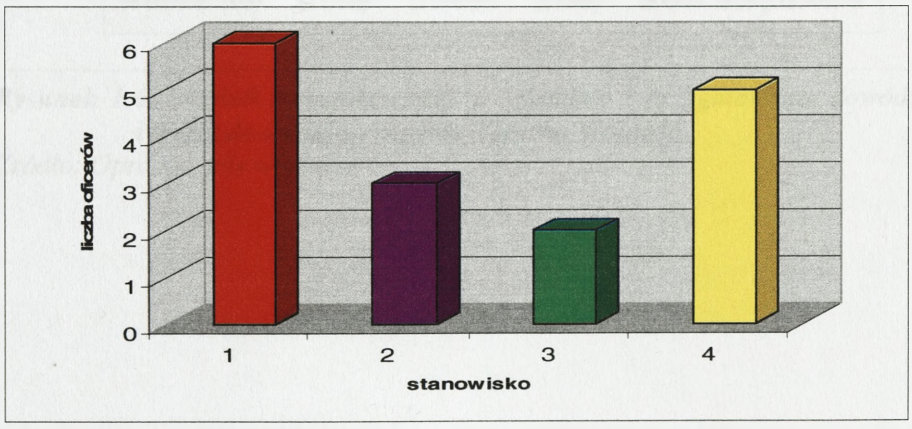
Źródło: Opracowanie własne.

Ankietowani, zajmowali głównie stanowiska w pionach operacyjnych reprezentowanych dowództw jednostek wojskowych, pionach logistycznych oraz reprezentowali ośrodki szkolenia.

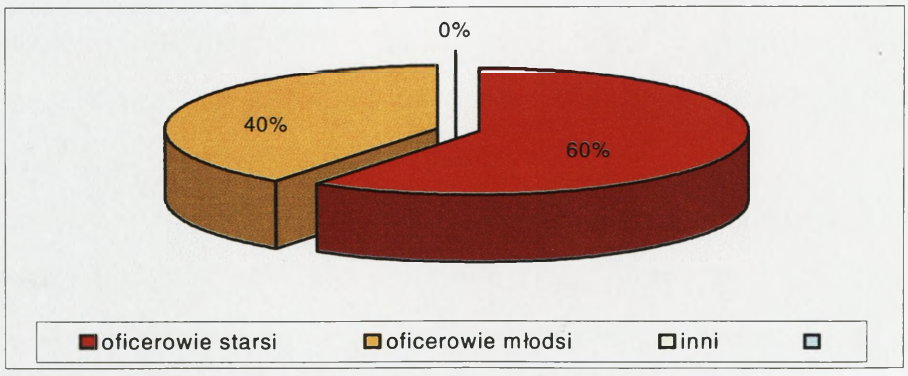

Rysunek 1.3. Przekrój respondentów poddanych ankietowaniu według stażu zawodowego
Źródło: Opracowanie własne.

Ankietowani byli żołnierzami zawodowymi ze stażem wojskowym w większości przekraczającym 20 lat.

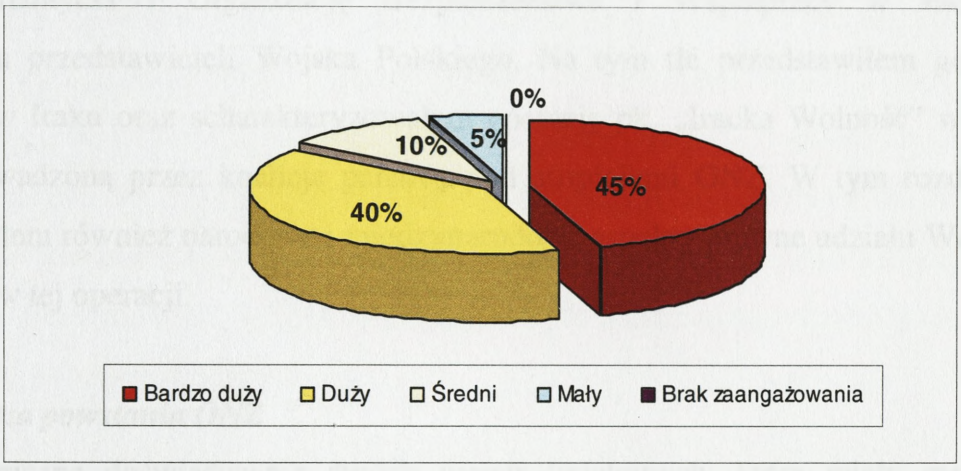
Rysunek 1.4. Przekrój oficerów udzielających wywiadu pod kątem zajmowanych stanowisk w strukturze MND – CS -załącznik 26.
Źródło: Opracowanie własne.

Rysunek 1.5. Przekrój respondentów udzielających wywiadu według stażu zawodowego
Źródło: Opracowanie własne.

Wśród oficerów udzielających wywiadu, dominującą grupą była grupa dowódców MND – CS oraz przedstawicieli pionów operacyjnych.

Ankietowani i eksperci wykazali się dużym zaangażowaniem w przygotowanie szkolenia związanego z operacją „Iracka Wolność", zarówno w ramach struktur wydzielanych do udziału w tej operacji jak i w ramach ćwiczeń sprawdzających gotowość do udziału w tej operacji.

Rysunek 1.6. Stopień zaangażowania w szkolenie i przygotowanie dowództw i wojsk do udziału w operacji Iracka Wolność

Źródło: Opracowanie własne.

Rozdział 2.

OPERACJE WOJSKOWE PROWADZONE POZA GRANICAMI KRAJU

2.1. Operacje wojskowe Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ)

Rozdział ten poświęciłem operacjom wojskowym, prowadzonym poza granicami Polski przez Organizację Narodów Zjednoczonych, Traktat Północnoatlantycki i Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie z udziałem przedstawicieli Wojska Polskiego. Na tym tle przedstawiłem genezę konfliktu w Iraku oraz scharakteryzowałem operację pk. „Iracka Wolność" w tym kraju, prowadzoną przez koalicję państw, pod auspicjami ONZ. W tym rozdziale przedstawiłem również narodowe i międzynarodowe aspekty prawne udziału Wojska Polskiego w tej operacji.

2.1.1 Geneza powstania ONZ

Tragiczne doświadczenia dwóch wojen światowych, które miały miejsce w pierwszej połowie XX wieku sprawiły, że coraz silniejsze stawały się dążenia do innego, bardziej racjonalnego spojrzenia na sposoby rozwiązywania sporów i konfliktów międzynarodowych. Pierwotnie instrumentem, który miał służyć rozwiązywaniu sporów międzynarodowych była powołana na mocy Traktatu Wersalskiego - Liga Narodów[5]. Liga Narodów była pierwszą organizacją międzynarodową, która stawiała sobie za cel utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa w świecie. Z perspektywy czasu, wysiłki Ligi Narodów, (chociaż na owe czasy nowatorskie) w ocenie wielu polityków nie należą do udanych. Liga Narodów nie utrzymała pokoju i bezpieczeństwa światowego, czego tragicznym efektem była druga wojna światowa. Ale jej bogate doświadczenia zostały wykorzystane podczas tworzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) została utworzona w 1945 roku na podstawie Karty Narodów Zjednoczonych. Jest to (...) *Organizacja międzynarodowa, o charakterze uniwersalnym, mająca najszerszy zakres działania*

---

[5] Nowa Encyklopedia Powszechna PWN Warszawa 1996 Tom 3 s. 743.
E. Osmańczyk Encyklopedia spraw międzynarodowych i ONZ, PWN Warszawa, 1974, str. 2591 Pakt Ligi Narodów z 1919 roku, przewidywał zarówno pokojowe rozwiązywanie sporów między państwami członkowskimi (art. XII-XV) jak i określone sankcje wobec państw członkowskich nie stosujących się do jego postanowień (art. XVI).

spośród wszystkich organizacji międzynarodowych. Głównym jej zadaniem jest utrwalanie i umacnianie światowego pokoju i bezpieczeństwa oraz rozwój współpracy między państwami (...) [6] Jej powołanie zostało poprzedzone deklaracjami politycznymi głównych mocarstw koalicji antyhitlerowskiej i antyjapońskiej. Ostateczny tekst Karty Narodów Zjednoczonych opracowano i podpisano podczas konferencji w San Francisco. Wśród zasad zbiorowego bezpieczeństwa, zasadniczą rolę przyznano zasadzie pokojowego rozstrzygania sporów międzynarodowych. Obowiązkiem członków ONZ jest dążenie do rozwiązywania wszelkich sytuacji spornych wyłącznie środkami pokojowymi. W zakresie wyboru sposobów rozwiązywania sporów, członkowie ONZ mają pełną swobodę pod warunkiem, że żadne postanowienie nie upoważnia ONZ do ingerencji w sprawy, z istoty swej należące do kompetencji wewnętrznej któregokolwiek państwa. Analiza zapisów Karty NZ potwierdza, że jednym z podstawowych mechanizmów rozwiązywania konfliktów są operacje pokojowe.

2.1.2 Operacje pokojowe ONZ

Termin „Operacje Pokojowe ONZ" został po raz pierwszy zdefiniowany przez Sekretarza Generalnego tej organizacji Boutrosa Ghali w dokumencie zatytułowanym „Program dla Pokoju" (ang. An agenda of Peace), który został przyjęty przez Radę Bezpieczeństwa na posiedzeniu w dniu 31 stycznia 1992 roku - *„operacja pokojowa to powstrzymywanie, zahamowanie lub spowodowanie zaprzestania działań wojennych toczonych pomiędzy państwami lub w granicach jednego państwa, drogą bezstronnej interwencji strony trzeciej. Celem operacji pokojowej jest nakłonienie stron konfliktu do jego rozwiązania przez zastosowanie środków przewidzianych w rozdziale VI i VII Karty Narodów Zjednoczonych"* .[7]

Definicja ta nie przystaje do współczesnej rzeczywistości, nie uwzględniając wszystkich występujących obecnie problemów, a tym samym nie pozwala zmieścić w obszarze pojęciowym wielu współczesnych operacji pokojowych. W dokumentach Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), Unii

[6] Nowa Encyklopedia Powszechna PWN Warszawa 1996 Tom 4 s. 670.

[7] Boutros Boutros Ghali An Agenda for Peace. Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping. Report of the Secretary General Pursuant to the Statement Adopted by the Summit Meeting of the Security Council on the 31 of January 1992. United Nations, New York 1992.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA Akademia Obrony Narodowej Akademia Sztuk Pięknych

Zachodnioeurpejskiej (UZE) i innych regionalnych organizacji międzynarodowych nie można również odnaleźć pełnej definicji operacji pokojowych. Definicje cząstkowe ograniczają się zazwyczaj do mniej lub bardziej dokładnego określenia tylko wybranych rodzajów operacji.

W dokumencie „Program dla Pokoju zostały określone rodzaje operacji pokojowych[8] podejmowanych przez ONZ. Zaliczono do nich:

- **Dyplomację prewencyjną** (ang. Preventive Diplomacy), która oznacza działania mające zapobiegać powstawaniu sporów między stronami, przeciwdziałać przeradzaniu się istniejących sporów między stronami w otwarty konflikt – załącznik 43;
- **Tworzenie pokoju** (ang. Peacemaking) oznacza działanie mające doprowadzić do porozumienia walczących stron, głównie za pomocą środków przewidzianych w rozdziale VI Karty NZ. Działania te w pewnych przypadkach mogą wymagać zastosowania także środków przewidzianych w rozdziale VII – załącznik 44;
- **Utrzymanie pokoju** (ang. Peacekeeping) oznacza działania dyplomatyczne mające na celu nakłonienie stron do respektowania porozumień, lub nałożonych ograniczeń po doprowadzeniu do rozejmu. Tym przedsięwzięciom może towarzyszyć rozmieszczenie sił ONZ w rejonie konfliktu, za zgodą wszystkich zainteresowanych stron. Siły pokojowe składają się zwykle z komponentu wojskowego, policyjnego i cywilnego;
- **Budowanie pokoju** (ang. Peace Building) oznacza wszelkie działania po konflikcie na rzecz powstrzymania odradzania konfliktu oraz utworzenia struktur zmierzających do umocnienia i utrwalenia osiągniętego pokoju – załącznik 45.

Zgodnie z międzynarodowym prawem, uprawnienia do stosowania określonych środków zbiorowych w celu tłumienia wszelkich aktów agresji i niedopuszczenia do zagrożenia pokoju posiada, Organizacja Narodów

---

[8] **Operacja pokojowa** to wielofunkcyjne działania podejmowane przez społeczność międzynarodową, z wykorzystaniem powszechnej lub regionalnej organizacji bezpieczeństwa, w celu zapobiegania konfliktom, przywrócenia lub odbudowy pokoju, drogą zabiegów dyplomatycznych przy wykorzystaniu niezbędnych środków politycznych, ekonomicznych i militarnych. Pojęcie to często stosowana zamiennie z pojęciem „misja" Bujak A. Operacje pokojowe. Obszary zadań realizowane przez wojska lądowe s. 41.

zjednoczonych. Zestawienie środków stosowanych w systemie bezpieczeństwa zbiorowego, które przewiduje Karta NZ przedstawia tabela 2.1.

Pomimo, że Karta NZ zaleca pokojowy sposób rozwiązywania sporów, to również przewiduje możliwość zastosowania środków przymusu obejmujących:

- sankcje ekonomiczne;
- zerwanie stosunków dyplomatycznych;
- konieczne operacje sił zbrojnych.

Do bezpośredniej realizacji koniecznych operacji siła zbrojnych, Rada Bezpieczeństwa może użyć sił zbrojnych państw członkowskich. Karta NZ zobowiązuje państwa członkowskie do wydzielenia, na żądanie Rady Bezpieczeństwa, części swych zasobów (sił) do działań pokojowych. Siły te w pierwszej kolejności powinny być użyte do wsparcia dyplomatycznych zabiegów pokojowych poprzez demonstrację siły, blokady wszelkich innych działań militarnych, jakie zostaną uznane za konieczne w celu przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa.[9]

Tabela 2.1: Środki systemu bezpieczeństwa zbiorowego przewidziane w karcie narodów zjednoczonych

	Pokojowe rozstrzyganie sporów	**Środki przymusu**		**Interwencja zbrojna**
		Bez użycia sił zbrojnych	**Z użyciem sił zbrojnych**	
Rozdział Karty NZ	**Rozdział VI**	**Rozdział VII**		
Rodzaje działań (mandat)	– rokowania; – badanie sytuacji przez RB ONZ; – pośrednictwo; – koncyliacja; – rozstrzyganie sądowe; – odwołanie się do organizacji lub układów międzynarodowych	– całkowite lub częściowe zerwanie stosunków gospodarczych i komunikacji (sankcje); – zerwanie stosunków dypl.	– demonstracja siły; – blokada	inne operacje sił zbrojnych (interwencja przeciw agresji)

Źródło: Gągor F. Paszkowski K. Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP MON/DBM, Warszawa 1998 r. rozdział 7 s.30

[9] Karta NZ z 26 czerwca 1945 r. artykuł 41 i 42.

Pierwszą operacją tego typu była podjęta w 1948 roku misja nadzorowania rozejmu pokoju w Palestynie, oznaczona kryptonimem UNTSO, obecnie jedna z najdłuższych misji pokojowych ONZ. Równocześnie z tą operacją pojawiło się pojęcie operacji utrzymania pokoju (ang. Peacekeeping Operations). Pierwsze operacje prowadzone były zgodnie z postanowieniami rozdziału VII Karty NZ i polegały głównie na nadzorowaniu zawieszenia broni pomiędzy zwaśnionymi stronami i pomocy w jego przestrzeganiu. Były to operacje o charakterze rozdzielająco – obserwacyjnym. Aktualnie są one określane jako tradycyjne operacje pokojowe (ang. Traditional Peacekeeping Operations).

Pod koniec lat pięćdziesiątych, po raz pierwszy zastosowano sankcje zgodnie z rozdziałem VII Karty NZ wobec RPA i Południowej Rodezji. Siły ONZ również zostały wykorzystane jako środek przymusu podczas interwencji w Kongo, w latach 1961 – 1964 w operacji ONUC.

Z oceny pierwszego okresu działań wynika, że do końca lat osiemdziesiątych zeszłego stulecia interwencje pokojowe najczęściej były ukierunkowane na powstrzymywanie przemocy i niedopuszczanie do eskalacji działań zbrojnych lub łamania praw człowieka (Rodezja).

Zwiększenie liczby ognisk konfliktowych pod koniec lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia, spowodowało wzrost zapotrzebowania na międzynarodowe operacje pokojowe. Na przełomie wieków liczba prowadzonych operacji w tym zakresie sięga dwudziestu pięciu z zaangażowaniem około 90 tysięcy żołnierzy. Większość tych operacji dotyczyła i dotyczy (część z nich nadal jest kontynuowana) konfliktów wewnątrz państwowych. Rozpad ZSRR i Jugosławii, upadek systemów totalitarnych, ożywił waśnie pomiędzy żyjącymi w nich narodami. Sytuacja ta spowodowała, że zwiększył się zakres zadań realizowanych w ramach interwencji pokojowych. Przybrały one charakter wielofunkcyjnych operacji wojskowo – cywilnych. Do tego typu operacji zalicza się Misja Przejściowej Pomocy UNTAG w Namibii, prowadzona w latach 1989 –1990 oraz ustanowienie Misji Tymczasowej Administracji ONZ UNTAC w Kambodży w latach 1992 – 1993.

Z oceny operacji pokojowych organizowanych i prowadzonych pod koniec XX wieku wynika, że obok podstawowych zadań związanych łagodzeniem konfliktów międzypaństwowych, siły pokojowe skierowane zostały do

rozwiązywania problemów związanych z konfliktami wewnętrznymi. Polegały one głównie na nakłanianiu stron do przerwania walk i wycofania wojsk, na tworzeniu warunków do prowadzenia akcji humanitarnych, kontroli warunków zawieszenia broni, demobilizacji oraz prowadzenia wolnych wyborów. Do czasu ustanowienia i umocnienia nowych władz, zapewniały tymczasową administrację oraz warunki do odbudowy gospodarczej i politycznej państwa. W ramach interwencji stosowane były różne sankcje.[10] Ich zasadniczym celem były próby przywrócenia pokoju poprzez wymuszenie. Takie działania zastosowano wobec Jugosławii w latach 1991 – 1993, a w latach 1992 – 1993 wobec Somalii i Haiti. Były to operacje pokojowe polegające na użyciu siły w celu zmuszenia stron konfliktów do przestrzegania postanowień Rady Bezpieczeństwa. W ich wyniku zmieniono kanon tradycyjnych operacji pokojowych ONZ – bezstronność wobec stron konfliktu. W przypadku zaistniałych konfliktów międzypaństwowych, następowało określenie jednej ze stron, naruszającą prawo międzynarodowe za agresora, a siły pokojowe realizowały swój mandat wspierając drugą stronę – ofiarę agresji. Sytuacja ta zaczęła sprzyjać nowym podziałom operacji pokojowych i powstania ich nowych generacji.[11]

Do pierwszej generacji zaliczono tradycyjne operacje, których celem było utrzymanie rozejmu lub przywróconego pokoju. Były one realizowane zgodnie z postanowieniami Karty NZ. Dzieliły się one na operacje kontrolno – obserwacyjne i rozdzielające. Do pierwszej grupy zaliczono: kontrolę przestrzegania porozumień, dozór przerwania działań, obserwację zachowania się stron i sprawdzenie realizacji rezolucji Rady Bezpieczeństwa. Do drugiej grupy zaliczono: tworzenie stref buforowych, rozdzielenie stron konfliktu, nakłanianie do mediacji oraz tworzenia i monitorowania stref zdemilitaryzowanych

Operacje pokojowe drugiej generacji również opierały się na postanowieniach rezolucji ONZ i Karty Narodów Zjednoczonych. Częściej jednak korzystano ze wsparcia sił zbrojnych i wymuszania nałożonych przez nie sankcji w sposób siłowy. W ramach podziału tej generacji operacji pokojowych wyróżniono wielofunkcyjne

---

[10]Sankcje są jedną z konsekwencji naruszania norm prawa międzynarodowego. W przypadku operacji pokojowych mamy do czynienia z formą sankcji zorganizowanych. Sankcje zorganizowane są przewidziane w umowach międzynarodowych, które określają dokładnie sytuacje, w jakich powstaje kwestia ich zastosowania, rodzaj (ekonomiczna, wojskowa, itp.), sposób w jaki mają być podjęte (kolektywnie czy indywidualnie), Op. Cit Encyklopedia prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych, Wydawnictwo Powszechne, Warszawa 1976, s. 350.

[11] Historycznie i zwyczajowo w publicystyce został przyjęty podział operacji pokojowych na generacje – przypis autora.

operacje utrzymania pokoju typu: rozdzielenie stron, nadzorowanie uzbrojenia i demobilizacji, ochrona i nadzorowanie wyborów oraz utrzymanie bezpieczeństwa w okresie odbudowy struktur państwowych.

Do trzeciej generacji zaliczono operacje przywracania pokoju, przy wykorzystaniu wsparcia sił zbrojnych. Były to operacje:

- zapewniające bezpieczeństwo akcjom humanitarnym;
- wymuszające przestrzeganie sankcji i warunków rozejmów;
- wymuszające pokój poprzez interwencję zbrojną przeciw łamaniu praw mniejszości lub przeciw agresji.

Oceniając genezę oraz charakter operacji pokojowych ONZ można stwierdzić, że ukształtował się ich podział według rodzajów przedsięwzięć podejmowanych przez ONZ dla rozwiązywania zaistniałych konfliktów. Poszczególne operacje[12] (misje) pokojowe przyjmowały nazwy odpowiadające zadaniom przedstawicieli ONZ np. misje obserwacyjne, pojednawcze, rozjemcze, stabilizacyjne i udzielania pomocy humanitarnej. Do chwili obecnej ONZ prowadziła 43 operacje pokojowe, z tego 15 w latach 1948 – 1988, 28 po 1989 roku. W operacjach tych uczestniczyło dotychczas około 800 tysięcy wojskowych i cywilnych przedstawicieli 76 państw członkowskich. Obecnie ONZ prowadzi 17 operacji pokojowych, w których uczestniczy około 24 tysiące przedstawicieli 71 państw.[13]

2.1.3 Tworzenie sił pokojowych przez ONZ

Z analizy charakteru poszczególnych operacji pokojowych ONZ wynika, że ukształtowały się trzy kategorie sił pokojowych otrzymujących mandat Rady Bezpieczeństwa ONZ, uprawniający do interwencji. Ich status i zadania mają związek z rodzajem sytuacji kryzysowej i stopniem zagrożenia pokoju, miejscem gzie wystąpił kryzys oraz podmiotem, który jest bezpośrednio zainteresowany usunięciem zagrożenia. Podmiot ten jest zazwyczaj inicjatorem podjęcia wysiłków rozwiązania kryzysu z u życiem sił zbrojnych.

---

[12] Operacje pokojowe to „(...) użycie wielonarodowych sił wojskowych i cywilnych pod nadzorem ONZ do rozwiązania konfliktów wewnętrznych i międzynarodowych. Decyzję o uruchomieniu operacji pokojowych może podejmować: Zgromadzenie Ogólne, Rada Bezpieczeństwa lub Sekretarz Generalny – na podstawie Słownika z zakresu bezpieczeństwa RP.

[13] Wszystkie dane liczbowe podano na podstawie The blue Helmets: A Review of United Nations Peacekeeping, wyd. III, Departament Informacji ONZ, Nowy Jork, 1996, uaktualnione informacjami dostępnymi w sieci Internet.

Pierwszą kategorię stanowią siły zbrojne powołane z inicjatywy ONZ, utworzone przez doraźną koalicję państw. Rada Bezpieczeństwa może wystąpić o ich powołanie, udzielając stosownego upoważnienia wyznaczonej przez siebie osobie lub też przyszłemu dowódcy doraźnych sił zbrojnych ONZ.[14]

Druga kategoria, to siły pokojowe tworzone z inicjatywy państwa – inicjatora operacji. Przykładem działań pokojowych z inicjatywy i pod egidą państwa kierującego była operacja „Pustynna Burza" (ang. Desert Storm). Stany Zjednoczone występujące z inicjatywą obrony niepodległości Kuwejtu zaatakowanego przez Irak, uzyskały od Rady Bezpieczeństwa ONZ stosowny mandat i podjęły się trudu zorganizowania doraźnej koalicji państw występujących przeciw agresorowi.[15]

Trzeci rodzaj stanowią siły interwencyjne Sojuszu Północnoatlantyckiego, którym Rada Bezpieczeństwa powierza zadania pokojowe (udziela mandatu) na wniosek organu politycznego Sojuszu. Przykładem działań, w których rolę pozyskania i zorganizowania niezbędnych sił powierzono NATO, były operacje morskie i powietrzne na Adriatyku „Maritime Monitor" i „Skarp Guard" oraz operacja „Deny Flight" w Bośni i Hercegowinie, prowadzone od marca 1992 roku do grudnia 1995 roku. Operacja „Deliberate Force" była pierwszą operacją skoordynowanego użycia sił pokojowych ONZ i lotnictwa NATO, stając się przykładem możliwości zwiększania zdolności bojowych sił utrzymujących pokój.[16]

WNIOSKI:

1. ONZ – największa i najważniejsza organizacja międzynarodowa realizująca szerokie spektrum operacji pokojowych, przewidzianych w Karcie Narodów Zjednoczonych nie posiada własnych sił zbrojnych, zwraca się każdorazowo o ich wydzielenie do państw członkowskich;

---

[14] Typowym przykładem przedsięwzięć tej kategorii były tradycyjne operacje utrzymania pokoju UNEF I i II w Egipcie, UNDOF na Wzgórzach Golan – przypis autora.

[15] Innym przykładem tego rodzaju operacji jest operacja prowadzona przez doraźną koalicję państw, z mandatu ONZ, pod przewodnictwem Republiki Włoskiej w Albanii. Brały w niej udział kontyngenty sił zbrojnych wydzielone przez Francję, Grecję, Turcję, Rumunię, Hiszpanię, Austrię i Danię (Rez. RB ONZ nr 1101/1997 oparta na postanowieniach rozdziału VII Karty NZ). Operacja zapoczątkowana w 1997 roku w celu przywrócenia pokoju w Albanii po krachu ekonomiczno – finansowym państwa i dla ochrony akcji pomocy humanitarnej Wielostronne Siły Ochronne (ang. Multilateral Protection Force – MPF) angażowały ok. 6500 żołnierzy – przypis autora.

[16] Owen R. The Balkans Air Campaign Study: Part 2. Air Power Journal Vol. XI. No 3 Fali 1997, s. 6-26.

2. Nie dysponując własnymi siłami zbrojnymi, ONZ nie notuje w ostatnich latach sukcesów w prowadzeniu operacji pokojowych coraz częściej cedując ich prowadzenie (kontynuację) przez NATO.

2.1.4. Udział Wojska Polskiego w operacjach pokojowych ONZ

Polska, podpisując w dniu 16 września 1945 roku Kartę Narodów Zjednoczonych jako członek pierwotny, przyjęła wszystkie zobowiązania wynikające z zapisów Karty. Poprzez każdorazowe, pozytywne reagowanie na zapotrzebowanie Rady Bezpieczeństwa, Polska delegowała i deleguje przedstawicieli Wojska Polskiego do udziału w misjach pokojowych z górą od 50 lat.

Już w 1953 roku, na zaproszenie Rady Bezpieczeństwa ONZ, Polska skierowała swoich obserwatorów do składu Międzynarodowej Komisji Nadzoru i Kontroli do przestrzegania rozejmu na Półwyspie Koreańskim (ang. Neutral Nation Supervision Commision – NNSC). Polscy oficerowie wykonywali wówczas zadania związane z monitorowaniem postanowień „Umowy o Strefie Demarkacyjnej między Koreą Północną a Koreą Południową". Również od 1954 do 1975 roku, polscy przedstawiciele uczestniczyli w pracach Międzynarodowego Komitetu Nadzoru i Kontroli (ang. International Commission for Control and Supervision – ICSC) w Wietnamie, Laosie i Kambodży.[17]

Kolejnymi operacjami pokojowymi ONZ z udziałem polskich obserwatorów i jednostek wojskowych były:

- obserwacja rozdzielenia sił federalnych i biafrańskich w Nigerii w latach 1968 - 1970 w ramach Observer Team in Nigeria (OTN);[18]
- w ramach Drugich Doraźnych Sił ONZ (United Nations Emergency Force II – UNEF II) – w latach 1973 – 1979 na Półwyspie Synaj. Do operacji UNEF II został wydzielony kontyngent w składzie: dowództwo i sztab z niezbędnymi sekcjami, pododdział inżynieryjny, pododdział logistyczny z elementami transportowymi i medycznymi oraz pododdział dowodzenia i ochrony, co stanowiło w pierwszej fazie operacji 826 żołnierzy a w końcowej.[19] Struktura

[17] Por: Gągor F. Paszkowski K., Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP, wydanie Marszałek A., Toruń 1999, rozdział 7.
[18] Kozaczuk W., Misje pokojowe Wojska Polskiego 1953 – 1978, MON, Warszawa 1978, s. 302.
[19] Tamże, Misje pokojowe Wojska Polskiego 1953 – 1978, MON, Warszawa 1978, s. 182.

kontyngentu wynikała z zadań przewidzianych do realizacji w tej operacji. Operacja zakończyła się sukcesem ONZ. Izrael wycofał się z Półwyspu Synaj, a Polski Kontyngent Wojskowy zrealizował zadania wynikające z rezolucji ONZ.

- w ramach operacji UNTAG (ang. United Nations Transition Assistance Group in Namibia). Do tej operacji Polska wydzieliła 393 osobowy kontyngent logistyczny, który zabezpieczał potrzeby 40 narodowych kontyngentów wydzielonych przez inne państwa. Do jego zasadniczych zadań należało utrzymywanie centralnych magazynów, zadania transportowe oraz udział w zabezpieczeniu akcji wyborczej.
- w ramach Sił ONZ do Obserwacji Rozdzielenia Wojsk (United Nations Disengagement Observer Force – UNDOF) – od 1973 roku na Wzgórzach .Golan. Początkowo wydzielono 92 osobową grupę, którą skierowano do udziału w tej operacji jako jednostkę logistyczną zabezpieczającą dwa bataliony operacyjne. Jednostka ta stała się samodzielnym kontyngentem po zakończeniu operacji UNEF II w Egipcie.

W 1993 roku Polski Kontyngent Wojskowych UNDOF liczył 154 żołnierzy, a jego zadania miały typowy charakter logistyczny. Ponadto PKW wykonywał rozminowanie Strefy Rozdzielenia Wojsk i zapewniał pracę laboratorium medycznego. Pod koniec 1994 roku, po wycofaniu się batalionu fińskiego, po raz pierwszy do tej operacji Polska wydzieliła 400 osobowy, zwarty batalion operacyjny, który wspólnie z batalionem austriackim, nadzoruje linię przerwania ognia poprzez działanie wysuniętych grup i patroli szybkiego reagowania oraz posterunków obserwacyjnych. Użycie siły przez batalion w tej misji, może nastąpić jedynie wg następujących zasad:

- użycie minimalnej siły;
- działania prewencyjne;
- usprawiedliwione użycie siły w obronie własnej;
- ostrzeganie przed uzasadnionym użyciem broni.

Na początku lipca 1992 roku, Polska zaangażowała swoje siły w operacji UNTAC (ang. United Nations Transitional Authority in Cambodia) w Kambodży wydzielając kontyngent liczący 580 osób, w tym jeden pododdział inżynieryjny

i jednej logistyczny oraz 14 obserwatorów wojskowych, 10 policjantów i 12 oficerów sztabowych. Zadania PKW w tej operacji, związane były głównie z inżynieryjnym i logistycznym zabezpieczeniem tymczasowej administracji.

W kwietniu 1992 roku Polska zaangażowała się również w operacji ONZ UNPROFOR (ang. United Nations Protection Force) w Jugosławii. Do tej operacji polska wydzieliła batalion piechoty liczący 900 żołnierzy, z zadaniem monitorowania przydzielonego rejonu odpowiedzialności, zapewnienia bezpieczeństwa konwojom z pomocą humanitarną. W operacji trwającej od 11 kwietnia 1992 do 1995 roku, zmieniał się jej mandat i charakter, a polski batalion realizował zadania w ramach misji UNCRO (ang. United Nations Conidence Restoration Operation). Do tej operacji wydzielono również 5 obserwatorów wojskowych oraz 30 policjantów. Z uwagi na niewłaściwe planowanie, zaangażowane sił stały się niemal niewolnikami zwaśnionych stron[20], a sama operacja zakończyła się niepowodzeniem.

Udział w operacji UNIFIL (ang. United Nations Interim Force in Lebanon), obok operacji UNDOF, jest przykładem długotrwałego zaangażowania się Polski w realizację mandatu ONZ. Do tej operacji, od czerwca 1992 roku, Polska wydzieliła, batalion logistyczny (330 żołnierzy), zgrupowanie pododdziałów inżynieryjnych (100 żołnierzy) zgrupowanie pododdziałów remontowych (130 żołnierzy) oraz szpital INIFIL (42 żołnierzy).[21] Siły te organizują wparcie logistyczne w zakresie transportu żywności, paliwa i innych materiałów, remont pojazdów i urządzeń. Wykonują inżynieryjne prace fortyfikacyjne, rozminowanie terenu oraz zapewniają opiekę medyczną dla personelu UNIFIL. Ponadto przedstawiciele Polski uczestniczyli w operacjach pokojowych w różnych częściach Świata – załącznik 46.

Z oceny zaangażowania Polski w operacjach pokojowych prowadzonych pod auspicjami ONZ wynika, że naszą „specjalnością" jest delegowanie obserwatorów – inspektorów do realizacji postanowień Rady Bezpieczeństwa ONZ. Istotne jest również to, że począwszy od operacji rozdzielenia wojsk Izraela i Egiptu (UNEF II) w latach 1973 – 1979, Polska deklarowała i delegowała do udziału w operacjach,

---

[20] Tamże, s. 10.

[21] Markowski J., Polska w operacjach pokojowych. Operacje pokojowe ONZ, Studia i materiały Nr 9/94, Warszawa 1994, s. 47.

oprócz obserwatorów, również zwarte pododdziały. Typowy polski, batalion operacyjny, został skierowany po raz pierwszy do udziału w drugiej części operacji UNDOF.

Z oceny liczebności kontyngentów delegowanych do udziału w operacjach pokojowych ONZ wynika, że Polska była siódmym kontrybutorem operacji pokojowych ONZ, za Francją, Wielką Brytanią, Kanadą, Ghaną, Indonezją i Holandią, wydzielając 35 tysięcy żołnierzy, policjantów oraz osób cywilnych[22] do realizacji zadań mandatowych.

WNIOSKI:

1. Polska podpisując Kartę Narodów Zjednoczonych, wzięła na siebie ciężar wydzielania sił oraz współuczestnictwa w operacjach pokojowych pod auspicjami ONZ;
2. Doświadczenia czerpane z udziału w operacjach ONZ o charakterze obserwacyjnym, umożliwiły wydzielanie i angażowanie przez Polskę większych sił w tym zwartych pododdziałów rodzajów wojsk i służb oraz pododdziałów operacyjnych;
3. Aktywny udział Polski w operacjach (misjach) pokojowych ma dla niej duże znaczenie polityczne, wyrażające się w utrzymaniu silnej pozycji Polski, jako aktywnego członka społeczności międzynarodowej;
4. Udział w operacjach pokojowych ma dla Polski również znaczenie militarne, wyrażające się w zdobywaniu doświadczeń w środowisku międzynarodowym.

2.2. Operacje militarne i niemilitarne Traktatu Północnoatlantyckiego

2.2.1 NATO - geneza powstania

Zakończenie drugiej wojny światowej, konieczność szybkiej odbudowy gospodarczej i jednocześnie ekspansjonistyczne dążenia Związku Radzieckiego poprzez narzucanie niedemokratycznych form rządzenia, nieposzanowanie praw człowieka i swobód mniejszości narodowych, legły u podstaw dążeń państw zachodnioeuropejskich i ich północnoamerykańskich sojuszników do zapewnienia sobie wzajemnego bezpieczeństwa. Kolejne lata 1947–1949, przyniosły wiele

[22] http: //www.poznajmyonz.pl/index.php?document

dramatycznych wydarzeń politycznych. Znalazły się wśród nich takie, które bezpośrednio zagroziły suwerenności Grecji, Norwegii, Turcji i innych państw zachodnioeuropejskich. Zbiegły się one z przewrotem w Czechosłowacji w 1948 roku a także nielegalną blokadą Berlina w kwietniu tego roku.

Podpisanie Traktatu Brukselskiego w marcu 1948 roku, jako efekt determinacji pięciu państw zachodnioeuropejskich[23], był krokiem w kierunku utworzenia wspólnego systemu obronnego oraz umocnienia wzajemnych więzi, w sposób umożliwiający przeciwstawienie się ideologicznym, politycznym i wojskowym zagrożeniom ich bezpieczeństwa.

Kolejnym krokiem były negocjacje ze Stanami Zjednoczonymi i Kanadą w sprawie utworzenia jednolitego Sojuszu Północnoatlantyckiego, opartego na gwarancjach bezpieczeństwa oraz wspólnych zobowiązaniach między Europą i Ameryką Północną. Do udziału w tym procesie zostały zaproszone przez sygnatariuszy kolejne państwa[24]. Rokowania zakończyły się podpisaniem Traktatu Waszyngtońskiego w kwietniu 1949 roku, powołującego do życia wspólny system bezpieczeństwa, oparty na partnerstwie między tworzącymi go dwunastoma państwami. W 1952 roku przystąpiły do Traktatu Grecja i Turcja, w 1955 roku Republika Federalna Niemiec, a w 1982 roku Hiszpania. Traktat został więc utworzony na zasadzie dobrowolności, po przeprowadzeniu debaty publicznej oraz ratyfikacji procedury parlamentarnej. Gwarantuje on sygnatariuszom suwerenne prawa, jak również zobowiązania międzynarodowe zgodne z Kartą Narodów Zjednoczonych. Zobowiązuje on każde państwo członkowskie do dzielenia z sojusznikami zagrożeń i odpowiedzialności oraz korzyści płynących ze zbiorowego bezpieczeństwa, a także wymaga, aby każde z nich zobowiązało się do niewiązania się żadnym międzynarodowym porozumieniem, które stałoby w sprzeczności z traktatem.

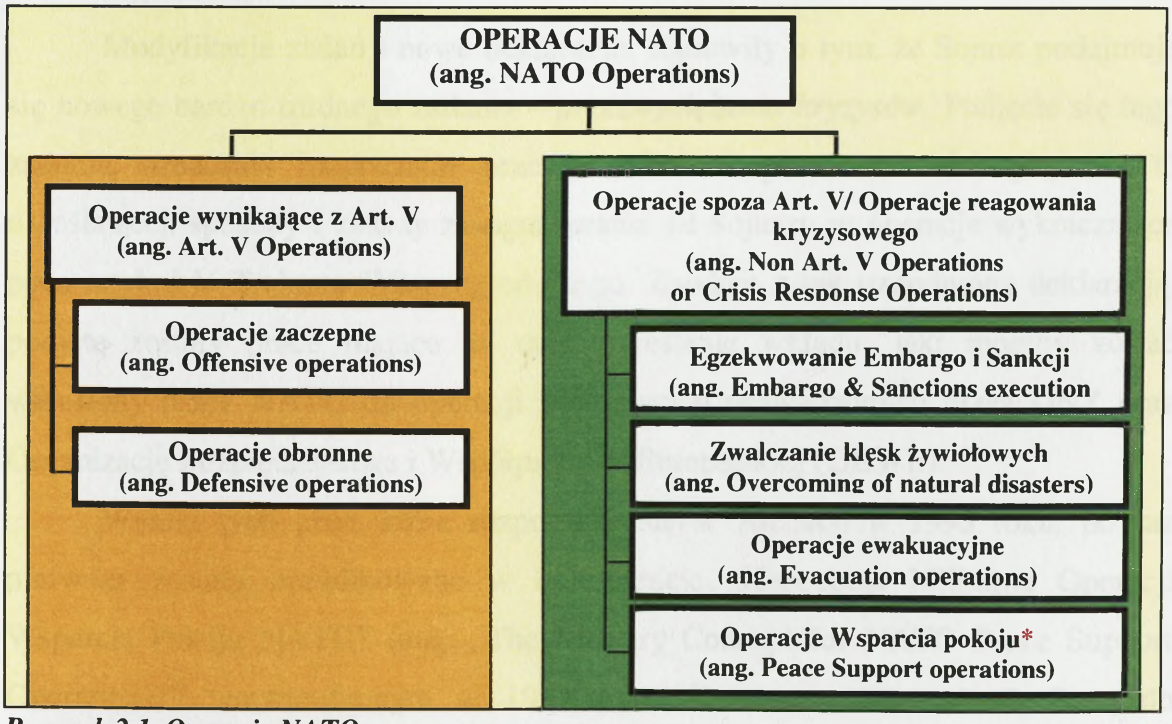
2.2.2. Operacje militarne NATO

Gdyby skategoryzować działalność militarną Sojuszu Północnoatlantyckiego, można wyodrębnić dwie główne grupy operacji[25], dla których granicę ustala artykuł

---

[23] Vademecum NATO (Wydanie jubileuszowe), Dom Wydawniczy Bellona Warszawa 1999, s. 26. Traktat Brukselski podpisały: Belgia, Francja, Holandia, Luksemburga i Wielkiej Brytanii.
[24] Tamże, s. 26, Zaproszone zostały: Dania, Islandia, Norwegia, Portugalia i Włochy.
[25] Zobacz rysunek 2.1 s. 34.

V Traktatu Waszyngtońskiego stanowiący podstawę istnienia NATO, a zobowiązujący do wsparcia i udzielania pomocy przez siły NATO, napadniętemu państwu członkowskiemu. Ta część działalności militarnej to tzw. operacje wynikające z art. V i obejmują „klasyczne" działania sił zbrojnych. Ze swej natury są to operacje sojusznicze (ang. Allied Operations) czyli operacje, w których biorą udział państwa należące do NATO. *Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną lub więcej z nich w Europie lub Ameryce Północnej, będzie uznana za napaść przeciwko nim wszystkim i dlatego zgadzają się, że jeżeli taka zbrojna napaść nastąpi, to każda z nich, w ramach wykonania prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, na mocy artykułu 51 Karty Narodów Zjednoczonych, udzieli pomocy Stronie lub Stronom napadniętym, podejmując niezwłocznie, samodzielnie, jak i w porozumieniu z innymi Stronami działania, jakie uzna za konieczne, łącznie z użyciem sił zbrojnych, w celu przywrócenia i utrzymania obszaru północnoatlantyckiego. O każdej takiej zbrojnej napaści i o wszystkich podjętych środkach zostanie niezwłocznie powiadomiona. Środki te zostaną zaniechane, gdy tylko Rada Bezpieczeństwa podejmie działania konieczne do przywrócenia i utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.*

Rysunek 2.1. Operacje NATO

Źródło: Opracowanie własne na podstawie AJP – 01 oraz Kręcikij J., Strzoda M., Trembecki J., Założenia teoretyczne wielonarodowej operacji połączonej, Warszawa, AON 2000.

* *Dalsze rozwinięcie aparatu pojęciowego w podrozdziale dotyczącym operacji niemilitarnych NATO*

2.2.3. Operacje niemilitarne NATO

Zmiany sytuacji polityczno – militarnej, której wynikiem są przeobrażenia w stosunkach między supermocarstwami, nie pozostały bez wpływu na funkcjonowanie instytucji międzynarodowych, w tym głównie Sojuszu Północnoatlantyckiego. Zmiany te oraz towarzyszące im zjawiska, przyczyniły się do dokonania stosownych przemian w strategii oraz organizacji NATO, głównie mającej na celu przygotowanie Sojuszu do spełniania nowych zadań. Reformę tę zapoczątkowała Deklaracja Londyńska z 6 lipca 1990 roku, w której, między innymi, zawarte są stwierdzenia, że Sojusz jest przygotowany do:

- podjęcia działań mających na celu zapewnienie zdolności do podejmowania we własnym zakresie operacji, nie będących zbiorową samoobroną, określoną w artykule V Traktatu Waszyngtońskiego – w tym w operacji utrzymania pokoju;
- włączenie problematyki operacji pokojowych i humanitarnych do zakresu współpracy w ramach Partnerstwa dla Pokoju;
- udzielanie pomocy ONZ w realizacji mandatu operacji pokojowej w byłej Jugosławii.

Modyfikacje zadań i nowe deklaracje, stanowiły o tym, że Sojusz podejmuje się nowego bardzo trudnego zadania – ***przezwyciężania kryzysów***. Podjęcie się tego zadania, oznaczało rozpoczęcie prac w zakresie opracowania doktryny NATO określającej, sposoby i zasady zaangażowania sił Sojuszu w operacje wykraczające poza artykuł V Traktatu Waszyngtońskiego. Zgodnie z tak uzgodnioną deklaracją, podjęte zostały prace mające na celu określenie wkładu, jaki mógłby zostać wniesiony przez NATO do operacji pokojowych prowadzonych przez ONZ oraz Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europejskiej (OBWE).

Wyniki tych prac, które rozpoczęły się w Atenach w 1993 roku, po raz pierwszy zostały opublikowane w dokumencie „Koncepcja Militarna Operacji Wsparcia Pokoju NATO" (ang. „The Military Concept for NATO Peace Support Operations)[26], zatwierdzonym w 1997 roku. Dokument ten stał się bazą do opracowania jego teoretycznych założeń, które miało miejsce na szczycie państw w Brukseli w 1994 roku. Drugim ważnym osiągnięciem tego dokumentu, było

[26] The Military Concept for NATO Peace Support Operations MC – 327/1.

wprowadzenie jednolitego aparatu pojęciowego, dotyczącego angażowania sił zbrojnych Sojuszu w operacje pokojowe. W tym dokumencie wprowadza się pojęcie „operacje wsparcia pokoju" (ang. Peace Support Operations). Określa się je, jako: *„wielofunkcyjne operacje prowadzone na zasadzie bezstronności, na podstawie mandatu ONZ/OBWE, z zaangażowaniem: sił wojskowych, działań dyplomatycznych i humanitarnych w celu osiągnięcia długoterminowego porozumienia politycznego pomiędzy stronami konfliktu lub innych warunkach sprecyzowanych w mandacie".* Na szczycie państw NATO w Brukseli określono również dodatkową koncepcję, umożliwiającą realizację powyższych zadań w praktyce. Wskazano możliwe środki do realizacji operacji wsparcia pokoju, którymi są wielonarodowe siły połączone (ang. Combined Joint Task Force – CJTF). Uczestnictwo w składzie wielonarodowych sił połączonych, które w praktyce mają realizować operacje wsparcia pokoju, oparte jest na zasadzie dobrowolności. Mogą w nich uczestniczyć także państwa spoza Sojuszu wg następujących warunków:

- operacją wsparcia pokoju, powinna kierować uznana organizacja międzynarodowa np.: ONZ, OBWE. Organizacja ta zwracając się do NATO, powinna opracować jednoznaczny mandat oraz wyznaczyć osobę kierującą operacją w jej imieniu;
- wszystkie strony konfliktu powinny posiadać wolę do jego politycznego rozwiązania;
- strony konfliktu, a także państwo – gospodarz, czyli państwo na terenie którego będą rozlokowane siły NATO, powinno wyrazić zgodę na rozmieszczenie sił pokojowych;
- wszystkie państwa Sojuszu muszą wyrazić zgodę na zaangażowanie NATO w danej operacji, a także dobrowolnie zgłosić udział swoich sił.

Z dokumentów NATO wynika, że do operacji wsparcia pokoju zalicza się:

- zapobieganie konfliktom (ang. Conflict Prevention);
- tworzenie pokoju (ang. Peacemaking);
- budowanie pokoju (ang. Peace Building);
- utrzymanie pokoju (ang. Peacekeeping);
- wymuszanie pokoju (ang. Peace Enforcement);
- operacje humanitarne (ang. Humanitarian Operations).

Z analizy dokumentów NATO, opracowań naukowo – badawczych oraz dokumentów opracowanych na bazie dokumentów NATO zaś, uogólnione pojęcie „zapobieganie konfliktom" oznacza wielonurtową działalność, której podstawą jest rozdział VI Karty Narodów Zjednoczonych, obejmującą w swym zakresie całe spektrum działań, od działań dyplomatycznych po rozmieszczenie prewencyjne, którego celem jest zapobieżenie przekształcenia się sporu w konflikt zbrojny, lub ewentualnemu jego rozprzestrzenieniu. Celem operacji wsparcia pokoju jest „zapobieganie konfliktom" i niedopuszczenie do przerodzenia się sporu w konflikt, a jednocześnie umożliwienie stronom konfliktu rozwiązanie go przy pomocy środków pokojowych. W tego typu operacji, komponenty wojskowe stosowane są w ostateczności i w celu wsparcia działań dyplomatycznych, zmierzających do rozwiązania sporu lub zapobieżenia rozszerzenia się konfliktu.[27]

Z kolei „tworzenie pokoju" to operacja, która obejmuje działalność dyplomatyczną prowadzoną po rozpoczęciu konfliktu. Jej celem jest doprowadzenie do przerwania prowadzonych działań zbrojnych i/lub jak najszybsze porozumienie pokojowe pomiędzy stronami sporu (konfliktu). Działania dyplomatyczne mogą obejmować: prowadzenie „dobrych usług", mediacji, pośrednictwa oraz wywieranie presji dyplomatycznej poprzez izolację lub sankcje. Celem operacji tworzenia pokoju jest doprowadzenie do zaprzestania konfliktu zbrojnego i skierowanie go w stronę pokojowego rozwiązania.

Następne pojęcie – „utrzymanie pokoju" to operacja, która opiera się na zgodzie wszystkich stron konfliktu w zakresie uczestnictwa w niej wielonarodowych sił pokojowych, głównie w celu nadzorowania wprowadzenia porozumienia pokojowego. Celem operacji utrzymania pokoju jest – poprzez bezstronną interwencję strony trzeciej, przygotowaną i prowadzoną przez społeczność międzynarodową, z zaangażowaniem zarówno komponentu wojskowego, jak i cywilnego – uzupełnienie politycznego procesu rozwiązania zaistniałego konfliktu oraz wsparcie procesu przywrócenia i utrzymania pokoju.[28]

„Wymuszanie pokoju" to operacja prowadzona na podstawie VII rozdziału Karty Narodów Zjednoczonych. Polega ona na wykorzystaniu środków militarnych

---

[27] Kaczmarek W., art. Identyfikacja sytuacji problemowej operacji wsparcia pokoju, s. 21.
[28] Tamże, s. 22.

w celu przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu. Celem operacji wymuszania pokoju jest przerwanie konfliktu zbrojnego poprzez zastosowanie środków militarnych i zmuszenie stron konfliktu do pokojowego jego rozwiązania.[29]

„Budowanie pokoju" jest operacją obejmującą zarówno działania polityczne, ekonomiczne, gospodarcze, jak i wojskowe, po zakończeniu konfliktu, zmierzające do utrwalenia warunków pokoju w celu uniknięcia odnowienia konfliktu. Celem operacji budowania pokoju jest rozwiązanie przyczyny sporu, konfliktu i w końcu kryzysu, tak żeby umożliwić lub zmniejszyć ryzyko jego nawrotu.[30]

Operacje humanitarne są operacjami prowadzonymi w celu pomocy ludności cywilnej. Mogą być prowadzone zarówno samodzielnie przez komponent wojskowy, jak i we współpracy z wyspecjalizowanymi organizacjami cywilnymi. Prowadzone są w sytuacjach, gdy władze odpowiedzialne za udzielanie pomocy nie są zdolne lub nie są skłonne jej udzielić. Celem operacji humanitarnych jest także niesienie pomocy ludności cywilnej w przypadkach łamania praw człowieka, klęsk żywiołowych, epidemii i podobnych zdarzeń.[31]. Ustalenia powyższe stanowiły podstawę do zaangażowania się NATO w realizację pierwszej operacji wsparcia pokoju, prowadzonej przez Sojusz, a polegającej na wprowadzeniu w życie porozumienia z Dayton w sprawie Bośni i Hercegowiny. Operacja „Wspólny Wysiłek" (ang. Common Effort) zapoczątkowała praktycznie uczestnictwo Sojuszu w rozwiązywanie kolejnych konfliktów na Bałkanach.

W listopadzie 1995 roku, NATO ponownie potwierdziło gotowość do udzielenia pomocy w implementacji planu pokojowego dla Bośni, w aspekcie fiaska operacji UNPROFOR, prowadzonej pod auspicjami ONZ. W dniu 14 grudnia 1995 roku w Paryżu podpisano Bośniackie Porozumienie Pokojowe, w wyniku którego 15 grudnia Rada Bezpieczeństwa ONZ zmodyfikowała Rezolucję nr 1031, przekazując z dniem 20 grudnia dalsze prowadzenie operacji pokojowej w gestię NATO. Z dniem 16 grudnia, NATO rozpoczęło, przy pomocy wielonarodowych sił połączonych zwanych – Siłami Implementacyjnymi (ang. Implementation Force – IFOR), operację pod kryptonimem „Wspólna Próba" (ang. Joint Endeavor). Celem działania sił IFOR w aspekcie militarnym było zagwarantowanie kontynuacji

[29] Tamże, s. 22.
[30] Tamże, s. 22.
[31] Tamże, s. 22-23.

przestrzegania porozumienia o przerwaniu ognia, rozdzielenie walczących stron oraz zagwarantowanie wycofania walczących wojsk z uzgodnionego obszaru rozdzielenia. Ponadto, zagwarantowanie demobilizacji pozostałości wojsk, zgromadzenia ciężkiej broni w miejscach kantonizacji[32] i w koszarach oraz zapewnienie szybkiego wycofania wojsk ONZ, które nie zostały podporządkowane dowództwu IFOR. Operacja Joint Endeavor była pierwszą operacją wsparcia pokoju prowadzoną przez NATO, w której Wielonarodowe Siły Połączone IFOR posiadały jednolitą strukturę dowodzenia, analogiczną z procedurami NATO. W tej operacji, po raz pierwszy oprócz wszystkich krajów członkowskich NATO, wzięło udział 18 kontyngentów spoza NATO, w ramach programu Partnerstwa dla Pokoju. Do IFOR dołączyły również pododdziały Federacji Rosyjskiej.

Kolejną operacją prowadzoną przez NATO, będącą kontynuacją operacji IFOR, mającą na celu stabilizację sytuacji w regionie, jest operacja „Wspólna Osłona" (ang. Joint Guard), prowadzona przez Siły Stabilizacyjne (ang. Stabilization Force – SFOR). Podobnie jak IFOR, siły SFOR są wielonarodowymi siłami połączonymi zorganizowanymi zgodnie z zasadami i procedurami NATO, pod politycznym kierownictwem oraz kontrolą Rady Północnoatlantyckiej Sojuszu. Istotne jest również to, że siły zbrojne państw spoza NATO uczestniczą w operacji na takiej samej zasadzie, jak państwa Sojuszu.[33]

Operacją NATO mającą na celu wsparcie działań Wysokiego Komisarza ONZ do Spraw Uchodźców (ang. UNHCR) z Kosowa w 1999 roku, była operacja „Sojuszniczy Port" (ang. Allied Harbour). Jej celem była ochrona konwojów z pomocą humanitarną. Inną operacją NATO w tym rejonie w latach 1999 - 2000, była operacja „Wspólna Straż" (ang. Joint Guardian) w ramach Sił Wielonarodowych KFOR (ang. Kosovo Force), której celem było monitorowanie przestrzegania porozumień i traktatów międzynarodowych.

---

[32]Kantonizacja to podział na jednostki terytorialno – administracyjne. Nowa Encyklopedia Powszechna PWN, Warszawa 1996 r., s. 260.

[33]Tamże, s. 177-182.

WNIOSKI:

1. Przystąpienie NATO do kierowania operacjami wsparcia pokoju, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, poprawiło skuteczność działania ONZ oraz organizacji terytorialnych;
2. Udział w operacjach prowadzonych przez NATO, daje możliwość realizacji zadań wynikających z Karty Narodów Zjednoczonych, państwom – członkom ONZ;
3. Sprawdzone procedury dowodzenia i standardy działania, zachęcają do udziału w operacjach wsparcia pokoju prowadzonych przez NATO państwa nie należące do Sojuszu.

2.2.4. Udział Wojska Polskiego w operacjach NATO

Udział polskich obserwatorów i kontyngentów sił zbrojnych w operacjach NATO, w ramach programu Partnerstwa dla Pokoju, zaakceptowanego przez Prezydentów państw Grupy Wyszehradzkiej w dniu 12 stycznia 1994 w Pradze i podpisanego przez Premiera Waldemara Pawlaka w dniu 2 lutego 1994 w Brukseli, poprzedził akces Polski do struktur Sojuszu.

Pierwszą operacją Traktatu Północnoatlantyckiego, w której wzięło udział Wojsko Polskie, była operacja Joint Endeavor w ramach Sił Implemantacyjnych (Wdrożeniowych) – IFOR w Bośni i Hercegowinie. W dniu 11 grudnia 1995 roku, Polska udzieliła pozytywnej odpowiedzi na zaproszenie Sekretarza Generalnego NATO do wzięcia udziału w tej operacji, a w dniu 13 grudnia 1995 roku Minister Obrony Narodowej, na podstawie uchwały Nr 14/95 Rady Ministrów z dnia 5 grudnia 1995 roku, wydał decyzję Nr 195/MON w sprawie sformowania i działania Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Siłach Wdrożeniowych. Na podstawie tej decyzji, Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, wydał zarządzenie w sprawie przygotowania 16 batalionu powietrzno – desantowego do udziału w operacji NATO w Bośni i Hercegowinie. Polski Kontyngent Wojskowy, stworzony na bazie batalionu operacyjnego 6 Brygady Desantowoszturmowej, liczył 695 żołnierzy i osób cywilnych. Po przeprowadzeniu stosownej procedury przygotowania w styczniu i lutym 1996 roku, PKW rozpoczął udział w operacji wspólnie

z kontyngentami Danii, Finlandii, Norwegii i Szwecji w składzie Brygady Nordycko – Polskiej. PKW występuje w następującym składzie:[34]

- batalion operacyjny;
- polscy przedstawiciele w dowództwie sił wielonarodowych;
- polscy przedstawiciele w sztabie Nordycko – Polskiej Brygady;
- polscy przedstawiciele w nordyckiej grupie zaopatrywania;
- Narodowy Element Zaopatrywania;
- polscy przedstawiciele żandarmerii wojskowej w międzynarodowej kompanii policji wojskowej Nordycko – Polskiej Brygady.

Na początku 1997 r., operacja ta została przekształcona w operację stabilizacyjną – SFOR. Polska jednostka pozostała w Brygadzie Nordycko-Polskiej, ale zmieniono jej strukturę (zredukowano skład PKW do 465 żołnierzy i osób cywilnych, a od 5 stycznia 2000 roku do 296 osób). PKW powierzono zmodyfikowane zadania mandatowe, do których należała:

- organizowanie punktów kontrolnych na linii rozdzielenia wojsk;
- patrolowanie strefy rozdzielenia wojsk;
- zbieranie informacji o polach minowych;
- kontrolowanie wycofywania wojsk i uzbrojenia poza uzgodnione linie (strefy) w całym rejonie odpowiedzialności batalionu;
- udzielanie pomocy - w razie konieczności - pozostałym batalionom w ich rejonach odpowiedzialności (na rozkaz dowódcy brygady);
- asystowanie i zabezpieczanie wymiany jeńców i więźniów;
- nadzorowanie bezpieczeństwa i swobody poruszania się osób cywilnych (uchodźców, osób wysiedlonych) wraz i ich mieniem osobistym;
- wspieranie działalności humanitarnej oraz odbudowy infrastruktury energetycznej, drogowej i gospodarczej;
- kontrolowanie działalności stron konfliktu, poprzez inspekcjonowanie zadeklarowanych miejsc dyslokacji wojsk i miejsc przechowywania sprzętu (rejestrowanie przechowywanej broni, amunicji i głównego wyposażenia jednostek wojskowych);

[34] A. Nieke , *Zadania realizowane przez polski kontyngent wojskowy SFOR*, Myśl Wojskowa, 5 (610), wrzesień-październik, Warszawa 2000, s. 140-142.

- monitorowanie zaaprobowanej przez SFOR aktywności wojskowej stron, w tym przemieszczania wyposażenia i amunicji, ćwiczeń, strzelań, uroczystości, itp.;
- współdziałanie z Centrum Koordynacji Współpracy Cywilno-Wojskowej (CIMIC) .

Wydzielenie kontyngentu pokojowego do operacji organizowanej przez Sojusz Północnoatlantycki było dla Polski z jednej strony elementem potwierdzającym dążność naszych Sił Zbrojnych do członkostwa z NATO, z drugiej zaś swego rodzaju sprawdzianem przygotowania naszych jednostek do wykonywania zadań w warunkach wymuszania pokoju (operacji pokojowej organizowanej w oparciu o Rozdział VII Karty NZ) - będąc w strukturach dowodzenia NATO i współdziałając z jednostkami NATO i innych państw. Znamiennym był również udział naszych żołnierzy we wspólnym szkoleniu, jak i uczestnictwo w fazie formowania operacji, która ze względu na swój unikalny charakter jest określana jako "operacja nowego typu".

Kolejną operacją NATO z udziałem Wojska Polskiego, była operacja Allied Harbour w Kosowie, prowadzona w 1999 roku. Jej celem było wsparcie działań Wysokiego Komisarza ONZ do spraw Uchodźców (UNHCR) w zakresie pomocy humanitarnej dla uchodźców z Kosowa. Polska wydzieliła jednostkę wojskową sformowaną na bazie kompanii piechoty górskiej z 21 Brygady Strzelców Podhalańskich w składzie 126 żołnierzy.

Głównymi zadaniami mandatowymi realizowanych przez PJW były:[35]

- ochrona stanowisk dowodzenia Wielonarodowych Sił Połączonych;
- ochrona konwojów z uchodźcami i pomocą humanitarną.

Przedłużeniem udziału Wojska Polskiego w operacjach prowadzonych przez Sojusz w tym obszarze w latach 1999 - 2000, był udział Polskiego Kontyngentu Wojskowego w operacji Joint Guardian w ramach sił KFOR.

Polska wydzieliła do udziału w operacji KFOR kontyngent w składzie:

- batalion operacyjny na bazie 18 batalionu desantowo - szturmowego;
- Narodowy Element Zaopatrywania;

---

[35] J. Pawłowski , A. Ciupiński, *Umiędzynarodowiony konflikt wewnętrzny*, AON, Warszawa 2001, s. 120.

- przedstawicieli do struktur dowódczych i sztabowych Wielonarodowych Sił Połączonych.

Skład PKW liczył 800 żołnierzy i osób cywilnych.

Do głównych zadań realizowanych przez PKW należały:[36]

- nadzorowanie granicznych punktów kontrolnych;
- rozpoznanie dróg oraz miejsc rozmieszczenia stałych punktów kontrolnych;
- prowadzenie dziennych i nocnych patroli rozpoznawczych, szczególnie na obszarach zurbanizowanych;
- utrzymanie stałych punktów kontrolnych na drogach, przejściach granicznych i w miastach;
- rozbrajanie i niszczenie niewypałów i niewybuchów.[37]

WNIOSKI:

1. Udział w operacjach wsparcia pokoju, kierowanych przez NATO, był kontynuacją udziału w operacjach pokojowych ONZ;
2. Wydzielanie i kierowanie PKW do udziału w operacjach NATO, w ramach programu Partnerstwa dla Pokoju, przed wstąpieniem do struktur Sojuszu, stanowił przykład poważnego traktowania zobowiązań przed - akcesyjnych i dążenia Polski do zapewnienia Europie Postkomunistycznej, w tym i sobie, członkostwa w Europie wolnej i bezpiecznej;
3. Przystąpienie Polski do NATO w 1999 roku, było tylko usankcjonowaniem działalności pokojowej, prowadzonej przez Polskę w ramach ONZ i OBWE.

---

[36]Tamże, s. 121.

[37]Na podstawie Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1088 z 12 grudnia 1996 roku, Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1423 z 12 lipca 2002 roku, Postanowienia Prezydenta RP z grudnia 2004 roku oraz Decyzji nr 351/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 23 listopada 2004 r., został przeformowany Polski Kontyngent Wojskowy w Siłach Stabilizacyjnych SFOR w Republice Bośni i Hercegowiny w Kosowie w Serbii i Czarnogórze, byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii i Republice Albanii na Polski Kontyngent Wojskowy. Kierowanie zaś tym kontyngentem przejęła Unia Europejska. Nazwa tej operacji – Operacja Wojskowa Unii Europejskiej w Republice Bośni i Hercegowiny – *przyp. autora.*
W związku z przejęciem odpowiedzialności od 2 grudnia 2004 r. za misję SFOR przez Unię Europejską kontyngent zmienił nazwę na PKW EUFOR. Zmianie uległa również struktura kontyngentu. Elementem bojowym jest obecnie kompania manewrowa w składzie międzynarodowego batalionu manewrowego – *przyp. autora.*

2.2.5. Działalność Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie

Pomiędzy dyplomatycznymi środkami rozdziału VI i siłowymi metodami rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych, leżą, jak to nazwał były sekretarz generalny ONZ Dag Hammarskjóld, „środki rozdziału VI i pół". Środki te, pokojowe w swej naturze, angażują militarnie zarówno ONZ, jak i regionalne organizacje zgodnie z autoryzacją Rady Bezpieczeństwa. Chociaż nie wynikają bezpośrednio z Karty NZ, to stały się najbardziej powszechną formą operacji pokojowych i są ogólnie uznane przez międzynarodową społeczność[38]. W tym systemie, na poziomie polityczno-strategicznym, występują organizacje o charakterze globalnym (ONZ) lub organizacje regionalne (np. Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie - OBWE, Organizacja Państw Afrykańskich - OPA i Organizacja Jedności Afrykańskiej – OJA), działające również zgodnie z rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ.[39]

Jedną z organizacji regionalnych skupiającą większość mocarstw nuklearnych (oprócz Chin, Pakistanu, Indii), zapewniającą udział Stanów Zjednoczonych w szeroko pojętej polityce europejskiej oraz stwarzającą ramy do współpracy z państwami byłego Związku Radzieckiego, jest Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Genezą powstania tej organizacji regionalnej, było znalezienie formy współpracy między państwami o przeciwstawnych systemach ustrojowych w zakresie zagwarantowania bezpieczeństwa zbiorowego. W tym celu w latach 1972 –1973 odbyły się w Helsinkach rozmowy przygotowawcze do Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE). Obrady KBWE, (od 1 stycznia 1995 roku OBWE) zakończyły się w 1975 roku podpisaniem aktu końcowego Paryskiej Karty Nowej Europy, określającego zasady bezpieczeństwa europejskiego oraz współpracy gospodarczej, naukowo – technicznej, kulturalnej i humanitarnej. Wojskowy nurt procesu KBWE, a następnie OBWE doprowadził do wypracowania norm i zasad postępowania państw w sferze militarnej.[40]

OBWE ma unikalny charakter. Z pozycji prawa międzynarodowego nie posiada bowiem statusu prawnego, a jej decyzje mają jedynie politycznie wiążący charakter. Pomimo tego, iż regulacje i decyzje OBWE nie posiadają de facto mocy prawnej, są

---

[38] Kącki Cz., Siły Wielonarodowe do Misji Pokojowych, Akademia Obrony Narodowej, 2003 r., s. 47.
[39] Tamże, s. 48.
[40] Tamże, s. 48-49.

wykonywane. Podpisywane na najwyższych szczeblach państwowych, posiadają autorytet równy mocy prawnej aktów normatywnych prawa międzynarodowego. Ponadto OBWE jest obecnie jedyną regionalną organizacją bezpieczeństwa, uznawaną jako układ regionalny w rozumieniu rozdziału VIII Karty Narodów Zjednoczonych i w związku z tym stanowi bardzo ważny instrument wczesnego ostrzegania, zapobiegania konfliktom, rozwiązywania kryzysów i działalności pokonfliktowej. Najważniejszymi zasadami jej działania są:

1. Suwerenna równość i poszanowanie praw wynikających z suwerenności;
2. Powstrzymanie się od groźby użycia siły lub jej użycia;
3. Nienaruszalność granic;
4. Integralność terytorialna państw;
5. Pokojowe załatwianie sporów;
6. Nieingerencja w sprawy wewnętrzne;
7. Poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności, włączając w to wolność myśli, sumienia, religii, lub przekonań;
8. Równouprawnienie i prawo narodów do samostanowienia;
9. Współpraca między państwami;
10. Wykonywanie w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego.[41]

Na podstawie tych zasad, OBWE organizuje własne operacje pokojowe, niemniej jednak brak odpowiednich instrumentów politycznych i militarnych, nie pozwala tej organizacji na bardziej efektywne działania.

Duże znaczenie dla bezpieczeństwa europejskiego miał szczyt OBWE w Stambule w dniach 18-19 listopada 1999 roku, na którym podpisano Kartę Bezpieczeństwa Europejskiego, zatwierdzono nowelizację traktatu CFE[42], przyjęto Dokument wiedeński z 1999 roku w sprawie negocjacji o środkach zaufania i bezpieczeństwa, podpisano Akt końcowy w sprawie wojsk konwencjonalnych w Europie i przyjęto deklarację szczytu. Wyniki tego szczytu, modyfikują traktat CFE, który utrwala porządek wojskowy na kontynencie. Nowa wersja traktatu CFE gwarantuje również Polsce właściwą ochronę jej interesów bezpieczeństwa,

[41] Tamże, s. 49.
[42] 1 Komunikat szczytu waszyngtońskiego, 24 kwietnia 1999 r., pkt. 42.

zapewniając swobodę działania Sojuszu Północnoatlantyckiego na naszym terytorium, utrzymując poziom zbrojeń na wschód od naszych granic. Pozwala również na wprowadzenie na nasze terytorium dwóch dywizji NATO w razie sytuacji kryzysowych.

WNIOSKI:

1. Pomimo niskiej skuteczności swych operacji, OBWE stanowi ważny element systemu bezpieczeństwa w Europie, skupiając państwa o przeciwstawnych systemach;
2. Forum OBWE stanowi ważne miejsce dyskusji nad konfliktami, ich przeciwdziałaniu i sposobami ich rozwiązywania, z aktywnym udziałem Polski.

2.3. Operacja Iracka Wolność (ang. Iraqi Freedom)

2.3.1. Geneza operacji Iracka Wolność

Po zakończeniu trwającej prawie pół wieku zimnej wojny, społeczność międzynarodowa weszła w XXI wiek bez balastu konfrontacji nuklearnej dwóch przeciwstawnych systemów politycznych. Wydawało się, że groźba wybuchu następnej wojny światowej, nie występuje. Rzeczywistość okazała się diametralnie odmienna. Konflikty zbrojne nadal stanowią trwały element światowego krajobrazu[43]. We wszystkich światowych prognozach dotyczących realnych i potencjalnych zagrożeń bezpieczeństwa obecnie zawsze wymienia się fundamentalizm islamski i terroryzm. Terroryzm jest rozumiany jako szczególny rodzaj światowego zagrożenia pokoju.[44] Terroryzm zmienia się, gwałtownie rozwija, występuje na coraz szerszej przestrzeni.[45] *Terroryzm – różnie umotywowane ideologicznie, planowane i zorganizowane działania pojedynczych osób lub grup skutkujące naruszeniem istniejącego porządku prawnego, podjęte w celu wymuszenia od władz państwowych i społeczeństwa określonych zachowań i świadczeń, często naruszające dobra osób postronnych; działania te są realizowane z całą bezwzględnością za pomocą różnych środków (naciski psychologiczne, przemoc*

[43] Jałoszyński K., Terroryzm fundamentalistów islamskich, Warszawa 2001, s. 5.
[44] Tamże., s. 8.
[45] Borucki M., Terroryzm – zło naszych czasów, Warszawa 2002, s. 3.

fizyczna, użycie broni i ładunków wybuchowych), w warunkach specjalnie nadanego im rozgłosu i celowo wytworzonego w społeczeństwie lęku.[46]

Terroryzm międzynarodowy charakteryzuje się stosowaniem systematycznej przemocy przez państwo lub grupę polityczną przeciwko innemu państwu lub grupie politycznej, sięganiem po wszelkie metody i środki – morderstwa, porwania, środki wybuchowe i trujące, stawia sobie za cel wywołanie powszechnego strachu i stanu terroru. O umiędzynarodowieniu terroryzmu świadczy również zacieśnianie współpracy i wzajemnych usług świadczonych przez terrorystów, mających nieraz odmienne orientacje polityczne i cele. Na początku lat osiemdziesiątych, kiedy ataki terrorystyczne bardzo się nasiliły, problem terroryzmu został potraktowany jako światowy.[47]

Władze amerykańskie od kilku lat próbując unieszkodliwić najgroźniejszego terrorystę świata, uznanego za wroga numer jeden Stanów Zjednoczonych – Osamę bin Ladena, nie wahały się użyć sił wojskowych przeciwko ugrupowaniom terrorystycznym na Bliskim Wschodzie i w Azji Środkowej. Przykładami takich akcji armii USA przeciw terroryzmowi islamskiemu są:

- listopad – grudzień 1983 r. – bombardowanie pozycji syryjskich w Libanie;
- 15 kwietnia 1986 r. – nocne bombardowanie Trypolisu i Bengazi w Libii;
- 17 stycznia 1993 r. – zniszczenie domniemanej fabryki broni nuklearnej nieopodal Bagdadu;
- 27 czerwca 1993 r. – ostrzelanie rakietami siedziby wywiadu irackiego w Bagdadzie;
- 3-4 czerwca 1996 r. – zbrojna reakcja na ofensywę iracką w Kurdystanie.[48]

Bardzo spektakularny charakter miała operacja lotnictwa amerykańskiego, przeprowadzona w 1998r. przy użyciu najnowocześniejszych, laserowo kierowanych bomb. Obejmowała ona tereny w sąsiedztwie rezydencji bin Ladena, wokół afgańskiego miasta Chwost.[49]

Niespełna trzy lata od wyżej wspomnianego ataku Amerykanów na Afganistan, bin Laden przypomniał o swoim istnieniu w sposób dramatyczny. 11

---

[46] *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, t. 6, Warszawa 1997, s. 370.
[47] Pawłowski J., Terroryzm we współczesnym świecie, Warszawa 2001, s. 80.
[48] Borkowski J., Durska E., NATO a zwalczanie terroryzmu międzynarodowego, art., s. 3.
[49] Pawłowski J. Terroryzm we współczesnym świecie, s. 81.

września 2001 roku w Nowym Jorku i Waszyngtonie dokonano największego w historii ludzkości ataku terrorystycznego, który *głęboko wstrząsnął stanem ducha obywateli wszystkich państw i trwale osłabił poczucie bezpieczeństwa publicznego w świecie*[50]. Nie tylko Ameryka, ale cała ludzkość doznała szoku. Zapanował paraliżujący strach, ale natychmiast z tragedii wyciągnięto konstruktywne wnioski. Wiele demokratycznych państw zaczęło się jednoczyć w walce z terroryzmem, aby wesprzeć Stany Zjednoczone *w poszukiwaniu i ukaraniu winnych.*[51]

Intensywne śledztwo dość szybko pozwoliło na ustalenie, że wszystkie ślady związane ze zbrodnią prowadzą do skrajnie fundamentalistycznego ugrupowania islamskiego al Kaida i poszukiwanego od kilku lat światowego terrorysty Osamy bin Ladena.[52]

W Stanach Zjednoczonych ten bezprzykładny atak, uznano za wypowiedzenie wojny i stało się jasne, że uderzenie zostanie skierowane przeciwko talibom rządzącym w Afganistanie. W świetle Konstytucji USA prawo wypowiedzenia wojny ma Kongres, tymczasem prezydent G. Bush już w kilka godzin po zamachach wypowiedział wojnę terroryzmowi i uprzedził, że będzie ona prowadzona z całkowitą determinacją, wszelkimi dostępnymi środkami.[53]

Kongres przyznał nadzwyczajne środki na ten cel i uchwalił rezolucję upoważniającą prezydenta do użycia sił zbrojnych: *Prezydent jest upoważniony do użycia wszelkich niezbędnych i stosownych sił przeciwko tym krajom, organizacjom lub osobom, które uzna za odpowiedzialne za planowanie, zaaprobowanie, wykonanie lub wspomaganie terrorystycznych ataków w dniu 11 września 2001 r., lub, które dostarczyły schronienia takim organizacjom lub osobom, w celu zapobieżenia popełnieniu wszelkich kolejnych aktów międzynarodowego terroryzmu wobec Stanów Zjednoczonych przez takie kraje, organizacje lub osoby.*[54]

Prezydent G. Bush w orędziu do narodu powiedział: *To nie był akt terroru, lecz akt wojny. Wróg zaatakował nie tylko Amerykę, ale i cały miłujący wolność*

---

[50] Borkowski J., Socjologia i psychologia społeczna, op. cit. s. 312.
[51] Tamże., op. cit., s. 73.
[52] Tamże., s. 74.
[53] Pawłowski J., Terroryzm we współczesnym świecie, s. 84.
[54] Rezolucja upoważniająca prezydenta do użycia sił zbrojnych, przyjęta przez Kongres USA w dniu 15 września 2001 roku.

świat. Ameryka użyje wszelkich możliwych środków, żeby tego wroga pokonać. I wygramy. To będzie monumentalna walka dobra ze złem. Ale dobro zwycięży.[55]

W dniach 12 i 13 września 2001 roku obradowała Rada Ambasadorów NATO, która wydała oświadczenie, że atak na Stany Zjednoczone stanowił napaść na wszystkich członków Sojuszu.[56] Decyzja z 12 września odnosiła się do artykułu 5 Traktatu Waszyngtońskiego, zgodnie, z którym *Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną lub więcej z nich w Europie lub Ameryce Północnej będzie uznana za napaść przeciwko nim wszystkim i dlatego zgadzają się, że jeżeli taka zbrojna napaść nastąpi, to każda z nich, w ramach wykonania prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, na mocy artykułu 51 Karty Narodów Zjednoczonych, udzieli pomocy Stronie lub Stronom napadniętym, podejmując niezwłocznie, samodzielnie, jak i w porozumieniu z innymi Stronami działania, jakie uzna za konieczne, łącznie z użyciem siły zbrojnej, w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego.*[57]

Komentując deklarację Rady Ambasadorów, ówczesny sekretarz generalny NATO George Robertson przyznał, że artykuł 5 Traktatu nie określa, czy zamach terrorystyczny może być uznany za atak zbrojny przeciwko jednemu z sojuszników, dlatego Rada Północnoatlantycka spotkała się czterokrotnie, by poszerzyć tę interpretację. Owocem tych spotkań było wydanie specjalnej deklaracji:

Zobowiązanie do wspólnej samoobrony zawarte w Traktacie Waszyngtońskim było po raz pierwszy wprowadzone w czasach bardzo odbiegających od tych, które istnieją dziś, ale pozostaje równie ważne i kluczowe w obecnym świecie, dotkniętym przekleństwem terroryzmu. Spotykając się w 1999 roku w Waszyngtonie, przywódcy Sojuszu uznali, że istnieją bardzo różne formy zagrożenia dla bezpieczeństwa, niektóre całkiem odmienne od tych, które doprowadziły do powstania NATO. W szczególności potępili terroryzm jako poważne zagrożenie dla pokoju i stabilności oraz podkreślili, że są zdecydowani go zwalczać.[58]

Niewielu przedstawicieli państw tworzących NATO mogło sobie kiedykolwiek wyobrazić, że artykuł 5 zostanie wykorzystany w sytuacji ataku na

---

[55]Bush G., Orędzie do narodu, 11 września 2001 r.
[56]Ciupiński A., Solidarność euroatlantycka w konfrontacji z terroryzmem, „Wojsko i Wychowanie" Nr 2/2002, s. 106.
[57]Traktat Północnoatlantycki, Waszyngton, 4 kwietnia 1949 r., art. 5.
[58]Specjalna deklaracja Rady Północnoatlantyckiej, Bruksela 12–13 września 2001 r.

Stany Zjednoczone, zamiast na jednego z sojuszników europejskich. Niemniej jednak wszyscy byli pod wrażeniem szybkiej reakcji oraz jedności zademonstrowanej przez Sojusz.

Historyczna decyzja Rady Północnoatlantyckiej była tylko jednym z przejawów wsparcia Stanów Zjednoczonych i potępienia ataku, które wyrażono w Kwaterze Głównej NATO w następnych dniach po tym wydarzeniu.[59] W dniu 4 października 2001 roku wszyscy członkowie NATO odpowiedzieli na złożoną przez Stany Zjednoczone prośbę o udzielenie pomocy w interwencji w Afganistanie i walce z terroryzmem. Szczególna rola przypadła Wielkiej Brytanii i Francji. Do tych dwóch państw Amerykanie zwrócili się o największe wsparcie. Brytyjczycy użyli lotniskowców, myśliwców i oddziałów specjalnych. Francuzi udostępnili część floty na Oceanie Indyjskim oraz myśliwce z bazy w Dżibuti. Niemcy ograniczyły się do zaoferowania Amerykanom przestrzeni powietrznej, danych zwiadowczych i portów morskich. Turcja z kolei zaoferowała między innymi osiem baz wojskowych, skąd mogły startować amerykańskie samoloty.[60] Sojusznicy zadeklarowali także zarówno indywidualne, jak i zbiorowe udzielanie pomocy krajom sojuszniczym.

Kampania wojenna przeciwko terrorystom i wspierającym ich talibom rozpoczęła się 7 października 2001 roku nalotami bombowymi i atakami rakietowymi.[61] Wojna w Afganistanie skończyła się dokładnie w dwa miesiące od rozpoczęcia. I chociaż zakończyła się amerykańskim sukcesem, jeden z jej celów nie został osiągnięty, mianowicie schwytanie bin Ladena.[62]

Zaznaczyć należy, że w walce z terroryzmem, Sejm naszego kraju zapewnił amerykańskiego sojusznika z NATO o gotowości Polski do wypełnienia zobowiązań wynikających z artykułu 5 Traktatu Waszyngtońskiego.[63] Z inicjatywy prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego 6 listopada 2001 r. odbyła się w Warszawie konferencja przedstawicieli siedemnastu państw środkowoeuropejskich, bałtyckich i bałkańskich oraz obserwatorów z USA, Rosji, Turcji, Białorusi, Unii Europejskiej, ONZ, NATO i OBWE. Wśród nich było trzynastu prezydentów. Uczestnicy zgodnie

---

[59]Bennett Ch. Pomagając Ameryce, Przegląd NATO, zima 2001/2002, s. 6.
[60]Bielecki J., Wyjątkowy sprawdzian„ „Rzeczpospolita" nr 237/2001, s. 4.
[61]Ciupiński A., s. 106.
[62]Borucki M., s. 95.
[63]Tamże, s. 134.

stwierdzili: *Potępiamy całkowity brak poszanowania przez międzynarodowych terrorystów życia niewinnych ludzi. Pragniemy podkreślić, że walkę z międzynarodowym terroryzmem traktujemy jako wojnę człowieczeństwa z barbarzyństwem, a nie jako wojnę pomiędzy odmiennymi religiami czy kulturami. Jesteśmy przekonani, że ten atak przeciwko Stanom Zjednoczonym Ameryki był zamachem na podstawowe wolności i bezpieczeństwo wszystkich ludzi na całym świecie.*[64]

Tuż po zakończeniu wojny w Afganistanie G. Bush stwierdził, że następnym etapem zwalczania terroryzmu światowego będzie zniszczenie dyktatury Saddama Husajna w Iraku. W orędziu wygłoszonym 22 stycznia 2002 roku prezydent USA G. Bush oskarżył Irak, Iran i Koreę Północną o popieranie terroryzmu i grożenie światu bronią masowej zagłady. Nazwał je osią zła. Wywołało to falę oburzenia, zwłaszcza w Iraku i Iranie.[65]

W dniu 9 listopada 2002 roku Rada Bezpieczeństwa ONZ wydała rezolucję Nr 1441, w której nakazano Irakowi pełne rozbrojenie. Dano Bagdadowi ostatnią szansę na pozbycie się broni masowego rażenia pod groźbą poważnych konsekwencji. Podczas szczytu NATO w Pradze w dniach 21–22 listopada 2002 roku, dużo uwagi poświęcono problemowi Iraku. Przywódcy NATO ogłosili wspólne oświadczenie: *Rozważając sprawę Iraku, wyrażamy nasze pełne poparcie dla przyjętej przez Radę Bezpieczeństwa ONZ rezolucji Nr 1441. Wzywamy Irak do bezwarunkowego i natychmiastowego przyjęcia powyższej rezolucji oraz wszystkich poprzednich rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ. Sojusznicy NATO są zgodni, co do konieczności efektywnego działania na rzecz wspomożenia i poparcia dla wysiłków ONZ w celu pełnego i natychmiastowego, bez warunków i zastrzeżeń, zapewnienia wypełnienia przez Irak postanowień zawartych w rezolucji RB ONZ nr 1441.*[66]

Uzgodniony tekst oświadczenia, nie zadowolił w pełni prezydenta Busha. Członkowie NATO w sposób jednoznaczny określili, że będą wspierać wysiłki ONZ w tej mierze, nie decydując się jednocześnie na otwarte popieranie stanowiska

---

[64]Deklaracja Warszawskiej Konferencji w sprawie zwalczania terroryzmu, 6 listopada 2001 r.
[65]Borucki M., s. 97.
[66]Oświadczenie szefów państw i rządów uczestniczących w posiedzeniu Rady Północnoatlantyckiej NATO w Pradze, 21 listopada 2002 r.

Stanów Zjednoczonych. Kanclerz Schröder zapowiedział, że mimo decyzji ONZ w akcji wobec Iraku Niemcy nie wezmą udziału.[67]

Irak nie wypełniał postanowień kilkunastu rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ przyjmowanych od 12 lat. Nie wykonał zobowiązań rozbrojeniowych. Rezolucja 1441 dawała Irakowi ostatnią szansę na pełne podporządkowanie się woli społeczności międzynarodowej. Irak z tej szansy nie skorzystał.[68] Interwencja wojskowa w Iraku wydała się więc nieunikniona. Waszyngton rozpoczął przygotowania do wojny. Według amerykańskiego prezydenta Saddam Husajn wciąż posiadał broń masowej zagłady, którą mógł przekazać terrorystom. Prezydent Bush ostro skrytykował Radę Bezpieczeństwa ONZ, mówiąc, że nie wypełniła swych obowiązków.[69]

Amerykanie prosząc o wsparcie, zwracali się do poszczególnych państw – członków NATO, nie zaś do Sojuszu jako całości. Prośby USA spotkały się z jednej strony z pełną aprobatą, z drugiej strony zaś z niechęcią niektórych sojuszników europejskich. Francja i Niemcy zdecydowanie przeciwstawiały się wojnie. Prezydent Bush mógł liczyć natomiast na poparcie premiera Wielkiej Brytanii. Premier Tony Blair apelował o poparcie dla Białego Domu, twierdząc, że to, jak świat zmierzy się z kryzysem irackim, określi przyszłość ONZ, Unii Europejskiej, a także stosunków Stanów Zjednoczonych z zagranicą. Politykę USA popierała również Hiszpania, chociaż premier Aznar zapowiedział, że wojska hiszpańskie nie wezmą udziału w operacjach bojowych w Iraku.[70]

Polska, od samego początku deklarowała swą pomoc Stanom Zjednoczonym. Prezydent RP na wniosek rządu polskiego podpisał decyzję o wysłaniu do rejonu Zatoki Perskiej polskich żołnierzy.

Dla administracji prezydenta G. Busha przykry okazał się sprzeciw Turcji wobec planów rozlokowania w tym kraju amerykańskich jednostek wojskowych, aby utworzyć północny front przeciwko siłom irackim. Najbliższy sojusznik Stanów Zjednoczonych na Bliskim Wschodzie po raz pierwszy od czasów drugiej wojny światowej nie posłuchał prośby Białego Domu.[71]

---

[67] Sołtyk R., W Pradze o Iraku, Gazeta Wyborcza Nr 272/2002, s. 4.
[68] Polska w Koalicji, Polska Zbrojna Nr 12/2003, s. 4.
[69] Tamże, s. 15.
[70] Tamże, s. 15.
[71] Gromadzki G., Dystans wobec Waszyngtonu, Polska Zbrojna Nr 13/2003, s. 12.

20 marca 2003 roku o godzinie 3.33 nad Zatoką Perską rozpoczęła się wojna, w wyniku której doszło do podziału wewnątrz NATO. Kampania wojenna, w której obok sił zbrojnych USA i Wielkiej Brytanii wzięły czynny udział także nieliczne pododdziały australijskie i polskie, zakończyła się dość szybko klęską reżimu Saddama Husajna. W krótkim czasie po zwycięstwie koalicji antyirackiej rozpoczął się skomplikowany proces budowania szerszego sojuszu na rzecz stabilizacji i odbudowy wolnego Iraku. Terytorium państwa zostało podzielone na cztery strefy stabilizacyjne, w tym dwie zarządzane przez USA, a pozostałe dwie przez Polskę i Wielką Brytanię.

WNIOSKI:

1. Operacja w Iraku ukazała złożony proces reintegracji politycznej i militarnej państw członkowskich NATO, które miały krytyczny bądź negatywny stosunek do decyzji o interwencji zbrojnej USA w Iraku;
2. Angażując się, na miarę swoich możliwości, w udział w operacji Iracka Wolność, Polska potwierdziła swoją gotowość wypełniania postanowień sojuszniczych;
3. Polska, po raz pierwszy w swej historii, przyjęła na siebie obowiązek równoczesnego przygotowania Polskiego Kontyngentu Wojskowego, sprawdzenia gotowości Dowództwa Dywizji Centrum – Południe i wydzielonych kontyngentów koalicyjnych do udziału w operacji stabilizacyjnej pk. „Iracka Wolność" oraz nadzorowania przydzielonej strefy okupacyjnej.

2.3.2. Podstawy prawne tworzenia i wysłania PKW do udziału w operacji Iracka Wolność

2.3.2.1. Źródła prawa międzynarodowego

Odrębne zagadnienie stanowi użycie i pobyt Sił Zbrojnych RP w ramach przepisów prawa międzynarodowego. Regułą jest, iż zasady pobytu określa umowa międzypaństwowa zawarta między Rzeczpospolitą Polską a państwem, na terenie, którego będzie stacjonowała jednostka. Powinna ona regulować w szczególności status wojska, cel pobytu, w tym kontekście określony zakres jego działania, sposób

likwidacji szkód. W przypadku, gdy wojsko ma przebywać na terenie państwa – strony Traktatu Północnoatlantyckiego lub uczestniczącego w Partnerstwie dla Pokoju, zastosowanie znajdą przepisy Umowy między Państwami-Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego dotyczącej statusu ich sił zbrojnych, sporządzonej w Londynie dnia 19 czerwca 1951 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 21, poz. 257). Zasady współpracy międzynarodowej i wzajemnych relacji w ramach Międzynarodowej Dywizji Centrum – Południe, określa Memorandum of Understanding (MOU), podpisane w Warszawie 24 lipca 2004 r. W przypadku, gdy nie jest możliwe zawarcie umowy z danym państwem (taka sytuacja ma miejsce w stosunku do Iraku) lub gdy ze względu na charakter działań nie może ona stanowić wyłącznej podstawy, mandat Sił Zbrojnych określają rezolucje Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych lub innych organizacji międzynarodowych, takich jak Unia Europejska czy OBWE. Podstawę działania ONZ określa rozdział VII jej Karty Znajdujący się tam art. 39 stanowi, iż Rada Bezpieczeństwa ONZ powinna stwierdzić istnienie wszelkiej okoliczności, zagrażającej pokojowi, zakłócenia pokoju albo aktu agresji, i udzielić zaleceń lub postanowić, jakie środki należy przedsięwziąć, żeby utrzymać albo przywrócić międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo.

Rada Bezpieczeństwa ONZ jest kompetentna do podjęcia decyzji, jakie działania, niepociągające za sobą użycia siły zbrojnej, powinny być zastosowane, żeby zapewnić ich skuteczność. Może także zwrócić się do członków Narodów Zjednoczonych z żądaniem zastosowania takich działań (zarządzeń). Mogą one polegać na zupełnym lub częściowym przerwaniu stosunków gospodarczych i środków komunikacyjnych, kolejowych, morskich, powietrznych, pocztowych, telegraficznych, radiowych i innych, oraz na zerwaniu stosunków dyplomatycznych. Jeżeli Rada Bezpieczeństwa uzna, że przewidziane środki, mogłyby okazać się niewystarczające albo już okazały się niewystarczające, jest kompetentna podjąć taką akcję przy pomocy sił powietrznych, morskich lub lądowych, które mogłyby okazać się konieczne do utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Akcja taka może polegać na demonstracjach, blokadzie i innych operacjach sił zbrojnych powietrznych, morskich lub lądowych członków Narodów Zjednoczonych.

Obowiązujący członków Sojuszu art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego sporządzonego w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 roku. (Dz. U. z 2000 r. Nr 87, poz. 970), stanowi podstawę do użycia siły zbrojnej w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego w przypadku zbrojnej napaści na jednego z członków NATO. W takim przypadku podstawę stanowi art. 51 Karty Narodów Zjednoczonych określający prawo do indywidualnej i zbiorowej samoobrony, bez potrzeby uzyskiwania autoryzacji Rady Bezpieczeństwa ONZ. Natomiast działania NATO poza podstawą określoną art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego, wymagają odpowiedniego umocowania stosowaną rezolucją podjętą w ramach Karty Narodów Zjednoczonych.

W listopadzie 2002 roku, Rada Bezpieczeństwa ONZ uchwaliła Rezolucję nr 1441, która dawała Irakowi 30 dni na ostateczne zastosowanie się do wcześniejszych rezolucji ONZ, a w szczególności przedstawienie dowodów zniszczenia zapasów broni masowego rażenia i dopuszczenia inspektorów ONZ do wszystkich obiektów na terenie Iraku. Przedostatni punkt (nr 13)[1] tej rezolucji groził Irakowi bliżej niesprecyzowanymi "poważnymi konsekwencjami", co było później interpretowane przez rządy "koalicji antyirackiej", jako legalna podstawa rozpoczęcia inwazji na ten kraj.

Z opinią tą nie zgadzał się sekretarz generalny Kofi Annan, a także trzech stałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ Chiny, Rosja i Francja, którzy argumentowali, że taka interpretacja punktu 13 rezolucji 1441 jest sprzeczna z aktem wyższego rzędu - Kartą Narodów Zjednoczonych, której artykuł 42, stwierdza nielegalność militarnego naruszenia granic suwerennego państwa, bez osobnej rezolucji Rady Bezpieczeństwa, która by jawnie zezwalała na takie naruszenie.

Przeciw planowanemu atakowi na Irak wypowiedziało się większość członków Rady Bezpieczeństwa - trzech z pięciu stałych, z których każdy ma prawo weta, oraz 7 z 10 członków niestałych.

Międzynarodowe Siły Stabilizacyjne w Republice Iraku realizują rezolucje Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych Nr 1483 z dnia 22 maja 2003 roku, powierzające Stanom Zjednoczonym i Wielkiej Brytanii władzę

okupacyjną w Iraku, do czasu powołania rządu, Nr 1511 z dnia 16 października 2003 roku oraz Nr 1546 z dnia 8 czerwca 2004 roku.[72]

2.3.2.2. Źródła prawa krajowego

Zasady przygotowania i wysłania kontyngentów Sił Zbrojnych RP, w tym Wojsk Lądowych, do służby poza granicami państwa określają przede wszystkim przepisy ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa (Dz. U. Nr 162, poz. 1117, Dz. U. z 2004 r. Nr 210, poz. 2135) oraz wydane na jej podstawie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 lipca 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu finansowania przygotowania i działania jednostek wojskowych poza granicami państwa (Dz. U. Nr 64, poz. 732, Dz. U. z 2003 r. Nr 134, poz. 1246), rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 października 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad zatrudniania pracowników w jednostkach wojskowych przewidzianych do użycia lub pobytu poza granicami państwa (Dz. U. Nr 80, poz. 906), rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1999 r. w sprawie należności pieniężnych i świadczeń otrzymywanych przez żołnierzy wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa i pracowników wojska zatrudnionych w jednostkach wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa (Dz. U. Nr 110, poz. 1257, Dz. U. z 2002 r. Nr 31, poz. 282, Dz. U. z 2003 r. Nr 204, poz. 1977, Dz. U. z 2004 Nr 202, poz. 2068, Dz. U. Nr 285, poz. 2848), a także rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie szczegółowych uprawnień i obowiązków żołnierzy niezawodowych pełniących służbę poza granicami państwa (Dz. U. Nr 16, poz. 150, Dz. U. z 2003 r. Nr 223, poz. 2223). Zasady użycia i pobytu Sił Zbrojnych RP określają także wydane dla każdej operacji z osobna postanowienia Prezydenta RP, decyzje Prezesa Rady Ministrów, Ministra Obrony Narodowej i Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz rozkazy Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego i Dowódcy Wojsk Lądowych. W przypadku misji przepisy wymienionych ustaw rozróżniają:

---

[72] Kuternoga P., Podstawy prawne w zakresie udziału polskich JW w operacjach poza granicami kraju, wystąpienie podczas Konferencji Dowódcy WLąd nt. „Wojska Lądowe w działaniach stabilizacyjnych poza granicami kraju na przykładzie doświadczeń misji w Iraku", WSOWLąd, grudzień 2005 rok.

1) Użycie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa, które oznacza obecność jednostek wojskowych poza granicami państwa w celu udziału w:
   a) konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa albo państw sojuszniczych;
   b) misji pokojowej;
   c) akcji zapobieżenia aktom terroryzmu lub ich skutkom.
2) Pobyt Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa, który oznacza obecność jednostek wojskowych poza granicami państwa w celu udziału w:
   a) szkoleniach i ćwiczeniach wojskowych;
   b) akcjach ratowniczych, poszukiwawczych lub humanitarnych (z wyjątkiem akcji ratowniczych regulowanych przepisami o ratownictwie na morzu);
   c) przedsięwzięciach reprezentacyjnych.

Wniosek o użycie Sił Zbrojnych poza granicami państwa w celu udziału w konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa albo państw sojuszniczych oraz misji pokojowej, składa do Prezydenta RP, Rada Ministrów. Natomiast w przypadku, użycia wojsk w akcji zapobieżenia aktom terroryzmu lub ich skutkom, wniosek składa Prezes Rady Ministrów. Prezydent wydaje decyzję w formie postanowienia, które podlega publikacji w Monitorze Polskim. Taki sam tryb stosuje się w przypadku konieczności przedłużenia lub skrócenia okresu użycia jednostki wojskowej.

Podkreślenia wymaga fakt, iż jak wynika z treści art. 116 Konstytucji RP o stanie wojny i o zawarciu pokoju decyduje Sejm. Przy czym może podjąć uchwałę o stanie wojny jedynie w razie zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub, gdy z umów międzynarodowych wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji. Jeżeli Sejm nie może się zebrać na posiedzenie, o stanie wojny postanawia Prezydent Rzeczypospolitej.

W postanowieniu Prezydenta o użyciu jednostek wojskowych poza granicami państwa określa się:

1) Jednostki wojskowe, ich nazwy, liczebność oraz czas, przez jaki będą pozostawać poza granicami państwa;
2) Cel skierowania jednostek wojskowych, zakres ich zadań oraz obszar działania;
3) System kierowania i dowodzenia jednostkami wojskowymi oraz organ organizacji międzynarodowej, któremu jednostki zostaną podporządkowane na czas operacji;
4) Organy administracji rządowej odpowiedzialne za współpracę z kierowniczymi organami właściwej organizacji międzynarodowej w zakresie kierowania działalnością i zaopatrywania jednostek wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa;
5) Uzbrojenie i sprzęt wojskowy;
6) Trasy i czas przemieszczania się jednostek wojskowych w przypadku tranzytu.

Kontyngent Wojsk Lądowych został wysłany do Republiki Iraku na podstawie Postanowienia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 czerwca 2003 r. o użyciu Polskiego Kontyngentu Wojskowego w składzie Międzynarodowych Sił Stabilizacyjnych w Republice Iraku (M.P. Nr 30, poz. 410) (następne okresy użycia Sił Zbrojnych RP, były przedłużane kolejnymi postanowieniami Prezydenta), Decyzji MON nr 141/MON z dnia 20 maja 2003 roku w sprawie przygotowania PKW do użycia w składzie Międzynarodowych Sił Stabilizacyjnych w Republice Iraku, Rozkazu Szefa Sztabu Generalnego WP nr Z-168/Oper/P3 z dnia 27 maja 2003 roku w sprawie przygotowania PKW do użycia w składzie Międzynarodowych Sił Stabilizacyjnych w Republice Iraku, Rozkazu Dowódcy Wojsk Lądowych nr Z-96 z dnia 6 czerwca 2003 roku.

Każda zmiana PKW Irak funkcjonuje na podstawie odrębnych dokumentów normujących jego użycie w składzie Międzynarodowych Sił Stabilizacyjnych w Republice Iraku.

2.4. Przygotowanie sił do udziału w operacji

Przystąpienie Polski do Koalicji Antyirackiej, związane było z wydzieleniem oraz przygotowaniem nie tylko Polskiego Kontyngentu Wojskowego, ale również utworzeniem Dywizji Centrum – Południe do realizacji zadań stabilizacyjnych w przydzielonym sektorze.

Jeżeli proces tworzenia pierwszej MND – CS, odbywał się, z uwagi na brak czasu, z pominięciem części procedur[73], to kolejne w miarę zdobywania doświadczeń, realizowano według przyjętego schematu, składającego się z czterech etapów:[74]

I. Etapu - Tworzenie, w ramach którego prowadzono gry decyzyjne dotyczące formowania właściwej struktury dowodzenia, pododdziału, oddziału, wydawano rozkaz i wytyczne dotyczące sformowania, przygotowania i szkolenia, kwalifikowano obsadę, prowadzono badania lekarskie zakwalifikowanych żołnierzy oraz prowadzono szczepienia profilaktyczne i ochronne a także apel ewidencyjny.

II. Etap - Przygotowanie, poświęcany był głównie szkoleniu z problematyki prawdopodobnych zadań wykonywanych w rejonie misji poza granicami kraju i obejmował:

- Szkolenie specjalistyczne, w tym szkolenie kursowe w Ośrodku Szkolenia na Potrzeby Sił Pokojowych;
- Szkolenie zgrywające obsługę / drużynę;
- Prowadzenie cyklu ćwiczeń zgrywających pododdziały wchodzące w skład oddziału tj.: szwadron kawalerii powietrznej, eskadra śmigłowców, kompania dowodzenia i zabezpieczenia;
- Prowadzenie treningu sztabowego.

III. Etap - Zgrywanie – obejmujący swoim zakresem zgranie i sprawdzenie wyszkolenia oddziału poprzez:

- Ćwiczenie sprawdzające prowadzone przez bezpośredniego przełożonego;

---

[73] Dodatek do Przeglądu Wojsk Lądowych „Doświadczenia i wnioski z przygotowania i udziału pierwszej zmiany Dywizji Międzynarodowej w misji stabilizacyjnej w Iraku", opracowane przez zespół pod kierunkiem gen. broni Andrzeja Tyszkiewicza., Warszawa, 2004 rok, op. cit. Ponieważ tempo przygotowań było szybkie, uczestnicy rekonesansu (w domyśle w Iraku), nie odbyli badań lekarskich i nie zostali poddani obowiązkowym szczepieniom ochronnym.

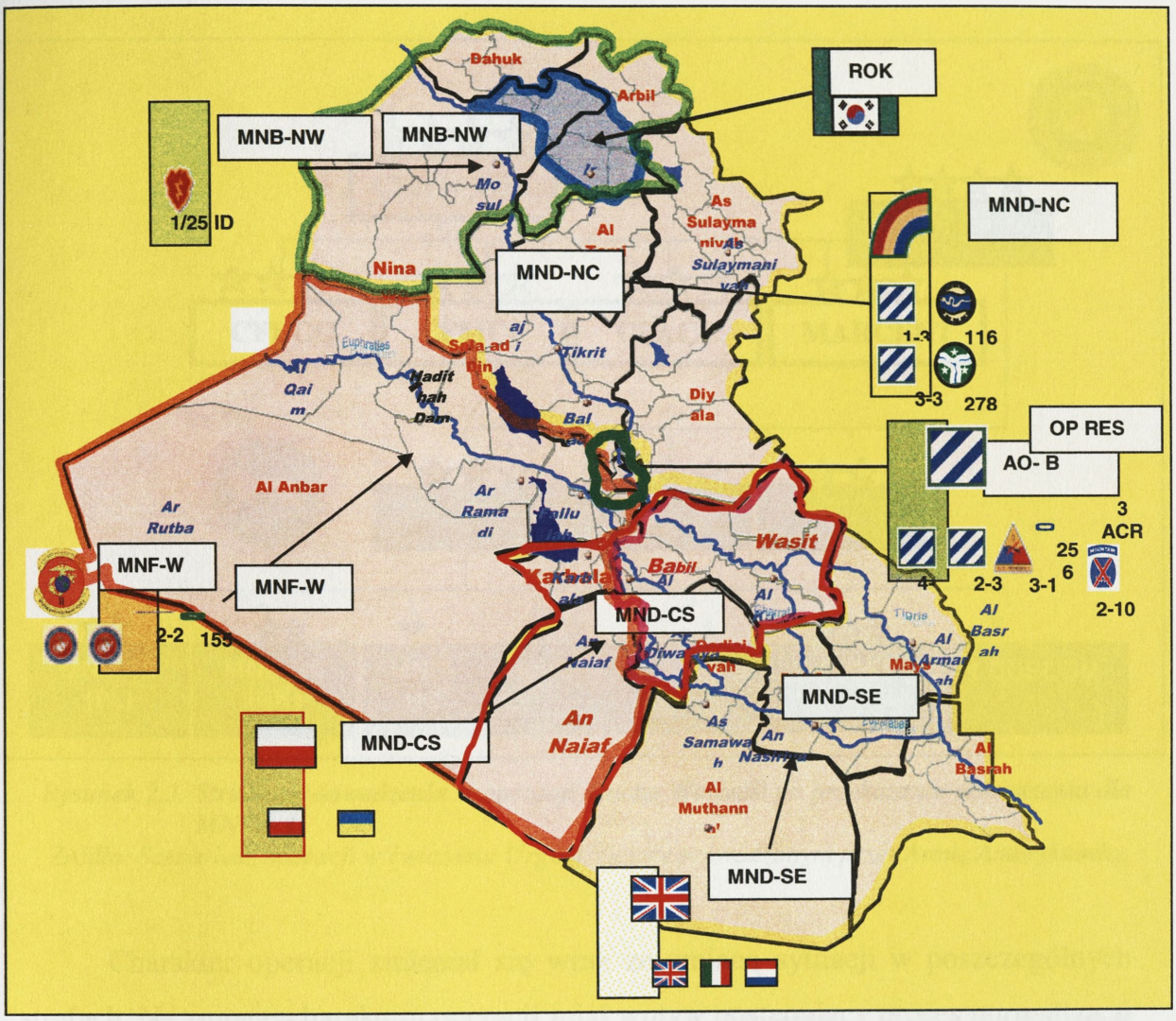
[74] Bartniak I., Wystąpienie podczas Konferencji Wojsk Lądowych nt.: „Doświadczeń i wniosków z przygotowania i udziału pierwszej zmiany Dywizji Międzynarodowej w Misji Stabilizacyjnej w Iraku" Przegląd Wojsk Lądowych, Warszawa 2004 rok.

- Udział w szkoleniu wyższego przełożonego - Dowódcy MND – CS w ramach szkolenia poligonowego;
- Przekazanie Dowódcy MND – CS zgranej struktury oddziału.

IV. Etap końcowy, poświęcano sprawdzeniu stanu przygotowania MND – CS do udziału w operacji, poprzez jej udział w ćwiczeniu sprawdzającym, przygotowywanym początkowo przez Dowództwo Wojsk Lądowych (pierwsze trzy ćwiczenia dla trzech pierwszych zmian MND - CS) oraz Dowództwo 2 Korpusu Zmechanizowanego, usunięciu stwierdzonych uwag i niedociągnięć oraz wyjazd do obszaru operacji.

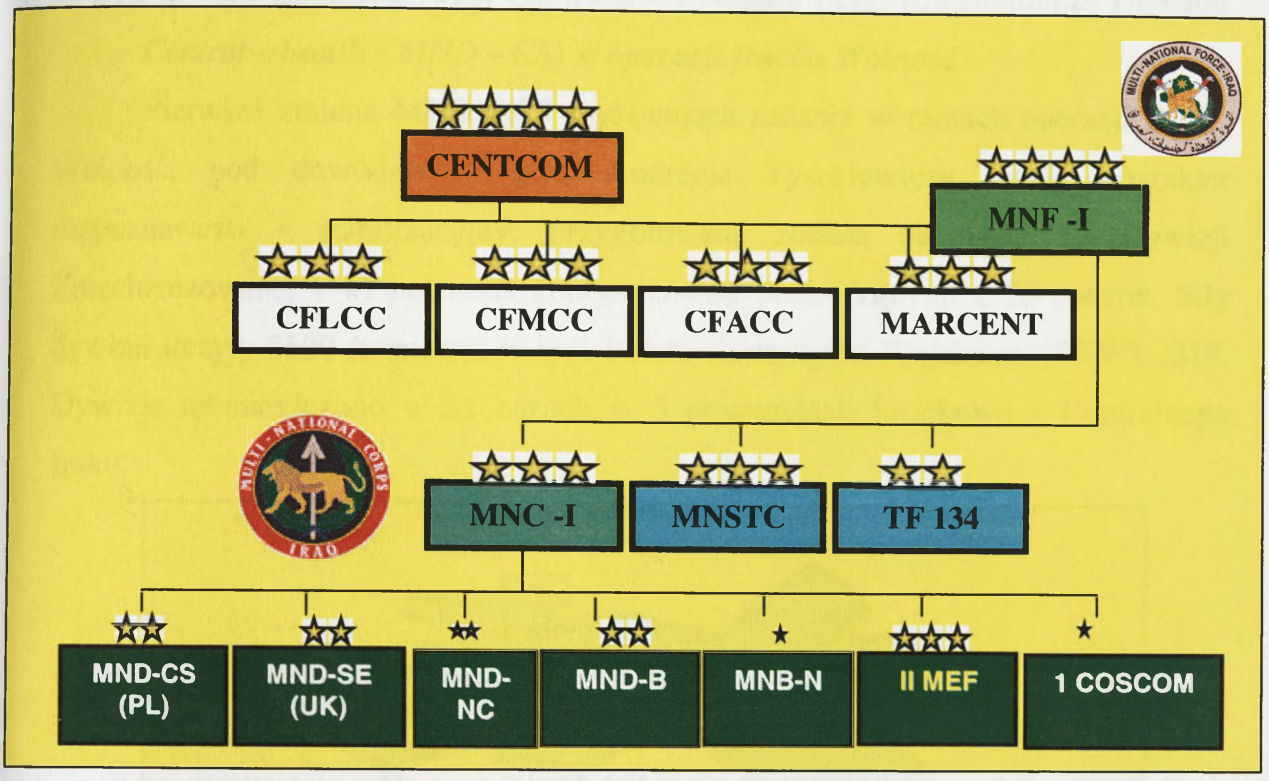
2.5. Charakter operacji (misji) Iracka Wolność oraz ewolucja zadań

Po zakończeniu bojowej części operacji, nastąpił okres działań stabilizacyjnych (okupacyjnych). Obszar Iraku w 2003 roku, został podzielony na strefy okupacyjne. Strefa północna oraz środkowa znalazła się pod nadzorem USA, strefa południowa pod nadzorem Wielkiej Brytanii a zarządzanie strefą centralno – południową powierzono Polsce. Strefa środkowo-południowa (początkowo zwana górno - południową) objęła prowincje Nadżaf, Kadisię, Karbalę, Babil oraz Wasit o łącznej powierzchni 65 632 km^2. Zamieszkana była przez 4 955 tysięcy mieszkańców. Główne miasta „polskiej" strefy to: Karbala, Al Hilla, Al Kut i Diwanija. Do tworzenia Dywizji Centralno – Południowej (ang. Multinational Division Central – South – MND – CS) w strefie centralno – południowej, oprócz Polaków swoje wojska wydzieliły m.in. Ukraina, Bułgaria, Hiszpania, Salwador, Honduras, Łotwa, Rumunia, Słowacja, Tajlandia. Część z 24 państw tworzących pierwszą zmianę dywizji, skierowała swoich przedstawicieli również do stworzenia struktur dowódczych i sztabowych Dywizji.

Rysunek 2.2. Podział Iraku na strefy okupacyjne.
Źródło: dokumentacja ćwiczenia Armii Amerykańskiej „Urgent Victory".

Podobnie, pozostałe państwa nadzorujące poszczególne strefy, utworzyły międzynarodowe, dywizyjne struktury dowodzenia, którym podporządkowano Brygadowe Zespoły Bojowe (ang. Brigade Combat Team – BCT) oraz batalionowe Grupy Bojowe (ang. Battle Group – BG). Do czerwca 2004 roku, dywizjami dowodziło Siódme Wielonarodowe Dowództwo Zadaniowe (ang. Combined Joint Task Force – CJTF 7), a od czerwca 2004 roku zadania CJTF 7 przejęło Międzynarodowe Dowództwo Korpusu – Irak (ang. Multinational Corps – Iraq – MNC –I).

Rysunek 2.3. Struktura dowodzenia w operacji Iracka Wolność po przekazaniu dowodzenia dla MNC – I.

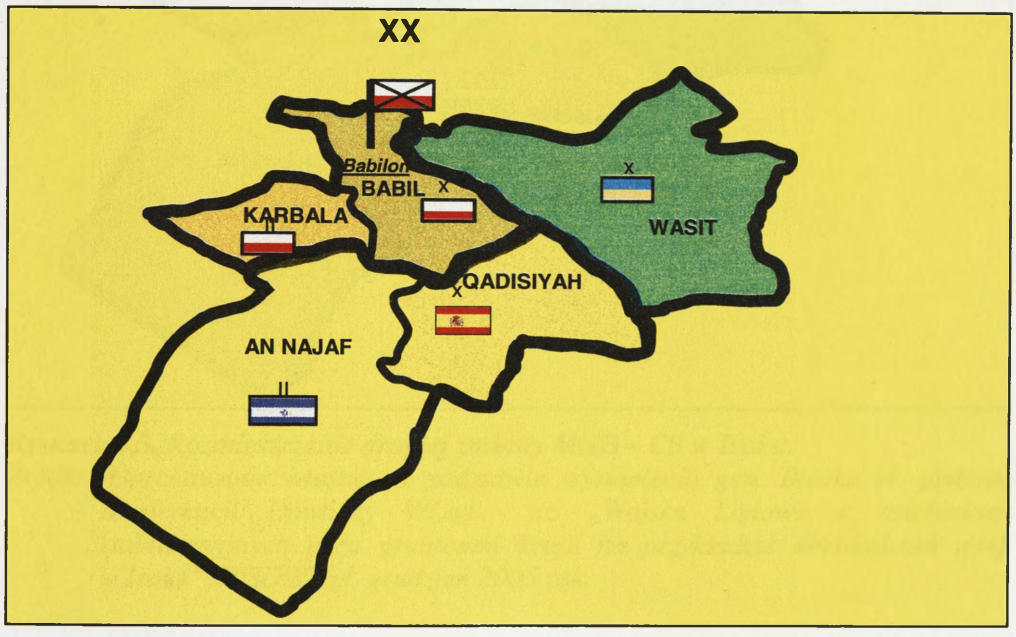
Źródło: Scenariusz operacji w ćwiczeniu Urgent Victory prowadzonym przez Armię Amerykańską.

Charakter operacji zmieniał się wraz ze zmianą sytuacji w poszczególnych strefach. Na zmianę charakteru operacji miał wpływ postępujący proces normalizacji w części ze stref okupacyjnych, zwłaszcza w strefach zamieszkałych przez większość kurdyjską i szyicką. W niektórych zaś, wzniecano powstania przeciw siłom koalicyjnym (powstanie mniejszości sunnickiej Muktady Al. Sadra w An Najaf).

Wraz z postępującym procesem normalizacji w Iraku oraz wycofywaniem sił tworzących Dywizję przez poszczególne państwa, jako wynik m. in. oddziaływania Al. Kaidy, czego znamiennym przykładem jest Hiszpania, która po zamachu w Madrycie w dniu 11 marca 2004 roku, wycofała swoją brygadę, grupy batalionowe oraz swoich przedstawicieli ze struktur dowódczych i sztabowych, czy jak Bułgaria, lub Ukraina, które wycofały swoje kontyngenty po wygaśnięciu mandatu udzielonego im przez rządy Bułgarii i Ukrainy. Do końca 2006 roku pozostały w składzie Dywizji kontyngenty wydzielane z 12 państw, w tym pododdziały operacyjne wydzielane jedynie przez Polskę i Salwador.

2.5.1. Pierwsza zmiana Dywizji Centrum – Południe (ang. Multinational Division Central – South - MND – CS) w operacji Iracka Wolność

Pierwsza zmiana MND - CS wykonująca zadania w ramach operacji Iracka Wolność, pod dowództwem gen. Andrzeja Tyszkiewicza, miała charakter rozpoznawczo – stabilizacyjny. Przygotowana została na bazie 12 Dywizji Zmechanizowanej i wzmocniona kontyngentami pochodzącymi z 23 państw. Siły dywizji liczyły 8500 żołnierzy, w tym Polski Kontyngent Wojskowy (PKW) 2318. Dywizję rozmieszczono w 12 bazach w 5 prowincjach Środkowo – Centralnego Iraku.

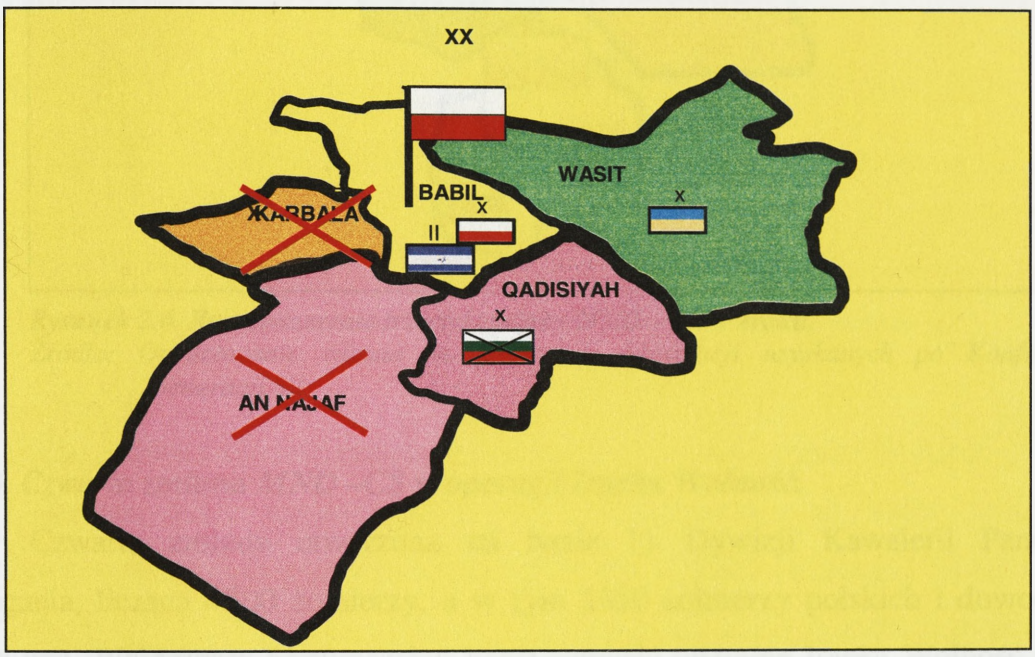

Rysunek 2.4. Rozmieszczenie pierwszej zmiany MND – CS w Iraku..
Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Doświadczeń i wniosków z przygotowania i udziału pierwszej zmiany Dywizji Międzynarodowej w Misji Stabilizacyjnej w Iraku" Przegląd Wojsk Lądowych, Warszawa 2004 rok.

2.5.2. Druga zmiana MND –CS w operacji Iracka Wolność

Druga zmiana MND – CS, utworzona na bazie 1 Korpusu Zmechanizowanego z Bydgoszczy, dowodzona przez gen. Mieczysława Bieńka, kontynuowała operację Iracka Wolność, licząc w fazie początkowej 8410 żołnierzy, w tym Polski Kontyngent Wojskowy – 2483 żołnierzy, których rozmieszczono w 5 prowincjach. W trakcie operacji, w Prowincjach Karbala i An Najaf wybuchło powstanie Muktady Al Sadra - jednego z sunnickich przywódców, które zbiegło się z wybuchami bombowymi w Hiszpanii. W wyniku tych wydarzeń, z udziału w operacji wycofała

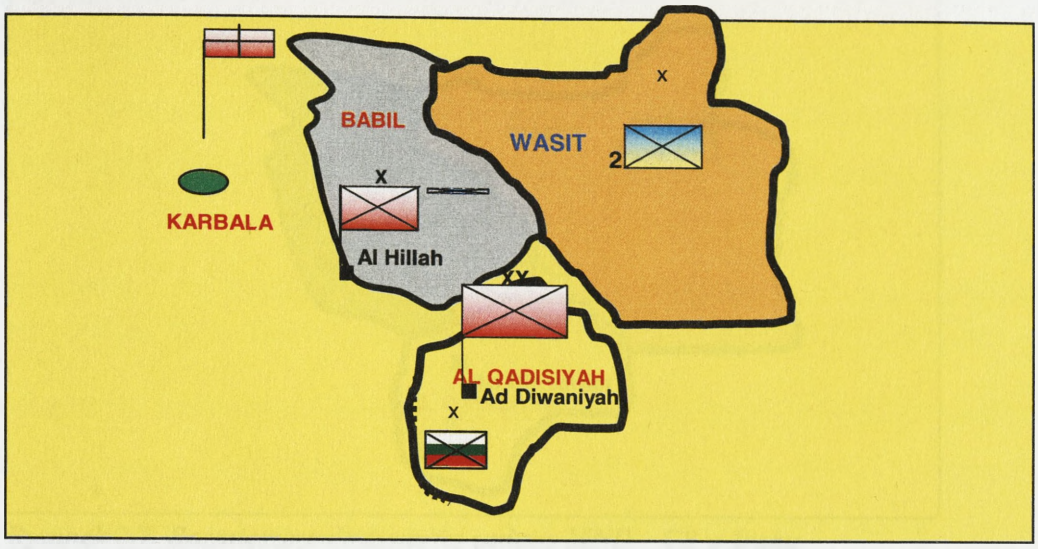
się Hiszpania oraz Honduras i Dominikana. MND – CS nie dysponując mandatem do prowadzenia operacji bojowych, przekazała te dwie prowincje wojskom amerykańskim. Wówczas to liczebność Dywizji zmniejszyła się do 6444 żołnierzy, a obszar odpowiedzialności Dywizji do trzech prowincji i 5 baz.

Rysunek 2.5. Rozmieszczenie drugiej zmiany MND – CS w Iraku.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wystąpienia gen. Bieńka M. podczas Konferencji Dowódcy WLąd nt. „Wojska Lądowe w działaniach stabilizacyjnych poza granicami kraju na przykładzie doświadczeń misji w Iraku", WSOWLąd, grudzień 2005 rok.

2.5.3. Trzecia zmiana MND –CS w operacji Iracka Wolność

Kolejna trzecia zmiana MND - CS, utworzona na bazie 16 Dywizji Zmechanizowanej z Elbląga, dowodzona przez generała Andrzeja Ekierta, licząca 6400 żołnierzy, w tym PKW 2488 żołnierzy, rozmieszczona w trzech prowincjach Iraku, (jedynie szpital wraz z niezbędnymi elementami logistycznymi pozostał w Karbali) kontynuowała prowadzenie operacji stabilizacyjnej. W trakcie trwania trzeciej zmiany, zainicjowano proces tworzenia Nowych Irackich Sił Bezpieczeństwa, a w ramach tego procesu tworzenie Irackich Sił Zbrojnych, Irackiej Policji Granicznej oraz Irackiej Policji wraz z zainicjowaniem planów ich szkolenia.

Rysunek 2.6. Rozmieszczenie trzeciej zmiany MND – CS w Iraku.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych po Konferencji Generacji Sił.

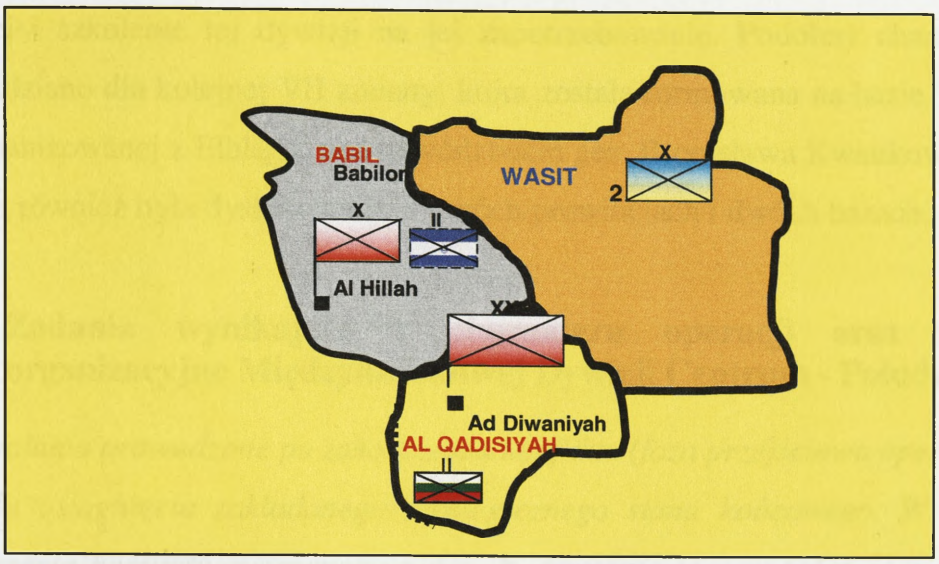
2.5.4. Czwarta zmiana MND –CS w operacji Iracka Wolność.

Czwarta zmiana utworzona na bazie 11 Dywizji Kawalerii Pancernej z Żagania, licząca 4500 żołnierzy, a w tym 1650 żołnierzy polskich i dowodzona przez gen. Waldemara Skrzypczaka, kontynuowała operację Iracka Wolność, która miała w tym okresie charakter stabilizacyjno – szkoleniowy. Dywizję dyslokowano początkowo w trzech prowincjach i w trzech obozach. Na podstawie opracowanych planów szkolenia, MND- CS przystąpiła do szkolenia, dyslokowanej w obszarze MND – CS, 8 Dywizji Irackiej Nowych Irackich Sił Bezpieczeństwa (NISF), 3 Brygady tej Dywizji oraz jej czterech batalionów. Ponadto rozpoczęto szkolenie 3 Irackiej Brygady Policji Granicznej oraz Irackiej Policji. W tym celu podporządkowano ZT, oddziały i pododdziały 8 Dywizji Irackiej pod OPCON[75] i TACON[76] MND – CS tak, aby umożliwić certyfikację Dywizji Irackiej do końca 2005 roku bez sprzętu i wyposażenia.

---

[75]**OPCON** – tzw. „operacyjna kontrola" – to uprawnienia nadane dowódcy w zakresie dowodzenia (kierowania) przydzielonymi wojskami w celu wykonania ograniczonych zadań, które zwykle są określone co do roli, miejsca i czasu. Ta kategoria dowodzenia nie upoważnia dowódcy do dzielenia jednostki do wykonania innego zadania, Interoperacyjność w dowodzeniu i szkoleniu (studium), Warszawa 1998 rok, s. 40.

[76]**TACON** – tzw. „taktyczna kontrola" – zwyczajne, lokalne kierowanie i kontrolowanie przemieszczeń, ruchów i manewrów jednostek (wojsk) niezbędnych do realizacji określonego zadania szczebla taktycznego, Tamże, s. 41.

Rysunek 2.7. Rozmieszczenie czwartej zmiany MND – CS w Iraku
Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych po rekonesansie w obszarze operacji

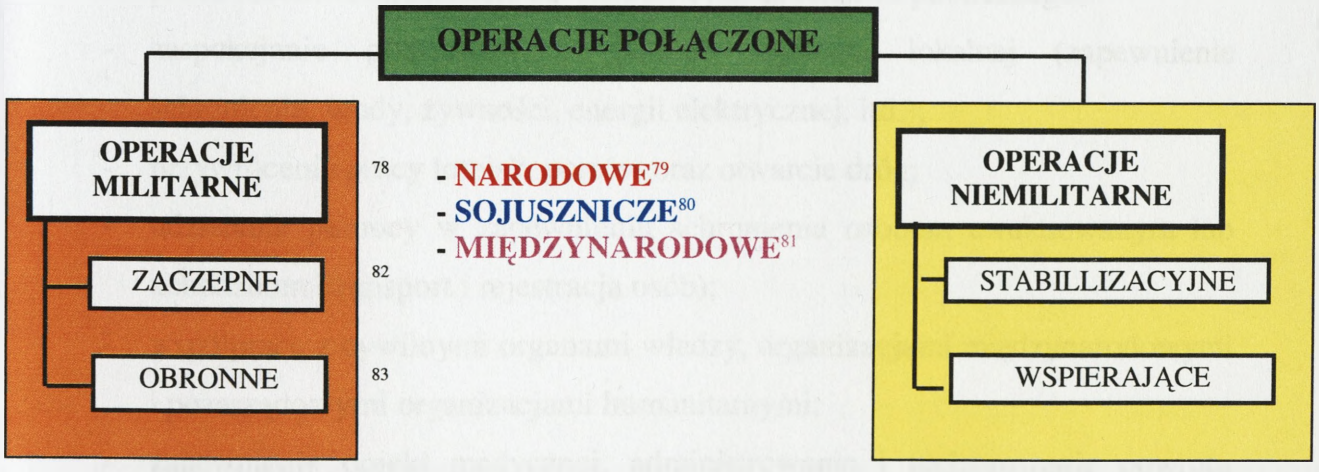
2.5.5. Piąta, szósta i siódma zmiana MND – CS w operacji Iracka Wolność

Kolejna, piąta zmiana MND – CS, sformowana na bazie 1 Dywizji Zmechanizowanej i dowodzona przez gen Piotra Czerwińskiego, licząca 2370 żołnierzy, w tym 1455 żołnierzy polskich, kontynuując udział w operacji, realizowała zadania o charakterze szkoleniowo – stabilizacyjnym, rozpoczęte przez IV zmianę. W swej strukturze na szczeblu dowództwa dywizji, dowództwa brygady oraz batalionów, posiadała Zespoły Szkoleniowe oraz Zespoły Szkoleniowe Policji Granicznej i Policji (ang. Military Transition Team – MiTT, Border Transition Team – BTT oraz Police Transition Team - PTT), które kontynuowały szkolenie jednostek Nowych Irackich Sił Bezpieczeństwa. Dywizję dyslokowano podobnie jak MND – CS w zmianie IV, jednak pod koniec pełnienia misji, przekazano Prowincję Babil Międzynarodowej Dywizji Bagdad (ang. Multinational Division Baghdad - MND – B). Ostatecznie Dywizja pozostała w dwóch prowincjach i dwóch obozach podobnie jak Dywizja w zmianie VI, pomimo tego, że usiłowano zredukować liczbę obozów do jednego w Ad Diwanijah i jednej prowincji Qadisiyah po wycofaniu się Ukrainy z misji. Zmiana VI, dowodzona przez gen. Edwarda Gruszkę, została sformowana na bazie 12 Dywizji Zmechanizowanej i liczyła 1500 żołnierzy, w tej liczbie 899 żołnierzy Polskiego Kontyngentu Wojskowego. Zmiana ta realizowała operację stabilizacyjną o charakterze szkoleniowo – doradczym, posiadając w swej strukturze Zespół Doradczo – Szkoleniowy, który był odpowiedzialny za doradzanie 8 Dywizji

Irackiej i szkolenie tej dywizji na jej zapotrzebowanie. Podobny charakter misji przewidziano dla kolejnej VII zmiany, która została formowana na bazie 16 Dywizji Zmechanizowanej z Elbląga, pod dowództwem gen. Bronisława Kwiatkowskiego. Ta zmiana również była dyslokowana w dwóch prowincjach i dwóch bazach.

2.6. Zadania wynikające z charakteru operacji oraz struktury organizacyjne Międzynarodowej Dywizji Centrum - Południe.

Działania prowadzone po zakończeniu konfliktu (faza przejściowa operacji), mają na celu osiągnięcie zakładanego strategicznego stanu końcowego. W przypadku zakończenia konfliktu związanego z Art. 5, działania te – w zależności od sytuacji polityczno – militarnej prowadzone będą przy zaangażowaniu państw członkowskich Sojuszu. W przypadku zakończenia konfliktu spoza Art. 5, działania militarne kończą się z chwilą przekazania władzy właściwym organom cywilnym.[77]

Rysunek 2.8. Podział operacji połączonych
Źródło: Doktryna Prowadzenia Operacji Połączonych DD/3.

W operacji Iracka Wolność, po zakończeniu działań militarnych, których efektem było pokonania Armii Saddama Husaina, Siły Koalicyjne składające się

[77] Doktryna Prowadzenia Operacji Połączonych DD/3., op. cit., rozdział 6., pkt. 6000., s. 93.
[78] Zobacz DD/3 s. 12.
[79] Tamże, s. 13.
[80] Zobacz AJP-3 Chapter 1 section 3.
[81] Zobacz AJP-01(A) chapter 1 lub DD/3 s. 14.
[82] Zobacz AJP-3 lub DD/3 s. 12.
[83] Tamże, s. 12.

z kontyngentów państw – członków NATO jak również kontyngentów państw spoza Sojuszu, przystąpiły do realizacji działań stabilizacyjnych (okupacyjnych).[84]

Na podstawie przyjętego harmonogramu działania – załącznik Nr 57, Siły Koalicyjne przystąpiły do realizacji strategicznych celów operacji, którymi było: eliminowanie zagrożeń terroryzmem i rozprzestrzenianiem broni masowego rażenia, zapewnienie trwałego bezpieczeństwa i przestrzegania praw człowieka, umacnianie stabilności w regionie Bliskiego Wschodu oraz zapewnienie rozwoju i funkcjonowania zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego wolnego Iraku[85], zlikwidowanie broni masowej zagłady, wsparcie opozycji kurdyjskiej na północy kraju, zakończenie naruszania praw człowieka oraz zakończenie wsparcia terroryzmu przez Irak.

Cele te urzeczywistniane były poprzez realizację następujących zadań:

- zapewnienie bezpieczeństwa w przydzielonej strefie;
- przywrócenie i utrzymanie porządku i bezpieczeństwa publicznego;
- zaspokajanie podstawowych potrzeb ludności lokalnej (zapewnienie schronienia, wody, żywności, energii elektrycznej, itd.);
- przywrócenie pracy lotnisk, portów oraz otwarcie dróg;
- udzielanie pomocy w zapewnieniu schronienia osobom ewakuowanym lub uchodźcom (transport i rejestracja osób);
- współpracę z cywilnymi organami władzy, organizacjami międzynarodowymi i pozarządowymi organizacjami humanitarnymi;
- zapewnienie opieki medycznej, administrowanie i nadzorowanie powrotu jeńców wojennych, prowadzenie rejestracji osób, którym udzielono pomocy;
- organizowanie stałych punktów pomocy medycznej lub oddziałów mobilnej pomocy doraźnej oraz pomoc w odtwarzaniu obiektów medycznych;
- oznaczanie lub usuwanie niebezpiecznego wyposażenia wojskowego, niewypałów, materiałów wybuchowych, min itp.;
- zakończenie lokalnych sporów granicznych i edycja nowych map;

---

[84]Tamże., s. 95 – Jest to okres, w którym zakończono działania militarne i wzmożone wysiłki dyplomatyczne, polityczne i ekonomiczne. Trwa on do momentu całkowitego wycofania sił z dotychczasowego obszaru działania. W czasie jego trwania dowódca sił połączonych odpowiada za niedopuszczenie do ponownego wybuchu sytuacji kryzysowej.

[85]Podlasiński C., Wystąpienie podczas Konferencji Dowódcy WLąd nt. „Wojska Lądowe w działaniach stabilizacyjnych poza granicami kraju na przykładzie doświadczeń misji w Iraku", WSOWLąd, grudzień 2005 rok. Cel dla Polski – wzmocnienie Sił Stabilizacyjnych państw koalicji, w operacji prowadzonej w Iraku, stosownie do planów operacyjnych dowództwa koalicji i podjętych zobowiązań strony polskiej.

- przygotowanie do przekazania obowiązków innej jednostce lub organizacji cywilnej, wyznaczonej do działania w późniejszym terminie;
- zwalczanie przestępczości indywidualnej i zorganizowanej;
- współpracę z odpowiednimi instytucjami w zakresie zwalczania nielegalnego handlu bronią, materiałami wybuchowymi, narkotykami, mieniem, itp.;
- współdziałanie z organizacjami międzynarodowymi w zabezpieczeniu dowodów zbrodni dokonanych przeciw ludzkości i łamania praw człowieka oraz ściganie ich sprawców;
- zakończenie spisywania miejsc pochówku osób poległych i zaginionych oraz, jeżeli zachodzi taka konieczność, przygotowanie do ekshumacji i wywiezienia ciał żołnierzy (po uzgodnieniach z odpowiednimi organami poszczególnych państw).[86]

Pierwsza zmiana Międzynarodowej Dywizji Centrum – Południe, przygotowana w bardzo krótkim czasie, mająca charakter rozpoznawczo – stabilizacyjny, realizowała większość zadań przewidzianych dla tego rodzaju operacji, skupiając główny wysiłek na prowadzeniu:

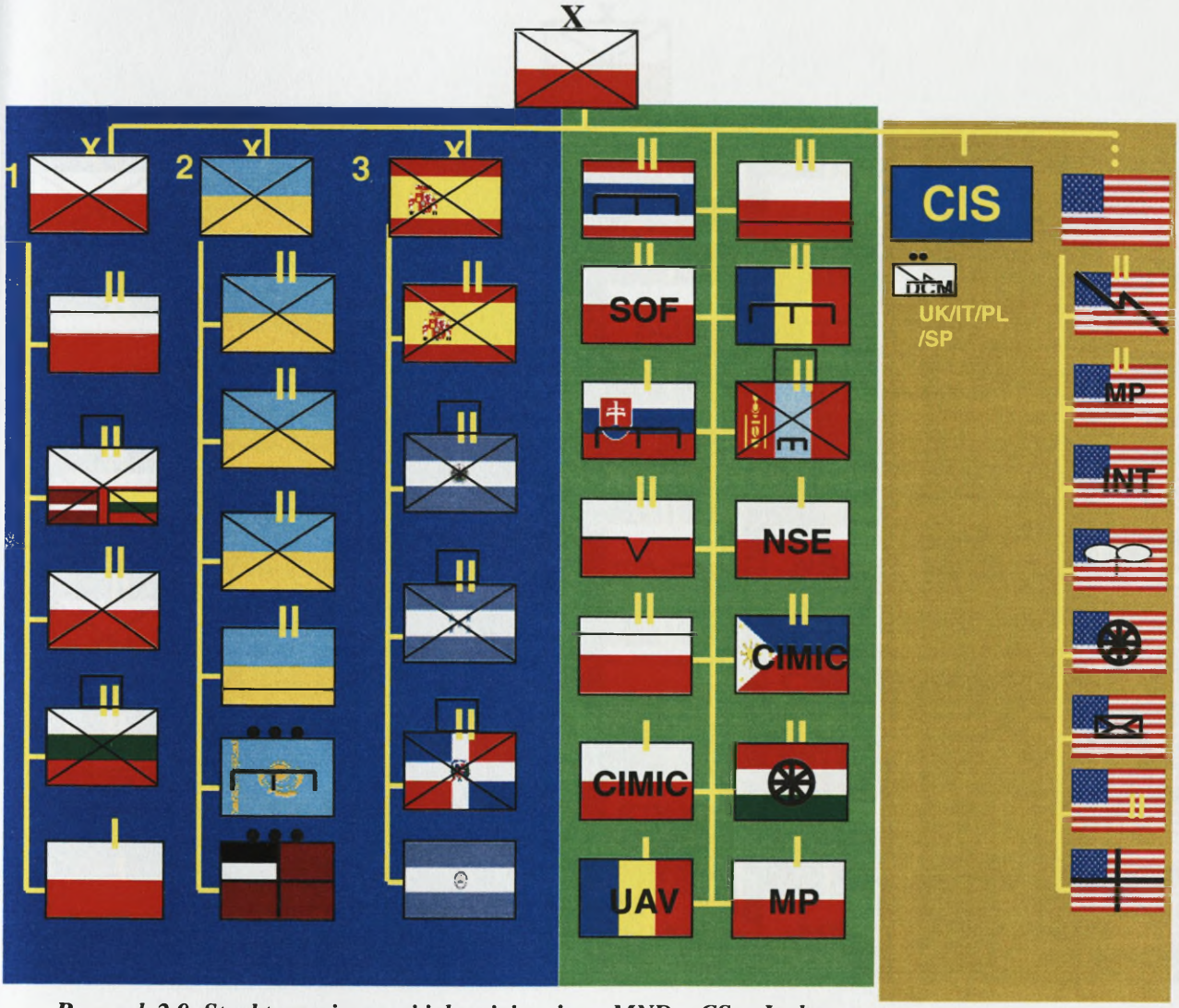
- działań zapewniających bezpieczeństwo i porządek publiczny;
- działań w sferze cywilno – wojskowej;
- rozpoznania grup terrorystycznych i środowisk przestępczych;
- operacji ofensywnych o małej skali wymierzonych w ugrupowania terrorystyczne i grupy przestępcze, oraz na współpracy z władzami lokalnymi.

Pierwsza zmiana MND – CS miała strukturę (rysunek 2.6), pozwalającą na realizację powyższych zadań poprzez:

- patrolowanie obszaru przydzielonej strefy;
- konwojowanie ludzi, sprzętu i zaopatrzenia;
- kontrolę ludzi i pojazdów;
- oczyszczanie terenu z niewybuchów i amunicji;
- szkolenie Nowych Irackich Sił Bezpieczeństwa;
- organizowanie i nadzorowanie wyborów;
- realizacja projektów CIMIC.

[86]Doktryna Prowadzenia Operacji Połączonych DD/3., rozdz. 6., pkt. 6043., s. 98.

MND – CS I i II (pierwsza faza)

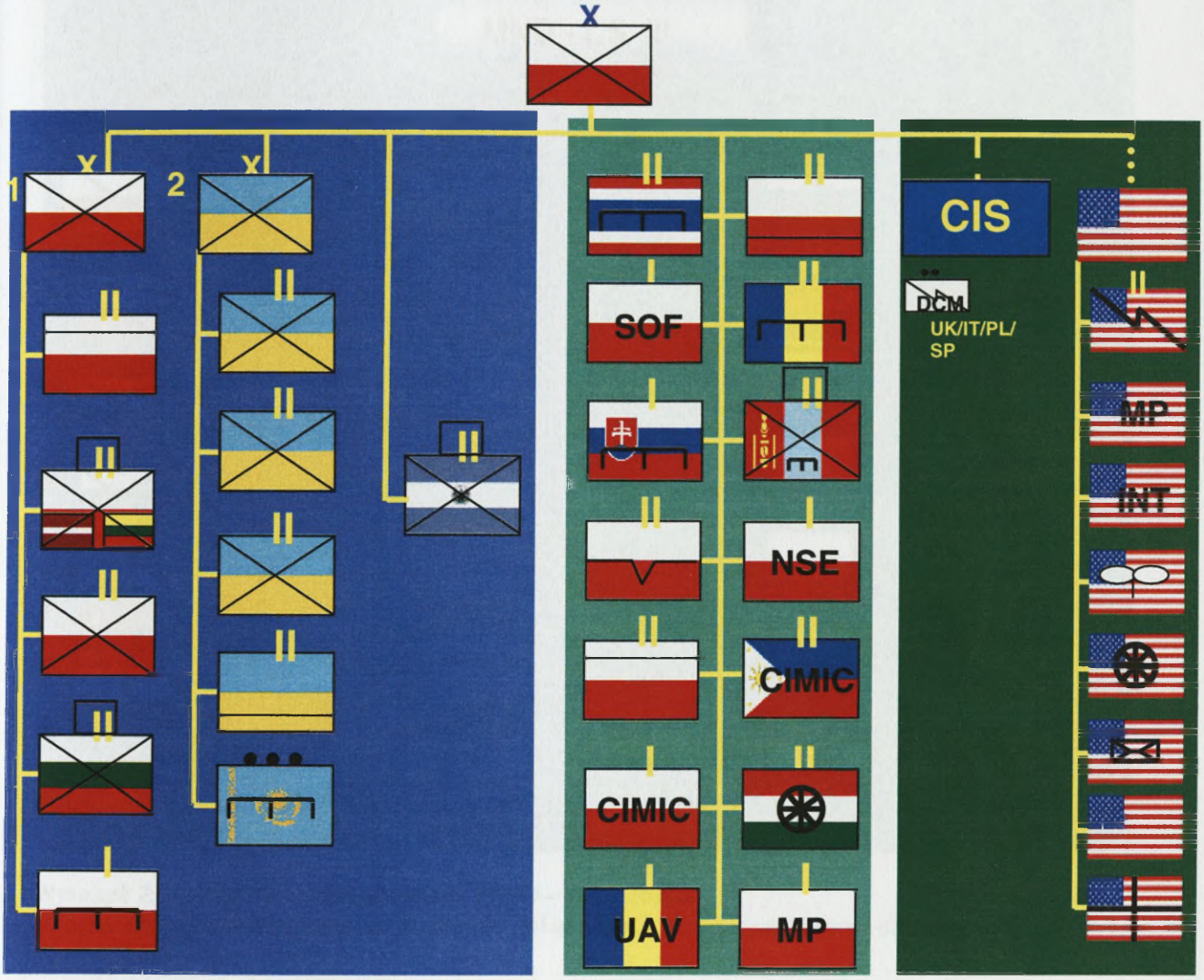

Rysunek 2.9. Struktura pierwszej i drugiej zmiany MND – CS w Iraku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wystąpienia gen. Bieńka M. podczas Konferencji Dowódcy WLąd nt. „Wojska Lądowe w działaniach stabilizacyjnych poza granicami kraju na przykładzie doświadczeń misji w Iraku", WSOWLąd, grudzień 2005 rok.

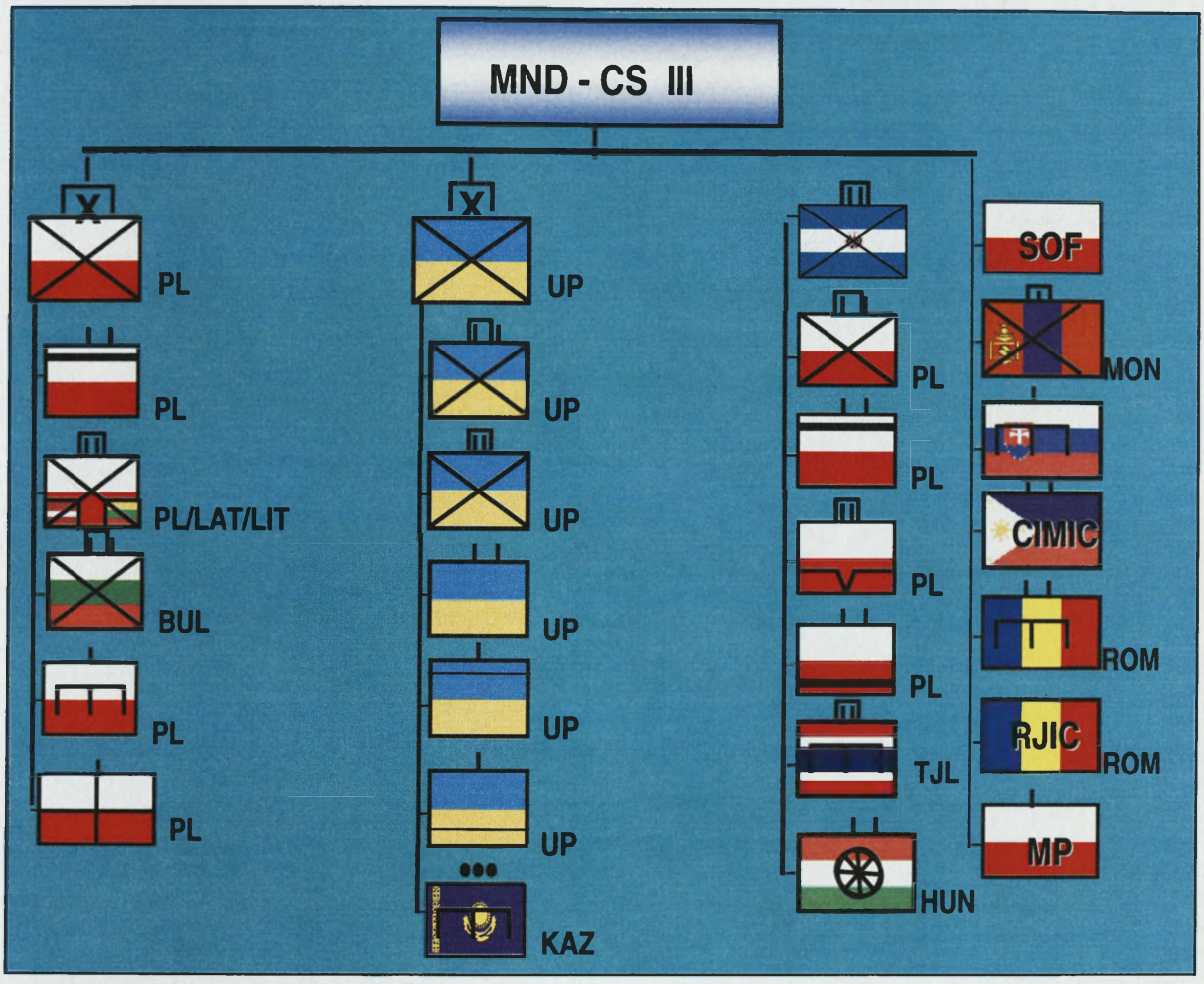
Druga i trzecia zmiana MND – CS kontynuowały realizację zadań, zainicjowaną przez pierwszą zmianę, dostosowując przyjętą strukturę organizacyjną (rysunek 2.7 – struktura MND – CS II zmiana oraz rysunek 2.8 – MND – CS III zmiana) do zmieniającej się sytuacji oraz włączenie kontyngentu Mongolii).

MND – CS II

Rysunek 2.10. Struktura drugiej zmiany MND – CS w Iraku po wycofaniu Hiszpanii, Hondurasu i Dominikany, a po włączeniu Mongolii.

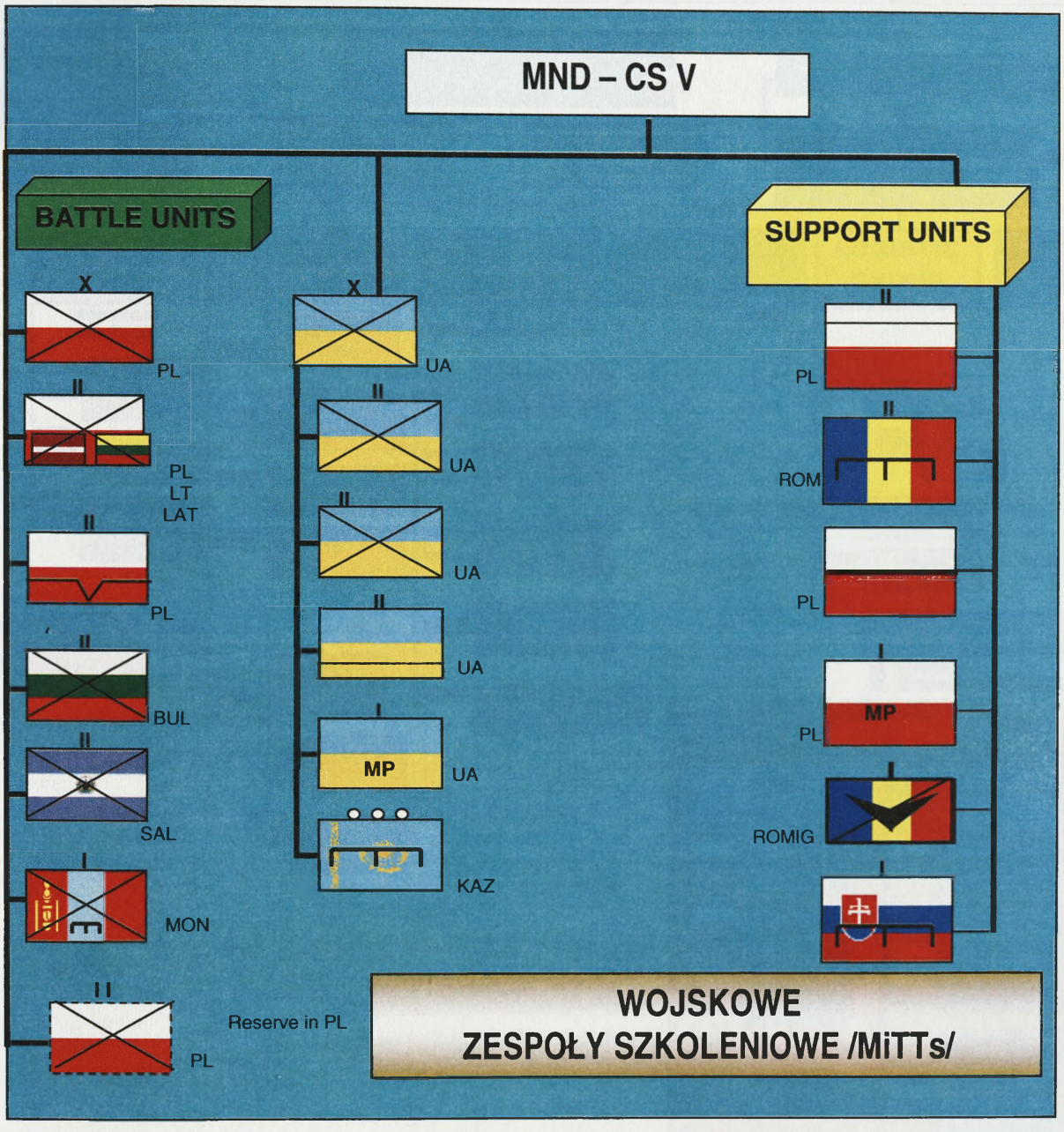
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wystąpienia gen. Bieńka M. podczas Konferencji Dowódcy WLąd nt. „Wojska Lądowe w działaniach stabilizacyjnych poza granicami kraju na przykładzie doświadczeń misji w Iraku", WSOWLąd, grudzień 2005 rok.

Rysunek 2.11. Struktura trzeciej zmiany MND – CS w Iraku.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji do ćwiczenia sprawdzającego pk. „Desert Lake".

Zmiana IV MND – CS, przystępując do realizacji zadań stabilizacyjnych, (zgodnie ze strukturą – rysunek 2.12) zainaugurowała proces tworzenia i szkolenia jednostek wojskowych Nowych Irackich Sił Bezpieczeństwa w tym wojska, policji i policji granicznej. Realizacja tego procesu, zgodnie z zadaniem, jakie otrzymała MND – CS oraz dyslokacją Sił Irackich, została skierowana na bataliony, dowództwa brygad i Dowództwo 8 Dywizji Irackiej, 3 Brygadę Policji Granicznej oraz brygadę policji. Kontynuację tej działalności przejęła kolejna zmiana, różniąca się od IV zmiany, posiadaniem w swej strukturze Zespołów Szkoleniowych (ang. Military Transition Teams - MiTT's), w składzie, których znaleźli się oficerowie specjaliści, przewidziani do szkolenia jednostek Irackich. Podczas trwania V zmiany, zgodnie z harmonogramem działania, zostały przeprowadzone wybory parlamentarne, prezydenckie oraz lokalne. Pod koniec 2005

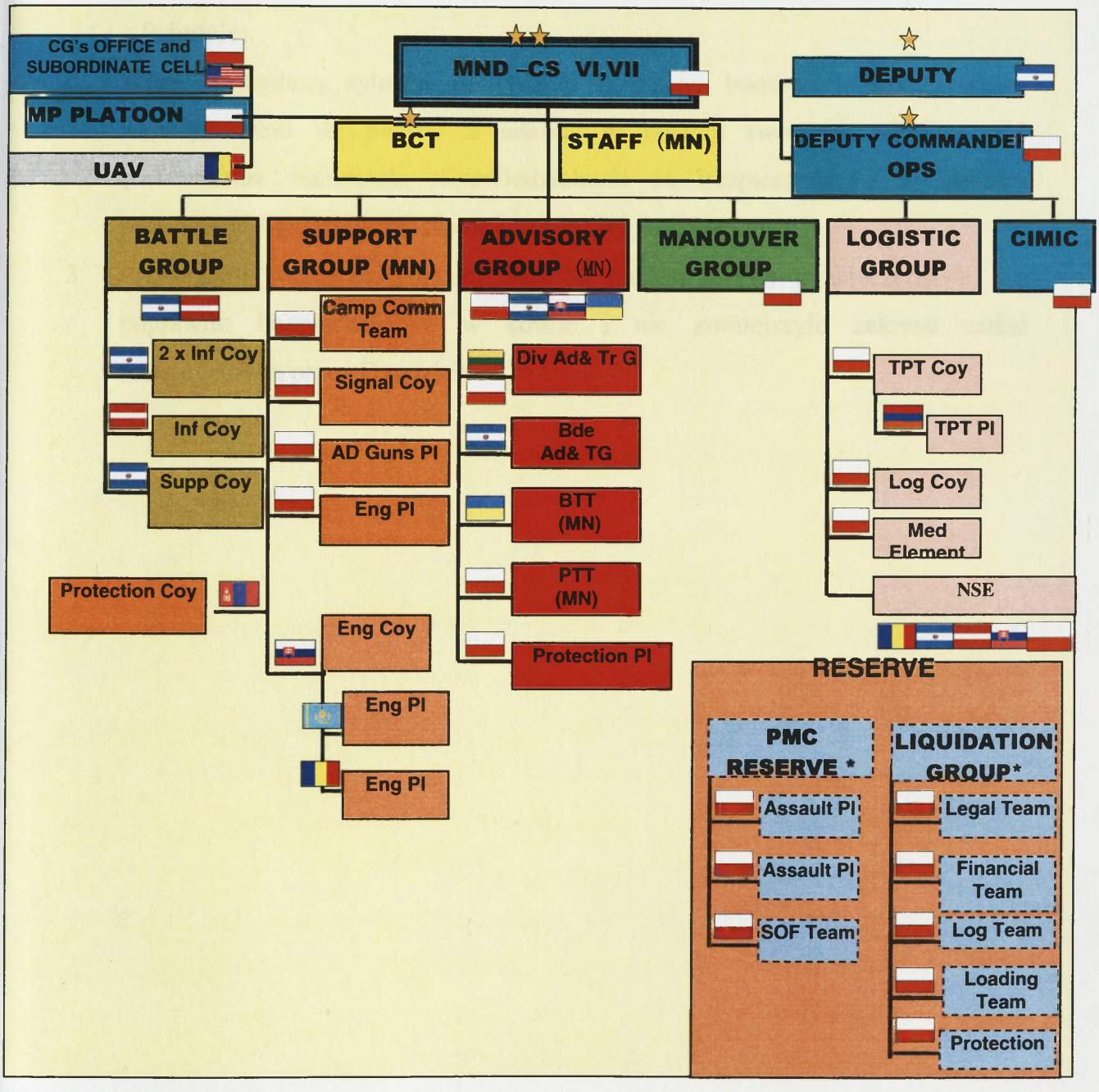
roku, certyfikacji poddano 8 Dywizję Iracką, która uzyskała gotowość do prowadzenia działań zgodnie z jej przeznaczeniem, bez sprzętu bojowego i wyposażenia.

Rysunek 2.12. Struktura piątej zmiany MND – CS w Iraku.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji ćwiczenia sprawdzającego pk. „Grey Heaven".

W 2006 roku, działanie MND – CS zostało nakierowane na kontynuację działań stabilizacyjnych oraz doradzanie i szkolenie 8 Dywizji Nowych Irackich Sił Bezpieczeństwa po jej certyfikacji, stąd charakter tych misji, doradczo - szkoleniowy.

Szkolenie odbywało się na podstawie zapotrzebowania, jakie kierowano do MND – CS ze strony 8 Dywizji Irackiej (po certyfikacji). Zadania w zakresie doradzania i szkolenia realizowała Grupa Doradcza (ang. Advisory Group).

Rysunek 2.13. Struktura szóstej i siódmej zmiany MND – CS w Iraku.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji ćwiczeń sprawdzających pk. „Eufrat VI" i „Eufrat VII".

WNIOSKI:

1. Zmieniający się charakter operacji „Iracka Wolność" i towarzyszące tej zmianie przewartościowanie części zadań, wymuszał zmiany struktury Dywizji Centrum – Południe;
2. Wraz ze zmianą sytuacji politycznej (zamachy bombowe), sukcesywnym wycofywaniem się państw z udziału w koalicji tworzącej MND – CS (zakończenie mandatu), odpowiedzialność za bezpieczeństwo w strefach przejmowały wyszkolone, Nowe Irackie Siły Bezpieczeństwa;
3. Przekazanie odpowiedzialności Nowym Irackim Siłom Bezpieczeństwa, nie poprawiło bezpieczeństwa w strefie i nie zmniejszyło zakresu zadań realizowanych przez Dywizję.

Rozdział 3.

ĆWICZENIA WOJSKOWE, ICH RODZAJE, FORMY, ROLA I ZNACZENIE W PRZYGOTOWANIU DOWÓDZTW I WOJSK DO WYKONANIA ZADAŃ POZA GRANICAMI KRAJU

W tym rozdziale przedstawiłem podstawowe pojęcia i definicje ćwiczeń wojskowych, sojuszniczych i narodowych ich charakterystykę ze szczególnym uwypukleniem ćwiczeń wyspecyfikowanych do przygotowania dowództw i wojsk do realizacji zadań w ramach operacji Iracka Wolność. Na podstawie przeprowadzonych wywiadów eksperckich, obserwacji bezpośredniej i pośredniej oraz zebranych opinii w ramach ankietowania, przedstawiłem również rolę i znaczenie prowadzonych ćwiczeń w przygotowaniu dowództw i wojsk, tworzących kolejne zmiany MND – CS w Iraku.

3.1. Podstawowe pojęcia i definicje ćwiczeń wojskowych

Pojęcie „ćwiczenie" na ogół różnie się rozumie i interpretuje. Najczęściej w języku potocznym ćwiczenie po prostu kojarzy się z wielokrotnym wykonywaniem jakiejś czynności, najczęściej do jej możliwie najlepszego w skutkach efektu. Według Słownika języka polskiego „ćwiczenie" to rzeczownik wywodzący się od czasownika - **ćwiczyć**, który oznacza: zaprawiać, sposobić do czegoś, doskonalić w czymś, wprawiać, kształcić (ćwiczyć umysł, wolę, ćwiczyć kogoś w sztuce wojennej). Inna definicja pojęcia „ćwiczenie" brzmi ... *ćwiczenie to czynność wykonywana i powtarzana do wprawy w celu opanowania jakiejś umiejętności, nabycia sprawności w jakiejś dziedzinie*[87]. Jak wynika już z samej definicji ćwiczenie to pojęcie abstrakcyjne ale wiążące się z wieloma dziedzinami działalności człowieka czyli m.in. z nauczaniem (kształceniem), a także sprawnością tegoż działania. W innym ujęciu, ćwiczenie ze swej istoty ma aspekt dydaktyczny, psychologiczny i prakseologiczny. Pojęcie „ćwiczenie", zaczerpnięte z encyklopedii, która zajmuje się problematyką wojskową definiowane jest następująco: *ćwiczenie w szkoleniu wojskowym - to zespół czynności wykonywanych i powtarzanych przez*

[87] Por. *Słownik języka polskiego, tom I.* PWN, Warszawa 1978, s. 354.

żołnierzy i pododdziały (oddziały, związki) oraz sztaby dla nabycia wprawy w określonym działaniu. Rozróżnia się ćwiczenia taktyczne, ćwiczenia z wyszkolenia ogniowego, ćwiczenia z musztry, ćwiczenia w obsłudze sprzętu i urządzeń technicznych oraz ćwiczenia fizyczne.[88] Definicja ta dotyczy różnorodnego, szeroko pojętego środowiska wojskowego, zwłaszcza dowództw, pododdziałów, oddziałów, związków taktycznych i ujmuje ćwiczenie, jako czynności umysłowe oraz fizyczne, manualne, i ruchowe.

W znaczeniu dydaktycznym ćwiczenie definiowane jest jako:„... *podstawowa forma szkolenia wojskowego, umożliwiająca wszechstronne praktyczne przygotowanie żołnierzy, pododdziałów (oddziałów, związków) oraz dowództw do prowadzenia działań bojowych w warunkach współczesnego pola walki".* Przez ćwiczenie żołnierze nabywają wprawy w posługiwaniu się uzbrojeniem, obsłudze sprzętu wojskowego, zdobywają również odporność i wytrwałość fizyczną. Podstawowe znaczenie w szkoleniu wojskowym ma ćwiczenie taktyczne. Najlepsze wyniki w nauczaniu uzyskuje się przez łączenie w ćwiczeniach taktycznych elementów ćwiczeń z wyszkolenia ogniowego, technicznego i wychowania fizycznego.[89]

Z kolei definicja ćwiczenia taktycznego brzmi następująco: „... *ćwiczenie taktyczne to forma organizacyjna praktycznego szkolenia oficerów, dowództw i wojsk w terenie lub pomieszczeniach, podczas którego ćwiczący działają zgodnie z zasadami taktyczno-operacyjnymi zakładającymi istnienie warunków zbliżonych do rzeczywistego pola walki".* [90] Z przytoczonej definicji wynika, że ćwiczenie jest podstawową formą dydaktyczną stosowaną w szkoleniu wojskowym[91], a wszystkie inne znane i stosowane formy szkolenia są tylko pomocniczymi w całokształcie praktycznego szkolenia żołnierzy, oficerów, dowództw i wojsk.

Powyższe określenia potwierdzają, że ćwiczenie wojskowe jest formą szczególną, która ma przygotować określone osoby funkcyjne oraz całe organizmy wojskowe do zadań niezwykłych, specyficznych – do działania na polu walki.

---

[88]Por. *Słownik podstawowych terminów wojskowych*, MON, Warszawa 1977, s. Ć-1.
[89]Mała encyklopedia wojskowa, MON, Warszawa 1976, s. 288.
[90]Tamże, s. 289.
[91]Podobna interpretację ćwiczeń w ogóle oraz ćwiczeń taktycznych i ćwiczeń jako formy szkolenia można spotkać również w Wojskowym słowniku podstawowych terminów wojskowych. Zob. *Słownik Podstawowych terminów wojskowych*, MON, Warszawa 1977.

Bardziej rozbudowaną definicją ćwiczenia taktycznego i operacyjnego można spotkać w pracy B. Szulca. Autor definiuje ćwiczenie tak: *przez ćwiczenie taktyczne i operacyjne rozumiemy taką formę organizacyjną praktycznego szkolenia oficerów, dowództw i wojsk, w której ramach ćwiczący, na tle umownej zbliżonej do rzeczywistych warunków działań, sytuacji taktycznej lub operacyjnej rozwiązują problemy w zakresie organizowania i prowadzenia walki i bitwy.*[92] Podobne definicje, ale oddzielnie dla ćwiczeń z dowództwami i z wojskami przedstawione są w instrukcjach dotyczących przygotowania i prowadzenia ćwiczeń z dowództwami i wojskami w SZ RP wydanymi przez Sztab Generalny WP.

Ćwiczenia z dowództwami[93] – to ćwiczenia, w których podmiotem szkolenia są dowództwa wraz z elementami systemu łączności zapewniającymi wewnętrzną i zewnętrzną wymianę i dystrybucję informacji oraz komórki z urzędów administracji państwowej i samorządowej oraz pozamilitarnych ogniw obronnych państwa. Istota ćwiczenia polega na doskonaleniu umiejętności indywidualnych kadry i zgraniu komórek funkcjonalnych dowództw w relacjach wewnętrznych oraz zewnętrznych pomiędzy organami dowodzenia w procesie przygotowania operacyjnego i dowodzenia w trakcie operacji (walki). Ćwiczenia te mogą być prowadzone w warunkach polowych lub obiektach stacjonarnych z wykorzystaniem informatycznych programów symulacyjnych i wspomagających proces dowodzenia.

Ćwiczenia z wojskami[94] – są najwyższą formą ćwiczenia, w których podmiotem szkolenia są dowództwa i wojska. Istota ćwiczenia polega na pogłębieniu umiejętności dowództw w planowaniu, organizowaniu i dowodzeniu podległymi wojskami oraz sprawdzeniu tych umiejętności w oparciu o realnie działające wojska (pododdziały). Szkolenie skupia się na przygotowaniu wszystkich biorących udział w ćwiczeniu komponentów do działania w różnych środowiskach pola walki. Ćwiczenia tego typu mogą być prowadzone wyłącznie w warunkach polowych z rozwiniętym mobilnym (mobilno-stacjonarnym) systemem dowodzenia.

---

[92]Por. B. Szulc (red.), *Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych i operacyjnych w wojskach lądowych.* AON, Warszawa 1993, s.10.

[93]Według Instrukcji o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ (DD/7.1.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004 oraz Organizacji szkolenia dowództw i sztabów SZ RP (DD/7.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004: ćwiczenia z dowództwami i sztabami. Wg NATO – COMMAND POST EXERCISE (CPX) – ćwiczenie dowódczo-sztabowe

[94]Wg NATO – LIVE EXERCISE (LIVEX) – ćwiczenie z wojskami – przypis autora.

Strategiczne i operacyjne organy dowodzenia zaangażowane w ćwiczeniu mogą również realizować zadania w oparciu o stacjonarne stanowiska dowodzenia.

Dla ujednolicenia poglądów można sprecyzować następującą definicję: *„... ćwiczenie wojskowe (taktyczne, operacyjne, strategiczne), to taka forma organizacyjna praktycznego szkolenia dowództw i wojsk, w ramach której ćwiczący, na tle umownej, zbliżonej do rzeczywistych warunków działań, sytuacji taktycznej, operacyjnej, strategicznej rozwiązują problemy zgodnie z zasadami strategii, sztuki operacyjnej i taktyki w zakresie organizowania i prowadzenia działań taktycznych".*[95]

3.2. Klasyfikacja ćwiczeń

Klasyfikacja ćwiczeń znana jest od dawna. Praktycznie zarysowała się na początku XIX wieku, kiedy wyróżniano już kilka rodzajów ćwiczeń, jak na przykład: grę wojenną, ćwiczenia aplikacyjne, ćwiczenia szkieletowe, podróże polowe, a także ćwiczenia z wojskami i manewry. Nazwy ćwiczeń wynikały m.in. z ich organizacji i sposobów prowadzenia, które dostosowywane były do potrzeb szkolenia dowódców, sztabów, czy też wojsk. Odpowiednia klasyfikacja ćwiczeń stała się wręcz niezbędna z powodu, konieczności odróżniania ich od siebie. Dlatego poszczególne rodzaje ćwiczeń miały swoje charakterystyczne cechy wyspecyfikowane według określonych kryteriów. Współcześnie w celu odróżnienia od siebie ćwiczeń posługujemy się pojęciem „klasyfikacja", które pochodzi od słowa łacińskiego (classis = oddział + facio = czynię) co oznacza systematyczny podział czegoś np.: przedmiotów lub zjawisk na klasy, działy, przedziały, itp.[96] Klasyfikacja interpretowana inaczej, to podział logiczny zakresu danego pojęcia (nazwy) polegający na wymienianiu pojęć podrzędnych względem niego, tak aby suma ich zakresów równała się zakresowi dzielonemu oraz aby owe zakresy wykluczały się wzajemnie.

Biorąc pod uwagę taką interpretację pojęcia klasyfikacja, dla łatwiejszego posługiwania się określonymi znaczeniami przyjęto podział ćwiczeń na typy, rodzaje i odmiany.

---

[95] Wołejszo J. Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczeń z dowództwami, AON, Warszawa, 2005, s. 20.
[96] Zob. *Słownik języka polskiego. T. 1.* PWN, Warszawa 1988, s. 780.

Klasyfikacja ćwiczeń opiera się o pewne zasady, te z kolei oparte są na kryteriach. Jako kryterium podziału w tym przypadku rozumie się cechę lub zbiór cech przedmiotów lub zjawisk, według której dokonujemy podziału. W stosunku do ćwiczeń przyjęcie prostych kryteriów jest dość skomplikowane, gdyż są one jak – to już wcześniej udowadniano – złożoną formą szkolenia, angażującą znaczne siły i środki. W ćwiczeniach rozpatruje się również pewne zagadnienia (problemy) kompleksowo oraz osiągane są różnorodne cele szkolenia (kształcenia). Wymienione czynniki, a także ich swoista złożoność powodują to, że jest prawie niemożliwe stworzenie systemu prostych kryteriów klasyfikacji, według których można by dokonać podziału ćwiczeń spełniając jednocześnie wszystkie zasady właściwej klasyfikacji.

3.3. Ćwiczenia wojskowe NATO

Według poglądów zachodnich, Połączone Siły Zbrojne NATO oraz poszczególne armie narodowe, powinny być przygotowane zarówno do obrony obszaru Sojuszu jak i uczestnictwa w misjach pokojowych, w tym aktywnego udziału w zażegnywaniu współczesnych konfliktów zbrojnych, a także niesienia pomocy humanitarnej w wypadku klęsk żywiołowych i ekologicznych. Zasadniczym ogniwem systemu szkolenia, a jednocześnie najskuteczniejszą formą organizacyjną kompleksowego, praktycznego przygotowania dowództw i wojsk do realizacji stojących przed nimi zadań są w NATO ćwiczenia. Podstawą do ich planowania i przygotowania w NATO są trzy dokumenty:

1) **Przewodnik do planowania ćwiczeń** (ang. Exercise Planning Guide **EPG**), który jest podstawowym dokumentem wprowadzonym do użytku 16.11.1998 roku i stanowiącym podstawę do opracowania ogólnej koncepcji prowadzenia ćwiczeń sojuszniczych oraz w ramach Partnerstwa dla Pokoju (PdP). Dokument ten traktowany jest jako element wspierający kolejny ważny dokument NATO, jakim jest Wskazówki do Planowania operacyjnego (ang. Guidelines for Operational Planning **GOP**).
2) **Wskazówki i Program Ćwiczeń NATO** (ang. NATO Exercise Directive and Programme **NEDP**), który wspólnie z EPG stanowi podstawę do planowania i przygotowania ćwiczeń w ramach artykułu V. Do planowania ćwiczeń

w ramach PdP oraz NATO-Plus wykorzystuje się **Wskazówki i Program Ćwiczeń NATO Plus** (ang. **NPEP** NATO Plus Exercise Programme), również w połączeniu z EPG.

3) **Program i Wskazówki do Szkolenia** (ang. Training and Directive Programme **TDP**). Dokument ten wydawany jest co 5 lat.

Ćwiczenie wojskowe NATO to forma lub typ zaplanowany przez odpowiednie władze NATO, w których wojska NATO realizują różne przedsięwzięcia w celu doskonalenia (podnoszenia) możliwości dowództw, wojsk oraz innych komórek NATO.[97] Ćwiczenia NATO można podzielić na kilka sposobów (w zależności od przyjętego kryterium). Najogólniejszy podział tych ćwiczeń to:

- **ćwiczenia NATO** (scenariusz tych ćwiczeń oparty jest na działaniach w ramach art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego);
- **ćwiczenia NATO-Plus** (scenariusz tych ćwiczeń bazuje na działaniach spoza art. 5);
- **ćwiczenia PdP** (ćwiczenia prowadzone przez jedno z dowództw NATO, a scenariusz takiego ćwiczenia oparty jest na działaniach w ramach reagowania kryzysowego i prowadzenia operacji pokojowych (działania inne niż wojna).

Kryterium formy dla ćwiczeń NATO określa najbardziej skuteczną drogę do osiągnięcia założonego celu głównego i celów szczegółowych danego ćwiczenia. Wyróżnia się trzy formy ćwiczeń:

1) **Ćwiczenia dowódczo-sztabowe (ang. Command Post Exercise CPX)**[98] – które są zasadniczym przedsięwzięciem szkoleniowym dla dowództw lub wyznaczonych elementów składowych tych dowództw. Do udziału w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych angażuje się dowódców, ich sztaby oraz elementy systemu łączności zapewniające napływ i dystrybucję informacji wewnątrz i na zewnątrz danego SD.

---

[97] Bi-S.C. EPG, op. cit., s. A-1.
[98] CPX – ang. Command Post Exercise –ćwiczenie dowódczo-sztabowe – przypis autora.

2) **Ćwiczenia z wojskami (ang. Live Exercise LIVEX)**[99] – jest zasadniczą formą szkolenia wojsk, skupiającą się przede wszystkim na przygotowaniu wojsk do działania w różnych środowiskach pola walki.
3) **Szkolenie zbiorowe (Exercise Study)** – jest to przedsięwzięcie szkoleniowe obejmujące m.in. ćwiczenia na mapach, gry taktyczne, wykłady, seminaria, dyskusje tematyczne oraz prowadzenie analiz operacyjnych. Przedsięwzięcia te mają na celu przygotowanie określonych osób funkcyjnych do procesu organizacji i prowadzenia ćwiczeń.

Kryterium typu określa przede wszystkim jaki rodzaj wojsk (komponent) jest zaangażowany do danego ćwiczenia. Wyróżnia się wiele rodzajów ćwiczeń. Taki stan rzeczy spowodowany jest możliwością łączenia formy z rodzajem (patrz załącznik 47). Dodatkowo, ćwiczenia natowskie można scharakteryzować, oprócz kryterium celu, formy i typu, za pomocą kryterium: **rozmachu, celu i metody kierowania jego przebiegiem**.

Kryterium rozmachu określa stopień zaangażowania uczestników w danym ćwiczeniu. Kryterium to określa cztery kategorie ćwiczeń:

1) **NATO-wide exercises** – są to ćwiczenia, w których udział biorą oba dowództwa strategiczne NATO[100] wraz z podległymi im dowództwami oraz wyznaczonymi ministerstwami obrony narodowej (jeżeli zachodzi taka potrzeba).
2) **Inter-command exercises** – są to ćwiczenia, w których udział bierze jedno lub oba dowództwa strategiczne NATO lub/oraz podległe im dowództwa w zależności od przyjętego scenariusza ćwiczenia.
3) **Intra-command exercises** – są to ćwiczenia, do udziału w których zaangażowaniu jest określony element dowództwa strategicznego lub jedno z podległych mu dowództw. Ćwiczenie z zaangażowaniem jednego z podległych dowództw określane jest zazwyczaj nazwą tego dowództwa, np. *ACLANT Exercise*.

---

[99]LIVEX- ang. Live Exercise – ćwiczenie z wojskami – przypis autora.
[100]Pod tym pojęciem rozumiano dowództwa *SHAPE* (MONS, Belgia) i *SACALANT* (NORFOLK, Virginia, US). Po transformacji – Allied Command for Operation (ACO) i Allied Command for Transformation (ACT) – przypis autora.

4) **Operational Inter-operability exercises -** są to ćwiczenia, do udziału w których zaangażowane są przede wszystkim dowództwa narodowe wraz z podległymi im wojskami. Celem tych ćwiczeń jest szkolenie ww. elementów według standardów NATO w aspekcie osiągnięcia gotowości do prowadzenia różnego rodzaju działań sojuszniczych (w ramach NATO).

Kryterium celu określa, dlaczego dane ćwiczenie będzie prowadzone. Wyróżnia się następujące grupy celów:

1) **Ćwiczenia proceduralne**[101] - to ćwiczenia prowadzone w celu udoskonalenia i oceny opracowanych planów oraz procedur postępowania (działania) w określonych warunkach. Podczas trwania ćwiczeń proceduralnych końcowa sytuacja operacyjno-taktyczna[102] jest określona podczas procesu przygotowania ćwiczenia (wraz z planem podawania informacji – MEL/MIL), co pozwala na trenowanie odpowiednich procedur oraz sprawdzenie słuszności opracowanych planów.
2) **Ćwiczenia decyzyjne**[103] - są to ćwiczenia, podczas których dowódcy i ich sztaby biorą udział w procesie decyzyjnym. ENDEX wypracowany jest przez uczestników ćwiczenia w trakcie jego trwania. Podawanie wiadomości (MEL/MIL) wykorzystywane jest tylko stworzenia uczestnikom ćwiczenia optymalnych warunków do podejmowania decyzji na wszystkich szczeblach dowodzenia.

Pod względem **kryterium metody kierowania, ćwiczenia dzielą się na dwa sposoby:**

1) **Pełnej kontroli nad przebiegiem ćwiczenia**[104]**.** Metoda ta charakteryzuje się narzucaniem uczestnikom ćwiczenia (wybranym lub wszystkim) pewnych ograniczeń w celu wymuszenia zaplanowanego (założonego) działania. Realizuje się to poprzez:
   a) **Opracowanie planu podawania wiadomości**. Określając zawczasu wszystkie działania podejmowane przez uczestników (na podstawie

[101] ang. Procedural Exercises – ćwiczenia proceduralne – przypis autora.
[102] ENDEX – End of Exercise – zakończenie ćwiczenia. Pod tym pojęciem należy rozumieć sytuację operacyjną taktyczną na zakończenie ćwiczenia – przypis autora.
[103] ang. Decision-Making Exercises – ćwiczenia proceduralne – przypis autora.
[104] ang. Controlled Exercises – ćwiczenia kontrolowane – przypis autora.

uzyskiwanych wiadomości) kierownictwo ćwiczenia zapewnia osiągnięcie zaplanowanych celów ćwiczenia, bez względu na podjęte przez uczestników ćwiczenia działania.

b) Podawanie informacji dla uczestników ćwiczenia w zależności od konkretnej sytuacji w danym momencie ćwiczenia. W ten sposób kierownictwo ćwiczenia zapewnia pewien stopień swobody w działaniu podejmowanym przez uczestników ćwiczenia.

2) **Zapewnienia swobody działania uczestnikom ćwiczenia.**[105] Metoda ta pozwala na sprawdzanie stopnia przygotowania wojsk do realizacji zadań wynikających z wojennego przeznaczenia danej jednostki. W metodzie tej dąży się przede wszystkim do osiągnięcia ogólnych celów ćwiczenia, a swoboda działania uczestników ćwiczenia ograniczona jest głównie warunkami bezpieczeństwa oraz normami prawnymi jakie obowiązują w rejonie prowadzenia ćwiczenia (w rejonie umownego konfliktu/kryzysu).

3.4. Ćwiczenia w Wojsku Polskim

Decyzja o organizowaniu ćwiczeń przygotowujących i sprawdzających MND – CS przez Polskę, nie została poprzedzona analizą możliwości w tym zakresie, zarówno pod względem dokumentów doktrynalnych jak i możliwości dowództw i sztabów. W połowie 2003 w Wojsku Polskim obowiązywały niezmienione od 1995 roku „Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych z wojskami w SZ RP" oraz „Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami i sztabami w SZ RP, wprowadzone do użytku 2 stycznia 1996 r. zarządzeniami Szefa Sztabu Generalnego WP Nr 80 i 85 z dnia 31 lipca i 3 sierpnia 1995 r.

W dokumentach tych, ze względu na przeznaczenie, to znaczy odniesienie do podmiotu szkolenia, wyróżniano dwie odmiany ćwiczeń:

- bez udziału wojsk (ćwiczenia dowództw i sztabów);
- z udziałem wojsk (ćwiczenia z wojskami).

Ćwiczenia bez udziału wojsk, ze względu na ich strukturę, sposób prowadzenia, rolę, jaką im przypisywano w procesie szkolenia, miały następujące formy:

---

[105] ang. Free Play Exercises – przypis autora.

- gier wojennych;
- gier taktycznych;
- ćwiczeń dowódczo - sztabowych;
- treningów sztabowych;
- ćwiczeń grupowych.

Ponadto w dokumentach tych, w zależności od przyjętych kryteriów wyróżniano również rodzaje ćwiczeń:

1. Ze względu na kryterium celu ćwiczenia:
   a) mobilizacyjne;
   b) zgrywające;
   c) doskonalące;
   d) instruktażowo – metodyczne;
   e) doświadczalne (badawcze);
   f) inspekcyjne (kontrolne, sprawdzające);
2. Ze względu na rozmach działań (wymiar rozpatrywanych problemów):
   a) strategiczne;
   b) operacyjne;
   c) taktyczne;
3. Ze względu na liczbę szczebli dowodzenia:
   a) jednoszczeblowe;
   b) dwuszczeblowe;
   c) wieloszczeblowe;
4. Ze względu na liczbę ćwiczących stron:
   a) jednostronne;
   b) dwustronne;
5. Ze względu na miejsce prowadzenia:
   a) w pomieszczeniach;
   b) w terenie.

Dokumenty te, w momencie przystąpienia Polski do NATO, a zwłaszcza w czasie przygotowywania ćwiczeń dla pierwszej zmiany operacji Iracka Wolność, nie odpowiadały potrzebom w zakresie organizowania ćwiczeń sojuszniczych i międzynarodowych.

Dowódca Wojsk Lądowych, pragnąc przybliżyć problematykę przygotowania i prowadzenia ćwiczeń zgodnie z zasadami obowiązującymi w Sojuszu, w czerwcu 2002 roku zalecił do użytku w Wojskach Lądowych tymczasową instrukcję „Planowanie i prowadzenie ćwiczeń". Stanowiła ona tłumaczenie Exercise Planning Guide – zasadniczego dokumentu NATO w zakresie opracowania ogólnej koncepcji prowadzenia ćwiczeń sojuszniczych oraz w ramach Partnerstwa dla Pokoju (PdP). Zalecana do użycia przez Dowódcę Rodzaju Sił Zbrojnych w procesie przygotowania i prowadzenia ćwiczeń, nie była jednocześnie dokumentem podstawowym i inspekcje organizowane przez Departament Kontroli MON, wielokrotnie kwestionowały zasadność jej stosowania w warunkach narodowych pomimo tego, że w opinii kadry zajmującej się planowaniem i organizowaniem procesu szkolenia w Wojsku Polskim, bardzo ułatwiały jego realizację.

Przemiany organizacyjne i systemowe, jakie dokonały się Siłach Zbrojnych RP w związku z przystąpieniem Polski do NATO oraz opracowanie nowej Strategii Wojskowej RP[106], umożliwiły wydanie i wdrożenie w dowództwach i wojskach nowych dokumentów doktrynalnych związanych z organizacją szkolenia oraz przygotowaniem i prowadzeniem ćwiczeń wojskowych.[107] Dokumenty te zastąpiły obowiązujące do grudnia 2004 roku zasady organizacji szkolenia oraz instrukcje o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń.[108]

W nowych dokumentach doktrynalnych, wprowadzonych w Siłach Zbrojnych RP na podstawie rozkazu Szefa Sztabu Generalnego Nr 489/Szkol./P3 z września 2004 roku, dokonano „klasyfikacji"[109] ćwiczeń wojskowych (rysunek 3.1), biorąc pod uwagę kryteria podziału jako wynik dogłębnej analizy ich znaczenia w procesie szkolenia.

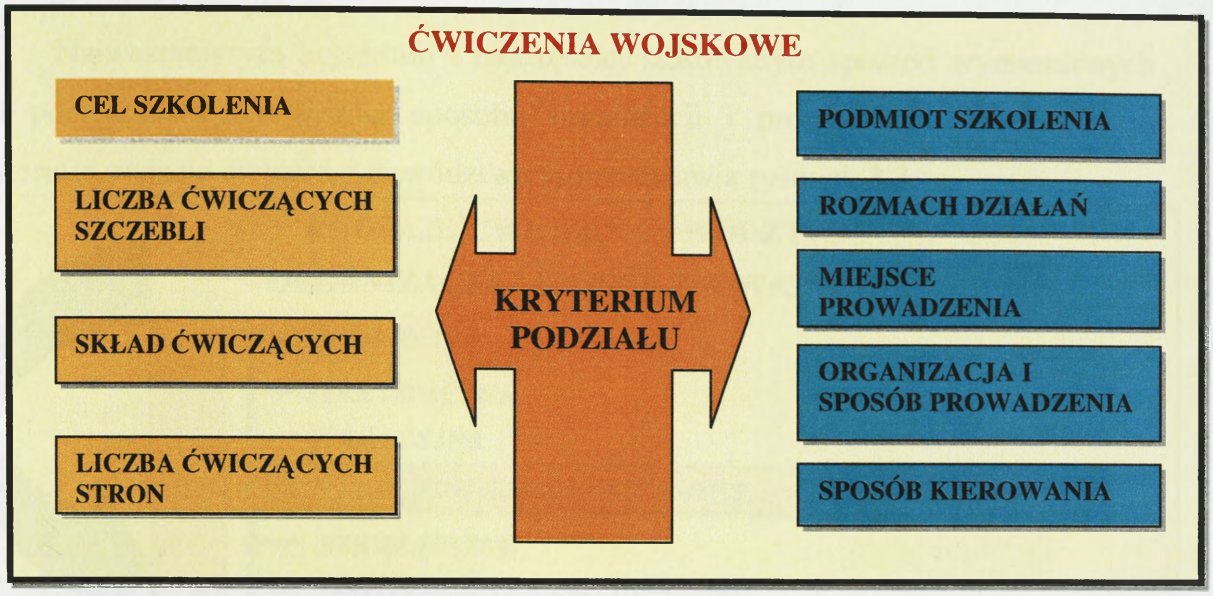
---

[106]Strategia Wojskowa Rzeczpospolitej Polskiej, przyjęta została 22 czerwca 2004 roku, jako strategia sektorowa Strategii Bezpieczeństwa Narodowego zatwierdzonej przez Prezydenta RP 8 września 2003 roku.

[107]Dokumenty wprowadzone do użycia: Organizacja szkolenia dowództw i sztabów w SZ RP (DD/7.1), Warszawa 2004 oraz Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ RP (DD/7.1.1), Warszawa 2004.

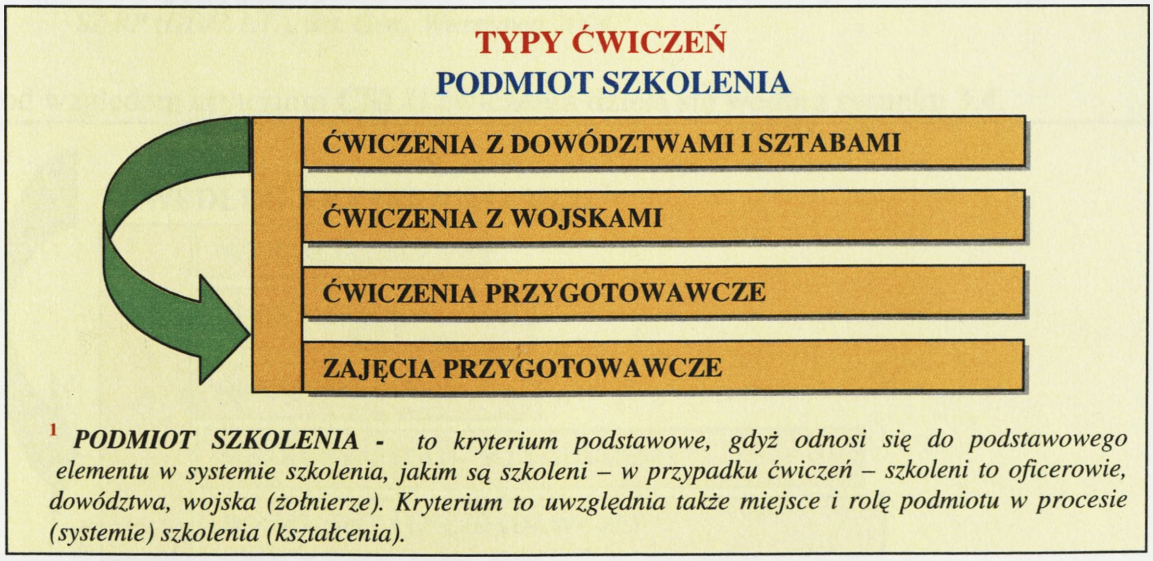
[108]Dokumenty wycofane z użycia: Zasady organizacji szkolenia dowództw i sztabów w SZ RP, Szt. Gen. 1412/93 oraz „Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami i sztabami w SZ RP, Szt. Gen. 1448/95 i Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych z wojskami w SZ RP, Szkol. 772/95.

[109]Por. Halik J., *System szkolenia wojsk lądowych SZ RP w czasie pokoju cz. II*, AON Warszawa 2002; Wołejszo J., *Ćwiczenia operacyjno-taktyczne w nowych uwarunkowaniach*, Przegląd Wojsk Lądowych nr 12/2002; EPG-2 (exercise planning guide), Supreme Headquaters Allied Power Europe SHAPE BELGIUM 2000; FM 25-100 Headquaters Departament of The Army, Washington D. C. 1990.

Rysunek 3.1. Kryteria podziału ćwiczeń wojskowych
Źródło: Organizacja szkolenia dowództw i sztabów w SZ RP (DD/7.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004; Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ RP (DD/7.1.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004; J. Halik, J. Wołejszo, Ćwiczenia wojskowe SZ RP w aspekcie interoperacyjności z NATO, AON Warszawa 2003.

W SZ RP[110] ze względu na podmiot szkolenia możemy wyróżnić następujące typy[111] ćwiczeń (rysunek 3.2.).

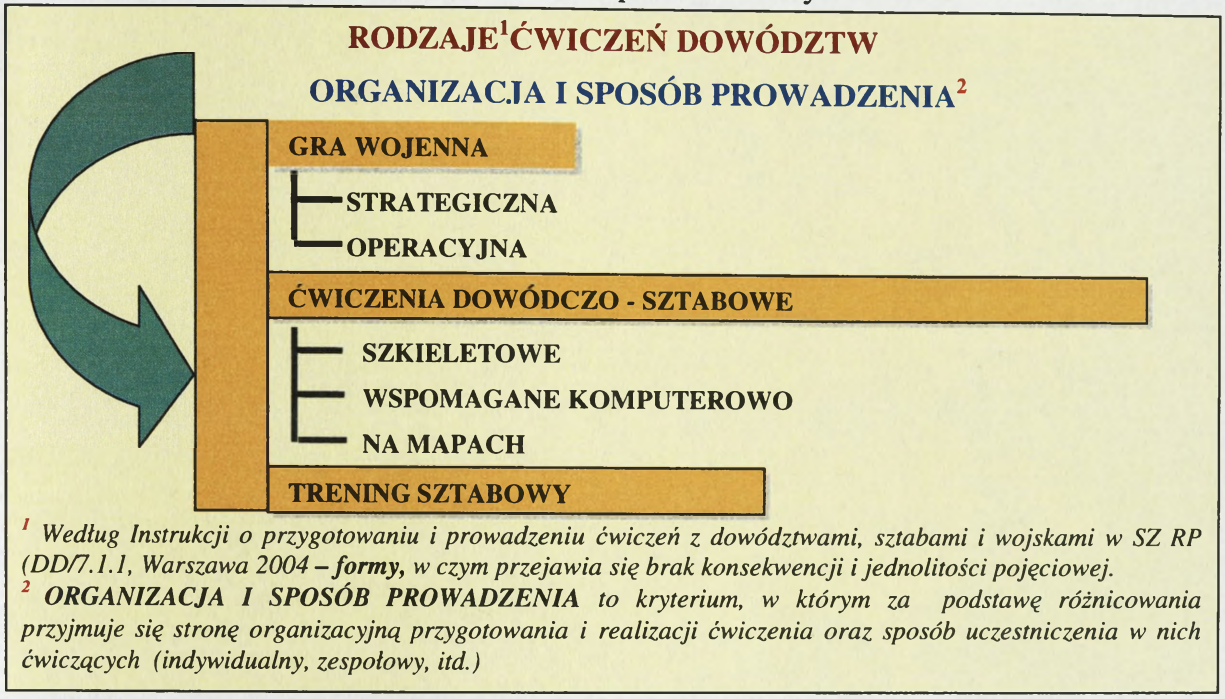
Rysunek 3.2. Typy ćwiczeń w Siłach Zbrojnych RP ze względu na podmiot szkolenia
Źródło: Organizacja szkolenia dowództw i sztabów w SZ RP (DD/7.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004; Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ RP (DD/7.1.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004; J. Halik, J. Wołejszo, Ćwiczenia wojskowe SZ RP w aspekcie interoperacyjności z NATO, AON Warszawa 2003.

---

[110] *Organizacja szkolenia dowództw i sztabów w SZ RP (DD/7.1.)*, Szt. Gen., Warszawa 2004; *Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ RP (DD/7.1.1.)*, Szt. Gen., Warszawa 2004.

[111] **Typ** – model, wzór, któremu odpowiada pewna seria przedmiotów, ludzi, zjawisk, form Zob. *Słownik Języka Polskiego*. PWN, Warszawa 1981, tom 3, s. 564.

Najważniejszym kryterium i najczęściej stosowanym spośród wymienionych jest podział ćwiczeń według sposobu organizacji i prowadzenia. Według tego kryterium, rodzaje ćwiczeń z dowództwami przedstawia rysunek 3.3.

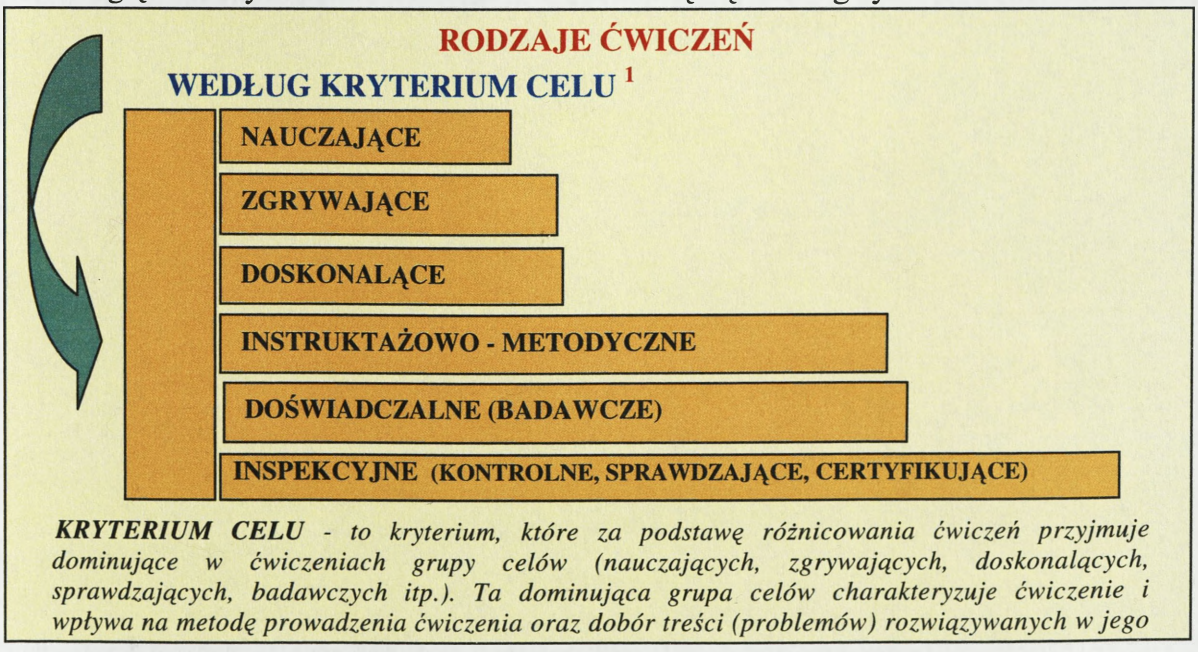

[1] *Według Instrukcji o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ RP (DD/7.1.1, Warszawa 2004 – **formy,** w czym przejawia się brak konsekwencji i jednolitości pojęciowej.*

[2] ***ORGANIZACJA I SPOSÓB PROWADZENIA** to kryterium, w którym za podstawę różnicowania przyjmuje się stronę organizacyjną przygotowania i realizacji ćwiczenia oraz sposób uczestniczenia w nich ćwiczących (indywidualny, zespołowy, itd.)*

Rysunek 3.3. Rodzaje ćwiczeń dowództw ze względu na organizację i sposób ich prowadzenia
Źródło: Organizacja szkolenia dowództw i sztabów w SZ RP (DD/7.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004; Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ RP (DD/7.1.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004.

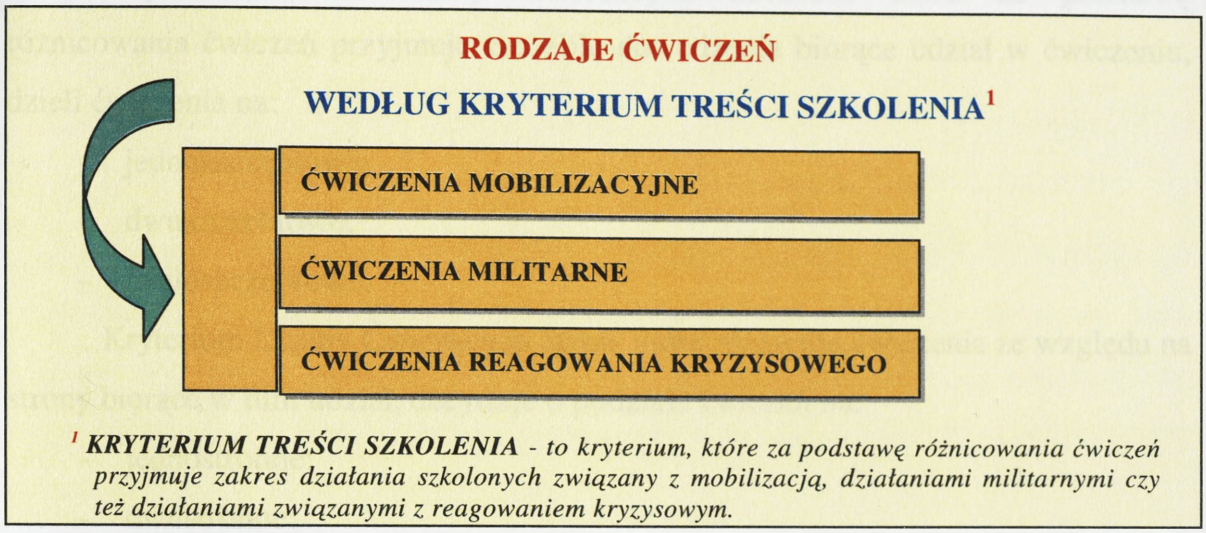
Pod względem kryterium **CELU** ćwiczenia dzielą się według rysunku 3.4.

***KRYTERIUM CELU** - to kryterium, które za podstawę różnicowania ćwiczeń przyjmuje dominujące w ćwiczeniach grupy celów (nauczających, zgrywających, doskonalących, sprawdzających, badawczych itp.). Ta dominująca grupa celów charakteryzuje ćwiczenie i wpływa na metodę prowadzenia ćwiczenia oraz dobór treści (problemów) rozwiązywanych w jego*

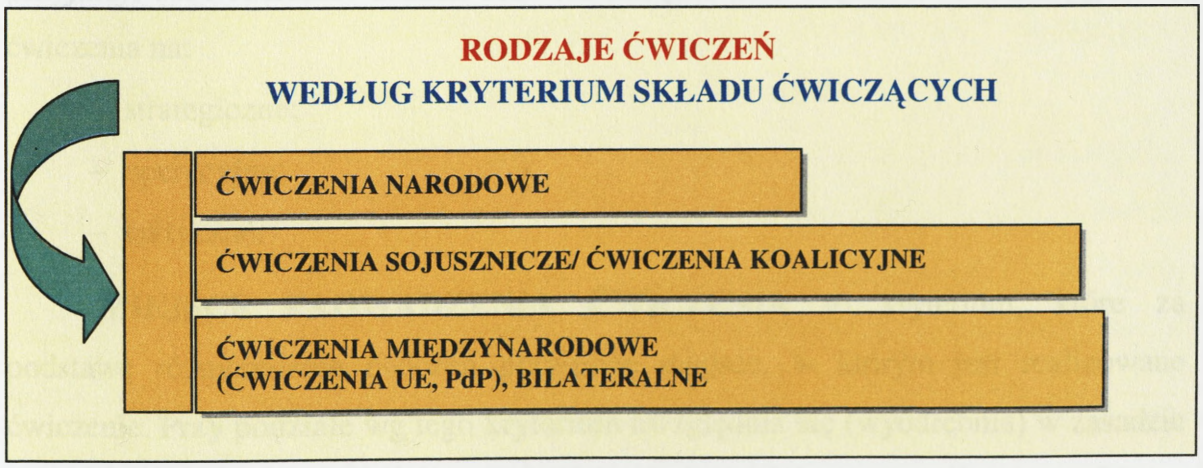
Rysunek 3.4. Rodzaje ćwiczeń pod względem kryterium celu
Źródło: Organizacja szkolenia dowództw i sztabów w SZ RP (DD/7.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004; Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ RP (DD/7.1.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004.

Pod względem kryterium **TREŚCI SZKOLENIA,** podział ćwiczeń przedstawia rysunek 3.5.

Rysunek 3.5. Rodzaje ćwiczeń pod względem kryterium treści szkolenia
Źródło: Organizacja szkolenia dowództw i sztabów w SZ RP (DD/7.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004; Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ RP (DD/7.1.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004.

Kolejnym ważnym kryterium, zwłaszcza w obecnej dobie, gdy zachodzi konieczność współdziałania w ramach Sojuszu, tworzonych koalicji, układów bilateralnych, czy też przygotowywania i prowadzenia ćwiczeń w układzie narodowym jest **KRYTERIUM SKŁADU ĆWICZĄCYCH.** Według tego kryterium podział ćwiczeń przedstawiony jest na rysunku 3.6.

Rysunek 3.6. Rodzaje ćwiczeń pod względem składu ćwiczących
Źródło: Organizacja szkolenia dowództw i sztabów w SZ RP (DD/7.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004; Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ RP (DD/7.1.1.), Szt. Gen., Warszawa 2004.

Kolejne podziały ćwiczeń wynikają z innych kryteriów, uzupełniając całość klasyfikacji. Kryterium Liczby Ćwiczących Szczebli, które za podstawę różnicowania ćwiczeń przyjmuje szczeble dowodzenia biorące udział w ćwiczeniu, dzieli ćwiczenia na:

- jednoszczeblowe;
- dwuszczeblowe;
- wieloszczeblowe.

Kryterium Liczby Ćwiczących Stron, które różnicuje ćwiczenia ze względu na strony biorące w nim udział, decyduje o podziale ćwiczeń na:

- jednostronne;
- dwustronne;
- wielostronne.

Z reguły ćwiczenia realizowane są jako jednostronne (z wyjątkiem gry taktycznej). Strona druga, czyli przeciwnik jest podgrywana przez specjalnie do tego powołany zespół (ćwiczenia dowódczo-sztabowe, gry wojenne, treningi sztabowe) lub pozorowana (imitowana) przez wyznaczone siły, które stosując zasady i taktykę działania przeciwnika realnie obrazują jego działanie.

Kryterium Rozmachu Ćwiczenia, które za podstawę różnicowania ćwiczeń przyjmuje cel i charakter działań oraz ich skalę, a także częściowo ich zasięg, dzieli ćwiczenia na:

- strategiczne;
- operacyjne;
- taktyczne.

MIEJSCE PROWADZENIA ĆWICZENIA to kryterium, które za podstawę różnicowania ćwiczeń przyjmuje miejsce, w którym jest realizowane ćwiczenie. Przy podziale wg tego kryterium uwzględnia się (wyodrębnia) w zasadzie takie miejsca jak: sala wykładowa (ośrodek szkolenia) lub teren, ogólnie rzecz biorąc rejon na mapie Polski, Europy lub świata lub też teren ze względu na jego infrastrukturę, ukształtowanie i pokrycie (np.: zurbanizowany, lesisto-jeziorny, górzysty, itp.). Mogą też być obydwa miejsca łącznie (teren i pomieszczenie),

uwzględniane w ćwiczeniu równocześnie lub jedno po drugim. Kryterium to dzieli ćwiczenia na:

- ćwiczenia prowadzone w warunkach polowych;
- ćwiczenia w warunkach stacjonarnych (w miejscu stałej dyslokacji – MSD lub zapasowym miejscu pracy – ZMP oraz w centrach symulacyjnych.

Kolejne kryterium SPOSOBU KIEROWANIA ĆWICZENIEM, za podstawę różnicowania ćwiczeń przyjmuje sposób kierowania ćwiczeniem. Przy podziale wg tego kryterium uwzględnia się: czy ćwiczący realizują poszczególne etapy ćwiczenia według decyzji kierownictwa ćwiczenia lub decyzji wypracowanej przez ćwiczących, stąd ćwiczenia dzieli się na:

- ćwiczenia realizowane zgodnie z decyzją kierownictwa ćwiczenia;
- ćwiczenia realizowane na podstawie decyzji ćwiczących.

Brak jednolitości w operowaniu rodzajem czy formą ćwiczeń w obowiązujących dokumentach narodowych, nie przeszkodził w wyspecyfikowaniu rodzajów ćwiczeń, które należało przygotować i przeprowadzić z Dowództwem MND – CS, Dowództwami brygad oraz wojskami, aby je przygotować do realizacji zadań w ramach operacji stabilizacyjnej w Iraku.

3.5. Rodzaje ćwiczeń wojskowych przygotowujących dowództwa i wojska do udziału w operacji Iracka Wolność

W aspekcie celów i zadań przewidywanych do realizacji w ramach kolejnych zmian operacji Iracka Wolność, zaplanowano i przeprowadzono ćwiczenia przygotowawcze i treningi sztabowe o charakterze narodowym[112], za które odpowiedzialni byli dowódcy wydzielający poszczególne komponenty, wchodzące w skład Dywizji Międzynarodowej Centrum - Południe oraz ćwiczenia główne,[113]

---

[112] Wołejszo J. Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczeń z dowództwami, AON, Instytut Zarządzania i Dowodzenia , Warszawa 2005 rok, rozdział 2, str. 57 ***Ćwiczenia narodowe*** to taka odmiana ćwiczeń, która realizowana jest wyłącznie przez dowództwa i wojska Sił Zbrojnych RP. Obejmuje proces kompleksowego przygotowania wszystkich szczebli dowodzenia w celu osiągnięcia zdolności do wykonywania zadań obronnych, odparcia agresji na terytorium RP lub inne państwo sojusznicze, realizacji zadań reagowania kryzysowego (także w ramach misji organizacji międzynarodowych – ONZ, UE, OBWE).

[113] Ćwiczenie główne – pojęcie przyjęte na potrzeby lepszego rozróżnienia ćwiczeń będących w kompetencji dowódców wydzielających komponenty od ćwiczeń zamykających proces przygotowania do udziału w operacji Iracka Wolność – przypis autora.

sprawdzające, międzynarodowe[114] dla dowództw i wojsk wydzielonych przez państwa tworzące koalicję, za organizację których było odpowiedzialne Dowództwo Wojsk Lądowych oraz 2 Korpus Zmechanizowany.

3.5.1. Szkolenie przygotowawcze.

Głównym podmiotem szkolenia w ramach ćwiczeń przygotowawczych składających się z kursów w Centrum Szkolenia Na Potrzeby Sił Pokojowych (CSNPSP) w Kielcach, grupy ćwiczeń i zajęć doskonalących, była kadra.

W ramach szkolenia kursowego, kadra Dowództwa MND – CS, brygady i batalionów zapoznała się z dokumentami operacyjnymi na poszczególnych szczeblach dowodzenia, obowiązującymi w misjach pokojowych i stabilizacyjnych. Zajęcia doskonalące organizowano w ***celu*** utrwalenia i pogłębienia indywidualnej wiedzy i umiejętności oraz nawyków działania zespołowego w poszczególnych dowództwach. ***Treścią*** ćwiczeń i zajęć doskonalących było rozwiązywanie problemów operacyjnych i taktycznych w procesie przygotowania i dowodzenia w różnych rodzajach działań w ramach operacji stabilizacyjnej oraz doskonalenie umiejętności organizacyjno-szkoleniowych i metodycznych, zwłaszcza w odniesieniu do Zespołów Szkoleniowych (ang. Military Transition Teams - MiTT's).

Spośród ćwiczeń przygotowawczych organizowano ćwiczenia epizodyczne. Każdorazowo główne ćwiczenie sprawdzające (taktyczne z wojskami lub dowódczo – sztabowe), poprzedzone było ćwiczeniem epizodycznym, którego **celem** było praktyczne przerobienie (przećwiczenie) dwóch – trzech sytuacji operacyjno – taktycznych oraz doskonalenie standardowych czynności wynikających z określonej sytuacji lub decyzji oraz zadań postawionych przez przełożonego. Ponadto, celem było sprawdzenie planów operacji, Stałych Procedur Operacyjnych i Stałych Instrukcji Operacyjnych każdego szczebla dowodzenia.

---

[114] Tamże, rozdział 2, str. 58. ***Ćwiczenia międzynarodowe*** to taka odmiana ćwiczeń, która realizowana jest przez komponenty sił zbrojnych w ćwiczeniach i innych przedsięwzięciach szkoleniowych wynikających z umów bilateralnych i wielostronnych na zasadzie oddzielnych porozumień międzynarodowych w celu podnoszenia zdolności do realizacji wspólnych operacji reagowania kryzysowego m. in. z zakresu: zapobiegania konfliktom, wsparcia pokoju, budowy pokoju, przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym, operacji humanitarnych, niebojowych operacji ewakuacyjnych, operacji poszukiwawczo-ratowniczych.

Istotą epizodycznego ćwiczenia taktycznego było to, że ćwiczący dowódcy i pododdziały realizowały określone zadania w pełnym składzie, ale w ograniczonej (epizodycznej) sytuacji.

Treścią tego ćwiczenia były problemy operacyjno - taktyczne stanowiące tylko pewien epizod (fragment) działania kompleksowego dowódcy, pododdziału w konkretnej sytuacji zainscenizowanej na potrzeby trenowania określonych czynności bojowych.

Znajomość planów operacyjnych oraz pozytywne rozwiązanie problemów (epizodów) operacyjnych było tzw. treningiem sytuacyjnym a ich zaliczenie stawało się przepustką do sprawdzającego ćwiczenia głównego.

Ćwiczenia przygotowawcze poprzedzone były zajęciami przygotowawczymi w formie wykładów, seminariów i zajęć zbiorowych.

SEMINARIA *jako rodzaj zajęć przygotowawczych były stosowane do teoretycznego rozstrzygania problemów taktycznych (operacyjnych) przez osoby funkcyjne dowództw w trakcie przygotowania się do ćwiczenia epizodycznego oraz sprawdzającego ćwiczenia głównego.*

Najważniejszym **celem** seminarium było pogłębienie i poszerzenie wiedzy w zakresie sytuacji geopolitycznej i operacyjno – taktycznej w obszarze operacji.

Istotą seminarium była nieskrępowana dyskusja nad problemami, które miały stanowić treść i zadania do rozwiązania w przyszłych ćwiczeniach. Seminarium wyrabiało u ćwiczących (uczestników ćwiczeń) umiejętność analitycznego myślenia, indukcyjnego i dedukcyjnego rozumowania, umiejętności rozwiązywania określonych sytuacji pola walki w kontekście wykorzystania posiadanego potencjału, terenu, właściwości pory roku, doby itp.

Treścią seminariów były zagadnienia trudne i kontrowersyjne, dotyczące podejmowania decyzji w złożonych sytuacjach w obszarze operacji, szczególnie te wykraczające poza otrzymany mandat.

Seminaria organizowane w procesie przygotowania do udziału w operacji w Iraku, występowały po cyklu wykładów.

WYKŁADY, a spośród nich wykłady konwencjonalne, jako forma szkolenia (kształcenia), stosowane były szczególnie w początkowym okresie procesu szkolenia (doskonalenia) dowództw, sztabów i wojsk. Poświęcano im dużo czasu a podmiotem

wykładów byli kadra dowództw i specjaliści wojskowi, przygotowujący się do udziału w operacji. Wykłady prowadzili, w początkowej fazie udziału kontyngentów polskich w operacji, specjaliści arabiści z polskich uniwersytetów,[115] instruktorzy amerykańscy, w późniejszej fazie dowódcy (instruktorzy) ze zmian powracających do kraju. Celem wykładów było dokładne przedstawienie różnorodnej problematyki związanej z operacją stabilizacyjną oraz wyjaśnienie problemów kontrowersyjnych.

Udział w sprawdzających ćwiczeniach głównych, dowódcy odpowiedzialni za przygotowanie poszczególnych komponentów, poprzedzali również organizowaniem treningów sztabowych.

Według „Instrukcji o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami i sztabami w SZ RP" z 1995 roku, ***treningi sztabowe*** – *to forma ćwiczeń prowadzonych na wszystkich szczeblach dowodzenia. Sprowadzają się do najczęściej do realizacji jednego – dwóch zagadnień szkoleniowych. Ich* ***celem*** *jest doskonalenie umiejętności oficerów sztabu w dziedzinie organizacji i prowadzenia działań operacyjnych (taktycznych) oraz „zgrywanie" działalności całego sztabu w toku wykonywania zadań.* ***Istota*** *treningów sztabowych polega na tym, że szkoleni pod kierownictwem przełożonego wykonują określone czynności (zgodnie z zajmowanymi stanowiskami służbowymi) aż do osiągnięcia określonego (pożądanego) stopnia ich opanowania.* ***Treścią*** *treningów sztabowych jest najczęściej: zbieranie, studiowanie i analizowanie danych do decyzji dowódcy, dokonywanie kalkulacji operacyjnych (taktycznych) i wariantowanie sposobów użycia wojsk, opracowywanie dokumentów planistyczno – mobilizacyjnych, wykonywanie operacyjnych (taktycznych) zadań sztabowych w terenie z zakresu organizowania dowodzenia, współdziałania i zabezpieczenia działa, doskonalenie umiejętności posługiwania się technicznymi środkami łączności oraz środkami automatyzacji dowodzenia.*

W obowiązującej od 2004 roku „Instrukcji o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ RP (DD/7/1.1)", *treningi sztabowe traktowane są jako forma ćwiczeń wykorzystywana w szkoleniu dowództw i sztabów wszystkich szczebli dowodzenia od batalionu wzwyż. Ich* ***celem*** *jest doskonalenie praktycznych umiejętności indywidualnych oficerów*

[115] Doświadczenia i wnioski z przygotowania i udziału pierwszej zmiany Dywizji Międzynarodowej w misji stabilizacyjnej w Iraku, Przegląd Wojsk Lądowych, Warszawa, 2004 rok, s. 11.

w zakresie wykonywania obowiązków na zajmowanych stanowiskach, a nade wszystko zgrywanie (współdziałanie)wszystkich osób funkcyjnych sztabu, poszczególnych zespołów i sekcji na rzecz wypracowania danych (kalkulacji) i wariantów działania niezbędnych do podjęcia decyzji przez dowódcę. ***Istotą*** *treningów sztabowych jest to, że szkoleni (oficerowie dowództw i sztabów) pod kierownictwem dowódcy (zastępcy lub innego wyznaczonego oficera), na tle określonej sytuacji operacyjnej lub taktycznej wykonują (trenują) określone czynności (zadania) zgodnie z procedurami obowiązującymi na zajmowanych stanowiskach służbowych na rzecz racjonalnego wykonania zadań stojących przed zespołem, sekcją, aż do osiągnięcia określonego (pożądanego) stopnia ich opanowania.* ***Treścią*** *treningów sztabowych jest zbieranie, studiowanie i analizowanie danych do decyzji dowódcy, dokonywanie kalkulacji użycia operacyjnych (taktycznych) i wariantowanie sposobów użycia wojsk, opracowanie dokumentów planistyczno – mobilizacyjnych, wykonywanie operacyjnych (taktycznych) zadań sztabowych w terenie w zakresie organizowania dowodzenia, synchronizacji działań oraz bojowego i logistycznego zabezpieczenia działań, a także doskonalenie umiejętności w posługiwaniu się technicznymi środkami dowodzenia i łączności.*

W „Metodyce przygotowania i prowadzenia ćwiczeń z dowództwami"[116], J. Wołejszo za ***trening sztabowy*** *uważa taki rodzaj ćwiczenia z dowództwami, który wykorzystywany jest do szkolenia i zgrywania profesjonalistów do działania w ramach zespołu, którym jest dowództwo*[117] *– organ dowodzenia*[118] *od szczebla*

---

[116] Wołejszo J. Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczeń z dowództwami, AON, Instytut Zarządzania i Dowodzenia, Warszawa 2005 rok, rozdział 1, s. 12.

[117] ***Dowództwo*** to zespół osób funkcyjnych i komórek organizacyjnych, przy pomocy, którego dowódca dowodzi podległymi wojskami. W skład dowództwa wchodzą: dowódca, jego zastępcy oraz sztab. W niektórych armiach świata do dowództwa zalicza się również ogniwa sztabowe szefów rodzajów wojsk, komórki logistyczne i inne. Por. A. Tomaszewski, (red. nauk.) *Podstawowe kategorie sztuki wojennej*, AON Warszawa 1996, s. 323; *Organizacja dowodzenia w jednostkach operacyjnych wojsk lądowych*, część I, pod red. J. Michniak, AON Warszawa 1997, s. 9. ***Sztab*** to organ dowodzenia występujący od szczebla pododdziału do szczebla centralnego. Organizuje on przygotowanie oraz prowadzenie działań. Przygotowuje wszelkie kalkulacje oraz dane potrzebne dowódcy do podjęcia przez niego decyzji. W okresie pokoju głównym zadaniem sztabu jest organizowanie szkolenia dowództw i wojsk. Słowo „sztab" zostało zapożyczone z języka niemieckiego i zaadaptowane w wielu językach. W języku niemieckim *stab* w znaczeniu wojskowym oznacza organ dowodzenia, dowództwo, kierownictwo. W języku angielskim wyraz *staff* jako rzeczownik oznacza „personel", jako czasownik ma znaczenie „obsadzać personelem". *Leksykon wiedzy wojskowej*, red. M. Laprus, MON, Warszawa 1979, s. 435.

[118] ***Organ dowodzenia*** to dowództwo pododdziału, oddziału, związku taktycznego (kierownictwo instytucji) o charakterze dowódczo-sztabowym, którym podlegają organizacyjnie jednostki wojskowe. Dowódcy stojący na czele organu dowodzenia odpowiadają za całokształt działalności podległych jednostek, mają prawo rozkazywania im oraz podejmowania decyzji o ich użyciu. Sztab pododdziału, oddziału i związku taktycznego jest głównym organem dowodzenia dowódcy. *Leksykon wiedzy wojskowej*, red. M. Laprus, MON Warszawa 1979, s. 287.

batalionu do szczebla strategicznego. Jego ***celem*** *jest doskonalenie praktycznych umiejętności indywidualnych oficerów w zakresie wykonywania obowiązków na etatowych stanowiskach, a nade wszystko zgrywanie (współdziałanie) wszystkich osób funkcyjnych tworzących ten sztab, poszczególne jego zespoły, sekcje, grupy na rzecz wypracowania danych (kalkulacji) i wariantów działania niezbędnych do podjęcia decyzji przez dowódcę. Jego* ***rola*** *polega na doskonaleniu (trenowaniu) oficerów różnych specjalności w indywidualnym i we „wspólnym" zbieraniu, studiowaniu, analizowaniu danych i sytuacji w celu wypracowania zamiaru najbardziej pożądanego modelu przeprowadzenia działań opracowania określonych dokumentów, zarządzeń, rozkazów, planów działań itp. Treścią pracy poszczególnych oficerów (dowódców, oficerów dowództwa) jest najczęściej wycinkowe dokonywanie kalkulacji operacyjno-taktycznych i wariantowanie sposobów użycia wojsk, opracowanie wybranych dokumentów planistyczno-mobilizacyjnych, wykonywanie operacyjnych (taktycznych) zadań sztabowych w zakresie organizacji dowodzenia, współdziałania oraz zabezpieczenia bojowego i logistycznego działań, a także doskonalenie w posługiwaniu się technicznymi środkami dowodzenia i łączności.*[119]

Na podstawie doświadczeń i opinii uczestników ćwiczeń przygotowujących dowództwa, sztaby i wojska do udziału w operacji w Iraku, za ***trening sztabowy*** *można uważać taki rodzaj ćwiczenia z dowództwami, który wykorzystywany jest do szkolenia i zgrywania kadry wchodzącej (wydzielonej z dowództw ZT i Oddziałów) w skład zespołu, którym jest dowództwo – organ dowodzenia od szczebla batalionu do szczebla strategicznego. Jego* ***celem*** *jest doskonalenie indywidualnych umiejętności kadry w praktycznym działaniu w zakresie wykonywania obowiązków na etatowych stanowiskach, a przede wszystkim zgrywanie (współdziałanie) wszystkich osób funkcyjnych tworzących to dowództwo, poszczególne jego zespoły, sekcje, grupy w środowisku międzynarodowym na rzecz wypracowania decyzji przez dowódcę.*

[118] Wołejszo J. Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczeń z dowództwami, AON, Instytut Zarządzania i Dowodzenia, Warszawa 2005 rok, rozdział 1, s. 12.

3.5.2. Ćwiczenia dowódczo – sztabowe z wojskami w terenie

Po przejęciu od Dowództwa Wojsk Lądowych zadania w zakresie przygotowania ćwiczeń dla czwartej i kolejnych zmian MND – CS w operacji Iracka Wolność, Dowództwo 2 Korpusu Zmechanizowanego, na polecenie Dowódcy Wojsk Lądowych, zorganizowało ćwiczenie będące połączeniem ćwiczenia taktycznego z wojskami z ćwiczeniem dowódczo – sztabowym. Wówczas to (połowa 2004 roku), w dalszym ciągu obowiązywały instrukcje z 1995 roku, w których nie przewidywano łączenia ćwiczeń dowódczo – sztabowych z ćwiczeniami z wojskami w terenie. W tym czasie „Planowanie i prowadzenie ćwiczeń" wydane przez Dowództwo Wojsk Lądowych było instrukcją tymczasową, a nowe doktryny oraz instrukcje w zakresie organizacji szkolenia oparte na wzorcach obowiązujących w Sojuszu były w trakcie opracowania.

W sytuacji niewielkich doświadczeń w przygotowaniu i prowadzeniu tego rodzaju ćwiczeń, wg procedur NATO, Dowództwo 2 Korpusu Zmechanizowanego wyprzedzająco, oparło proces przygotowania pierwszego organizowanego przez siebie ćwiczenia na wzorcach Sojuszu i doświadczeniach kadry odbywającej służbę w jego strukturach. Dużą niedogodnością było również przekazanie przygotowania tego ćwiczenia przez przełożonych z prawie dwumiesięcznym opóźnieniem (przy czteromiesięcznym cyklu przygotowania), bez przekazania doświadczeń z wcześniej przygotowywanych ćwiczeń pk. pk. „See Breeze", „Hot Vistula" i „Desert Lake" dla pierwszych trzech zmian MND – CS.

Koncepcja ćwiczeń dowódczo – sztabowych z wojskami w terenie pojawiła się w NATO w sytuacji, gdy w wyniku zmian politycznych zachodzących w Europie i ogólnej redukcji wydatków na siły zbrojne, zostały ograniczone możliwości prowadzenia ćwiczeń z wojskami na szczeblu dywizji i korpusu.[120] Potrzeba doskonalenia dowódców i sztabów doprowadziła do powstania nowego rodzaju ćwiczenia stanowiącego połączenie ćwiczenia dowódczo – sztabowego (CPX) z ćwiczeniem w terenie (FTX). W tego rodzaju ćwiczeniach, rozwijane są w pełnym zakresie stanowiska dowodzenia i systemy łączności, natomiast ćwiczą tylko wybrane, w pełni ukompletowane jednostki, na podstawie decyzji oficera

[120] Ćwiczenia taktyczne i operacyjne w systemie szkolenia wojsk „Szkol –2", AON, WWLąd, Warszawa, 1998, rozdział 1, s. 47-48.

zlecającego przygotowania i przeprowadzenie ćwiczenia (ang. Officer Scheduling Exercise – OSE). W praktyce szkoleniowej, w zależności od tego na jaki element struktury ćwiczenia kładzie się główny nacisk wyodrębniono cztery typy ćwiczeń:

- Szkieletowe ćwiczenie dowódczo – sztabowe w terenie (The skeleton CFX);
- Rozszerzone ćwiczenie dowódczo – sztabowe (The enhanced CPX – ECPX);
- Połączone FTX i ECPX (The combined FTX and ECPX);
- Ćwiczenie z wojskami w ramach większego ćwiczenia dowódczo – sztabowego (An FTX with a larger CPX).

W zależności od zmiany charakteru misji (Rozdział 2, podrozdział 2.3.5), zmieniał się typ ćwiczenia dowódczo – sztabowego z wojskami w terenie. Dla pierwszej zmiany, z uwagi na krótki czas przygotowania do udziału w operacji[121], brak wystarczających informacji nt. operacji,[122] małe doświadczenia w organizacji tego rodzaju ćwiczeń, główny nacisk położono na zgranie Dowództwa MND – CS. Dla dwóch kolejnych zmian, z uwagi na zagrożenie występujące w strefie MND – CS, zdobyte doświadczenia, międzynarodowy charakter dowództwa Dywizji, jednakowy nacisk położono na ćwiczenie dowódczo – sztabowe i ćwiczenie w terenie.

3.5.3. Ćwiczenia z wojskami

Jednym z dominujących lub równoważnych dla ćwiczeń dowódczo – sztabowych typem ćwiczeń, przygotowywanych i prowadzonych dla kolejnych zmian MND – CS, były ćwiczenia z wojskami, a w ich ramach ćwiczenia taktyczne z wojskami.

W obowiązującej od 1996 roku narodowej „Instrukcji o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami i sztabami w SZ RP" ćwiczenia z wojskami definiowano jako – *„rodzaj ćwiczeń taktycznych (operacyjnych) prowadzonych głównie w celu rozwijania umiejętności współdziałania i doskonalenia w zespołowym działaniu pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych różnych rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk w warunkach zbliżonych do rzeczywistych".*

---

[121] Doświadczenia i wnioski z przygotowania i udziału pierwszej zmiany Dywizji Międzynarodowej w misji stabilizacyjnej w Iraku, Przegląd Wojsk Lądowych, Warszawa, 2004, s. 11.
[122] Tamże, s. 11.

We wprowadzonej do użytku w 2004 roku „Organizacji szkolenia dowództw i sztabów w SZ RP (DD/7.1)" ćwiczenia z wojskami definiowane są jako: *„najwyższa forma ćwiczeń, w których podmiotem szkolenia są jednocześnie dowództwa, sztaby i wojska. Istota ćwiczenia polega na praktycznym doskonaleniu i zgrywaniu dowództw i sztabów w zakresie planowania i dowodzenia podległymi wojskami oraz weryfikowaniu zdolności w tym zakresie na realnie działających wojskach (pododdziałach). Szkolenie skupia się na realizacji zadań przez wszystkich biorących udział w ćwiczeniu w różnych środowiskach pola walki. Ćwiczenia te prowadzone są wyłącznie w warunkach polowych lub miejscach bojowego przeznaczenia jednostek z rozwiniętym systemem dowodzenia. Uczestniczące w ćwiczeniu strategiczne i operacyjne organy dowodzenia mogą realizować zadania w oparciu o stacjonarne stanowiska dowodzenia".*

Ćwiczenia te w takiej formie, spełniają wymogi natowskich ćwiczeń dowódczo – sztabowych połączonych z ćwiczeniami w terenie.

W „Metodyce przygotowania i prowadzenia ćwiczeń z dowództwami"[123], J. Wołejszo uważa podobnie, że ćwiczenia z wojskami[124] – *są najwyższą formą ćwiczenia, w których podmiotem szkolenia są dowództwa i wojska, a ich istota polega na pogłębieniu umiejętności dowództw w planowaniu, organizowaniu i dowodzeniu podległymi wojskami oraz sprawdzeniu tych umiejętności w oparciu o realnie działające wojska (pododdziały).* Uważa, że *„szkolenie skupia się na przygotowaniu wszystkich biorących udział w ćwiczeniu komponentów do działania w różnych środowiskach pola walki i że, ćwiczenia tego typu mogą być prowadzone wyłącznie w warunkach polowych z rozwiniętym mobilnym (mobilno-stacjonarnym) systemem dowodzenia, a strategiczne i operacyjne organy dowodzenia zaangażowane w ćwiczeniu mogą również realizować zadania w oparciu o stacjonarne stanowiska dowodzenia".*

W tym ujęciu J. Wołejszo pomija jeden z podmiotów szkolenia - sztaby, traktując je jako integralną część dowództw.

Biorąc pod uwagę specyfikę operacji Iracka Wolność, ćwiczenia z wojskami przygotowujące kolejne zmiany można zdefiniować jako: *formę szkolenia, w której*

---

[123] Wołejszo J. Metodyka przygotowania I prowadzenia ćwiczeń z dowództwami, AON, Instytut Zarządzania i Dowodzenia, Warszawa 2005 rok, rozdział 1., s. 12.

[124] Wg NATO – LIVE EXERCISE (LIVEX) – ćwiczenie z wojskami – przypis autora.

podmiotem szkolenia są dowództwa, sztaby i wojska wydzielone do udziału w operacji zgodnie z mandatem, a istota ćwiczenia polega na praktycznym doskonaleniu i zgrywaniu dowództw i sztabów w środowisku międzynarodowym w zakresie planowania i dowodzenia podległymi wojskami oraz weryfikowaniu ich zdolności w tym zakresie na realnie działających wojskach (Brygadowych Zespołach Bojowych, Batalionowych Grupach Bojowych i innych elementach specyficznych dla operacji stabilizacyjnej). Szkolenie skupia się na realizacji zadań przez wszystkich biorących udział w ćwiczeniu w środowisku operacji stabilizacyjnej. Ćwiczenia te prowadzone są w warunkach polowych a dowodzenie wojskami odbywa się ze stacjonarnych i stacjonarno – mobilnych stanowisk dowodzenia.

W ramach organizacji ćwiczeń z wojskami, w toku przygotowania kolejnych zmian do operacji Iracka Wolność, adekwatnym do ćwiczącego szczebla dowodzenia (dywizja, brygada, batalion) rodzajem ćwiczeń były ćwiczenia taktyczne z wojskami.

W „Instrukcji o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych z wojskami w SZ RP" z 1995 roku, wyróżniono i zdefiniowano ćwiczenia taktyczne z wojskami jako: *„formę praktycznego szkolenia dowództw i wojsk, w ramach której, ćwiczący, dążąc do wykonania określonego zadania bojowego, na tle umownych sytuacji realnie zbliżonych do rzeczywistych warunków pola walki i działając zgodnie z zasadami taktycznymi, uczą się praktycznie rozwiązywania złożonych problemów w zakresie przygotowania i prowadzenia walki".*

„Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ RP (DD/7.1.1)" zaś, definiuje ćwiczenia taktyczne z wojskami jako: *„najwyższą formę praktycznego szkolenia dowództw, sztabów i wojsk, w ramach której ćwiczący dążąc do wykonania określonego zadania bojowego na tle umownej sytuacji taktycznej, uczą się rozwiązywania problemów w zakresie przygotowania walki".*

W odniesieniu do operacji Iracka Wolność, wg mnie definicja ćwiczenia taktycznego mogłaby się przedstawiać następująco: *jako najwyższa forma praktycznego szkolenia dowództw, sztabów i wojsk, w ramach której ćwiczący dążąc do wykonania zadania bojowego na tle rzeczywistej i przewidywanej sytuacji w obszarze operacji, uczą się rozwiązywania problemów w zakresie zadań specyficznych dla operacji stabilizacyjnej w tym do ochrony wojsk.*

3.5.4. Ćwiczenia z dowództwami i sztabami

Drugim, obok ćwiczeń z wojskami, typem ćwiczeń głównych, które najczęściej stosowano do sprawdzenia stanu przygotowania kolejnej zmiany do udziału w operacji Iracka Wolność, były ćwiczenia z dowództwami i sztabami, a w ich ramach ćwiczenia dowódczo – sztabowe.

W okresie obowiązywania „Instrukcji o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami i sztabami w SZ RP" z 1995 roku, jedną z odmian ćwiczeń były ćwiczenia bez udziału wojsk, rozumiane jako ćwiczenia dowództw i sztabów. Jedną z form w ramach tej odmiany były ćwiczenia dowódczo – sztabowe, które prowadzono w ramach szkolenia dowództw i sztabów od szczebla oddziału wzwyż. *Ich **cel** skierowany był na doskonalenie umiejętności dowódców i oficerów sztabów w działaniu zespołowym, rozwiązywaniu problemów strategicznych, operacyjnych i taktycznych oraz dowodzenia i zabezpieczenia działań. Traktowano je jako sprawdzian stopnia przygotowania dowództw i sztabów do pracy w warunkach zbliżonych do rzeczywistych, w tym do ćwiczeń z wojskami.*

***Istotą** tej formy ćwiczeń było to, że zespół ćwiczący - stanowiąc etatowy organ dowodzenia wojskami – usprawniał i doskonalił swoją pracę, przy czym każdy z ćwiczących pełnił funkcję zgodnie zajmowanym stanowiskiem.*

***Treścią** tych ćwiczeń było rozwiązywanie problemów z zakresu organizacji i prowadzenia działań strategicznych, operacyjnych i taktycznych w różnych rodzajach operacji (bitew) oraz walk.*

W nowej „Instrukcji o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ RP (DD. 7.1.1)", *ćwiczenia z dowództwami i sztabami przedstawia się jako ćwiczenia, których podmiotem szkolenia są dowództwa i sztaby wraz z elementami systemu łączności. Ich **istota** polega na doskonaleniu umiejętności indywidualnych kadry i zgraniu komórek funkcjonalnych dowództw i sztabów w relacjach wewnętrznych oraz zewnętrznych pomiędzy organami dowodzenia.* W ramach tego typu ćwiczeń w ww. Instrukcji ujęto, że jedną z form ćwiczeń prowadzonych z dowództwami i sztabami obok gier wojennych i treningów sztabowych, są ćwiczenia dowódczo – sztabowe szkieletowe, wspomagane komputerowo oraz na mapach.

W procesie przygotowania MND – CS, najczęściej przygotowywano ćwiczenia dowódczo sztabowe na mapach. *Polegają one na szkoleniu sztabów i podległych dowódców w planowaniu, koordynowaniu i realizacji zadań taktycznych na mapach.*

***Celem** ćwiczeń dowódczo – sztabowych jest doskonalenie umiejętności dowódców i personelu sztabów w działaniu zespołowym, rozwiązywaniu problemów strategicznych, operacyjnych i taktycznych oraz dowodzeniu i zabezpieczeniu działań. Są sprawdzianem stopnia przygotowania dowództw i sztabów do pracy w warunkach zbliżonych do rzeczywistych.*

***Istota** tych ćwiczeń polega na tym, że zespół ćwiczący – stanowiąc etatowy organ dowodzenia wojskami – usprawnia i doskonali swą pracę w oparciu o Stałe Procedury Operacyjne, przy czym każdy z ćwiczących pełni funkcję zgodnie z zajmowanym stanowiskiem.*

***Treścią** ćwiczeń dowódczo – sztabowych jest rozwiązywanie problemów z zakresu przygotowania działań strategicznych, operacyjnych i taktycznych.*

Wołejszo J. w „Metodyce przygotowania i prowadzenia ćwiczeń z dowództwami", **ćwiczenia dowództw** traktuje *jako formę szkolenia /typ ćwiczeń/, których zasadniczym celem jest przygotowanie etatowych dowództw określonych szczebli dowodzenia do prowadzenia działań operacyjno-taktycznych realizowanych w strukturach narodowych i sojuszniczych w okresie pokoju, kryzysu i wojny.* W tym ujęciu sztab traktuje jako integralną część dowództwa.

Istotą tych ćwiczeń, wg autora Metodyki, jest działanie dowództw w ramach stanowisk dowodzenia (SD), a ich **treścią** jest rozwiązywanie problemów z zakresu przygotowania i prowadzenia działań operacyjno-taktycznych, w tym kalkulacji czasowo-przestrzennych, opracowania planów oraz rozkazów operacyjnych (bojowych), a ponadto wymiana informacji (rozkazów, zarządzeń, meldunków) zgodnie z obowiązującymi procedurami dowodzenia. W tym samym opracowaniu, autor definiuje również poszczególne rodzaje ćwiczeń prowadzonych z dowództwami. Jednym z nich są ćwiczenia dowódczo - sztabowe. Są one rodzajem ćwiczeń prowadzonych z dowództwami w Siłach Zbrojnych RP.

Celem *ćwiczeń dowódczo – sztabowych jest doskonalenie umiejętności dowódców i oficerów dowództw w rozwiązywaniu zespołowym problemów strategicznych, operacyjnych i taktycznych oraz dowodzenia i zabezpieczenia działań. Są one niejako sprawdzianem stopnia przygotowania dowództw do pracy w warunkach zbliżonych do rzeczywistych, w tym do udziału w ćwiczeniach z wojskami.*

Istota *tych ćwiczeń polega na tym, że zespół ćwiczący – stanowiący etatowy organ lub kilka organów dowodzenia wojskami – usprawnia i doskonali swą pracę. Każdy z ćwiczących pełni inną funkcję zgodnie z zajmowanym stanowiskiem, a w wypadku ćwiczeń organizowanych w uczelniach i ośrodkach szkolenia – rolę wyznaczoną na okres ćwiczenia. Biorące udział w ćwiczeniu zespoły (sekcje), dowództwa poszczególnych szczebli rozmieszczone są w sposób umowny bez uwzględniania w pełni rzeczywistych warunków pola walki i założonej sytuacji operacyjno-taktycznej.*

Treścią *ćwiczeń dowódczo-sztabowych jest rozwiązywanie problemów z zakresu organizacji i prowadzenia działań strategicznych, operacyjnych i taktycznych w różnych rodzajach działań bojowych. Ich tematyka obejmuje najczęściej działania kompleksowe wynikające z przeznaczenia danego związku operacyjnego, taktycznego lub oddziału, a także z charakteru współczesnego pola walki.*

Ćwiczenia dowódczo – sztabowe (ang. Command Post Exercise – CPX) w ujęciu natowskim, są to ćwiczenia angażujące dowódców i ich sztaby oraz systemy łączności zarówno wewnątrz określonego stanowiska dowodzenia, jak i pomiędzy ćwiczącymi stanowiskami dowodzenia podwładnych i sąsiadów. W ćwiczeniach tych szkoli się dowódców i sztaby w zakresie tworzenia i zgrywania zespołów roboczych, przygotowania kalkulacji, planów, rozkazów, wymiany informacji zgodnie ze standardowymi procedurami operacyjnymi.

Na podstawie przedstawionych charakterystyk, w stosunku do ćwiczeń dowódczo – sztabowych przygotowywanych dla kolejnych zmian MND – CS oraz poczynionych obserwacji i zebranych opinii można stwierdzić, że ***celem*** *ćwiczeń dowódczo – sztabowych (w aspekcie udziału w operacji stabilizacyjnej) jest doskonalenie umiejętności wyznaczonych dowódców i oficerów dowództw,*

w środowisku międzynarodowym w rozwiązywaniu zespołowym problemów operacyjno - taktycznych oraz dowodzenia i zabezpieczenia działań. Są one sprawdzianem stopnia przygotowania utworzonych na potrzeby operacji stabilizacyjnej dowództw do pracy w warunkach zbliżonych do rzeczywistych.

***Istota** tych ćwiczeń polega na tym, że zespół ćwiczący – stanowiący stworzony na potrzeby operacji stabilizacyjnej etatowy organ dowodzenia wojskami – usprawnia i doskonali swą pracę. Każdy z ćwiczących pełni inną funkcję, zgodnie kompetencjami i zajmowanym stanowiskiem.*

***Treścią** ćwiczeń dowódczo-sztabowych zaś, jest rozwiązywanie problemów z zakresu organizacji i prowadzenia działań operacyjno - taktycznych i innych specyficznych w operacji stabilizacyjnej.*

Najczęściej spośród ćwiczeń dowódczo-sztabowych, organizowano ćwiczenia dowódczo – sztabowe na mapach. Ćwiczenie takie, polegało na szkoleniu dowództw i podległych dowódców w planowaniu, koordynowaniu i realizacji zadań taktycznych (operacyjnych) na mapach.

3.6. Rola[125] ćwiczeń wojskowych w przygotowaniu dowództw i wojsk[126] do realizacji zadań poza granicami kraju na przykładzie operacji Iracka Wolność

System szkolenia SZ RP z uwagi na konieczność realizacji specyficznych celów i zadań w zakresie wszechstronnego przygotowania dowództw i wojsk do sprawnego i skutecznego działania na polu walki, funkcjonuje na bazie między innymi dwóch podsystemów: szkolenia (doskonalenia) dowództw oraz szkolenia wojsk. Z uwagi na specyfikę celów oraz zadań, jakie stoją przed wojskami w SZ RP, przygotowanie dowództw i wojsk odbywa się za pomocą układu form oraz metod szkolenia przy wykorzystaniu określonych środków i warunków niezbędnych do realizacji przewidzianych treści.

Do najbardziej skutecznych i w dużym stopniu odpowiadających realizmowi pola walki form szkolenia należą oczywiście **ćwiczenia wojskowe.** Spełniają one

---

[125] **Rola** – udział i znaczenie kogoś, czegoś w jakichś okolicznościach, w jakimś przedsięwzięciu, zadanie do spełnienia. Odegrać, odgrywać grać rolę w czymś, mieć wpływ na coś, zaważyć na czymś. Słownik języka polskiego, Tom III, Warszawa 1981, s. 71.

[126] **Wojska** – pododdziały, oddziały, ZT i ZO Sił Zbrojnych, Tamże, s. 745.

główną rolę w procesie szkolenia a ich skuteczność i efektywność zależy od trafnego doboru rodzaju lub odmiany ćwiczenia. Z kolei rola ćwiczenia jest tym większa, im oryginalniej są przygotowane scenariusze (sytuacje operacyjne, taktyczne) rozegrania hipotetycznej walki, bitwy, czy operacji.

W procesie szkolenia (kształcenia) kadr dowództw i sztabów uwzględnia się podstawowe założenie, że aby ćwiczenia mogły spełniać stosownie do potrzeb szkolenia dowództw i wojsk wyznaczoną im rolę i funkcję muszą być opracowane i prowadzone zgodnie z obowiązującą teorią i praktyką oraz z zasadami metodycznymi. Analizując istotę i cele oraz treści poszczególnych typów i rodzajów oraz odmian ćwiczeń, w szczególności zaś poszczególnych ich rodzajów można wysnuć wniosek, że każdy rodzaj ćwiczenia z dowództwami ze względu na swoją istotę (sposób przygotowania i prowadzenia) oraz cele i funkcje, jakie się przed nimi stawia ma do spełnienia inną rolę w przygotowaniu (doskonaleniu) profesjonalnym dowódców i zespołowym przygotowaniu dowództw i wojsk.

Trening sztabowy, to taki rodzaj ćwiczenia z dowództwami, którego rola polega na doskonaleniu (trenowaniu) oficerów różnych specjalności w indywidualnym i we „wspólnym" zbieraniu, studiowaniu, analizowaniu danych i sytuacji w celu wypracowania zamiaru najbardziej pożądanego sposobu przeprowadzenia działań opracowania określonych dokumentów, zarządzeń, rozkazów, planów działań itp. Treścią pracy poszczególnych oficerów (dowódców, oficerów dowództwa) jest wycinkowe dokonywanie kalkulacji operacyjno-taktycznych i wariantowanie sposobów użycia wojsk, opracowanie wybranych dokumentów planistycznych, wykonywanie operacyjnych (taktycznych) zadań sztabowych w zakresie organizacji dowodzenia, współdziałania oraz zabezpieczenia bojowego i logistycznego działań, a także doskonalenie w posługiwaniu się technicznymi środkami dowodzenia i łączności.

Rola ćwiczeń **dowódczo – sztabowych** sprowadza się natomiast do doskonalenia kadry dowództwa w stosowaniu wiedzy teoretycznej w praktycznym rozwiązywaniu problemów i zadań taktyczno - operacyjnych oraz poszerzaniu i pogłębianiu jej. Ćwiczenia te spełniają niezwykle istotną rolę w rozwijaniu umiejętności pracy zespołowej poszczególnych komórek oraz dowództwa w całości. Dopiero w ćwiczeniach dowódczo – sztabowych uwidacznia się wzajemna

zależność i konieczność współpracy poszczególnych oficerów sztabu oraz poszczególnych elementów struktury organów dowodzenia w operatywnym organizowaniu i kierowaniu działaniami w zmieniającej się sytuacji operacyjno-taktycznej i w realnym czasie operacyjnym. Zasadniczą jednakże rolą tych ćwiczeń jest przygotowanie etatowych dowództw do dowodzenia wojskami w czasie działań bojowych i w misji.

Wymienione rodzaje ćwiczeń wynikają z potrzeb szkolenia dowódców (oficerów specjalistów rodzajów wojsk), dowództw i wojsk. Ich stopień zbliżenia do realiów hipotetycznego obszaru działania, a także, co się z tym wiąże, efekty szkoleniowe uzależnione są od doboru odpowiedniego rodzaju i odmiany ćwiczeń, a także właściwego ich przygotowania i prowadzenia.

Zastosowanie określonego rodzaju ćwiczenia jest uzależnione od stopnia przygotowania (zaawansowania) uczestników ćwiczenia, charakteru operacji, sytuacji w obszarze operacji od sposobu i jakości rozwiązywanych problemów taktycznych i operacyjnych.

Trening sztabowy czy ćwiczenie dowódczo – sztabowe mogą być stosowane po zrealizowaniu ćwiczeń przygotowawczych. Taka kolejność jest konieczna ze względu na stopień złożoności i trudności rozwiązywanych problemów. W procesie przygotowania sił do udziału w operacji stabilizacyjnej w Iraku, dowódcy komponentów, stosując taką właśnie kolejność w stopniowaniu trudności, wybierali i stosowali odpowiednie rodzaje i formy szkolenia. Sprawdzające ćwiczenie główne zaś, stanowiące ostatni element algorytmu przygotowania sił do udziału w operacji, podsumowywało proces przygotowania całości wydzielanych sił.

Na podstawie przeprowadzonych badań[127] można stwierdzić, że oprócz regulaminowej roli ćwiczeń w zakresie nauki, doskonalenia[128] i zgrywania[129] (przypisywane w stosunku do operacji Iracka Wolność, przedsięwzięciom szkoleniowym organizowanym przez dowódców komponentów) ćwiczenia również

---

[127] Zob. wyniki wywiadu eksperckiego – załącznik 25 pytanie 1 – przypis autora.

[128] **Doskonalić, udoskonalić** – uczynić doskonalszym, lepszym, ulepszać, poprawiać. Udoskonalić metody działania. Udoskonalić organizację pracy. Udoskonalać się – stać się lepszym, doskonalszym, sprawniejszym, bardziej umiejętnym, zostać ulepszonym.. Udoskonalić się w swoim rzemiośle. Słownik języka polskiego, Tom III, Warszawa 1981, s. 582.

[129] **Zgrać się** – przystosować się do siebie, utworzyć zharmonizowany zespół, idealne współdziałanie, Słownik języka polskiego, Tamże s. 1011.

umożliwiały sprawdzenie[130] (zwłaszcza główne ćwiczenia sprawdzające) stopnia przygotowania do realizacji zadań podczas operacji w Iraku – załącznik 4 i 35. Rola ta, przypisywana ćwiczeniom inspekcyjnym[131], w zakresie kontroli, sprawdzenia i certyfikacji, prowadzonym zazwyczaj przez Departament Kontroli Ministerstwa Obrony Narodowej, spełniania była w odniesieniu do przygotowania do udziału w operacji Iracka Wolność, przez główne ćwiczenia sprawdzające, organizowane bezpośrednio przed przemieszczeniem sił do obszaru operacji. Sprawdzanie, nakierowane było głównie na przekonanie się, że szkolenie prowadzone przez dowódców komponentów przyniosło pożądane efekty.

Kolejną istotną rolą, jaką miały do odegrania te ćwiczenia, była rola weryfikująca w odniesieniu do przyjętego sposobu realizacji zadań mandatowych, przyjętych struktur organizacyjnych oraz kompetencji kadry. Efektem weryfikacji były zmiany polegające na poprawieniu planu działania, Stałych Procedur operacyjnych, Stałych Instrukcji Operacyjnych, harmonogramu działania (zazwyczaj podczas ćwiczeń epizodycznych bezpośrednio poprzedzających główne ćwiczenia sprawdzające), czy też obiegu informacji. Podczas głównych ćwiczeń sprawdzających lub bezpośrednio po ich zakończeniu dokonywano zmian w zweryfikowanej strukturze, poprzez usuwanie zbędnych komórek organizacyjnych lub też dokładanie kolejnych, w opinii weryfikujących niezbędnych podczas prowadzenia operacji. Dokonywano również zmian w obsadzie personalnej poprzez przesunięcie lub wycofanie i zamianę kadry na stanowiskach.

Inną, istotną rolą, jaką odgrywały główne ćwiczenia sprawdzające, była rola koordynująca[132] obsadę międzynarodową struktur dowódczych i sztabowych oraz jednostek wojskowych. Było to niezmiernie trudna rola, zwłaszcza podczas prowadzenia ćwiczeń z pierwszą, drugą czy też trzecią zmianą, gdy strukturę międzynarodową MND – CS tworzyło 23 państwa nie będące na co dzień sojusznikami, a jedynie tworzące koalicję na potrzeby operacji stabilizacyjnej, np. Honduras, Dominikana, Salwador, Mongolia, Ukraina. Koordynacja dotyczyła

---

[130] **Sprawdzić** – skontrolować, zbadać, przekonywać się, czy coś jest zgodne z prawdą, czy jest tak, jak być powinno, Tamże, s. 303.

[131] Organizacja szkolenia dowództw i sztabów w SZ RP (DD/7.1), Warszawa 2004 rok. s. 13 ćwiczenia inspekcyjne (kontrolne, sprawdzające, certyfikujące).

[132] **Koordynować, skoordynować** – uzgodnić wzajemne działanie, przystosować do wspólnego celu, zharmonizować, ujednolicić. Skoordynować działalność poszczególnych sekcji, Słownik języka polskiego, Tom III, Warszawa 1981, s. 236.

wszystkich dziedzin funkcjonowania Dywizji, począwszy od jednakowego zrozumienia roli całej struktury, oddziałów, wydziałów, sekcji, pojedynczego żołnierza w tej strukturze, poprzez standardy[133] ich działania, po zacieśnienie więzi w ramach struktury. Ta rola była istotna we wszystkich ćwiczeniach pomimo tego, że liczebność państw tworzących Dywizję Międzynarodową, a tym samym wydzielanych przez nie sił do obsady struktury organizacyjnej (ang. Troop Contributing Nation – TCN) zmniejszała się z każdą kolejną zmianą.

Poprzez powoływanie zespołów badawczych, ćwiczenia spełniały funkcję badawczą[134] w zakresie poznania przydatności nowych egzemplarzy sprzętu i wyposażenia, zasadności tworzenia zespołów funkcjonalnych w ramach struktury oraz doskonalenia procesu przygotowania i prowadzenia głównych ćwiczeń sprawdzających. Zespoły badawcze powoływano na polecenie Dowódcy Wojsk Lądowych, a ich obsadę tworzyli specjaliści różnych dziedzin.

Wreszcie rola oceniająca[135], która również przypisywana jest ćwiczeniom inspekcyjnym, w stosunku do operacji Iracka Wolność, mogła być realizowana w ramach wszystkich ćwiczeń, zarówno realizowanych przez dowódców komponentów, którzy oceny dokonywali osobiście bądź poprzez małe zespoły powoływane na szczeblu danej jednostki wojskowej, jak i podczas głównego ćwiczenia sprawdzającego, podczas którego zespół oceniający, na podstawie przyjętych kryteriów dokonywał oceny i przedstawiał pozytywy i negatywy związane ze stanem przygotowania do operacji. Ocena pozytywna wiązała się z przyznaniem w obecności Ministra Obrony Narodowej, Szefa Sztabu Generalnego czy Dowódcy Wojsk Lądowych, certyfikatu[136], zaświadczenia o osiągnięciu zdolności przez MND – CS do wykonywania zadań mandatowych.

---

[133] **Standard** – przeciętna norma, przeciętny typ, model. Wyrób odpowiadający określonym wymogom, Tamże, s. 318

[134] **Zbadać** – poznać coś gruntownie, dokładnie, dowiedzieć się czegoś za pomocą analizy naukowej. Zbadać coś doświadczalnie, eksperymentalnie. Zbadać przyczyny skutki czegoś. Tamże, str. 980.

[135] **Ocena** – wypowiedź lub sąd wartościujący, wyrażający stosunek pozytywny (aprobatę) lub negatywny (dezaprobatę) wobec określonego stanu rzeczy, faktu, ludzkiego działania, postępowania lub ich rezultatów. Wszystkie oceny są historycznie zmienne, uwarunkowane psychologicznie i społecznie oraz uzależnione od przyjętych systemów wartości, Mała Encyklopedia Powszechna, Warszawa 1975 rok, s. 551.

[136] **Certyfikat** – (łac.), zaświadczenie, dowód, termin używany głównie w sprawach morskich i w handlu zagranicznym. Tamże, s. 124. Modny w aspekcie natowskiego procesu oceniania zdolności jednostek do podjęcia działań – przypis autora.

3.7. Znaczenie[137] ćwiczeń wojskowych w przygotowaniu dowództw i wojsk do realizacji zadań poza granicami kraju na przykładzie operacji Iracka Wolność

Wszelka działalność szkoleniowa prowadzona w siłach zbrojnych nie tylko w Polsce, ale również i na całym świecie ma na celu jak najlepsze wyszkolenie dowództw, sztabów i wojsk. Truizmem jest przypominanie, że stopień wyszkolenia stanowi zasadniczy determinant skutecznego działania we współczesnych operacjach. W nowej rzeczywistości politycznej i militarnej na świecie, potrzebne są siły zbrojne o dużej elastyczności i zdolności do odpowiedniego reagowania na szerokie spektrum zagrożeń i niebezpieczeństw. Powinny być one gotowe do podjęcia skutecznych działań zgodnie z planami sojuszniczymi, jak i do rozwiązywania sytuacji kryzysowych w ramach ONZ.

Nie ulega wątpliwości, że we wszystkich armiach świata szkolenie było i jest podstawowym zadaniem sił zbrojnych w czasie pokoju. Dlatego też dowództwa i sztaby oraz wojska, stosując narodowe, sojusznicze, koalicyjne formy, metody i sposoby, szkolą się dla potrzeb współczesnych wyzwań.

Siły zbrojne stosują różne formy szkolenia, metody i sposoby szkolenia, w swej istocie zbliżone do siebie, jednak osiągnięcie wysokiego poziomu umiejętności dowódców, sztabów wszystkich szczebli i wojsk w czasie pokoju jest możliwe dzięki wieloszczeblowemu, kompleksowemu szkoleniu w sytuacjach zbliżonych do tych, jakie panują na polu walki. Takie sytuacje i warunki można osiągnąć stosując najwyższą formę szkolenia, jaką są ćwiczenia. Pozwalają one przygotować wojska na najwyższym poziomie, w realnych sytuacjach bojowych z zastosowaniem wobec nich najwyższych z możliwych wymagań.

Zdaniem teoretyków i praktyków zajmujących się przygotowywaniem szkolenia, ćwiczenia pozwalają na:

- opanowanie procedur zintegrowanego[138] dowodzenia i kierowania[139] wojskami;

---

[137] **Znaczenie** – od słowa znaczyć, wartość, waga, ważność czegoś: doniosłe, duże, istotne, kapitalne, ogromne, pierwszorzędne, ważne. Słownik języka polskiego, Tamże, s. 1044.

[138] **Zintegrować** – połączyć coś w jedną całość, scalić, zespolić. Zintegrować działalność pokrewnych instytucji. Tamże, s. 1021.

[139] **Dowodzenie i kierowanie (NATO - Command and Control)** – rozumiane jest jako wykonywanie funkcji związanych z kierowaniem wojskami, które jest określonym procesem, w wyniku którego wszelka działalność

- stosowanie nauczanych zasad taktyki w walce i przestrzeganie ich zgodności z obowiązującą doktryną;
- przygotowanie wszystkich systemów wsparcia i zabezpieczenia.

Dlatego w szkoleniu poszczególnych armii ćwiczenia mają zasadnicze znaczenie.

Na podstawie przeprowadzonych badań[140], zebranych opinii oraz obserwacji ćwiczeń przygotowywanych dla kolejnych zmian operacji stabilizacyjnej do Iraku, oprócz opisanego powyżej znaczenia, główne ćwiczenia sprawdzające obrazują poziom wyszkolenia indywidualnego i zespołowego kadry i żołnierzy zarówno w obsadzie etatowej jak również we współdziałaniu z żołnierzami armii sojuszniczych załącznik 13, 14 i 32. Stanowią uwieńczenie cyklu przygotowań i mają znaczenie decydujące o dopuszczeniu do udziału w operacji. Stwierdzone pozytywne i negatywne opinie w zakresie oceny zdolności do udziału w operacji, stanowią podstawę do formalnego potwierdzenia lub braku potwierdzenia zdolności MND – CS do udziału w operacji. Ćwiczenia te w opinii ekspertów umożliwiają potwierdzenie wiarygodności wydzielonych sił jako całości komponentu Dywizji Międzynarodowej na bazie odzwierciedlonego w scenariuszu ćwiczenia charakteru operacji – załącznik 12 i 30.

W ujęciu ogólnym natomiast, ćwiczenia potwierdzają zdolność Sił Zbrojnych w zakresie organizacji ćwiczeń międzynarodowych tym samym zdolność do działania w strukturach sojuszniczych i koalicji międzynarodowej. Umacniają wizerunek Rzeczypospolitej Polskiej jako aktywnego członka społeczności międzynarodowej i członka NATO w wielonarodowych wysiłkach na rzecz zwalczania terroryzmu, pomocy humanitarnej i utrwalania pokoju w świecie. Pozwalają na zdobywanie kolejnych doświadczeń umożliwiających doskonalenie przez SZ RP osiągniętego stopnia interoperacyjności z Siłami Zbrojnymi NATO.

WNIOSKI:

1. Ćwiczenia wojskowe są jedynym sposobem sprawdzania stanu przygotowania dowództw i wojsk do wykonywania zadań w ramach różnych operacji;

---

jednostek wojskowych jest kierowana, koordynowana i kontrolowana w celu wykonania określonych zadań, Interoperacyjność w dowodzeniu i szkoleniu studium, Warszawa 1998 rok, s. 36.

140 Zob. wyniki wywiadu eksperckiego, załącznik 25 pytanie 2 – przypis autora

2. Wybór właściwego do charakteru planowanej operacji ćwiczenia sprawdzającego, opartego na głębokiej analizie środowiska operacji, umożliwia wprowadzenie ćwiczących w jej atmosferę i charakter zadań;
3. Ćwiczenia wojskowe, sprawdzające gotowość kontyngentów wydzielanych przez państwa w ramach tworzonej koalicji, stanowią ostatni element przygotowań do operacji, umożliwiający wspólne działanie – przedsmak operacji, zwłaszcza ćwiczenia MRX (ang. Mission Rehearsal Exercise), łączące ćwiczenia dowódczo – sztabowe z ćwiczeniami z wojskami – załącznik 9, 27 i 28.

Rozdział 4.

PROCESY[141] PRZYGOTOWANIA I PROWADZENIA ĆWICZEŃ

Ten rozdział dysertacji, poświęciłem diagnozowaniu procesów przygotowania i prowadzenia ćwiczeń w układzie narodowym i sojuszniczym, w kontekście możliwości ich wykorzystania do szkolenia dowództw i wojsk, przygotowujących się do operacji poza granicami kraju w obsadzie międzynarodowej.

Układowi narodowemu poświęciłem cztery pierwsze podrozdziały, dwa kolejne sojuszniczemu procesowi przygotowania i prowadzenia ćwiczeń. Diagnoza natowskiego procesu przygotowania i prowadzenia ćwiczeń, jaką przeprowadziłem stanowiła najważniejszy i najtrudniejszy etap procesu badawczego.

4.1. Proces przygotowania i prowadzenia ćwiczeń w układzie narodowym obowiązujący do 2004 roku

Proces przygotowania i prowadzenia ćwiczeń obowiązujący w Siłach Zbrojnych do końca 2004 roku, był procesem narodowym, niemniej jednak, ujmującym możliwość przygotowania i prowadzenia ćwiczeń z udziałem wojsk innych armii.

Podstawę merytoryczną przygotowania i organizacji ćwiczeń, stanowiło tło strategiczno – operacyjne (operacyjno – taktyczne) do szkolenia dowództw i sztabów oraz instytucji w SZ RP oraz następujące zasady metodyczne:

- jedność szkolenia indywidualnego i zespołowego;
- realizm;
- prowadzenie ćwiczeń zgodnie z decyzjami ćwiczących dowódców;
- równość szans ćwiczących stron;
- ciągłość;
- zachowanie w tajemnicy koncepcji ćwiczenia.

Organizowanie ćwiczeń z udziałem wojsk innych armii (tylko ćwiczenia taktyczne z wojskami), przewidywano w celu doskonalenia dowódców i wojsk

---

[141] **Proces** – *łac. processus* – postępowanie, przebieg regularnie po sobie następujących zjawisk, pozostających między sobą w związku przyczynowym. Powtarzająca się działalność ludzka, Słownik wyrazów obcych PWN, Warszawa 1980, s. 601.

w planowaniu i wspólnym wykonywaniu zadań bojowych. Ćwiczenia te umożliwiały praktyczne dowodzenie, współdziałanie i wszechstronne zabezpieczenie wojsk podczas wspólnego wykonywania zadań.

Proces przygotowania ćwiczeń narodowych obejmował:

- opracowanie koncepcji przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia;
- wydanie wytycznych do opracowania dokumentacji ćwiczenia i zarządzenia (rozkazu) organizacyjnego;
- zorganizowanie zabezpieczenia ćwiczenia;
- akceptację planu przeprowadzenia ćwiczenia;
- przygotowanie kierownictwa, ćwiczących oraz rejonu ćwiczenia.

W przypadku organizowania ćwiczeń z innymi armiami, proces ich przygotowania obejmował:

- opracowanie i uzgodnienie planów przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia;
- sposób przeprowadzenia rekonesansu;
- urządzenie rejonu ćwiczeń;
- przekroczenie granicy państwowej;
- zajęcie rejonów wyjściowych;
- przygotowanie kierownictwa i uczestniczących sztabów i wojsk.

Najważniejszym dokumentem do opracowania ćwiczenia była koncepcja przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia – załącznik 37, której opracowanie zlecano zespołowi autorskiemu lub wyznaczonemu autorowi.

4.1.1. Rola kierownika ćwiczenia w przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń

Zasadniczą rolę w przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczenia, według ówczesnych dokumentów doktrynalnych, spełniał kierownik ćwiczenia, który był wyznaczany do realizacji tego zadania w rozkazie szkoleniowym lub planie zasadniczych przedsięwzięć na dany rok. W przypadku organizowania ćwiczeń taktycznych z wojskami innych armii, kierownikiem ćwiczenia zazwyczaj był dowódca wojsk lub wyznaczone przez niego osoby (odpowiedniego szczebla dowodzenia) armii jednego z państw uczestniczących w ćwiczeniu. Organizatorem i wykonawcą przedsięwzięć związanych z przygotowaniem i przeprowadzeniem

wspólnych ćwiczeń było dowództwo armii tego państwa, na terytorium którego prowadzono dane ćwiczenie.

Do przygotowania i przeprowadzenia wspólnego ćwiczenia wyznaczano:

- kierownika ćwiczenia;
- zastępców do spraw każdej z ćwiczących armii;
- zastępców (pomocników) do spraw poszczególnych rodzajów wojsk;
- sztab kierownictwa ćwiczenia;
- specjalną grupę oficerów do organizowania i przeprowadzania spotkań, wieców i innych przedsięwzięć propagandowych z udziałem ćwiczących wojsk i społeczeństwa.

Kierownik ćwiczenia, po zapoznaniu się z informacjami stanowiącymi podstawę do przygotowania ćwiczenia – załącznik 38, dokonywał ich szczegółowej analizy – załącznik 39. Precyzował temat, cele szkoleniowe, określał rejon i czas ćwiczenia, liczbę i problematykę etapów, zagadnień szkoleniowych i skład ćwiczących, po czym formułował założenia koncepcji przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia, które przekazywał zespołowi autorskiemu lub wyznaczonemu autorowi ćwiczenia. Ponadto, określał sposób pracy nad opracowaniem koncepcji przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia oraz wydawał odpowiednie wytyczne, określając w nich:

- treść koncepcji przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia – załącznik 40;
- rodzaj i terminy przedstawienia dokumentów do akceptacji;
- sposób organizacji dowodzenia oraz rejony i terminy osiągnięcia przez kierownictwo i ćwiczących gotowości do ćwiczenia;
- sposób powrotu do miejsc stałej dyslokacji po zakończeniu ćwiczenia;
- inne wymagania i zalecenia, według uznania kierownika ćwiczenia.

Do wykonania tego elementu procesu, mógł upoważnić wybraną przez siebie osobę funkcyjną dowództwa, np. szefa sztabu.

W przypadku ćwiczeń z innymi armiami, przygotowanie i przeprowadzenie ćwiczenia spoczywało na sztabie kierownictwa ćwiczenia. Jego trzon stanowili oficerowie tej armii, z której został wyznaczony kierownik ćwiczenia.

Kolejnym etapem pracy kierownika ćwiczenia było rozpatrzenie pozostałych uwarunkowań przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia, takich jak:

- skład ćwiczących pod kątem określenia poziomu ich wiedzy i umiejętności;
- rejon przeprowadzenia ćwiczenia, w aspekcie rozmieszczenia dowództw i sztabów oraz praktycznego działania wojsk;
- potrzeby, możliwości i sposoby zabezpieczenia logistycznego, przy uwzględnieniu możliwości realizacji ćwiczenia posiadanymi limitami środków materiałowych i finansowych.

W przypadku organizowania ćwiczeń z udziałem innych armii:

- ustalenie sposobu rozwiązania zagadnień dotyczących organizowania i prowadzenia walki, podczas wspólnego wykonywania zadań bojowych;
- ustalenie sposobu dowodzenia i współdziałania oraz zabezpieczenia działań bojowych, a także materiałowo – techniczne zaopatrzenie ćwiczących armii;
- zapewnienie sprawdzenia znajomości przepisów bezpieczeństwa.

Po dopełnieniu tych formalności, uzależnionych od sposobu działania kierownika ćwiczenia, jego merytorycznego przygotowania oraz zdolności organizacyjnych, nadzorował on opracowanie dokumentacji ćwiczenia.

Za przygotowanie dowództw i wojsk do ćwiczeń odpowiedzialny był dowódca najwyższego ćwiczącego szczebla dowodzenia, który zakończenie przygotowań meldował kierownikowi ćwiczenia. W przypadku ćwiczeń z udziałem innych armii, za przygotowanie do ćwiczeń sztabów i oddziałów swoich wojsk oraz realizację zadań szkoleniowych ujętych w planie ćwiczenia, odpowiadał **zastępca kierownika ćwiczenia do spraw danej armii**.

Do zadań zastępcy kierownika ćwiczenia do spraw danej armii należało:

- przygotowanie sztabów i wojsk do wspólnych ćwiczeń pod względem dowodzenia w ich języku;
- opracowanie niezbędnej dokumentacji związanej z przygotowaniem ćwiczenia;
- zorganizowanie przekroczenia granicy państwowej i zajęcie rejonu ćwiczenia;
- utrzymanie łączności z kierownikiem ćwiczenia i swoimi wojskami;
- stworzenie swoim wojskom warunków do realizacji zadań, przygotowanie rejonu ćwiczeń, zorganizowanie i kierowanie pozoracją (przygotowanie sytuacji tarczowej do strzelania amunicją bojową, zapewnienie bezkolizyjnego ruchu wojsk);

- kierowanie praktycznym przebiegiem wspólnych działań swoich wojsk z wojskami innych armii;
- śledzić plan przebiegu ćwiczenia oraz przedstawiać kierownikowi ćwiczenia propozycje zmian;
- uczestniczyć w omówieniu i przeprowadzić omówienie z własnymi wojskami.

Kierowanie ćwiczeniem prowadził kierownik ćwiczenia z pomocą kierownictwa ćwiczenia w czterech okresach:

- **okres pierwszy** – rozpoczęcie ćwiczenia, polegający zazwyczaj na ogłoszeniu alarmu dla ćwiczących w obsadzie wojennej dowództw i wojsk i zajęciu określonych miejsc (rejonów) pracy oraz osiągnięciu określonego stopnia przygotowania, połączonego z wręczeniem założeń taktycznych i rozkazów bojowych. W tym okresie ćwiczenia kierownik ćwiczenia, zgodnie z wymogami, kontrolował czynności wykonywane przez ćwiczące dowództwa i wojska, w tym głównie, zajęcie przez nie wyznaczonych rejonów (miejsc) ćwiczenia;
- **okres drugi** – przygotowanie działań operacyjnych (taktycznych), obejmujący zapoznanie się z zadaniem, przygotowanie przez ćwiczących decyzji na ich podstawie oraz przedstawienie ich przełożonemu i postawienie zadań podległym dowództwom i wojskom. W tym okresie rola kierownika ćwiczenia ograniczała się do koordynowania obiegu informacji pomiędzy kierownictwem a ćwiczącymi;
- **okres trzeci** – prowadzenie działań operacyjnych (taktycznych) tzw. „dynamika walki", która dotyczyła bieżącej realizacji zadań bojowych wynikających z podjętych decyzji. Przewidywano działania operacyjne (taktyczne) muszą być prowadzone w sposób ciągły, przestrzegając zasady, że czas astronomiczny pokrywa się z czasem operacyjnym. W tym okresie, przewidywano aktywniejszą niż w dwóch pierwszych okresach, działalność kierownika ćwiczenia, polegającą na zapoznaniu się z realizowanymi zadaniami, reakcją na nieprawidłowości podejmowanych decyzji, udzielaniu wytycznych osobom funkcyjnym kierownictwa ćwiczenia do korygowania dynamiki walki, zatwierdzaniu decyzji podległych dowództw;

- **okres czwarty** – zakończenie ćwiczenia obejmujące: przerwanie działań ćwiczących i zespołów podgrywających, rozliczenie dokumentów niejawnych, przygotowanie stanu osobowego i sprzętu do przejścia w stan programowego szkolenia w rejonie ćwiczenia lub przemieszczenie do miejsc stałej dyslokacji, omówienie ćwiczenia. W tym okresie ćwiczenia, rola kierownika ćwiczenia sprowadzała się do koordynacji czynności zmierzających do zakończenia ćwiczenia, w tym głównie przeprowadzenia omówienia.

Omówienie miało, zgodnie z obowiązującymi w opisywanym okresie dokumentami, duże znaczenie szkoleniowo – wychowawcze i stanowiło istotną część prowadzonych ćwiczeń. Polegało na oficjalnej ocenie przez kierownika ćwiczenia i jego zastępców (pomocników) stopnia osiągnięcia założonych w ćwiczeniu celów i zakresu zrealizowanych zagadnień. Omówienia, przygotowane przez zespół (grupę) omówienia, prowadzono zazwyczaj w rejonie rozmieszczenia kierownictwa ćwiczenia, lub po powrocie ćwiczących dowództw i wojsk do miejsc stałej dyslokacji, w dwóch fazach:

- jako omówienie ogólne, w gestii kierownika ćwiczenia, z udziałem osób funkcyjnych kierownictwa ćwiczenia oraz kierowniczej kadry ćwiczących dowództw i wojsk;
- jako omówienie szczegółowe (specjalistyczne), przeznaczone dla poszczególnych komórek organizacyjnych dowództw i rodzajów wojsk ćwiczących związków operacyjnych[142], związków taktycznych[143] lub oddziałów.[144]

Omówienie ogólne, prowadzone przez kierownika ćwiczenia, składało się z trzech części. W pierwszej podawano temat, cele szkoleniowe, skład stron, ich położenie wyjściowe oraz zamiary (decyzje). W drugiej części przedstawiano ogólny przebieg ćwiczenia (etapy ćwiczenia) i na jego tle ocenę decyzji podejmowanych przez ćwiczących. W tej części wyjaśniano teoretyczne aspekty niektórych zagadnień

---

142 **Związek operacyjny** – operacyjna i organizacyjna jednostka występująca w rodzajach sił zbrojnych, w skład której wchodzą związki taktyczne różnych rodzajów wojsk, przeznaczone do prowadzenia operacji, Słownik podstawowych terminów wojskowych, Warszawa 1977, s. Z-14.

143 **Związek taktyczny** – jednostka organizacyjna występująca w poszczególnych rodzajach wojsk, składająca się z dowództwa oraz podległych oddziałów i pododdziałów. Związkami taktycznymi są brygady, dywizje oraz korpusy, Tamże, s. Z-14.

144 **Oddział** – ogólne określenie pułku (jednostka wojskowa i równorzędna), Tamże, s. O-12.

szkoleniowych, zwłaszcza nowych lub niewłaściwie rozwiązywanych problemów operacyjnych (taktycznych) i organizacyjnych.

W trzeciej części omówienia, dokonywano wnikliwej oceny pracy ćwiczących dowództw, (sztabów) i wojsk.

Omówienie szczegółowe (specjalistyczne) przygotowywały *wyznaczone osoby funkcyjne na podstawie własnych spostrzeżeń poczynionych podczas ćwiczenia.*[145]

W końcowej fazie omówienia, kierownik ćwiczenia przedstawiał ogólne wnioski, ocenę stopnia osiągnięcia celów ćwiczenia oraz ocenę przygotowania dowództw i wojsk do wykonania właściwych dla nich zadań operacyjnych (bojowych). Ponadto, przedstawiał zadania dotyczące wykorzystania pozytywnych doświadczeń ćwiczenia i określał sposoby i terminy usunięcia niedociągnięć w dalszym szkoleniu.

4.1.2. Rola kierownictwa ćwiczenia w przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń

Przygotowywanie i prowadzenie ćwiczeń do 2004 roku, spoczywało na kierownictwie ćwiczenia. Powoływano je rozkazem (zarządzeniem organizacyjnym) dowódcy prowadzącego ćwiczenie i utożsamiano z zespołem autorskim.

Do zadań kierownictwa ćwiczenia należało wówczas:

1) w ramach przygotowania ćwiczenia:
   - opracowanie dokumentacji ćwiczenia (zbiór dokumentów, opracowanych w formie graficznej i opisowej określających merytoryczną i metodyczną stronę ćwiczenia);
   - przygotowanie materiałów do szkolenia kierownictwa ćwiczenia;
   - zaplanowanie systemu łączności;
   - przygotowanie rejonu przygotowania ćwiczenia
2) w ramach prowadzenia ćwiczenia:
   - metodyczna realizacja planu przeprowadzenia ćwiczenia z wykorzystaniem planu podawania wiadomości;
   - ochrona tajemnicy służbowej;
   - przestrzeganie warunków bezpieczeństwa;

[145] Op. Cit., Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych z wojskami w SZ RP, Warszawa 1995, s. 83.

- zabezpieczenie logistyczne ćwiczenia;
- przygotowanie omówienia ćwiczenia.

3) po zakończeniu ćwiczenia:
   - opracowanie sprawozdania z ćwiczenia i przesłanie do właściwego przełożonego;
   - wskazanie wniosków i doświadczeń do wdrożenia w procesie szkolenia;
   - upowszechnianie doświadczeń z ćwiczeń.

Skład kierownictwa ćwiczenia - załącznik 41, w którym decydującą rolę odgrywał kierownik ćwiczenia zazwyczaj uzupełniali:

1) **szef sztabu kierownictwa ćwiczenia – pierwszy zastępca kierownika ćwiczenia**, do którego zasadniczych zadań należało:
   - koordynowanie pracy kierownictwa ćwiczenia (zespołu autorskiego) w okresie przygotowania ćwiczenia;
   - przedstawianie kierownikowi ćwiczenia „Planu przeprowadzenia ćwiczenia" – załącznik 42;
   - organizowanie szkolenia osób funkcyjnych kierownictwa ćwiczenia;
   - przygotowanie, organizowanie pracy i kierowanie zespołem operacyjnym sztabu kierownictwa ćwiczenia;
   - nadzór nad przestrzeganiem przez ćwiczących warunków bezpieczeństwa;
   - przygotowywanie i przedstawianie kierownikowi ćwiczenia propozycji zmian w planie przebiegu ćwiczenia, wynikających z praktycznej działalności dowódców i wojsk;
   - ocena pracy ćwiczących i przygotowywanie materiałów do omówienia.
   - jest znamiennym przykładem braku kompatybilności ze strukturami NATO.
2) **Zastępca kierownika ćwiczenia – do spraw działań taktycznych i ogniowych**, do którego zasadniczych zadań należało:
   - nadzór nad opracowaniem planu zabezpieczenia działań wojsk oraz planu pozorowania pola walki i działań przeciwnika;

- nadzór nad przygotowaniem wyznaczonych pododdziałów (grup) do pozorowania pola walki i działań przeciwnika;
- organizowanie przygotowania pól tarczowych, zapór inżynieryjnych, rejonów pożarów, zniszczeń i skażeń;
- organizowanie i kierowanie pracą zespołu zabezpieczenia działań taktycznych i ogniowych w zakresie dynamiki walki, strzelań oraz podgrywania sytuacji taktycznej za nie ćwiczące elementy;
- nadzór nad opracowaniem sytuacji tarczowej oraz kierowanie sytuacją tarczową i imitacją celów;
- kierowanie strzelaniami;
- nadzór nad przestrzeganiem warunków bezpieczeństwa;
- organizowanie uporządkowania rejonu działania wojsk;
- opracowanie uwag i wniosków do omówienia ćwiczenia.

3) **Zastępca kierownika ćwiczenia - do spraw logistycznych,** który był odpowiedzialny za:
   - nadzór nad pracą zespołu autorskiego w zakresie przygotowania logistycznej części ćwiczenia;
   - przygotowanie organów kierowania logistyką oraz pododdziałów logistycznych do ćwiczenia oraz ich szkolenie podczas ćwiczenia;
   - wydawanie wytycznych do organizacji zabezpieczenia logistycznego ćwiczenia;
   - nadzór nad realizacją logistycznych celów i zagadnień ćwiczenia;
   - prowadzenie omówienia ćwiczenia w pionie logistycznym ćwiczącego dowództwa.
4) **Sztab kierownictwa ćwiczenia – jako główny organ kierownika ćwiczenia** w zakresie przygotowania, zabezpieczenia i prowadzenia ćwiczenia, w skład którego zazwyczaj wchodziły zespoły:
   a) **zespół operacyjny**, w skład którego wchodziły: **grupa koordynacyjno – organizacyjna, grupa operacyjna szczebla nadrzędnego i sąsiadów, grupy rodzajów wojsk, grupa ds. działania pododdziałów logistycznych, grupa zabezpieczenia kierownictwa ćwiczenia, grupa likwidacji strat i szkód;**

b) **zespół zabezpieczenia działań taktycznych i ogniowych,** w skład którego wchodziły: **grupa podgrywająca, grupa pozorowania pola walki i działań przeciwnika, grupa zabezpieczenia strzelań, grupa zabezpieczenia przejazdów.**

5) **Pomocnicy kierownika ćwiczenia – do spraw rodzajów wojsk.**

W sprawozdaniach z ćwiczeń, opracowywanych od szczebla związku taktycznego wzwyż, ujmowano:

- temat ćwiczenia;
- główne cele szkoleniowe;
- zasadnicze zagadnienia szkoleniowe;
- prowadzącego i miejsca prowadzenia ćwiczenia;
- skład uczestników ćwiczenia;
- treść i czas etapów;
- ocenę działania ćwiczących.

WNIOSKI:

1. Proces przygotowania i prowadzenia ćwiczeń, obowiązujący do 2004 roku, był typowym narodowym procesem, jedynie marginalnie ujmującym problematykę przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych z armiami innych państw;
2. Terminarz przygotowania ćwiczenia oraz sposób opracowania dokumentów, mogły być twórczo interpretowane przez kierownika ćwiczenia utożsamianego z szefem zespołu autorskiego, tak więc nie mogły stanowić stałego wzorca postępowania;
3. Przygotowanie do ćwiczenia taktycznego z wojskami z udziałem innych armii, odbywało się w językach ojczystych z wykorzystaniem narodowych procedur działania;
4. Udział w ćwiczeniu sztabów i wojsk innych armii, ograniczał się do wspólnego przećwiczenia, wcześniej uzgodnionych epizodów taktycznych ze zminimalizowaniem problematyki unifikacji problemów dowodzenia i zabezpieczenia działań;
5. Po przestudiowaniu dokumentów normatywnych obowiązujących do końca 2004 roku, pięć lat od momentu wstąpienia Polski do NATO i zebraniu opinii

specjalistów w dziedzinie organizowania ćwiczeń w Wojsku Polskim można stwierdzić, że dokumenty te, a więc i procedura przygotowania i prowadzenia ćwiczeń sprawdzających gotowość kontyngentu Międzynarodowej Dywizji Centrum – Południe do Iraku, nie mogły być zastosowane.

4.2. Proces planowania i prowadzenia ćwiczeń według NATO

Dysponując narodowym procesem przygotowania i prowadzenia ćwiczeń, którego elementy uzależnione były od wyobraźni kierownika ćwiczenia – autora ćwiczenia, do przygotowania i prowadzenia ćwiczeń przygotowujących kontyngent Dywizji Centrum – Południe wybrano proces przygotowania i prowadzenia ćwiczeń obowiązujący w NATO. Za wyborem tego procesu przemawiało również to, że większość państw, wydzielających siły do tworzenia Dywizji, stosowała te procedury w szkoleniu swoich wojsk lub też się z nimi spotkała, przy okazji przygotowywania innych operacji koalicyjnych lub ćwiczeń międzynarodowych.

Ten podrozdział jest poświęcony stosowaniu tego procesu w uwarunkowaniach polskich, w okresie, kiedy przygotowaniem i prowadzeniem ćwiczeń sprawdzających dla MND – CS zajmowało się Dowództwo 2 Korpusu Zmechanizowanego. Znamienne jest również to, że doświadczenia w zakresie organizowania ćwiczeń sprawdzających dla trzech pierwszych zmian Dywizji, przygotowywanych i prowadzonych przez Dowództwo Wojsk Lądowych, ukazały się dotychczas jedynie w formie dodatku do Przeglądu Wojsk Lądowych w ramach Doświadczeń i wniosków z przygotowania i udziału pierwszej zmiany Dywizji Międzynarodowej w misji stabilizacyjnej w Iraku. Ich autorem jest dowódca pierwszej zmiany generał Andrzej Tyszkiewicz.

4.2.1. Proces planowania ćwiczenia

Proces planowania ćwiczenia (ang. Exercise Planning Process - EPP) – w ujęciu dokumentów doktrynalnych Sojuszu, *jest to skoordynowana praca osób funkcyjnych różnych sztabów w celu określenia najlepszego sposobu osiągnięcia*

założonych celów ćwiczenia, wykorzystania wyciągniętych wniosków podczas przyszłych działań przy określonej liczbie środków budżetowych.[146]

W zależności od rozmachu ćwiczenia oraz zaangażowania poszczególnych dowództw etap planowania ćwiczenia wynosi w NATO od 18 do 24 miesięcy, a nawet 36 miesięcy. Etap planowania ćwiczeń sprawdzających (koalicyjnych – międzynarodowych) przygotowanie MND – CS do operacji w Iraku, został określony na cztery miesiące adekwatnie do ćwiczeń prowadzonych na szczeblu taktycznym przez korpus.[147]

W sytuacji przygotowywania ćwiczeń dla MND – CS do Iraku, koordynacją objęto wszystkie dowództwa, sztaby i wojska, ujęte w strukturach organizacyjnych, przedstawionych w Rozdziale 2 dysertacji w podrozdziale 2.5. s. 61.

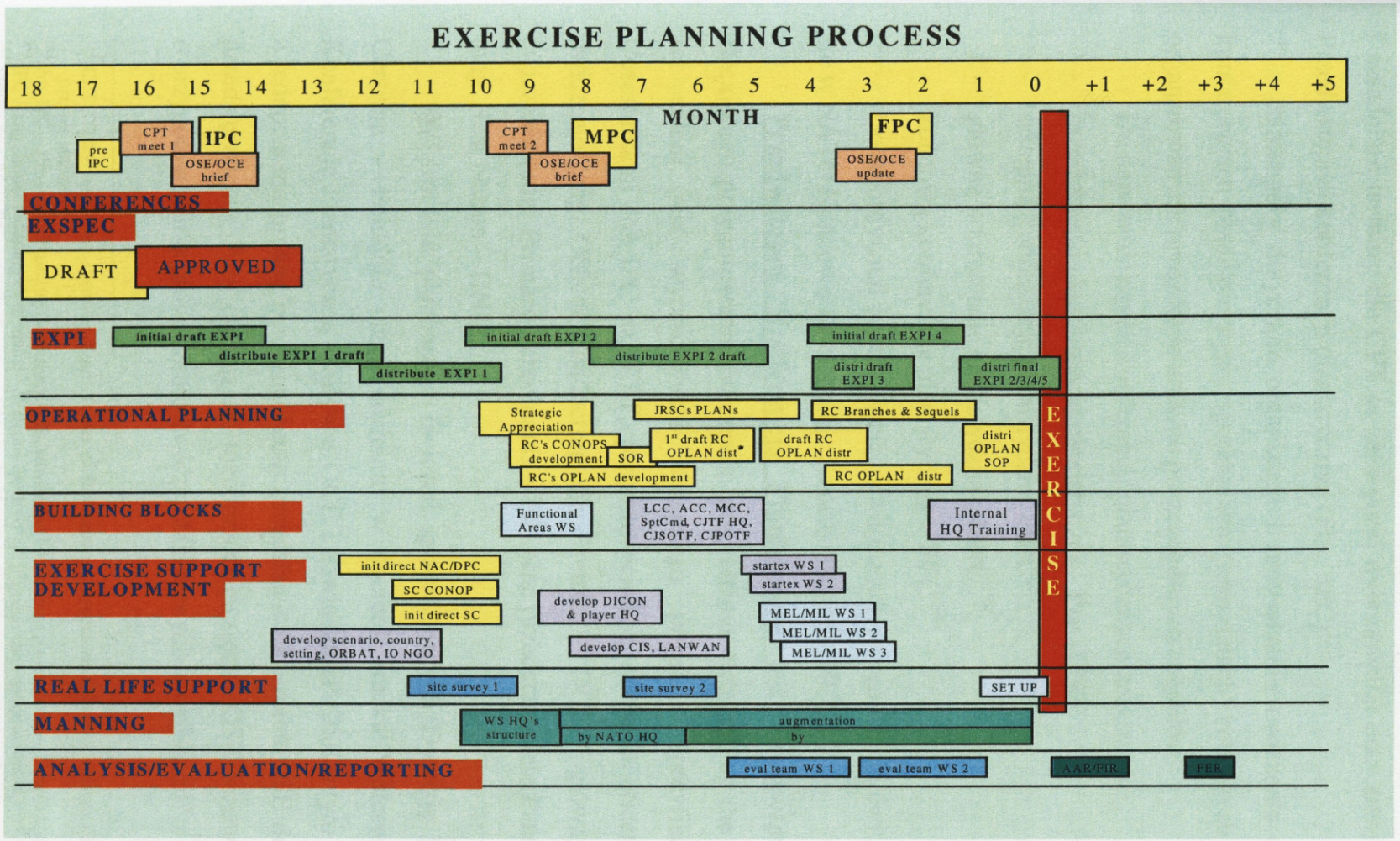
Celem EPP jest stworzenie dokumentacji, która zawiera efekty pracy Zespołu Autorskiego (ang. Core Planning Team - CPT)[148] oraz osób funkcyjnych odpowiedzialnych za opracowanie części operacyjnej zgodnie z wytycznymi zawartymi w Specyfikacji Ćwiczenia (EXSPEC)[149] oraz w Instrukcji Przygotowania Ćwiczenia (EXPI)[150] cz. II, III, IV i V. Treść tych dokumentów została przedstawiona w załącznikach 48,49,50,51 i 52.

EPP określa także potrzeby w zakresie przedsięwzięć: przygotowawczych, przeprowadzenia ćwiczenia, kierowania jego przebiegiem oraz dokonania analiz i omówień po zakończeniu ćwiczenia oraz precyzuje zakres obowiązków i odpowiedzialności poszczególnych osób funkcyjnych zaangażowanych w proces przygotowania, przeprowadzenia i omówienia ćwiczenia.

Istotę przebiegu EPP oraz zasadnicze przedsięwzięcia tego procesu przedstawiono na rysunku 4.1.

---

[146] Bi_SC Exercise Planning Guide (EPG) (Change 2), SHAPE, Belgium, s. 2-1.
[147] Organizacja szkolenia dowództw i sztabów w SZ RP (DD/7.1), Warszawa 2004 rok, rozdział 4 s. 36.
[148] CPT – ang. Core Planning Team – zespół autorski – przypis autora.
[149] EXSPEC – ang. Exercise Specification – specyfikacja ćwiczenia – przypis autora.
[150] EXPI – ang. Exercise Planning Instruction – instrukcja przygotowania ćwiczenia – przypis autora.

Rysunek 4.1. Proces planowania ćwiczenia
Źródło: EPG – (Exercise planning guide), SHAPE, BELGIUM, 15 August 2000.

Pierwszym elementem Procesu Planowania - EPP jest utworzenie CPT oraz sprecyzowanie zakresu zasadniczych zadań i terminów TOR dla CPT[151]. Zadania i zasadnicze terminy dla CPT są zazwyczaj dyskutowane oraz zatwierdzone podczas Przedwstępnej konferencji planistycznej (Pre - IPC)[152].

Szczegóły dotyczące organizacji i prowadzenia ćwiczenia omawiane są na konferencjach planistycznych, spotkaniach (warsztatach) roboczych oraz odprawach organizowanych przez kierowników poszczególnych zespołów.

Do najważniejszych konferencji planistycznych zalicza się:

- przedwstępną konferencję planistyczną - **Pre -IPC**;
- wstępną konferencję planistyczną - **IPC**[153];
- główną konferencję planistyczną - **MPC**[154];
- końcową konferencję planistyczną – **FPC**[155].

Do koordynacji przedsięwzięć związanych z organizacją ćwiczenia organizuje się w NATO Końcową Konferencję Koordynacyjną – **FCC.**[156]

Przedwstępna Konferencja Planistyczna jest zwoływana przez oficera zlecającego przygotowanie ćwiczenia (ang. Officer Schedulling the Exercise - OSE. Jej celem jest wypracowanie wstępnego projektu Specyfikacji Ćwiczenia. Uczestnikami Pre-IPC są: CPT, przedstawiciele z ramienia oficera prowadzącego ćwiczenie (ang. Officer Conducting the Exercise – OCE) i głównych uczestników ćwiczenia (ang. Primary Participants - PP) oraz przedstawiciele Państwa Gospodarza (ang. Host Nation – HN).

W procesie planowania ćwiczeń sprawdzających Dywizję Międzynarodową Centrum – Południe przed udziałem w operacji Iracka Wolność, Przedwstępną Konferencję Planistyczną zwoływał OCE i powiadamiał OSE o tym przedsięwzięciu, z jednoczesną prośbą o wyznaczenie przedstawicieli sztabu OSE do udziału w tym przedsięwzięciu. Przy organizacji tego przedsięwzięcia, OSE bazował na „Instrukcji o przygotowaniu o prowadzeniu ćwiczeń taktycznych z wojskami" z 1995 roku, która

---

[151] CPT TOR – ang. Core Planning Team Terms of Reference – zasadnicze zadania i terminy dla zespołu autorskiego – przypis autora.
[152] Pre_IPC – Pre-Initial Planning Conference – Przedwstępna konferencja planistyczna – przypis autora.
[153] IPC – ang. Initial Planning Conference – Wstępna konferencja planistyczna – przypis autora.
[154] MPC – ang. Main Planning Conference – Główna konferencja planistyczna – przypis autora.
[155] FPC – ang. Final Planning Conference – Końcowa konferencja planistyczna – przypis autora.
[156] FCC – ang. Final Coordination Conference – Końcowa Konferencja Koordynacyjna – przypis autora.

przewidywała przygotowanie i przeprowadzenie ćwiczeń przez kierownika. Funkcja OSE w tym narodowym dokumencie nie była wyszczególniona.

Organizując Pre-IPC niejednokrotnie OCE, a więc i zespół autorski, nie dysponował wystarczającymi danymi odnośnie charakteru operacji stabilizacyjnej, do której MND – CS jest przygotowywana, odnośnie rodzaju (odmiany) ćwiczenia adekwatnego do sprawdzania gotowości tej dywizji do operacji, czy nawet ostatecznym terminem i lokalizacją ćwiczenia. W takich sytuacjach, zespół autorski zdobywał informacje bezpośrednio od Dowództwa Dywizji, aktualnie realizującego zadania mandatowe w Iraku, od przedstawicieli strony amerykańskiej uczestniczących w konferencji, lub też prognozując rozwój sytuacji w obszarze operacji, sam decydował o kształcie ćwiczenia. Bardzo przydatny okazał się udział (niestety tylko jeden raz) przedstawicieli Dowództwa 2KZ w ćwiczeniu organizowanym przez dowództwo korpusu Armii Stanów Zjednoczonych, który poprzez to ćwiczenie, przygotowywał się do udziału w operacji Iracka Wolność jako Dowództwo Międzynarodowego Korpusu Irak (ang. Multinational Corps Iraq – MNC – I).

Jak ocenili ankietowani i eksperci – załącznik 21 i 22, bardzo istotnym problemem, przy organizacji Pre-IPC była również nieobecność przedstawicieli armii koalicyjnych, którzy otrzymując spóźnione zaproszenia do udziału w konferencji, nie brali w niej udziału. Duże znaczenie przy zapraszaniu do udziału w konferencji przedstawicieli armii tworzących Dywizję, miała aktywność sztabu OSE i Biura Ataszatów Wojskowych, których działalność statutowa nie zależy od kierownika ćwiczenia. W takiej sytuacji, pracę nad Specyfikacją Ćwiczenia realizowały zespoły problemowe tworzone przez kadrę zespołu autorskiego i przedstawicieli strony amerykańskiej, incydentalnie uzupełniane kadrą z Dowództwa Wojsk Lądowych.

Wstępna Konferencja Planistyczna jest zwoływana przez OSE. Celem tej konferencji jest opracowanie ostatecznej wersji EXSPEC i skierowanie jej do zatwierdzenia, wypracowanie wytycznych (instrukcji) do planowania ćwiczenia (EXPI) oraz dodatkowych dokumentów koniecznych do rozpoczęcia EPP. Uczestnikami tej konferencji zazwyczaj są te same osoby funkcyjne, co podczas Pre-IPC oraz dodatkowo, przedstawiciele wszystkich państw biorących udział w ćwiczeniu.

W okresie pomiędzy IPC a MPC, OCE organizuje Wstępną Konferencję Planowania Operacyjnego, której celem jest opracowanie pierwszego projektu Planu Operacyjnego Ćwiczenia na podstawie materiałów opracowanych na IPC.

Przy planowaniu ćwiczeń sprawdzających kolejną Dywizję do operacji w Iraku, IPC pomimo tego, że w NATO zwołuje ją OSE, zwoływał kierownik ćwiczenia, powiadamiając o tym fakcie Dowódcę Wojsk Lądowych. Podobnie jak w przypadku Pre-IPC, przy organizowaniu IPC, występowały podobne problemy. Wobec takiego stanu rzeczy, przygotowana finalna wersja EXSPEC, stanowiła niepełną bazę do opracowania Koncepcji ćwiczenia (ang. Exercise Concept), która po ustaleniu terminu z OSE, była jemu przedstawiana i przez niego akceptowana. W trakcie prezentacji Koncepcji ćwiczenia Dowódcy Wojsk Lądowych, miały miejsce pytania o posiadane informacje bazowe i inne problemy związane z operacją będące w gestii OSE, które tę bazę powinny stanowić. W tej sytuacji zmieniano (weryfikowano) przygotowane dane, a koncepcja podlegała poprawianiu, co powodowało wydłużanie procesu planowania i utratę i tak bardzo krótkiego czasu przygotowania ćwiczenia. Stan ten pogarszała konieczność jednoczesnego opracowywania części dowódczo – sztabowej i taktycznej ćwiczenia – załącznik 10, pomimo tego, że takie łączenie ankietowani uznali za niewskazane – załącznik 9.

Przestrzegając natowskiego algorytmu planowania ćwiczeń, pomiędzy Pre-IPC i IPC, OCE zlecał przygotowanie operacyjnej części ćwiczenia.

W sytuacji kontynuowania operacji stabilizacyjnej w Iraku, plan operacji (ang. Operational Plan – OPLAN) stanowiący podstawę do opracowania ćwiczenia był rzeczywisty, stąd nie był w pełni realizowany dyrektywny proces planowania operacyjnego. Zespół Planowania Operacyjnego, na podstawie rzeczywistego OPLANU, przygotowywał epizody operacyjno – taktyczne, które na podstawie przygotowywanych rozkazów bojowych (FRAGO's), rozgrywano podczas prowadzenia ćwiczenia. Epizody te, według ocen ekspertów i ankietowanych, spełniły swoje zadanie, w pełni oddając charakter operacji i jej zmieniającą się specyfikę – załącznik 11, 29 i 31. Przedmiotowe epizody, w miarę zdobywanego doświadczenia, były udoskonalane i opracowywane samodzielnie przez zespół autorski. Praca zespołu autorskiego została oceniona bardzo pozytywnie – załącznik 6.

W tym czasie, na bazie istniejącego Planu Operacji, Dywizja Międzynarodowa przygotowywała swój Plan Działania, według którego realizowała zadania w obszarze operacji. Równocześnie z opracowywaniem operacyjnej części ćwiczenia, zespół zajmujący się aspektem organizacji ćwiczenia, przygotowywał Instrukcje Planowania Ćwiczenia (ang. Exercise Planning Instructions – EXPI's). W ocenie ekspertów i ankietowanych oraz na podstawie obserwacji bezpośredniej, EXPI's przygotowywano zgodnie z zasadami.

Główna Konferencja Planistyczna zwoływana jest przez OSE/OCE. Celem tej konferencji jest kontynuowanie prac nad Instrukcją Planowania Ćwiczenia (EXPI) oraz:

- zatwierdzenie struktury organizacyjnej sztabu kierownictwa ćwiczenia (DISTAFF);
- finalizacja organizacji przedsięwzięć związanych z ustaleniem miejsca przeprowadzenia ćwiczenia, wsparciem ze strony Państwa Gospodarza (HN) oraz organizacją systemu dowodzenia i łączności (Command, Control, Coordination, Cooperation - C^4);
- ustalenie wymagań wobec poszczególnych państw i dowództw;
- przegląd opracowanych przez CPT planów.

Uczestnikami MPC są te same osoby jak w przypadku IPC oraz przedstawiciele narodowych dowództw (jednostek biorących udział w ćwiczeniu).

Przy organizacji MPC do ćwiczeń sprawdzających MND - CS, zespół autorski dysponował już poprawioną wersją koncepcji ćwiczenia, finalną, poprawioną, dostosowaną do koncepcji ćwiczenia, specyfikacją ćwiczenia, ale w dalszym ciągu planowanie ćwiczenia było problemem tylko Dowódcy 2 KZ i przedstawicieli Armii USA. Sprawdzano podczas tej konferencji dokumenty organizacji ćwiczenia, przygotowane, operacyjne epizody do rozegrania w ćwiczeniu oraz ostatecznie określano wymagania w stosunku do poszczególnych dowództw i państw koalicyjnych. Przygotowane, Instrukcje Planowania Ćwiczenia, epizody operacyjno – taktyczne, konsultowano z przedstawicielami Armii Amerykańskiej.

Końcowa Konferencja Planistyczna, zgodnie z dokumentami Sojuszu, zwoływana jest przez OSE/OCE. Celem tej konferencji jest zatwierdzenie:

- EXPI i EXOPLANs;
- procedur dokonania oceny ćwiczenia i wykonania dokumentów sprawozdawczych.

Uczestnikami FPC są te same osoby jak podczas trwania MPC.

W trakcie procesu planowania ćwiczenia sprawdzającego gotowość Dywizji Centrum – Południe do operacji, Końcową Konferencję Planistyczną organizował kierownik ćwiczenia. W jej trakcie ostatecznie zatwierdzano Instrukcje Planowania Ćwiczenia, epizody operacyjno – taktyczne zaplanowane do przećwiczenia oraz precyzowano sposób oceny i formę sprawozdań.

Pomiędzy konferencjami planistycznymi, według NATO, w zależności od potrzeb, organizuje się dodatkowe spotkania w celu zintensyfikowania prac związanych z opracowaniem dokumentacji niezbędnej do przeprowadzenia ćwiczenia. Jako konieczne uznaje się także zorganizowanie spotkań CPT. Z reguły organizuje się dwa takie spotkania:

- Pierwsze spotkanie CPT przed Pre-IPC, jego celem jest opracowanie pierwszego elementu EXPI jakim jest scenariusz ćwiczenia (ang. Scenario) oraz wydanie, jeżeli zachodzi taka potrzeba Wstępnych wytycznych do organizacji ćwiczenia.
- Drugie spotkanie odbywa się przed MPC. Celem tego spotkania jest opracowanie struktury organizacyjnej Kierownictwa Ćwiczenia DICONSTAFF/DISTAFF oraz projektu MEL/MIL.

Kolejnym elementem organizowanym podczas przygotowania ćwiczenia są warsztaty (ang. Workshop). Ilość oraz terminy organizowanych warsztatów zależą od potrzeb wynikających z EPP i OPP. Z tego też powodu warsztaty powinny być poświęcone problematyce związanej z Wykazem Głównych Zdarzeń (MEL/MIL) oraz z zagadnieniami związanymi z rozpoczęciem ćwiczenia (D-Day, STARTEX).

Spotkania (warsztaty) robocze[157] organizowane są w celu uściślenia poszczególnych zagadnień dotyczących przygotowania i przebiegu ćwiczenia. Ich rodzaj i liczba zależy od formy, rodzaju i rozmachu danego ćwiczenia. Jednak do zasadniczych, które występują bez względu na ww. czynniki, zalicza się:

[157] ang. Workshops – warsztaty robocze – przypis autora.

- Warsztaty poświęcone scenariuszowi ćwiczenia (ang. Scenario Workshops), dotyczące omówienia szczegółów związanych ze scenariuszem ćwiczenia. Jedno z takich spotkań organizuje się przed IPC w celu opracowania projektu scenariusza ćwiczenia, opisu państw – stron konfliktu[158] oraz wypracowania dokumentacji niezbędnej do rozpoczęcia opracowywania strony operacyjno – taktycznej danego ćwiczenia (rozkazy i zarządzenia przełożonego OSE/OCE). Wyniki spotkania, zorganizowanego przed IPC, stanowią podstawę do opracowywania EXPI.
- Warsztaty poświęcone sytuacji wyjściowej do ćwiczenia (ang. STARTEX Development Worshops) – dotyczące wypracowania sytuacji taktycznej w dniu rozpoczęcia ćwiczenia (STARTEX[159]). Spotkania te są zwoływane przez OCE, a głównym celem tych spotkania jest szczegółowe opracowanie sytuacji operacyjno-taktycznej oraz innych informacji, które należy przekazać uczestnikom ćwiczenia w dniu jego rozpoczęcia.
- Warsztaty poświęcone przygotowaniu listy zdarzeń i incydentów (ang. Master Event /Main Incident List - MEL/MIL Workshop(s) – dotyczące szczegółowego opracowania planu podawania wiadomości podczas przebieg całego ćwiczenia, kolejno etapami, niezbędnej dla DICONSTAFF/DISTAFF[160] podczas kierowania ćwiczeniem.
- Warsztaty poświęcone rzeczywistemu zabezpieczeniu ćwiczenia (ang. Real – Life Support Workshops) – dotyczące struktury systemu dowodzenia i łączności (C^3, CIS) oraz wsparcia ze strony państwa-gospodarza (HNS)[161]. Opracowane dokumenty i uzgodnienia załączane są do EXPI.

W trakcie planowania ćwiczeń zleconych przez Dowódcę Wojsk Lądowych, sprawdzających gotowość MND – CS do udziału w operacji w Iraku, czteromiesięczny okres planowania ćwiczenia był zbyt krótki, by organizować dodatkowe spotkania i warsztaty robocze. Organizowanie dodatkowych

---

[158] ang. Country Book – jest to szczegółowy opis państw-stron konfliktu. Opis ten dotyczy przede wszystkim: położenia i szczegółowej charakterystyki geograficzno-politycznej, struktury społeczeństwa, ustroju, religii oraz zawiera informacje, które będą niezbędne do wykorzystania przez CPT do opracowania zasadniczej dokumentacji operacyjnej oraz przez uczestników ćwiczenia w trakcie m.in. OPP (procesu planowania operacyjnego) – przypis autora.

[159] STARTEX – ang. Start of Exercise – rozpoczęcie ćwiczenia – przypis autora.

[160] DICONSTAFF/DISTAFF – ang. Diercting and Controling Staff/Directing Staff – kierownictwo i sztab kierownictwa ćwiczenia – przypis autora.

[161] HNS – ang. Host Nation Support – wsparcie ze strony państwa-gospodarza – przypis autora.

przedsięwzięć, przewidzianych w dokumentach normatywnych NATO, na podstawie prowadzonych obserwacji jest możliwe, przy dłuższym czasie planowania ćwiczeń.

W związku z tym, w opisywanym czteromiesięcznym procesie planowania ćwiczenia, ograniczano się do planowania i organizowania konferencji planistycznych, podczas których rozwiązywano problemy zarezerwowane do rozpatrzenia podczas spotkań i warsztatów. W tym celu, podczas konferencji organizowano zespoły problemowe (syndykaty), które zajmowały się problemami dowodzenia i łączności, opracowaniem planu podawania wiadomości, opracowaniem struktury ćwiczenia, opracowaniem rozkazu przygotowawczego i organizacyjnego, rzeczywistym zabezpieczeniem ćwiczenia lub zabezpieczeniem udziału w ćwiczeniu pododdziału amerykańskiego.

4.2.2. Struktura organizacyjna ćwiczenia

Do zapewnienia prawidłowego przebiegu procesu planowania, zgodności celów i zagadnień danego ćwiczenia z nakazanymi priorytetami do każdego ćwiczenia, prowadzonego według procedur NATO, określane są następujące osoby i zespoły funkcyjne:

1) **Oficer zlecający przygotowanie i przeprowadzenie ćwiczenia OSE** – jest to osoba odpowiedzialna za planowanie i koordynację przedsięwzięć związanych z przygotowaniem ćwiczenia sojuszniczego, w przypadku ćwiczeń sprawdzających do operacji stabilizacyjnej w Iraku, ćwiczenia koalicyjnego. W określonych sytuacjach może ona być wyznaczana na stanowisko kierownika ćwiczenia.

Zgodnie z dokumentami Sojuszu, OSE jest odpowiedzialny za:

- wydanie rozkazu do przeprowadzenia ćwiczenia;
- opracowanie podstawowych wytycznych określających: formę ćwiczenia, cel główny i cele szczegółowe;
- obszary (rejony) prowadzenia ćwiczenia;
- siły biorące udział w ćwiczeniu;
- inne, niezbędne dane stanowiące podstawę do planowania, prowadzenia ćwiczenia, jego oceny i sporządzania stosownych meldunków po ćwiczeniu.

W ćwiczeniach sprawdzających, organizowanych przez Dowództwo Wojsk Lądowych, Dowódca tego szczebla dowodzenia łączył funkcje oficera zlecającego przeprowadzenie ćwiczenia z funkcją kierownika ćwiczenia. W przypadku ćwiczeń organizowanych przez Dowództwo 2 Korpusu Zmechanizowanego, Dowódca Wojsk Lądowych, zlecał przygotowanie i przeprowadzenie ćwiczenia Dowódcy 2 Korpusu Zmechanizowanego. Szczególnie kontrowersyjna w tym zakresie, w ocenie ekspertów i ankietowanych, wydaje się decyzja w stosunku do organizowania ćwiczenia dla czwartej zmiany (trzy pierwsze organizowało Dowództwo Wojsk Lądowych) z uwagi na to, że zadanie organizowania ćwiczenia nie wiązało się z realizacją zadania głównego Korpusu, nie było ujęte w planie zamierzeń na 2004 rok, proces przygotowania w wykonaniu Dowództwa Wojsk Lądowych się rozpoczął, a Dowódca 2 KZ posiadał ograniczone możliwości koordynacji organizowania ćwiczenia.

Spóźnione o jeden miesiąc przekazanie zadania do przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia przez 2KZ, ograniczone do szczątkowego przekazania wytycznych i uwag z poprzednich ćwiczeń oraz aktualnych dla bieżącego ćwiczenia, zmusiło kierownika ćwiczenia i zespół autorski do wykonania tego zadania w czasie trzech a nie czterech miesięcy.

Pomimo tego, że zadania w zakresie koordynacji przygotowania ćwiczeń w NATO należą do oficera zlecającego przygotowanie ćwiczenia, w przypadku ćwiczeń sprawdzających Dywizję Wielonarodową do operacji w Iraku, jedynie część zadań realizowało Dowództwo Wojsk Lądowych, szczególnie tych związanych z kontaktami z armiami koalicyjnymi. Część zadań, związanych z organizacją konferencji planistycznych, warsztatów, spotkań roboczych realizował zespół autorski Dowództwa 2KZ. Powodowało to wydłużanie obiegu informacji, niedoinformowanie, błędy w rozumieniu intencji organizatorów, w końcu nieobecność przedstawicieli armii koalicyjnych na konferencjach, warsztatach, spotkaniach, a nawet na ćwiczeniach.

Niezgodne z procedurą było również opracowywanie rozkazów do przeprowadzenia ćwiczeń. Jeśli w początkowej fazie ocenianego okresu, realizacja tego elementu procedury przebiegała dobrze, to w późniejszej fazie, opracowywaniem rozkazu w zakresie przygotowania ćwiczenia zajmował się zespół autorski. Po jego

opracowaniu, rozkaz był przesyłany do sztabu OSE, a tam po kosmetycznych zmianach wracał z opóźnieniem do Dowództwa 2KZ.

Najtrudniejszym elementem, niemal do końca planowania procesu ćwiczenia ulegającym zmianom, był skład sił biorących udział w operacji, a tym samym w ćwiczeniu sprawdzającym. Prowadziło to do tego, że w proponowanej strukturze ćwiczenia, ujmowano tzw. polskie pododdziały zastępcze, zazwyczaj wyznaczane z 6 Brygady Desantowoszturmowej, do uzupełnienia struktury ćwiczenia pod nieobecność sił koalicyjnych w ćwiczeniu sprawdzającym. Nieobecność części uczestników ćwiczenia, głównie z armii koalicyjnych, nie pozwalała na realizację wszystkich celów ćwiczenia, zwłaszcza w zakresie sprawdzania przygotowania i weryfikacji przyjętej struktury pod kątem przydatności w operacji – załącznik 34. Opracowana struktura ćwiczenia, przedstawiana podczas prezentacji przygotowanej już koncepcji ćwiczenia, w ramach Konferencji Generowania Sił, również była zmieniana, co powodowało zmiany w dokumentacji ćwiczenia tuż przed samym ćwiczeniem.

Zgodnie z przeprowadzonym badaniem ankietowym, OSE – jako jeden z zasadniczych elementów struktury organizacyjnej ćwiczenia, został oceniony bardzo nisko – załącznik 15 i 16. Opinie te dotyczyły scedowania przygotowania ćwiczeń na podległe Dowództwu Wojsk Lądowych Dowództwo 2KZ bez rozeznania możliwości organizowania takich ćwiczeń przez to dowództwo, ograniczania angażowania swojego sztabu w przygotowanie ćwiczeń do wymuszonego, niezbędnego minimum w zakresie zatwierdzania koncepcji ćwiczeń, udziału w ćwiczeniach jednego – dwóch oficerów w składzie Zespołu Szczebla Nadrzędnego i Sąsiadów, wizyty podczas jednej z odpraw decyzyjnych czy podczas Dni Dostojnych Gości (ang. VIP Day). W sposób niezauważony, ankietowani odnotowali obecność podczas ćwiczeń sprawdzających osobę doradcy (ang. senior mentor), wyznaczanego przez OSE. Rola doradcy w ćwiczeniach NATO jest zdecydowanie bardziej znacząca niż ocenili to ankietowani – załącznik 24.

2) **Kierownictwo ćwiczenia** – to zespół kadry tworzącej określone zespoły (grupy), posiadające określone obowiązki (zadania) i uprawnienia (kompetencje), powoływanych do przygotowania i kierowania ćwiczeniem. Wyposażony

w niezbędne narzędzia do pracy, środki transportu i łączności, powiązany wzajemnymi zależnościami funkcjonalnymi, służbowymi i dydaktycznymi ze strukturą ćwiczących dowództw i wojsk. Powołuje się go rozkazem organizacyjnym dowódcy prowadzącego ćwiczenie. Skład kierownictwa ćwiczenia zależy od typu, rodzaju, a także celów, rozmachu, liczby ćwiczących stron oraz szczebla dowodzenia, na którym realizowane jest ćwiczenie.

Przy organizacji ćwiczeń sprawdzających do operacji w Iraku, trzon kierownictwa ćwiczenia stanowiła kadra Dowództwa 2 Korpusu Zmechanizowanego, uzupełniona kadrą z Dowództwa Armii Amerykańskiej stacjonującego w Europie oraz oficerami z Dowództwa Wojsk Lądowych. Działalność kierownictwa ćwiczenia wiązała się z funkcjami koordynacyjnymi i kontrolnymi w stosunku do wszystkich etapów ćwiczenia tzn. planowania, prowadzenia ćwiczenia, oceniania i działalności sprawozdawczej.

3) **Kierownik ćwiczenia (ang. EXERCISE DIRECTOR EXDIR)** – według NATO, jest kierownikiem Sztabu Kierującego ćwiczeniem i odpowiada za ogólne kierowanie i kontrolowanie planowania i prowadzenia ćwiczenia. Udziela wskazówek i pomocy uczestnikom ćwiczenia w zakresie ćwiczonej problematyki. Posiada kompetencje, które umożliwiają mu oddziaływanie na przygotowanie i przebieg ćwiczenia oraz osiągnięcie założonych celów.

4) **Zastępca(y) kierownika ćwiczenia – (ang. Deputy Exercise Director - DEPEXDIR)** – pomaga kierownikowi ćwiczenia w organizacji i prowadzeniu ćwiczenia. W ćwiczeniach taktycznych z wojskami jest odpowiedzialny za praktyczną stronę tego ćwiczenia. Zazwyczaj jest wyznaczany ze ścisłego kierownictwa szczebla organizującego ćwiczenie. Przy prowadzeniu ćwiczenia na dwie zmiany, kieruje ćwiczeniem na zmianę z kierownikiem ćwiczenia. Z uwagi na konieczność utrzymania w tajemnicy scenariusza ćwiczenia, nie należy dopuszczać do wyznaczania na stanowisko dowódcy ćwiczącej jednostki wojskowej (w tym przypadku dywizji międzynarodowej), oficera ze ścisłego dowództwa przygotowującego ćwiczenie. Taka sytuacja miała miejsce w trakcie przygotowywania jednego z ćwiczeń, a oficer ten, zgodnie z dokumentami NATO, był szefem zespołu autorskiego. Wyznaczanie oficera na stanowisko dowódcy, w zamian za etatowego dowódcę, zupełnie niezwiązanego z

jednostką wojskową, powoduje to, że ćwiczenie sprawdzające (ostatnie przed przemieszczeniem do obszaru operacji) jest jedyną okazją do zapoznania się wyznaczonego oficera ze stanem przygotowania tej jednostki do operacji. W opinii ekspertów i ankietowanych jest to niedopuszczalne, a jedynym właściwym rozwiązaniem w takiej sytuacji, jest dowodzenie przez etatowego dowódcę jednostki wyznaczonej do udziału w operacji, który odpowiada ze realizację całego procesu przygotowania do operacji poza granicami kraju.

5) **Szef sztabu kierownictwa ćwiczenia – (ang. Chief of Staff – COS)** – zgodnie z dokumentami doktrynalnymi NATO, przewodniczy wszystkim spotkaniom sztabu kierownictwa ćwiczenia w procesie planowania ćwiczenia. Szef Sztabu musi doskonale znać plan ćwiczenia, zarówno od strony merytorycznej, jak i organizacyjnej, jak również procedury jego przeprowadzenia. Jest oficerem, który poprzez swój sztab, kontroluje i kieruje ćwiczeniem dla zapewnienia osiągnięcia założonych celów. W trakcie prowadzenia ćwiczenia, odpowiada za przedsięwzięcia planowane do realizacji przez Centrum Koordynacyjne (ang. Ex Co – ordination Center) na kolejne 48 godzin oraz składanie propozycji w tym zakresie kierownikowi ćwiczenia. Zadania w tym zakresie, w ćwiczeniach sprawdzających MND – CS realizował etatowy szef sztabu 2KZ. Na podstawie obserwacji i zebranych opinii można stwierdzić, że szef sztabu starał się uczestniczyć w procesie planowania ćwiczenia nie utożsamiając się jednak do końca z opracowanym scenariuszem ćwiczenia, „stojąc obok" rozwiązywanych problemów i przygotowywanych sytuacji, w związku z czym, proces planowania, a więc i opracowania dokumentów ciągle nie był zakończony, ciągle ulegał zmianom. Takie zachowanie, zwane przez opiniowanych „unikaniem podejmowania decyzji finalnej", również nie sprzyjało utrzymaniu przyjętego harmonogramu pracy kierownictwa ćwiczenia. Również w przypadku stanowiska szefa sztabu, który at hoc został wyznaczony na stanowisko dowódcy dywizji, nie powinny takie przypadki mieć miejsca. Szef Sztabu, aktywnie uczestnicząc w procesie przygotowania ćwiczenia, znał jego scenariusz i przebieg, tak, więc zasada zachowania ich w tajemnicy również nie była przestrzegana.

Szef Sztabu wyznaczony na stanowisko Dowódcy Dywizji Międzynarodowej, na podstawie poczynionych w czasie prowadzonego ćwiczenia obserwacji, nie będąc

etatowym dowódcą nie utożsamiał się z podporządkowaną mu strukturą, stanowiąc jakby samodzielny, niepodlegający sprawdzaniu element (przecież znał scenariusz ćwiczenia).

6) **Sztab kierownictwa ćwiczenia – (ang. Directing Staff – DISTAFF)** – według dokumentów NATO, przyjmuje struktury stosownie do szczebla dowodzenia i rozmachu ćwiczenia. Oficerowie sztabu kierownictwa ćwiczenia wywodzą się z dowództw planującego ćwiczenie, ale mogą być wspierani przez oficerów z podległych dowództw niebiorących udziału w planowaniu ćwiczenia.

W ćwiczeniach sprawdzających gotowość MND – CS do operacji w Iraku, sztab kierownictwa ćwiczenia organizowany był na bazie Dowództwa 2KZ i wzmacniany oficerami wyznaczonymi z jednostek wojskowych podlegających Dowódcy Wojsk Lądowych, na zapotrzebowanie kierownika ćwiczenia.

Sztab kierownictwa ćwiczenia, według dokumentów NATO, jest rozmieszczany jak najbliżej ćwiczącego Stanowiska Dowodzenia tak, aby mógł na bieżąco śledzić działanie ćwiczących i w tym samym czasie monitorować i kierować przebiegiem ćwiczenia. Zasady te w sytuacji organizowania ćwiczeń dla Dywizji Międzynarodowej, były spełnione, a na podstawie ocen ankietowanych, ćwiczenia organizowano na wysokim poziomie – załącznik 3 a ich koordynacja, na podstawie oceny – załącznik 8, była dobra. Obserwacja rozmieszczenia kierownictwa ćwiczenia, nasuwa wniosek o rozmieszczanie komórek kierownictwa ćwiczenia w jednym dużym pomieszczeniu, takim jak hala sportowa, duża sala konferencyjna. Takie rozmieszczenie, bez dzielenia komórek kierownictwa ćwiczenia na piętra w budynku, ułatwia lepszą organizację dowodzenia, łączności i rzeczywistego zabezpieczenia ćwiczenia, sprzyja lepszej koordynacji jego przebiegu.

Sztab kierownictwa ćwiczenia, zgodnie z EPG, ma prawo do pełnego kontrolowania przebiegu ćwiczenia. Jest on, w związku z tym, organem autonomicznym i działa niezależnie od ćwiczących dowództw i wojsk. Ma całkowitą swobodę wnikania w działanie ćwiczących oraz nieograniczony dostęp do wszystkich informacji. Jakiekolwiek rodzące się pomiędzy kierownictwem ćwiczenia i ćwiczącymi konflikty są przedstawiane do rozstrzygnięcia oficerowi prowadzącemu ćwiczenie, który podejmuje stosowne decyzje. Funkcją sztabu jest kierowanie

i kontrola działania ćwiczących tak, aby cel główny i cele szczegółowe zostały osiągnięte. Do podstawowych obowiązków sztabu należy:

- inicjowanie zdarzeń lub incydentów na podstawie Planu Podawania Wiadomości (ang. Master Event and Main Incident List - MEL/MIL LIST);
- symulacja (podgrywanie) działań elementów nie wchodzących strukturalnie w skład ćwiczących ale mających wpływ na przebieg ćwiczenia np. układ pozamilitarny, policja, straż pożarna, poprzez działanie komórek WHITE Wells.[162]

W skład tych komórek wchodzą przedstawiciele będący poza strukturą organizacyjną głównego uczestnika ćwiczenia;

- działanie jako dowództwo przełożonego (ang. Higher Controler – HICON) oraz jednostek tego dowództwa i jego sąsiadów. Zespół ten jest z zasady tworzony na bazie oficerów z dowództwa opracowującego ćwiczenie (zespół autorski), które jest przełożonym głównego uczestnika ćwiczenia;
- działanie jako strona przeciwna (ang. Opposing Forces – OPFOR).

Podczas ćwiczeń z wojskami (ang. Live Exercise – LIVEX), zadaniem sztabu kierownictwa ćwiczenia jest utrzymanie nadzoru nad działaniami wojsk. W takiej sytuacji sztab kierownictwa ćwiczenia, musi dysponować w pełni niezależną, odseparowaną od ćwiczących, komórką organizacyjną.

W ćwiczeniach z serii „Grey Heaven" i „Eufrat", sztab kierownictwa ćwiczenia realizował normatywne, natowskie ustalenia organizacji ćwiczeń skupiając się na:

- inicjowaniu zdarzeń i incydentów, które formułowano na podstawie rzeczywistej sytuacji w obszarze operacji. Ich natężenie podczas ćwiczenia miało tendencję wzrostową – załącznik 33, co nie zostało ocenione jednoznacznie – załącznik 20. Niejednoznaczna ocena zwiększania liczby zdarzeń i incydentów przez ankietowanych i ekspertów dowodzi, że prowadzenie ćwiczeń z jednej strony było zbyt obciążającym ćwiczące dowództwa i wojska, z drugiej strony zaś zbyt mało absorbujące. Inni uznali

[162] Termin ***White Cell*** nie ma odpowiednika w polskiej terminologii ćwiczeń. Oznacza on komórkę, która skupia przedstawicieli takich organizacji jak: Czerwony Krzyż, Media, organizacje rządowe i poza rządowe, które są niezbędne do przeprowadzenia danego ćwiczenia, a nie są w łańcuchu dowodzenia głównego uczestnika ćwiczenia przypis autora.

taki sposób działania kierownictwa ćwiczenia jako adekwatny do sytuacji. Takie podejście tłumaczone jest zróżnicowanym przygotowaniem do ćwiczenia sprawdzającego, a więc niejednakowo efektywnym wykorzystaniem fazy szkolenia przygotowawczego;

- podgrywaniu działań elementów, nie wchodzących strukturalnie w skład ćwiczących, mających wpływ na przebieg ćwiczenia, rzeczywiście występujących w obszarze operacji np. nowo wybrane władze lokalne, Nowe Irackie Siły Bezpieczeństwa (ang. New Iraqi Sequrity Forces – NISF) czyli wojsko, policja, policja graniczna w ramach działania komórek WHITE CELLS;
- działaniu jako dowództwo przełożonego dla Dowództwa Dywizji Centrum – Południe (ang. Higher Control – HICON), w tej sytuacji MNC - I oraz jednostek tego dowództwa oraz rzeczywistych sąsiadów.

Działanie jako strona przeciwna (ang. Opposing Forces – OPFOR) w tego rodzaju Ćwiczeniach, w kontekście rodzaju operacji (stabilizacyjna) nie występowało.

Sporadyczne konflikty pomiędzy kierownictwem ćwiczenia i ćwiczącymi dotyczyły pomijania przez ćwiczących, istotnych z punktu widzenia kierownictwa ćwiczenia, sytuacji (zdarzeń i incydentów), które w ich ocenie nie nadawały się do rozpatrzenia. Spokojne interwencje kierownika ćwiczenia sprzyjały kontynuacji ćwiczeń zgodnie ze scenariuszem.

7) **Podgrywka niższego szczebla – (ang. Lower Control – LOCON)** - powoływana jest w celu podgrywania dowództwa niższego szczebla dla ćwiczących. W ćwiczeniach organizowanych przez Dowództwo 2 Korpusu Zmechanizowanego, zadania w ramach LOCON realizowały zespoły wydzielone z dowództw ćwiczących brygad oraz oddziałów specjalistycznych (logistyka, wojska inżynieryjne, CIMIC). Często, pod nieobecność przedstawicieli armii koalicyjnych, zadania podgrywki za podwładnych realizowała kadra wyznaczona z jednostek wojska polskiego, wcześniej zaplanowana do udziału w ćwiczeniach w takich sytuacjach.

8) **Zespół łączności i informatyki – (ang. Communication Information System Team – CIS TEAM),** który odpowiada za:

- zapewnienie łączności na potrzeby kierownictwa i ćwiczących oraz warunków ochrony informacji niejawnych;
- nadzorowanie właściwego wykorzystania technicznych środków informatyki i wymiany danych;
- planowanie i organizowanie systemu obiegu informacji oraz właściwe wykorzystanie środków automatyzacji dowodzenia;
- opracowanie dokumentów łączności czynnej i planu informatycznego wspomagania ćwiczenia;
- wydzielenie niezbędnej liczby kanałów łączności na potrzeby informatycznego wspomagania dowodzenia;
- zapewnienie warunków tajnego dowodzenia.

W ćwiczeniach sprawdzających MND – CS, Zespół łączności i informatyki tworzony był na bazie kadry komórek organizacyjnych Dowództwa 2KZ (część planistyczna) oraz Dowództwa 5 pułku dowodzenia (część wykonawcza), który jako jedyna jednostka wojskowa podlega Dowódcy Korpusu. Na podstawie obserwacji, można stwierdzić, że zadania realizowane przez ten zespół wykonywano na wysokim poziomie i jedynie wydzielanie sprzętu informatycznego do zabezpieczenia ćwiczenia utrudniało bieżącą pracę Dowództwa Korpusu.

9) **Zespół logistycznego zabezpieczenia ćwiczenia – (ang. Real Live Support Team – RLS TEAM) –** jest według NATO wyznaczany ze sztabu organizującego ćwiczenie oraz jednostek dowodzenia szczebla organizującego ćwiczenie. Zespół ten jest odpowiedzialny za:

- rozwijanie i przemieszczanie stanowiska dowodzenia (miejsc pracy) kierownictwa ćwiczenia oraz ich bezpośrednią ochronę i obronę;
- zabezpieczenie warunków do pracy na stanowiskach i do odpoczynku;
- ustalanie rozmiarów strat i szkód w rejonie ćwiczenia po jego zakończeniu oraz realizacji przedsięwzięć związanych z ich likwidacją;
- przyjęcie i przekazanie rejonu ćwiczenia odpowiednim władzom.

Na podstawie ocen ankietowanych – załącznik 17 można stwierdzić, że zabezpieczenie logistyczne ćwiczeń organizowanych w ramach przygotowania MND – CS do operacji w Iraku, było bardzo dobre. Zadania planistyczne w tym zakresie

wykonywała komórka logistyczna sztabu Korpusu, a ich wykonanie spoczywało na pododdziałach zabezpieczenia 5 pułku dowodzenia. Zabezpieczenie logistyczne, obejmowało:

- rozwijanie stanowiska dowodzenia kierownictwa ćwiczenia – dowództwa szczebla nadrzędnego w stosunku do ćwiczącej Dywizji, jego ochronę i obronę;
- zapewnienie żywienia, odpoczynku, transportu;
- zorganizowanie zabezpieczenia medycznego;
- sprawowanie kontroli nad ruchem kadry i jej rozliczanie;
- przyjęcie i przekazanie rejonu ćwiczenia.

10) **Zespół oceny i omówienia (ang. Analysis and Evaluation Team – AN & EVAL TEAM)** – powoływany jest zazwyczaj w ćwiczeniach z dowództwami i wojskami a do jego zadań należy:

- opracowanie w wyznaczonym terminie projektu omówienia ćwiczenia na podstawie otrzymanych wytycznych, zebranych materiałów, własnej obserwacji oraz przyjętej metodologii oceny poszczególnych etapów ćwiczenia;
- udział w zorganizowaniu omówienia;
- przekazanie treści omówienia, w zakresie wskazanym przez kierownika ćwiczenia, zainteresowanym osobom funkcyjnym ćwiczących dowództw i wojsk.

W ćwiczeniach organizowanych przez Dowództwo 2KZ, Zespół Analizy i Oceny tworzono na bazie kadry Akademii Obrony Narodowej, niemniej jednak krótki czas przygotowania ćwiczeń i złożone procedury zapotrzebowania tej kadry do udziału w ćwiczeniach, zmusiły kierownictwo ćwiczenia do budowania tego zespołu ze swojej kadry. Nie powodowało to, jak ocenili ankietowani – załącznik 19, problemów z obiektywną oceną przygotowania kierownictwa ćwiczenia i ćwiczących.

11) **Centrum prasowo – informacyjne – (ang. Press Information Center – PIC)** –zapewnia przygotowanie informacji o ćwiczeniu przed jego rozpoczęciem oraz informacji prasowych na temat ćwiczenia w czasie jego trwania.

W ćwiczeniach organizowanych przez Dowództwo 2KZ, Centrum to przygotowywało informację o ćwiczeniu w broszurze informacyjnej (ang. Information Booklet), zawierającą zasadnicze dane o ćwiczeniu, miejscu jego prowadzenia oraz

o jednostce wojskowej, na bazie której tworzona jest Dywizja Międzynarodowa. Przygotowywało również oprawę informacyjną miejsca ćwiczenia oraz odpowiadało za organizowanie konferencji prasowych.

12) **Biuro zabezpieczenia wizyt gości i obserwatorów – (ang. Visitors and Observers Bureau – VOB)** – stanowi element struktury ćwiczenia, który odpowiada za zabezpieczenie wizyt oraz stanowi punkt kontaktowy, dla przybyłych do rejonu ćwiczenia, ważnych osobistości.

W ćwiczeniach organizowanych przez 2KZ, oprócz zasadniczych zadań dyrektywnych, VOB przygotowywało stronę organizacyjną Dnia Dostojnych Gości (ang. Very Important Person Day – VIP DAY).

13) **Zespół autorski - (ang. CORE PLANNING TEAM - CPT), –** który powoływany jest przez OSE/OCE i stanowi główny element w przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń i ich ocenie, a także sporządzeniu odpowiednich dokumentów po zakończeniu ćwiczeń. W skład tego zespołu wchodzą osoby funkcyjne z każdego dowództwa zaangażowanego w dane ćwiczenie, szczególnie z dowództwa, z którego został wyznaczony OCE. Liczba osób funkcyjnych CPT zależy od rozmachu danego ćwiczenia.

W procesie planowania ćwiczeń sprawdzających dla Dywizji Międzynarodowej do Iraku, zespół autorski tworzono na bazie kadry Dowództwa 2 Korpusu Zmechanizowanego. Obsadę zespołu autorskiego uzupełniano przedstawicielami jednostek wojskowych podległych Dowódcy Wojsk Lądowych. Zespół składał się z dwóch podzespołów. Pierwszy z nich – Podzespół Planowania Ćwiczenia, zajmował się stroną organizacyjną ćwiczenia i opracowaniem wszystkich dokumentów organizacyjnych do ćwiczenia – EXPI's. Podzespół Planowania Operacyjnego, na podstawie rzeczywistego Planu Operacji stabilizacyjnej, przygotowywał scenariusz ćwiczenia, czyli propozycje sytuacji operacyjnych oraz listy zdarzeń i incydentów do rozegrania podczas ćwiczenia. Praca zespołu autorskiego była bardzo utrudniona ze względu ograniczony czas planowania ćwiczenia i realizacji w tym samym czasie trzech, czterech innych procesów planowania ćwiczeń, zazwyczaj inspekcyjnych lub zleconych do przygotowania przez Dowódcę Wojsk Lądowych dla jednostek wojskowych jemu podlegających.

Problem negatywnego wpływu braku czasu na planowanie ćwiczenia dla MND – CS, według oceny ankietowanych, nie był jednak decydujący dla tego procesu – załącznik 5.

Duże znaczenie miał niski stopień zaangażowania poszczególnych szczebli dowodzenia WP – załącznik 15, pomimo tego, że organizacja ćwiczeń sprawdzających stan przygotowania kontyngentu dywizyjnego do udziału w operacji, stanowiła zadanie priorytetowe dla SZ RP. Ankietowani ocenili, że główny, pozytywny wpływ na przygotowywanie ćwiczeń, równoważący brak czasu, niskie zaangażowanie poszczególnych szczebli dowodzenia, miało doświadczenie i fachowość zespołu autorskiego. Zespół autorski musiał liczyć jedynie na siebie, nie mając pomocy od przełożonych i przedstawicieli innych krajów, których symboliczny udział w procesie planowania ciągle się zmieniał.

Nie dysponując wystarczającym czasem na organizację wszystkich elementów procesu planowania, takich jak warsztaty, spotkania, tę część EPP zespół autorski realizował podczas konferencji planistycznych w zespołach roboczych. Spotkania między konferencjami ograniczano do spotkań w składzie narodowym i poświęcano je dyskusji nad opracowywanymi dokumentom planistycznymi i operacyjnymi, które i tak weryfikowano podczas konferencji.

Bardzo istotnym pozytywnym elementem procesu planowania były rekonesanse obszaru operacji – załącznik 7. Stanowiły, źródło informacji „z pierwszej ręki", pozwalały poznać zmieniający się charakter operacji oraz na tej podstawie przygotować scenariusz ćwiczenia. Problemy w ich organizacji dotyczyły tego, że decyzje odnośnie liczby uczestników podejmowano w Dowództwie Wojsk Lądowych a ich liczbę z 2KZ ograniczano do jednego – dwóch przedstawicieli, podczas gdy inne dowództwa, mniej zainteresowane organizowaniem ćwiczenia, wysyłały kilkunastu lub kilkudziesięciu swoich przedstawicieli.

14) **Zespół podgrywający dla praktycznie ćwiczących wojsk – (ang. Role players team – RPT).** Zespół ten organizowany jest do kierowania praktycznym działaniem wojsk oraz do stwarzania praktycznych sytuacji bojowych.

W ćwiczeniach sprawdzających dla MND – CS, zespół ten był podporządkowany Zastępcy Kierownika Ćwiczenia ds. działań wojsk. W fazie planowania ćwiczenia,

zespół przygotowywał scenariusz rozgrywania sytuacji, z jakimi ćwiczący mogą się spotkać w trakcie rzeczywistej operacji, przygotowywał strzelania z poszczególnych rodzajów broni oraz epizody współdziałania elementów naziemnych i powietrznych np. naprowadzanie i ewakuacja medyczna. W trakcie prowadzenie ćwiczenia RPT realizował przygotowany scenariusz, na podstawie sytuacji rozpatrywanych w dowódczo – sztabowej części ćwiczenia. W ocenie ankietowanych przyjęte zagadnienia odzwierciedlały rzeczywistą sytuację w obszarze operacji – załącznik 12, a warunki terenowe właściwie wykorzystywano do ich realizacji – załącznik 18.

15) **Rozjemcy – (ang. Umpires) –** przedstawiani jako zespół kontrolujący ćwiczenie, zazwyczaj w jego praktycznej części.

W ćwiczeniach sprawdzających, organizowanych przez 2KZ, rozjemcy wyznaczani byli z jednostek ćwiczących i oprócz zadań rozjemczych w zakresie użycia broni (rozjemcy ogniowi), zajmowali się koordynacją w stosunku do rozgrywanych epizodów praktycznych.

16) **Oficer odpowiedzialny za koordynację ćwiczenia (ang. OFFICER of PRIMARY RESPONSIBILITY -OPR)** – jest to osoba funkcyjna wyznaczona przez OSE/OCE, której głównym zadaniem jest koordynowanie prac zespołu autorskiego oraz organizowanie konferencji planistycznych (liczba konferencji uzależniona jest od potrzeb procesu przygotowania ćwiczenia). Według EPG, ta osoba funkcyjna może również być zobligowana do realizacji zadań oficera zajmującego się projektem ćwiczenia – (**ang. Project Officer**).

W ćwiczeniach organizowanych przez 2 Korpus Zmechanizowany, zadania w tym zakresie realizował szef Wydziału Ćwiczeń i Szkolenia Oddziału Operacyjnego[163] i łączył funkcje oficera koordynującego oraz projektującego.

17) **(ang. POINT of CONTACT - POC)** – pod tym pojęciem należy rozumie się dosłownie punkt kontaktowy w każdym dowództwie (komórce organizacyjnej zaangażowanej w danym ćwiczeniu (zarówno jako element CPT, jak również jako uczestnik).

---

[163]Komórka organizacyjna tego rodzaju w strukturach dowództw i sztabów NATO występuje jako odrębny Oddział G-7 zajmujący się programowaniem i planowaniem ćwiczeń – przypis autora.

W ramach planowania ćwiczeń sprawdzających gotowość Dywizji Międzynarodowej, punktem kontaktowym był zarówno oficer odpowiedzialny za koordynację pracy zespołu autorskiego – OPR, jak również jeden z oficerów Wydziału Ćwiczeń i Szkolenia. Na podstawie przeprowadzonych obserwacji, takie rozwiązanie ułatwiało obieg informacji w dowództwie planującym ćwiczenie, jak i z innymi dowództwami, uczestniczącymi w tym procesie.

4.2.3. Prowadzenie ćwiczeń według NATO

Prowadzenie ćwiczeń obejmuje kierowanie i koordynację działania uczestniczących dowództw, wojsk i instytucji w ramach prowadzonej operacji (rzeczywistej lub podgrywanej) w celu osiągnięcia celów zawartych w EXSPEC i EXPI[164].

W zasadniczych dokumentach normatywnych dotyczących ćwiczeń NATO (MC-94/4, EPG) wyróżnia się dwie metody kierowania ćwiczeniem poprzez:

1) **Opracowanie planu podawania wiadomości**. Metoda ta charakteryzuje się narzucaniem uczestnikom ćwiczenia (wszystkim lub wybranym) pewnych ograniczeń w celu wymuszenia zaplanowanego działania (ang. Controlled Exercises). Określając wcześniej wszystkie działania podejmowane przez uczestników (na podstawie uzyskiwanych wiadomości) kierownictwo ćwiczenia kierując, zapewnia osiągnięcie zaplanowanych celów ćwiczenia, bez względu na podjęte przez uczestników ćwiczenia decyzje (działania). Poprzez podawanie informacji dla uczestników ćwiczenia w zależności od konkretnej sytuacji w danym momencie ćwiczenia, kierownictwo ćwiczenia zapewnia tylko pewien stopień swobody w działaniu podejmowanym przez uczestników ćwiczenia.
2) **Zapewnienie swobody działania uczestnikom ćwiczenia** – (ang. Free Play Exercises). Metoda ta pozwala na sprawdzanie stopnia przygotowania wojsk do realizacji zadań wynikających z wojennego przeznaczenia danej jednostki. W metodzie tej dąży się przede wszystkim do osiągnięcia ogólnych celów ćwiczenia, a swoboda działania uczestników ćwiczenia ograniczona jest głównie

[164] EPG zmiana 4, rozdział 3-4, str., 3-1. Tłumaczenie własne.

warunkami bezpieczeństwa oraz normami prawnymi, jakie obowiązują w rejonie prowadzenia ćwiczenia (w rejonie umownego konfliktu/kryzysu).
W ćwiczeniach sprawdzających gotowość do udziału w operacji w Iraku, kierownictwo ćwiczenia stosowało metodę kontroli poczynań ćwiczących na podstawie opracowanego planu podawania wiadomości.

W celu zapewnienia prawidłowego kierowania ćwiczeniem powołuje się następujące osoby/komórki funkcyjne:

- kierownik ćwiczenia - EXDIR;
- kierownictwo ćwiczenia - DICONSTAFF[165],
- sztab kierownictwa ćwiczenia - DISTAFF[166],
- grupy operacyjne - RC[167],
- komórki łącznikowe[168];
- rozjemców;
- elementy wsparcia państwa gospodarza[169],
- wsparcia ćwiczenia w toku jego trwania[170].

Struktura kierownictwa ćwiczenia ustalana jest przez OSE, OCE i EXDIR po dokonaniu uzgodnień z przedstawicielami państw zaangażowanych w dane ćwiczenie. Skład osobowy kierownictwa ćwiczenia uzależniony jest od potrzeb danego ćwiczenia (ilość zaangażowanych wojsk, rozmach, przyjęta sytuacja polityczno-militarna i jej planowany rozwój w toku dynamiki działań).

Główną rolę podczas kierowania przebiegiem ćwiczenia[171] odgrywa DISTAFF, którego obsadę stanowią przede wszystkim oficerowie, którzy byli włączeni w strukturę zespołu autorskiego - CPT. DISTAFF odpowiedzialny jest za koordynowanie działania poszczególnych komponentów wchodzących w skład całej

---

[165] DICONSTAFF – ang. Directing and Controling Staff – kierownictwo ćwiczenia – przypis autora.
[166] DISTAFF – ang. Directing Staff – sztab kierownictwa ćwiczenia – przypis autora
[167] RC – ang. Response Cell – podgrywka – przypisa utora.
[168] Liaision Cells – komórki łącznikowe – przypis autora.
[169] HNS – ang. Host Nation Suppoprt – wsparcie ze strony Państwa Gospodarza – przypis autora.
[170] RLS – ang. Real Life Support - wsparcie w toku trwania ćwiczenia (wynikające bezpośrednio z potrzeb danego ćwiczenia) – przypis autora.
[171] Pod pojęciem *kierowania* należy rozumieć sprawowanie kontroli nad działaniem głównych uczestników ćwiczenia (dowództw i wojsk), podgrywek oraz pozostałych elementów ćwiczenia, które zostały utworzone celu osiągnięcia założonych celów ćwiczenia (zawartych w *Specyfikacji ćwiczenia – EXSPEC*). DISTAFF realizuje swoje funkcje głównie podczas takich ćwiczeń, jak *LIVEX* (ćwiczenie z wojskami), *CPX* (ćwiczenie dowódczo-sztabowe) i *Study Period* (seria wykładów, seminariów oraz zajęć mających na celu przygotowanie do realizacji określonego zadania) – przypis autora.

struktury ćwiczenia (przede wszystkim przedsięwzięć związanych z działaniem głównych uczestników ćwiczenia - PP[172] i umownego przeciwnika - OPFOR. DISTAFF dodatkowo może być wykorzystywany do podgrywania elementów nie biorących udziału fizycznie w danym ćwiczeniu, a niezbędnych do zapewnienia prawidłowego przebiegu ćwiczenia oraz może również występować w roli strony przeciwnej (OPFOR) w ćwiczeniach o małym rozmachu.

W ćwiczeniach z wojskami – LIVEX, DISTAFF sprawuje funkcje związane przede wszystkim z kierowaniem działaniami strony przeciwnej (OPFOR). Realizuje to poprzez ustalenie odpowiednich kanałów przepływu informacji pomiędzy dowódcą/sztabem OPFOR, a miejscem rozmieszczenia **CENTRUM SYTUACYJNEGO**[173] – w przypadku ćwiczeń jednoszczeblowych, jednostronnych o małym rozmachu lub **POŁĄCZONEGO CENTRUM ĆWICZENIA - JEC**[174]– w przypadku ćwiczeń wieloszczeblowych, dwustronnych o dużym rozmachu..

Kierownictwo i sztab ćwiczenia – DICONSTAFF/DISTAFF[175] powinno być tak skonstruowane, aby zapewnić kierowanie przebiegiem ćwiczenia oraz osiągnięcie założonych celów poprzez:

a) podawanie odpowiednich informacji w odpowiednim czasie i do odpowiedniego adresata;
b) podgrywanie jednostek (pododdziałów), które nie biorą udziału w danym ćwiczeniu;
c) podgrywanie strony przeciwnej;
d) wyznaczaniu i organizowaniu pracy rozjemców.

Zakres zadań i obowiązków kierownictwa ćwiczenia wynika z formy i charakteru danego ćwiczenia. W podstawowych formach ćwiczeń kierownictwo może realizować następujące przedsięwzięcia:

a) podczas ćwiczeń z wojskami:
   - śledzenie aktualnych działań pododdziałów ćwiczących;
   - kierowanie działaniami jednostek wsparcia i zabezpieczenia.
b) podczas ćwiczeń dowódczo-sztabowych:

---

[172] PP – ang. Primary Participant – główny uczestnik ćwiczenia – przypis autora.
[173] ang. Exercise Sytuation Center – centrum sytuacyjne – przypis autora.
[174] JEC – ang. Joint Exercise Center – połączone centrum ćwiczenia – przypis autora.
[175] DICONSTAFF – ang. Directing and Controlling Staff. DISTAFF – ang. Directing Staff – przypis autora.

- organizowanie szkolenia z zakresu znajomości i zastosowania procedur sztabowych;
- organizowanie składu i pracy odpowiednich komórek organizacyjnych podgrywki;

Bardzo ważnym elementem tej struktury organizacyjnej jest **podgrywka**, w nomenklaturze natowskiej używa się także pojęcia **pozostali uczestnicy ćwiczenia**. W skład tych uczestników wchodzą:

a) podgrywka szczebla nadrzędnego (HICON);
b) podgrywka niższego szczebla (LOCON);
c) grupy operacyjne (Response Cells - RC)
d) podgrywka strony przeciwnej (OPFOR);
e) inne elementy (w ramach WHITE CELL).

Kolejnym ważnym elementem jest organizacja systemu łączności kierownictwa ćwiczenia (w tym szczególnie podgrywki). Organizacja systemu łączności podgrywki powinna stwarzać wrażenie realizmu uczestnictwa podgrywanych elementów w danym ćwiczeniu, a z drugiej strony nie powinna *przeszkadzać* w działaniu kierownictwu ćwiczenia.

Ilość organizowanych elementów kierownictwa danego ćwiczenia uzależniona jest od:

a) rozmachu ćwiczenia;
b) obszaru (terenu)przeprowadzenia ćwiczenia;
c) posiadanego budżetu;
d) możliwości infrastruktury rejonu ćwiczenia.

W ćwiczeniach organizowanych przez Dowództwo 2 KZ dla MND – CS, trzon kierownictwa ćwiczenia stanowiła kadra zespołu autorskiego, uzupełniona o kadrę z ćwiczących jednostek wojskowych oraz oficerów Armii USA i Dowództwa Wojsk Lądowych. Ustalanie struktury kierownictwa ćwiczenia, było zawsze domeną zespołu autorskiego 2 Korpusu Zmechanizowanego, weryfikowaną przez OSE podczas przedstawiania koncepcji ćwiczenia. Struktura ta obejmowała w zasadzie wszystkie normatywne komórki organizacyjne oprócz Centrum Sytuacyjnego i Połączonego Centrum Ćwiczenia oraz oprócz wyspecyfikowanej komórki DICONSTAFF. Zadania

tych komórek w ćwiczeniach 2KZ, realizował sztab kierownictwa ćwiczenia według przyjętego cyklu pracy.

W prowadzeniu ćwiczeń natowskich wyróżnia się cztery podstawowe okresy dotyczące zarówno ćwiczących, jak i kierownictwa ćwiczenia. Poprzedza je *rozruch ćwiczenia* – obejmujący przedsięwzięcia dotyczące zajęcia miejsc pracy przez ćwiczących, zapoznanie się z obowiązkami na danym stanowisku, sprawdzenie systemu łączności i obiegu informacji a także przećwiczenie wybranych fragmentów ćwiczenia. Przedsięwzięcia tego okresu trwają 1-2 dni.

I okres – rozpoczęcie ćwiczenia – obejmuje czynności, które pozwalają ćwiczącym osobom funkcyjnym, dowództwo i wojskom, osiągnąć gotowość do ćwiczenia. Do tych czynności należą:

- zebranie się ćwiczących w oznaczonych miejscach;
- sprawdzenie ich stopnia przygotowania do ćwiczenia;
- wręczenie założenia i rozkazu operacyjnego (bojowego) nakazującego przygotowanie do działań.

II okres – przygotowanie działań taktycznych (operacyjnych) – obejmuje przedsięwzięcia (czynności) dotyczące merytorycznej działalności osób funkcyjnych, dowództw i wojsk polegające na zapoznaniu się z określoną sytuacją bojową, przygotowaniu danych (ocena sytuacji, wariantowanie) do podjęcia przez ćwiczącego dowódcę decyzji, sformułowanie wariantu działania i stawiania zadań. Dużą trudność stanowiło transponowanie decyzji podjętych przez ćwiczące dowództwa na zadania dla ćwiczących, z uwagi na posługiwanie się, w części dowódczo – sztabowej, mapami obszaru operacji – Irak Centralny i w części ćwiczenia taktycznego – mapami rejonów ćwiczenia zlokalizowanych na obszarze Polski. Do wyeliminowania tego problemu, przeniesiono nazwy miejscowości, dróg, rzek Iraku na mapy Polski.

III okres – prowadzenie działań taktycznych (operacyjnych) – dotyczy przedsięwzięć (czynności) organizowania walki (działań bojowych), w czasie którego realizuje się zasadnicze zadania bojowe wynikające z podjętych decyzji, złożone cele i zagadnienia ujęte w planie przeprowadzenia ćwiczenia.

Praca kierownika ćwiczenia w tym etapie polega na:

- zapoznaniu się z sposobem, możliwościami oraz wynikiem realizowanych zadań;
- reakcji na zaistniałe nieprawidłowości;
- udzielaniu dodatkowych wytycznych,
- weryfikowaniu zadań ćwiczących;
- stwarzaniu nowych sytuacji.

W trakcie ćwiczeń 2KZ, zadania praktyczne wykonywane były oddzielnie przez poszczególne komponenty, a skoordynowane działania wszystkich komponentów realizowano w ramach pokazu, w ramach VIP DAY.

IV okres – zakończenie ćwiczenia – obejmuje czynności i przedsięwzięcia kończące ćwiczenie, takie jak:

- przerwanie działań (pracy) ćwiczących, zespołów podgrywających i pozorujących;
- przygotowania stanów osobowych i sprzętu do przemieszczenia się do miejsca stałej dyslokacji.

Okresy te mają charakter kanonu, stanowiąc uporządkowany ciąg zdarzeń wynikający z cyklu pracy dowódcy (szefa sztabu, dowódcy oddziału (pododdziału) w czasie przygotowania i prowadzenia walki.

W ćwiczeniach organizowanych dla Dywizji Centrum – Południe, ten kanon był przestrzegany, niemniej jednak wprowadzano pewne zmiany, mając na względzie posiadany czas oraz zamierzenia realizowane równolegle z przedmiotowymi ćwiczeniami. Zmiany dotyczyły łączenia czynności przewidzianych dla rozruchu ćwiczenia z rozpoczęciem ćwiczenia.

4.2.4. Ocenianie ćwiczeń

Analiza ćwiczeń sojuszniczych nakierowana jest na uzyskanie jak największych doświadczeń i wniosków nie tylko dla zespołów planistycznych opracowujących ćwiczenia, ale przede wszystkim dla poprawy ogólnego oraz specjalistycznego wyszkolenia dowództw, jednostek oraz pojedynczego personelu.

Każde przedsięwzięcie szkoleniowe, w tym głównie ćwiczenia, mają na celu dostarczenie maksymalnych korzyści, które z kolei po odpowiednim

przetransponowaniu przez specjalistyczne zespoły analityczne staną się podstawą do poprawy funkcjonowania dotychczasowego stanu, zmiany niekorzystnych zjawisk czy procedur, poprawy istniejących struktur itp. Ocena szkolenia jest jednym z głównych zadań na każdym szczeblu dowodzenia.

W celu umożliwienia uzyskania wiarygodnych i rzetelnych informacji z całego procesu organizacji i prowadzenia ćwiczeń, stworzono odpowiedni system analityczno - sprawozdawczy, który składa się następujących elementów:

- Meldunku Pierwszego Wrażenia (ang. First Impression Reports - FIR);
- Omówienia na gorąco (ang. Hot Wash Up - HWU) - /After Action Review - AAR);
- Dyskusji po zakończeniu ćwiczenia (Post Exercise Discussion - PXD);
- Meldunku z analizy ćwiczenia (Exercise Analysis Report - EAR);
- Finalnego/Końcowego Meldunku z Ćwiczenia (Final Exercise Report - FER).

Meldunek Pierwszego Wrażenia - jest pierwszym oficjalnym, pisemnym meldunkiem składanym przez Oficera prowadzącego Ćwiczenie do 7 dni od zakończenia ćwiczenia. Format FIR jest zawsze ściśle określony w Instrukcji Planowania Ćwiczenia (Exercise Planning Instruction - EXPI). Jego forma i treść (w postaci pytań) jest uzależniona od problematyki jaką rozwiązują zespoły analityczne i celu który ma zostać osiągnięty.

FIR jest w zasadzie dokumentem bazowym do opracowania w późniejszym terminie, Końcowego Sprawozdania z Ćwiczenia (Final Exercise Report – FER). Wypełnienie formularza FIR polega na przedstawieniu podstawowych spostrzeżeń, sugestii czy wniosków, w rozpatrywanych działach tematycznych.

Podsumowanie na Gorąco - jest to specyficzny rodzaj podsumowania ćwiczenia opartego na rzetelnej i konstruktywnej dyskusji jego uczestników zaraz po zakończeniu ćwiczenia. Termin przebiegu HWU jest określony w specyfikacji ćwiczenia, natomiast szczegóły dotyczące jego przebiegu zawarte są w V części EXPI. Uzyskane wnioski i postulaty z podsumowania na gorąco są zawierane w odpowiednim sprawozdaniu z tego przedsięwzięcia. Poszczególne uwagi są zbierane i ujęte w odpowiednio opracowanych i przygotowanych formularzach (ang.

Lessons Learned Template - LLT), które ostatecznie znajdą się także w finalnym sprawozdaniu z ćwiczenia.

Dyskusja po zakończeniu ćwiczenia – stanowi kolejny etap analityczno – sprawozdawczej części ćwiczenia. Dyskusja ta jest aktywnym forum pomiędzy jego uczestnikami zaraz po zakończeniu ćwiczenia, będących jeszcze pod jego świeżym wrażeniem. PDX jest przeważnie planowana na drugi tydzień po zakończeniu ćwiczenia. Szczegóły dotyczące zakresu przygotowania PXD powinny być zawarte w V części EXPI. W związku z powyższym powołuje się tzw. Oficera Administrującego powyższym przedsięwzięciem (szefa zespołu w randze starszego oficera), który jednocześnie przewodniczy całości prac przygotowawczych oraz samej dyskusji. W trakcie prowadzenia ćwiczenia, dla jak najlepszego dostępu do materiałów ćwiczenia oraz zdobyciu niezbędnej wiedzy na temat ćwiczenia, oficer ten wchodzi w skład DICONSTAFF lub DISTAFF.

Jednocześnie w celu zorganizowania sprawnej pracy zespołu przygotowującego PXD, już we wczesnej fazie etapu planowania ćwiczenia Oficer Planujący Ćwiczenie (OSE) powołuje tzw. Oficera- Projektującego (PO) PXD. Z kolei skład przygotowującego PXD zależy od skali oraz rozmachu ćwiczenia. Praca tego zespołu w zasadzie od wczesnego okresu planistycznego poprzez cały okres trwania ćwiczenia. Głównym źródłem danych do przygotowania PXD są materiały oraz wiadomości zbierane podczas ćwiczenia. Zebrane materiały są zasadniczą treścią Finalnego, Końcowego Sprawozdania z Ćwiczenia - FER. FER jest sporządzane przez OSE i musi zostać przedstawione do Dowództwa Korpusu Międzynarodowego w przeciągu 80 dni po zakończeniu ćwiczenia. Powinien on zawierać krótki opis ćwiczenia, główne wnioski i rekomendacje, propozycje meldującego dowódcy, a także podjęte działania w tym zakresie. Sprawozdanie może zawierać kierunki do dalszego działania dla podwładnych dowództw i wojsk, ale jednocześnie może zawierać propozycje działania proponowane dla wyższych dowództw i zewnętrznych agencji.

Czteromiesięczny okres przygotowania ćwiczeń sprawdzających, nie pozwalał na przestrzeganie normatywnych terminów przygotowania analizy i omówienia ćwiczeń oraz sporządzania meldunków i sprawozdań. Terminy te były wydatnie

skracane, a usuwanie stwierdzonych uwag w zakresie wyszkolenia dowództw i wojsk mogło być zrealizowane dopiero podczas trwania operacji.

WNIOSKI:

1. Słaba znajomość algorytmu postępowania w ramach procesu przygotowania ćwiczeń wg NATO oraz próby stosowania znanych narodowych, ale już wycofanych procedur, utrudniały realizację procesu planowania ćwiczeń;
2. Stosowanie natowskiego procesu planowania i organizowania ćwiczeń koalicyjnych, sprawdzających stan przygotowania Dywizji Międzynarodowej (MND – CS) do udziału w operacji Iracka Wolność, było jedynym możliwym rozwiązaniem umożliwiającym realizację zadania zleconego dla Sił Zbrojnych RP jako Lead Nation;
3. Czteromiesięczny okres przygotowania ćwiczeń sprawdzających, poprzedzony realizacją procesu szkolenia programowego w jednostkach wojskowych wydzielających poszczególne komponenty, przy równoległym wykonywaniu regulaminowych i ponadplanowych przedsięwzięć, umożliwia ich organizację na wysokim poziomie, pod warunkiem zaangażowania się zespołu autorskiego ponad obowiązujące normy;
4. Usprawnienie procesu organizacji ćwiczeń tego rodzaju, wymaga zaangażowania się wszystkich osób funkcyjnych, wyszczególnionych w dokumentach normatywnych, bez dodatkowej interwencji;
5. Determinantami wpływającymi na proces przygotowania i prowadzenia ćwiczeń sprawdzających dla MND – CS są: stosunkowo krótki czas przygotowania ćwiczeń, zmieniający się charakter oraz warunki operacji stabilizacyjnej, zróżnicowany stopień zaangażowania poszczególnych szczebli dowodzenia w realizację procesu planowania ćwiczeń, stopień zaangażowania uczestników z państw koalicyjnych, możliwości rejonów prowadzenia ćwiczeń.

Rozdział 5.

PROCES PRZYGOTOWANIA I PROWADZENIA ĆWICZEŃ SPRAWDZAJĄCYCH DOWÓDZTWA I WOJSKA PRZED OPERACJĄ POZA GRANICAMI KRAJU

Rozdział ten, stanowi zbiór konstruktywnych propozycji, usprawniających proces przygotowania i prowadzenia ćwiczeń sprawdzających gotowość dowództw i wojsk do wykonywania zadań w ramach operacji poza granicami kraju z wykorzystaniem procesu przygotowania ćwiczeń NATO w warunkach polskich. Przedstawione w nim propozycje usprawnień wynikają z treści poprzednich rozdziałów, w których został określony:

- rodzaj operacji realizowanej w Iraku, na tle realizowanych dotychczas przez dowództwa i komponenty wydzielane przez polskie Siły Zbrojne;
- podstawy prawne, międzynarodowe i narodowe, udziału dowództw i jednostek wojskowych Sił Zbrojnych RP oraz zadania przewidziane do wykonania w ramach operacji;
- uwarunkowania stosowania natowskiego procesu przygotowania i prowadzenia ćwiczeń sprawdzających gotowość dowództw i wojsk do udziału w operacji poza granicami kraju.

Proponowany przez mnie algorytm postępowania może stanowić skuteczny wariant rozwiązywania problemów dla stosowanego coraz powszechniej w warunkach polskich, natowskiego procesu przygotowania i prowadzenia ćwiczeń w ramach przyjętych ograniczeń czasowych. W podrozdziale pierwszym przedstawiłem główne kierunki programowania ćwiczeń sprawdzających dla dowództw i jednostek wojskowych wydzielonych do udziału w operacjach poza granicami Rzeczpospolitej Polskiej, a w drugim podrozdziale zaproponowałem udoskonalony układ procesu planowania ćwiczenia sprawdzającego dla kontyngentów kierowanych do wykonywania zadań poza granicami kraju.

5.1. Programowanie ćwiczeń

Na podstawie powtarzających się cykli przygotowania dowództw i wojsk (ośmiokrotnie) do udziału w operacji Iracka Wolność oraz doświadczeń uzyskanych z ich udziału w tej operacji, podstawą do programowania udziału dowództw i wojsk w operacji poza granicami kraju może być poniższy model – **rysunek 5.1**.

Rysunek 5.1. Model tworzenia i przygotowania dowództw i sztabów do działania poza granicami kraju.

Źródło: ustalenia z Konferencji Dowódcy Wojsk Lądowych nt. „Wojska Lądowe w działaniach stabilizacyjnych poza granicami kraju na przykładzie doświadczeń misji w Iraku", WSOWLąd, grudzień 2005 rok.

Przedstawiony model oraz dokumenty normatywne Ministerstwa Obrony Narodowej, takie jak:

- narodowe uwarunkowania prawne;
- teoria dowodzenia i zarządzania;
- wymogi doktrynalne i zarządzenia NATO, ONZ oraz koalicyjne;
- doświadczenia zdobyte w trakcie operacji NATO, ONZ i koalicyjnych;
- plany Sztabu Generalnego Wojska Polskiego i Dowództwa Wojsk Lądowych w zakresie wydzielania wojsk do operacji międzynarodowych;
- bieżące wytyczne i ustalenia Dowództwa Operacyjnego,

powinny stanowić podstawę do wytypowania danego dowództwa czy jednostki wojskowej do udziału w operacji poza granicami kraju, co najmniej 12 miesięcy wcześniej[176]. Powinno to znaleźć odzwierciedlenie w sprecyzowanym zadaniu głównym na dany rok kalendarzowy i równocześnie z zaistnieniem tego faktu (typowanie) rozpoczyna się proces szkolenia.

Jak wynika z moich doświadczeń, zebranych opinii oraz przeprowadzonej obserwacji, okres dwunastu miesięcy to optymalny czas na przygotowanie wojsk (żołnierzy), pozwalający dowódcom na zaplanowanie i przeprowadzenie pełnego cyklu szkoleniowego, obejmującego: szkolenie indywidualne, szkolenie w składzie komórek funkcjonalnych i elementów poszczególnych dowództw (stanowisk dowodzenia), a także zgranie dowództw oddziałów i pododdziałów na wszystkich szczeblach dowodzenia – rysunek 5.2.

W szkoleniu uzupełniającym kadry znaczna część czasu szkoleniowego powinna być poświęcona na realizację tematów obejmujących zasady przygotowania i prowadzenia działań w ramach operacji, międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych, informacje o rejonie przyszłych działań, doskonalenie znajomości języka angielskiego, itp. W procesie szkolenia uzupełniającego dowództw powinna brać udział również kadra z pododdziałów, która normalnie nie uczestniczy w tego typu przedsięwzięciach. Szkolenie operacyjno-taktyczne zaś, powinno obejmować szereg zaplanowanych i przeprowadzonych przedsięwzięć szkoleniowych (treningi i ćwiczenia dowódczo-sztabowe) poprzedzonych odpowiednią ilością zajęć i ćwiczeń przygotowawczych. Istotne jest łączenie ćwiczenia dowództw z ćwiczeniami wojsk celem stworzenia optymalnych warunków dla ćwiczących dowódców w zakresie doskonalenia ich umiejętności związanych z planowaniem, a następnie kierowaniem działalnością podległych jednostek (pododdziałów) w trakcie prowadzenia działań. Kierując się zasadą stopniowania trudności w procesie przygotowania dowództw do udziału w operacji, należy przeprowadzić co najmniej po jednym treningu sztabowym, ćwiczeniu dowódczo-sztabowym i ćwiczeniu taktycznym z wojskami na każdym

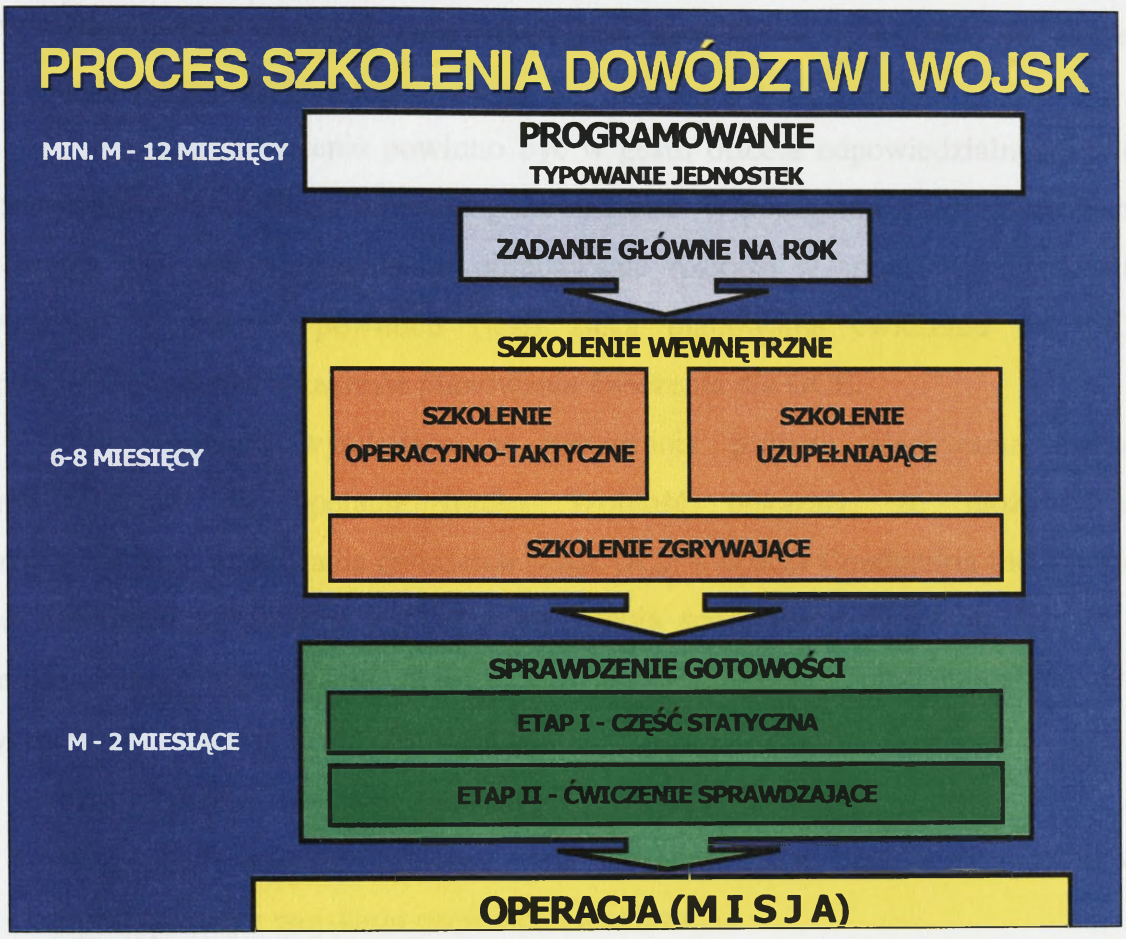
[176] W opinii uczestników Konferencji Dowódcy Wojsk Lądowych przeprowadzonej we Wrocławiu w grudniu 2005 roku nt.: „Wojska Lądowe w działaniach stabilizacyjnych poza granicami kraju na przykładzie doświadczeń misji w Iraku", okres ten wystarcza do zrealizowania procesu szkolenia i przygotowania do udziału w operacji poza granicami kraju- przypis autora.

szczeblu dowodzenia. W szkoleniu należy preferować szkolenie zgrywające, które jest istotną częścią procesu przygotowania do udziału w operacji. Prowadzone winno być na wszystkich szczeblach dowodzenia od drużyny (załogi) poprzez poszczególne elementy struktury dowództw i całości dowództwa kontyngentu. W przewidywaniu funkcjonowania w środowisku międzynarodowym należy dążyć do tego, aby jak najwcześniej włączyć do udziału w procesie szkolenia żołnierzy (elementy struktury) z państw deklarujących udział w składzie przygotowywanych kontyngentów.

W ostatnim okresie cyklu przygotowawczego wytypowane dowództwa i jednostki powinny być poddane sprawdzeniu (certyfikacji) gotowości do udziału w operacji. Proces sprawdzania prowadzony jest dwuetapowo:

Etap I (część statyczna) – powinien objąć sprawdzenie stopnia ukompletowania i wyposażenia dowództw i jednostek, indywidualnego przygotowania żołnierzy i inne elementy realizowane w procesie przygotowania do udziału w operacji. Sprawdzenie, przewidziane w tym etapie, powinny prowadzić zespoły kontrolne wydzielone ze Sztabu Generalnego WP oraz Dowództwa Wojsk Lądowych w miejscu stacjonowania wytypowanego dowództwa, oddziału (pododdziału).

Etap II (ćwiczenie sprawdzające) – stanowi ostateczne sprawdzenie poziomu wyszkolenia wydzielonych dowództw, wojsk i całego kontyngentu. Na ogół prowadzi się je albo w formie ćwiczenia taktycznego z wojskami całością kontyngentu albo jako oddzielne sekwencje ćwiczeń: dowódczo-sztabowe jako pierwsze i zaraz po nim następujące ćwiczenie z wojskami przeprowadzone na podstawie tego samego scenariusza, tła operacyjno-taktycznego i wypracowywanych przez kolejne szczeble dowodzenia dokumentów bojowych. Ćwiczenie takie powinno być prowadzone nie później niż miesiąc przed wyjazdem kontyngentu, aby umożliwić usunięcie stwierdzonych niedociągnięć.

Rysunek 5.2. Proces szkolenia dowództw i wojsk
Źródło: ustalenia Konferencji nt. „Wojska Lądowe w działaniach stabilizacyjnych poza granicami kraju na przykładzie doświadczeń misji w Iraku", WSOWLąd, grudzień 2005 rok.

5.2. Proces planowania i realizacji ćwiczeń sprawdzających dowództwa i wojska do udziału w operacji poza granicami kraju

Proces planowania i realizacji ćwiczeń sprawdzających można zdefiniować: *jako kolejny etap przygotowania ćwiczenia po jego zaprogramowaniu, polegający na skoordynowanej pracy osób funkcyjnych dowództw i sztabów różnych szczebli dowodzenia mający na celu jego przygotowanie, przeprowadzenie oraz ocenę stopnia realizacji celów ćwiczenia, a tym samym ocenę osiągnięcia gotowości przez dowództwo komponentu i podległe jemu wojska do realizacji zadań mandatowych w operacji oraz opisanie wniosków i uwag w sprawozdaniach*[177].

[177] Proces planowania i realizacji ćwiczeń sprawdzających – definicja własna opracowana na podstawie doświadczeń realizacji procesów planowania i organizacji ćwiczeń sprawdzających gotowość MND – CS do udziału w operacji Iracka Wolność – przypis autora.

5.2.1. Planowanie ćwiczeń sprawdzających dowództwa i wojska do udziału w operacji poza granicami kraju.

Planowanie ćwiczenia powinno być w gestii oficera odpowiedzialnego za ten proces czyli OSE – Officer Scheduling the Exercise. W początkowej fazie planowania, oficer ten jest odpowiedzialny za opracowanie rozkazu w sprawie przygotowania ćwiczenia, w którym powinien (jeśli zleca planowanie ćwiczenia dla OCE) sprecyzować zadanie w zakresie planowania ćwiczenia dla OCE.

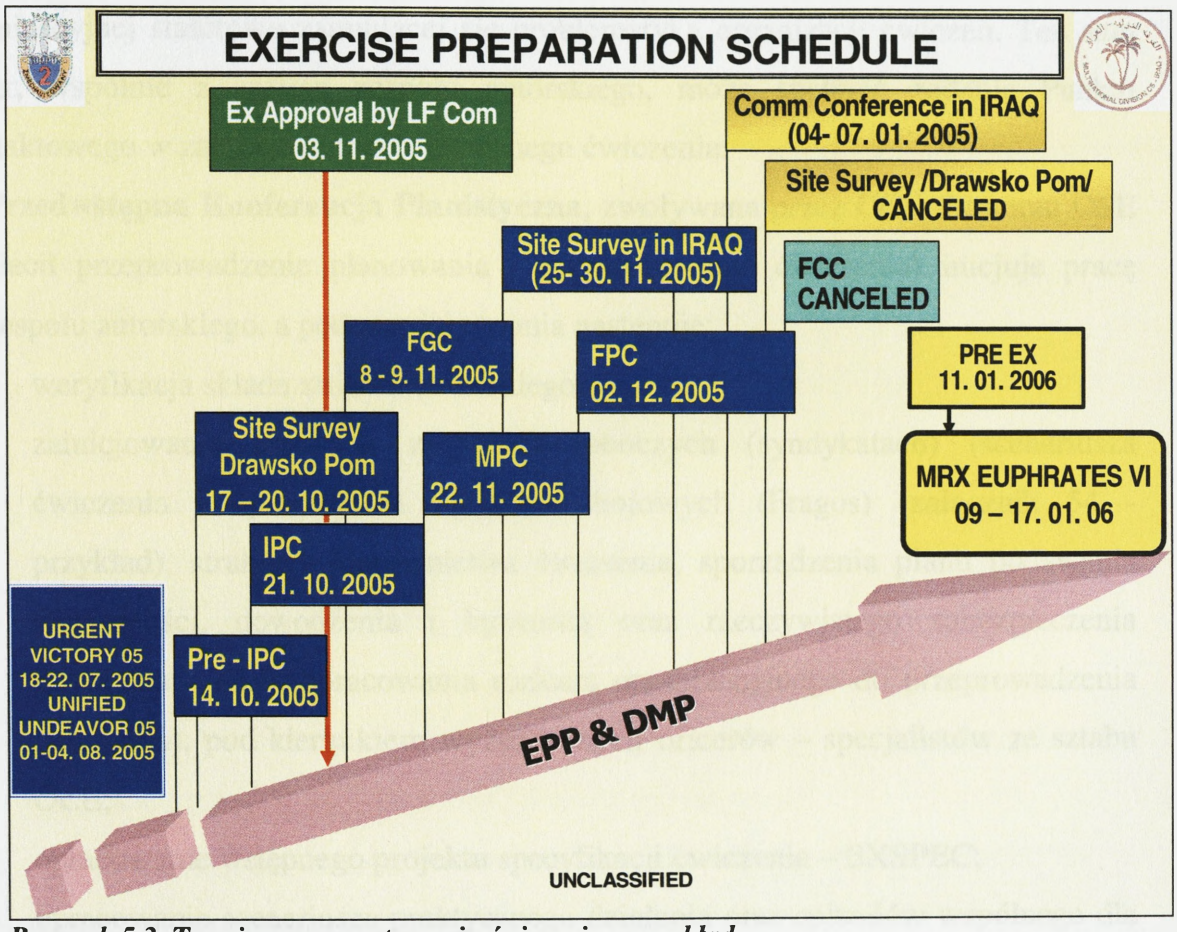
Doświadczenia wynikające ze stosowania procesu planowania ćwiczeń sprawdzających do operacji Iracka Wolność pokazały, że możliwe jest przeprowadzenie planowania ćwiczenia przez OCE – officer Conducting the Exercise, pod warunkiem wspólnego z OSE opracowania specyfikacji ćwiczenia lub też jej samodzielnego opracowania przez OCE pod warunkiem otrzymania od OSE wyczerpujących wytycznych określających:

- czas na przeprowadzenie procesu planowania ćwiczenia;
- formę ćwiczenia, cel główny, cele szczegółowe w dowódczo – sztabowej i praktycznej z wojskami częściach ćwiczenia;
- miejsce (obszar, rejony) i termin prowadzenia ćwiczenia;
- siły narodowe i z innych państw biorące udział w ćwiczeniu i sposób ich powiadamiania;
- charakter operacji;
- charakterystykę obszaru operacji;
- sposób dowodzenia jednostkami wojskowymi, którymi OCE będzie kierował w trakcie planowania ćwiczenia, na co dzień podlegających OSE;
- zakres organizowania Dnia Dostojnych Gości (VIP DAY).

Wytyczne te powinny być efektem studiowania dokumentów normatywnych, dotyczących przygotowania i prowadzenia operacji, oceny rzeczywistych warunków i charakteru operacji, wynikać z przeprowadzonego przez OSE wspólnie z OCE rekonesansu albo też pochodzić od wyższych dowództw koalicyjnych, przekazanych z wykorzystaniem niejawnych sieci informatycznych CRONOS, MILWAN.

Kolejnym zasadniczym elementem procesu planowania ćwiczenia jest powołanie przez OCE zespołu autorskiego – CPT, sprecyzowanie dla niego zadań oraz

opracowanie przez zespół autorski ogólnego terminarza przygotowania ćwiczenia – rysunek 5.3.

Rysunek 5.3. Terminarz przygotowania ćwiczenia – przykład.
Źródło: dokumentacja ćwiczenia Eufrat VI.

oraz Harmonogramu planowania ćwiczenia – załącznik 53. Szefem zespołu autorskiego powinien być zastępca dowódcy szczebla organizującego ćwiczenie, a w skład zespołu autorskiego powinni wchodzić oficerowie dowództwa i sztabu OCE, oficerowie ze sztabu OSE niezbędni do opracowania specyfikacji ćwiczenia oraz oficerowie innych armii koalicyjnych.

Harmonogram powinien się składać z zaplanowanych konferencji planistycznych oraz spotkań zespołu autorskiego, a także terminarza opracowania dokumentacji ćwiczenia. W krótkim okresie przygotowania ćwiczenia koalicyjnego (w rozpatrywanym przypadku - cztery miesiące), zespół autorski realizuje proces planowania ćwiczenia w ramach konferencji ograniczając do minimum liczbę spotkań między konferencjami. Taki sposób działania jest możliwy przy dużym doświadczeniu

kadry zespołu autorskiego. Istotne jest również w tej fazie planowania ćwiczenia wyznaczenie oficera odpowiedzialnego za terminową realizację przyjętego Harmonogramu Planowania ćwiczenia (OPR), najlepiej ze składu komórki organizacyjnej statutowo zajmującej się problematyką organizacji ćwiczeń. Ten sam oficer, wspólnie z szefem zespołu autorskiego, może spełniać zadania Punktu Kontaktowego w zakresie przygotowywanego ćwiczenia.

1) **Przedwstępna Konferencja Planistyczna**, zwoływana przez OCE (któremu OSE zlecił przeprowadzenie planowania i zorganizowanie ćwiczenia) inicjuje pracę zespołu autorskiego, a podczas jej trwania następuje:
   - weryfikacja składu zespołu autorskiego;
   - zainicjowanie pracy w zespołach roboczych (syndykatach) (scenariusza ćwiczenia i opracowania rozkazów bojowych (Fragos) (załącznik 54 - przykład), struktury kierownictwa ćwiczenia, sporządzenia planu podawania wiadomości, dowodzenia i łączności oraz rzeczywistego zabezpieczenia ćwiczenia – RLS, opracowania rozkazu organizacyjnego do przeprowadzenia ćwiczenia), pod kierunkiem wyznaczonych oficerów – specjalistów ze sztabu OCE;
   - opracowanie wstępnego projektu specyfikacji ćwiczenia – EXSPEC;
   - opracowanie scenariusza praktycznego działania oraz epizodów wspólnego dla wszystkich wojsk działania praktycznego.

   W Przedwstępnej Konferencji Planistycznej bierze udział zespół autorski oraz kadra z jednostek wojskowych – głównych uczestników ćwiczenia (ang. Primary Paticipants – PP)
2) **Wstępna Konferencja Planistyczna** jest zwoływana przez OCE z udziałem tych samych uczestników co podczas Przedwstępnej Konferencji Planistycznej. Podczas tej Konferencji następuje:
   - opracowanie ostatecznej wersji specyfikacji ćwiczenia przewidzianej do zatwierdzenia przez OSE. Dla ułatwienia przekazania treści Specyfikacji Ćwiczenia dla OSE i jego sztabu, zasadne jest opracowanie prezentacji komputerowej zawierającej zasadnicze ustalenia – efekt pracy zespołu autorskiego;

- opracowanie w syndykatach, Instrukcji Planowania Ćwiczenia – EXPI's w częściach niezbędnych do przeprowadzenia planowania operacyjnego lub w przypadku kontynuowania rzeczywistej operacji, określenie operacyjno – taktycznych epizodów do rozegrania w ćwiczeniu oraz opracowanie rozkazów bojowych.

3) **Główna Konferencja Planistyczna** zwoływana jest przez OCE i odbywa się po zatwierdzeniu specyfikacji ćwiczenia w postaci koncepcji ćwiczenia przez OSE. Celem tej Konferencji jest kontynuowanie prac nad Instrukcją Planowania Ćwiczenia oraz:
   - zatwierdzenie struktury organizacyjnej Kierownictwa Ćwiczenia;
   - zatwierdzenie scenariusza praktycznego działania i wspólnych epizodów do przedstawienia podczas VIP DAY;
   - zakończenie opracowania dokumentacji dotyczącej organizacji systemu dowodzenia, łączności i zabezpieczenia Kierownictwa Ćwiczenia;
   - ostateczne ustalenie zakresu udziału dowództw i wojsk w ćwiczeniu;
   - przegląd opracowanych przez syndykaty planów (podawania wiadomości, praktycznego działania) oraz dokumentów operacyjnych;
   - opracowanie procedur oceniania i wzorów dokumentów sprawozdawczych.

   Uczestnikami MPC są te same osoby jak w przypadku Pre – IPC i IPC.

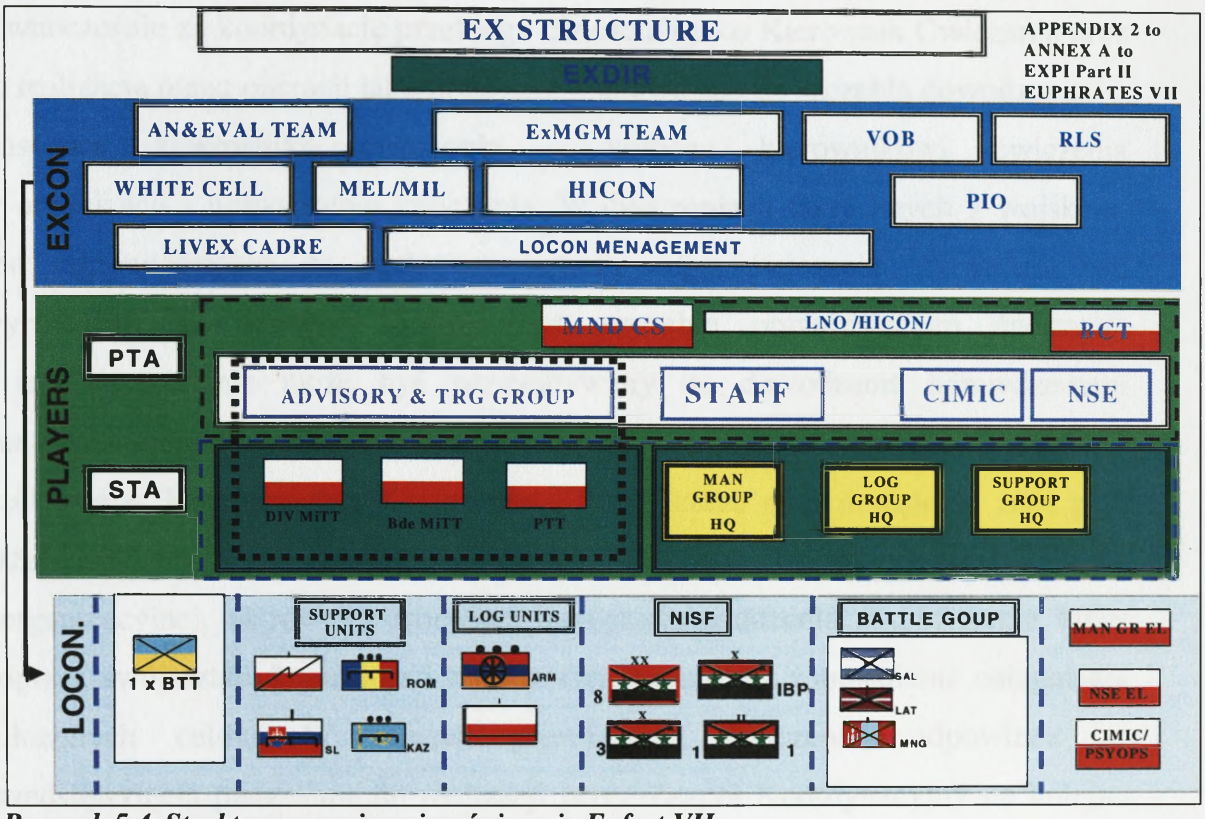
4) **Konferencja Generowania Sił** (ang. Force Generation Conference – FGC) zwoływana jest przez dowództwo koordynujące przygotowanie operacji, w przypadku operacji w Iraku, Dowództwo Operacyjne, w miejscu jej prowadzenia (połączona z rekonesansem) lub w jednym z dowództw narodowych na terenie kraju. Celem Konferencji Generowania Sił jest:
   - ostateczne określenie zakresu udziału poszczególnych państw tworzących koalicję w operacji;
   - zatwierdzenie struktury organizacyjnej kontyngentu;
   - rozwiązanie problemów logistycznych i w zakresie dowodzenia;
   - zatwierdzenie terminarza przemieszczania do obszaru operacji;
   - zapoznanie uczestników Konferencji z koncepcją ćwiczenia sprawdzającego stopień przygotowania kontyngentu do operacji.

Podczas trwania Konferencji istnieje potrzeba bieżącej weryfikacji zatwierdzonej koncepcji ćwiczenia na podstawie deklaracji i ustaleń dotyczących zakresu udziału w operacji, a w przypadku FGC połączonej z rekonesansem, również weryfikacja scenariusza ćwiczenia na podstawie zmieniającej się sytuacji operacyjno – taktycznej. Niezbędny jest udział w Konferencji połączonej z rekonesansem co najmniej trzech – czterech przedstawicieli zespołu autorskiego. Udział w Konferencji Generowania Sił organizowanej w kraju, można ograniczyć do dwóch przedstawicieli sztabu OCE.

5) **Końcowa Konferencja Planistyczna** zwoływana jest przez OCE z udziałem uczestników konferencji poprzedzających Końcową Konferencję Planistyczną. Jej celem jest:
   - zatwierdzenie Instrukcji Planowania Ćwiczenia i planów (podawania wiadomości, praktycznego działania) oraz dokumentów operacyjnych;
   - zatwierdzenie procedur oceniania i wykonania dokumentów sprawozdawczych.
6) **Końcowa Konferencja Koordynacyjna** zwoływana jest przez OCE w sytuacji, gdy konieczne jest rozwiązanie istotnych problemów organizacyjnych.

5.2.2. Struktura organizacyjna ćwiczenia

Prawidłowy przebieg ćwiczenia sprawdzającego jest możliwy, kiedy zostaną wyznaczone do jego przeprowadzenia, jako Kierownictwo Ćwiczenia, doświadczone osoby i zespoły funkcyjne – rysunek 5.4.

Rysunek 5.4. Struktura organizacyjna ćwiczenia Eufrat VII.
Źródło: dokumentacja ćwiczenia Eufrat VII.

1) **Kierownictwo ćwiczenia** musi być wyposażone w niezbędne narzędzia do pracy, środki transportu oraz łączności i powiązane wzajemnymi zależnościami funkcjonalnymi, służbowymi ze strukturą ćwiczących dowództw i wojsk. Powołuje się je rozkazem organizacyjnym dowódcy prowadzącego ćwiczenie. Trzon kierownictwa ćwiczenia winna stanowić kadra ze sztabu OCE, uzupełniona kadrą ze sztabu OSE i jednostek jemu podlegających na podstawie zapotrzebowania od OCE. W skład Kierownictwa Ćwiczenia powinna wejść również kadra z jednostek ćwiczących, narodowych i koalicyjnych. Działalność kierownictwa ćwiczenia wiąże się z funkcjami koordynacyjnymi i kontrolnymi w stosunku do wszystkich etapów prowadzenia ćwiczenia.
2) **Kierownik ćwiczenia –** jest kierownikiem Sztabu Kierującego ćwiczeniem i odpowiada za kierowanie i kontrolowanie prowadzenia ćwiczenia. Udziela wskazówek i pomocy uczestnikom ćwiczenia w zakresie ćwiczonej problematyki. W ćwiczeniach, w których łączy funkcje Kierownika Ćwiczenia i OCE, odpowiada

równocześnie za koordynację przebiegu ćwiczenia jako Kierownik Ćwiczenia oraz za realizację planu operacji jako przełożony sprawdzanego szczebla dowodzenia.

3) **Zastępca kierownika ćwiczenia** – pomaga kierownikowi ćwiczenia w organizacji i prowadzeniu ćwiczenia. W ćwiczeniach taktycznych z wojskami jest odpowiedzialny za praktyczną stronę tego ćwiczenia. Powinien być wyznaczany ze ścisłego kierownictwa szczebla organizującego ćwiczenie i jednocześnie nie może być przewidywany do dowodzenia sprawdzanymi kontyngentami.
4) **Szef sztabu Kierownictwa Ćwiczenia** – Szef Sztabu musi doskonale znać plan przeprowadzenia ćwiczenia, zarówno od strony merytorycznej, jak i organizacyjnej, jak również procedury jego przeprowadzenia. Jest oficerem, który poprzez swój sztab, kontroluje i kieruje ćwiczeniem dla zapewnienia osiągnięcia założonych celów. W ramach prowadzenia ćwiczenia, odpowiada za przedsięwzięcia planowane do realizacji przez Zespół Koordynacyjny na kolejne 48 godzin oraz składanie propozycji w tym zakresie kierownikowi ćwiczenia.

   W ramach prowadzenia operacji, stanowiącej scenariusz ćwiczenia, pełni funkcję szefa sztabu szczebla nadrzędnego w stosunku sprawdzanego szczebla dowodzenia. Do wykonywania zadań w tym zakresie powinien być wyznaczony etatowy szef sztabu OCE.
5) **Sztab kierownictwa ćwiczenia** – stanowi organ wykonawczy szefa sztabu Kierownictwa Ćwiczenia. Tworzony powinien być na bazie zespołu autorskiego planującego ćwiczenie i uzupełniony przez oficerów sztabu OSE oraz kadrę z jednostek wojskowych podległych OSE i z innych instytucji wojskowych.

   Sztab kierownictwa ćwiczenia, dla lepszej koordynacji przebiegu ćwiczenia, powinien być rozmieszczony jak najbliżej ćwiczącego Stanowiska Dowodzenia w jednym miejscu, takim jak hala sportowa, duża sala konferencyjna – załącznik 55. Powinien być organem autonomicznym, działającym niezależnie od ćwiczących dowództw i wojsk, posiadającym całkowitą swobodę wnikania w działanie ćwiczących oraz nieograniczony dostęp do wszystkich informacji.

   Do podstawowych obowiązków sztabu Kierownictwa Ćwiczenia należy:

- inicjowanie zdarzeń lub incydentów na podstawie Planu Podawania Wiadomości;
- symulacja (podgrywanie) działań elementów nie wchodzących strukturalnie w skład ćwiczących ale mających wpływ na przebieg ćwiczenia poprzez działanie komórek WHITE CELLS.
- działanie jako dowództwo przełożonego – HICON oraz jednostek tego dowództwa i jego sąsiadów, poprzez stawianie ćwiczącemu dowództwu zadań w formie rozkazów bojowych oraz przyjmowanie meldunków i sprawozdań. Zespół ten powinien być utworzony na bazie oficerów z zespołu autorskiego i uzupełniony oficerami sztabu OSE oraz oficerami armii koalicyjnych.

6) **Podgrywka niższego szczebla – LOCON** – stanowi element podgrywający dowództwa niższego szczebla dla ćwiczących dowództw. LOCON powinien być utworzony przez kadrę z dowództw ćwiczących brygad oraz oddziałów specjalistycznych (logistyka, wojska inżynieryjne, CIMIC). Celowym jest wzięcie pod uwagę potencjalnej nieobecności lub ograniczonej obecności uczestników ćwiczenia z armii koalicyjnych. W tej sytuacji, do utworzenia podgrywki niższego szczebla, należy przewidzieć doświadczoną kadrę z jednostek wojskowych Wojska Polskiego.
7) **Zespół łączności i informatyki** – powinien być utworzony przez kadrę ze specjalistycznych komórek organizacyjnych sztabu OCE (część planistyczna) oraz dowództwa zabezpieczającego dowodzenie i łączność sztabu OCE (część wykonawcza).

   Do zasadniczych zadań Zespołu powinno należeć:
   - zapewnienie łączności na potrzeby kierownictwa i ćwiczących oraz warunków ochrony informacji niejawnych;
   - nadzorowanie właściwego wykorzystania technicznych środków informatyki i wymiany danych;
   - zorganizowanie systemu obiegu informacji oraz właściwe wykorzystanie środków automatyzacji dowodzenia;

- nadzór nad realizacją zadań w zakresie łączności czynnej i informatycznego wspomagania ćwiczenia;
- utrzymanie niezbędnej liczby kanałów łączności na potrzeby informatycznego wspomagania dowodzenia;
- zapewnienie warunków tajnego dowodzenia.

8) **Zespół logistycznego zabezpieczenia ćwiczenia –** powinien być utworzony przez kadrę ze specjalistycznych komórek organizacyjnych sztabu OCE (część planistyczna) oraz dowództwa jednostki zabezpieczającej funkcjonowanie sztabu OCE (część wykonawcza). Zespół ten powinien być odpowiedzialny za:
   - rozwijanie i przemieszczanie stanowiska dowodzenia kierownictwa ćwiczenia, jego ochronę i obronę;
   - zapewnienie żywienia, odpoczynku, transportu;
   - zorganizowanie zabezpieczenia medycznego;
   - sprawowanie kontroli nad ruchem kadry i jej rozliczanie;
   - przyjęcie i przekazanie rejonu ćwiczenia.

9) **Zespół Analizy i Oceny –** powinni utworzyć doświadczeni oficerowie z Wojskowych Ośrodków Akademickich oraz Ośrodków Szkolenia wspólnie z oficerami sztabu OCE. Do jego zadań powinno należeć:
   - opracowanie w wyznaczonym terminie projektu omówienia ćwiczenia na podstawie otrzymanych wytycznych, zebranych materiałów, własnej obserwacji oraz przyjętej metodologii oceny poszczególnych etapów ćwiczenia;
   - udział w zorganizowaniu zaplanowanych omówień ćwiczenia;
   - przekazanie treści omówienia, w zakresie wskazanym przez kierownika ćwiczenia, zainteresowanym osobom funkcyjnym ćwiczących dowództw i wojsk.

10) **Centrum prasowo – informacyjne –** powinni utworzyć rzecznicy prasowi oraz oficerowie wychowawczy sztabu OCE oraz sztabu OSE. Centrum to jest odpowiedzialne za zapewnienie przygotowanie informacji o ćwiczeniu przed jego rozpoczęciem oraz informacji prasowych na temat ćwiczenia w czasie jego trwania.

11) **Biuro zabezpieczenia wizyt gości i obserwatorów** – powinno być utworzone przez oficerów z komórek organizacyjnych, zabezpieczających wizyty w sztabie OCE i odpowiada za zabezpieczenie wizyt podczas ćwiczenia oraz stanowi punkt kontaktowy, dla przybyłych do rejonu ćwiczenia, ważnych osobistości. Ponadto koordynuje przebieg Dnia Dostojnych Gości– VIP DAY.
12) **Zespół podgrywający dla praktycznie ćwiczących wojsk – Role Players Team.** Powinien być utworzony przez doświadczoną kadrę sztabu OCE oraz z jednostek wojskowych podległych OSE i podporządkowany Zastępcy Kierownika Ćwiczenia ds. działań wojsk. W fazie planowania ćwiczenia, zespół przygotowuje scenariusz rozgrywania sytuacji, z jakimi ćwiczący mogą się spotkać w trakcie rzeczywistej operacji, przygotowuje strzelania z poszczególnych rodzajów broni oraz epizody współdziałania elementów naziemnych i powietrznych np. naprowadzanie i ewakuacja medyczna. Zespół ten organizowany jest do kierowania praktycznym działaniem wojsk oraz do stwarzania rzeczywistych sytuacji bojowych, na podstawie przygotowanego planu i na podstawie sytuacji rozpatrywanych w dowódczo – sztabowej części ćwiczenia.
13) **Rozjemcy –** w zakresie kontroli ćwiczenia, powinni być wyznaczani przez sztab OSE. W zakresie zabezpieczenia praktycznej części ćwiczenia, jako rozjemcy ogniowi, terenowi lub rozjemcy przy rozgrywanych epizodach taktycznych, powinni być wyznaczani z jednostek wojskowych biorących udział w ćwiczeniu.

5.2.3. Prowadzenie ćwiczeń

Prowadzenie ćwiczeń powinno obejmować kierowanie i koordynację działania uczestniczących dowództw, wojsk i instytucji w ramach przygotowania do realnie prowadzonej operacji poprzez rozgrywanie epizodów operacyjno - taktycznych w celu osiągnięcia celów zawartych w EXSPEC i EXPI [178].

Najlepszą metodą prowadzenia ćwiczenia sprawdzającego gotowość dowództw i wojsk do udziału w operacji poza granicami kraju jest metoda narzucania wszystkim uczestnikom ćwiczenia pewnych ograniczeń w celu wymuszenia zaplanowanego

[178] **Prowadzenie ćwiczeń** – definicja własna na podstawie doświadczeń z przeprowadzonych ćwiczeń sprawdzających gotowość Dowództwa MND – CS i wojsk do udziału w operacji Iracka Wolność – przypis autora.

działania, na podstawie opracowanego Planu Podawania Wiadomości – załącznik 51 oraz przygotowanych rozkazów bojowych. Przygotowane plany i rozkazy, powinny być ujęte w Matrycy integracyjnej do przeprowadzenia ćwiczenia.

W prowadzeniu ćwiczeń zgodnie z wymogami NATO powinny być uwzględniane cztery podstawowe okresy dotyczące zarówno ćwiczących, jak i kierownictwa ćwiczenia. Powinien je poprzedzać *rozruch ćwiczenia* – obejmujący przedsięwzięcia dotyczące zajęcia miejsc pracy przez ćwiczących, zapoznanie się z obowiązkami na danym stanowisku, sprawdzenie systemu łączności i obiegu informacji a także przećwiczenie wybranych fragmentów ćwiczenia. Przedsięwzięcia tego okresu trwają 1-2 dni.

I okres – rozpoczęcie ćwiczenia – winien obejmować czynności, które pozwalają ćwiczącym osobom funkcyjnym, dowództwom i wojskom, osiągnąć gotowość do ćwiczenia. Do tych czynności należą:

- zebranie się ćwiczących w oznaczonych miejscach;
- sprawdzenie ich stopnia przygotowania do ćwiczenia;
- wręczenie założenia i rozkazu operacyjnego (bojowego) nakazującego przygotowanie do działań.

W tej części ćwiczenia można zrealizować tematykę ćwiczenia epizodycznego, polegającą na sprawdzeniu planów działania w operacji oraz umiejętności rozwiązywania sytuacji operacyjno – taktycznych na podstawie dwóch – trzech wybranych epizodów. Ponadto, ujednolicenie zobrazowania rzeczywistej sytuacji operacyjnej na mapach (planach) miejsca operacji poza granicami kraju z sytuacją przedstawioną na mapach rejonu ćwiczenia w kraju (przeniesienie nazw miejscowości, dróg, mostów innych charakterystycznych punktów terenu).

II okres – przygotowanie działań taktycznych (operacyjnych) – powinien objąć przedsięwzięcia (czynności) dotyczące merytorycznej działalności osób funkcyjnych, dowództw i wojsk polegające na zapoznaniu się z określoną sytuacją bojową, przygotowaniu danych (ocena sytuacji, wariantowanie) do podjęcia przez ćwiczącego dowódcę decyzji, sformułowanie wariantu działania i stawiania zadań.

III okres – prowadzenie działań taktycznych (operacyjnych) – dotyczy przedsięwzięć (czynności) organizowania działań, w czasie którego realizuje się

zasadnicze zadania wynikające z podjętych decyzji, złożone cele i zagadnienia ujęte w planie przeprowadzenia ćwiczenia.

Praca kierownika ćwiczenia w tym etapie polega na:

- zapoznaniu się ze sposobem, możliwościami oraz wynikiem realizowanych zadań;
- reakcji na zaistniałe nieprawidłowości;
- udzielaniu dodatkowych wytycznych,
- weryfikowaniu zadań ćwiczących;
- stwarzaniu nowych sytuacji.

W trakcie ćwiczeń sprawdzających gotowość do udziału w operacji poza granicami kraju, istotne jest praktyczne wykonywanie zadań specjalistycznych przez poszczególne komponenty oddzielnie oraz zaplanowane i skoordynowane ich wspólne działanie w ramach wybranych, możliwych w obszarze operacji sytuacjach. Najlepiej w ramach VIP DAY.

IV okres – zakończenie ćwiczenia – winien objąć czynności i przedsięwzięcia kończące ćwiczenie, takie jak:

- przerwanie działań (pracy) ćwiczących, zespołów podgrywających i pozorujących;
- przygotowanie stanów osobowych i sprzętu do przemieszczenia się do miejsca stałej dyslokacji.

5.2.4. Ocenianie ćwiczeń

Analiza ćwiczeń sojuszniczych czy koalicyjnych powinna być nakierowana na uzyskanie jak największych doświadczeń i wniosków nie tylko dla zespołów planistycznych opracowujących ćwiczenia, ale przede wszystkim dla poprawy ogólnego oraz specjalistycznego wyszkolenia dowództw, jednostek oraz pojedynczego żołnierza.

Każde przedsięwzięcie szkoleniowe, w tym głównie ćwiczenia, powinny mieć na celu dostarczenie maksymalnych korzyści, które z kolei po odpowiednim przetransponowaniu przez specjalistyczne zespoły analityczne staną się podstawą do poprawy funkcjonowania dotychczasowego stanu, zmiany niekorzystnych zjawisk czy

procedur, poprawy istniejących struktur itp. Ocena szkolenia jest jednym z głównych zadań na każdym szczeblu dowodzenia.

W celu umożliwienia uzyskania wiarygodnych i rzetelnych informacji z całego procesu organizacji i prowadzenia ćwiczeń, powinien być wykorzystany system analityczno - sprawozdawczy, składający się następujących elementów:

- Meldunku Pierwszego Wrażenia (ang. First Impression Reports - FIR);
- Omówienia na gorąco (ang. Hot Wash Up - HWU) - /After Action Review -AAR);
- Dyskusji po zakończeniu ćwiczenia (Post Exercise Discussion - PXD);
- Meldunku z analizy ćwiczenia (Exercise Analysis Report - EAR);
- Finalnego/Końcowego Meldunku z Ćwiczenia (Final Exercise Report - FER).

Meldunek Pierwszego Wrażenia - jest pierwszym oficjalnym pisemnym meldunkiem składanym przez Oficera prowadzącego Ćwiczenie. W przypadku dysponowania ograniczonym czasem na planowanie i przeprowadzenie ćwiczenia sprawdzającego, konieczne jest opracowanie FIR do dwóch dni po zakończeniu ćwiczenia. Format FIR powinien być zawsze ściśle określony w Instrukcji Planowania Ćwiczenia (Exercise Planning Instruction - EXPI).

FIR powinien być dokumentem bazowym do opracowania w późniejszym terminie, Końcowego Sprawozdania z Ćwiczenia (Final Exercise Report – FER) a wypełnienie formularza FIR powinno polegać na przedstawieniu podstawowych spostrzeżeń, sugestii czy wniosków, w rozpatrywanych działach tematycznych.

Podsumowanie na Gorąco – wino być wykorzystywane jako specyficzny rodzaj podsumowania ćwiczenia opartego na rzetelnej i konstruktywnej dyskusji jego uczestników zaraz po zakończeniu ćwiczenia. Termin przebiegu HWU powinien być określony w specyfikacji ćwiczenia, natomiast szczegóły dotyczące jego przebiegu powinna zawierać część V EXPI. Uzyskane wnioski i postulaty z podsumowania na gorąco powinny być zawarte w odpowiednim sprawozdaniu z tego przedsięwzięcia. Poszczególne uwagi zaś, powinny być zbierane i ujęte w odpowiednio opracowanych i przygotowanych formularzach (ang. Lessons Learned Template - LLT), które ostatecznie znajdą się także w finalnym sprawozdaniu z ćwiczenia.

Dyskusja po zakończeniu ćwiczenia – stanowi kolejny etap analityczno – sprawozdawczej części ćwiczenia. Dyskusja ta jest aktywnym forum pomiędzy jego uczestnikami zaraz po zakończeniu ćwiczenia, będących jeszcze pod jego świeżym wrażeniem. PDX. Z uwagi na krótki czas na planowanie i organizację ćwiczeń sprawdzających w układzie koalicyjnym (cztery miesiące), powinna być przeprowadzona trzy – cztery dni po zakończeniu ćwiczenia Szczegóły dotyczące zakresu przygotowania PXD powinny być zawarte w V części EXPI.

W związku z powyższym powinien być powołany tzw. Oficer Administrujący powyższym przedsięwzięciem (szefa zespołu w randze starszego oficera), który jednocześnie przewodniczy całości prac przygotowawczych oraz samej dyskusji. W trakcie prowadzenia ćwiczenia, dla jak najlepszego dostępu do materiałów ćwiczenia oraz zdobyciu niezbędnej wiedzy na temat ćwiczenia, oficer ten powinien wchodzić w skład DICONSTAFF lub DISTAFF.

Jednocześnie w celu zorganizowania sprawnej pracy zespołu przygotowującego PXD, już we wczesnej fazie etapu planowania ćwiczenia, powinien być powołany tzw. Oficer Projektujący (PO) PXD. Z kolei skład przygotowującego PXD zależy od skali oraz rozmachu ćwiczenia. Praca tego zespołu winna trwać w zasadzie od wczesnego okresu planistycznego poprzez cały okres trwania ćwiczenia. Głównym źródłem danych do przygotowania PXD są materiały oraz wiadomości zbierane podczas ćwiczenia. Zebrane materiały są zasadniczą treścią Finalnego, Końcowego Sprawozdania z Ćwiczenia - FER.

FER winien być sporządzany przez OSE i przedstawiony do Dowództwa Korpusu Międzynarodowego (MNC – I) w przeciągu dwóch tygodni po zakończeniu ćwiczenia. Powinien on zawierać krótki opis ćwiczenia, główne wnioski i rekomendacje, propozycje meldującego dowódcy, a także podjęte działania w tym zakresie. Sprawozdanie może zawierać kierunki do dalszego działania dla podwładnych dowództw i wojsk w kraju (przed wyjazdem do obszaru operacji), a także jednocześnie może zawierać propozycje działań w obszarze operacji, w kontekście prowadzonego ćwiczenia sprawdzającego, oraz propozycje działań dla wyższych dowództw i zewnętrznych agencji.

ZAKOŃCZENIE

Przeprowadzone, w ramach niniejszej rozprawy, badania teoretyczne i empiryczne, ugruntowały moje przekonanie o potrzebie i aktualności ich podejścia. Dorobek treściowy teorii programowania i planowania ćwiczeń koalicyjnych w warunkach polskich, o zróżnicowanym poziomie opracowania i poziomie naukowym wymagał uporządkowania, rozwinięcia i systematycznego przedstawienia usprawnień tej części funkcjonowania Sił Zbrojnych RP.

Przyjęte w procesie badania metody, formy i narzędzia badawcze pozwoliły na osiągnięcie celu pracy, którym było *określenie determinantów wpływających na ćwiczenia wojskowe jako formę przygotowania dowództw i wojsk do realizacji zadań poza granicami kraju.*. Cel pracy został osiągnięty poprzez znalezienie, w toku prowadzenia badań, odpowiedzi na pytania szczegółowe dotyczące roli i znaczenia ćwiczeń wojskowych w przygotowaniu dowództw i wojsk do realizacji zadań poza granicami kraju oraz wyspecyfikowania determinantów wpływających na przygotowanie i prowadzenie ćwiczeń wojskowych jako formy szkolenia dowództw i wojsk do realizacji zadań poza granicami kraju. Przeprowadzone badania potwierdziły tym samym przyjęte założenia hipotetyczne. Wyniki badań teoretycznych i empirycznych, uzyskanych podczas identyfikacji i diagnozy istniejącego stanu stosowania procesu przygotowania i realizacji ćwiczeń wojskowych dla dowództw i wojsk występujących w składzie koalicji i realizujących zadania poza granicami kraju wykazały, że cechuje go niespójność, a jego stosowanie odbiega od przyjętych norm. Powyższa sytuacja wynika z faktu, że organizowanie koalicyjnych struktur dowódczych oraz struktur wykonawczych w postaci jednostek przewidywanych do realizacji zadań w operacji stabilizacyjnej poza granicami kraju, z równoczesnym ich przygotowaniem poprzez ćwiczenia wojskowe, jest zjawiskiem mało znanym w Siłach Zbrojnych RP. Stosowane do 2004 roku procedury szkolenia tak dalece zostały przyswojone przez kadrę różnych szczebli dowodzenia, że nie dostrzega ona zmian, jakie nastąpiły, lub też powinny nastąpić od 1999 roku i wyzwań jakie niesie wstąpienie Polski do NATO.

Kilkuletnie badania, ich zakres objęty ograniczeniami oraz zastosowane metody badawcze, pozwoliły również na osiągnięcie celu utylitarnego, którym jest

opracowanie propozycji przebiegu procesu przygotowania i prowadzenia ćwiczeń wojskowych z dowództwami i wojskami im podlegającymi, w aspekcie planowanej dla nich operacji poza granicami kraju, uwzględniający determinanty wpływające na ten proces.

Opracowanie niniejszej rozprawy wieńczy okres moich badań i dociekań. Poczucie spełnionej działalności naukowej towarzyszy mi obok świadomości potrzeby i celowości dalszych badań w zakresie poszukiwania nowej, bardziej uświadomionej wiedzy oraz weryfikowania rozwiązań już funkcjonujących w zakresie szkolenia dowództw i wojsk.

Analiza dotychczasowego stanu teorii i praktyki programowania i planowania szkolenia w Siłach Zbrojnych RP, jednoznacznie wskazuje, że prace badawcze ze względu na zmieniającą się sytuację geopolityczną, a tym samym zmieniające się wyzwania wobec dowództw i wojsk realizujących zadania poza granicami RP, wymagają kontynuacji głównie w zakresie:

- wyodrębniania i charakteryzowania nowych sytuacji kryzysowych, jakie mogą mieć miejsce w zmieniającym się świecie oraz szacowania ryzyka, jakie ze sobą niosą;
- precyzowania warunków i możliwości stosowania zunifikowanych procedur organizowania i przygotowania kontyngentów wojskowych do realizacji zadań w ramach tworzonych koalicji na potrzeby rozwiązywania sytuacji kryzysowych;
- upowszechniania wiedzy na temat procesu programowania i planowania ćwiczeń wojskowych jako najwyższej formy szkolenia w Siłach Zbrojnych RP;
- uwarunkowań i możliwości egzekwowania obowiązujących i precyzowania nowych zadań stojących przed wszystkimi szczeblami dowodzenia w Siłach Zbrojnych RP związanych z przygotowaniem dowództw i wojsk do udziału w operacjach poza granicami kraju.

LITERATURA

1. AAP-6 Słownik terminów i definicji NATO;
2. AJP 3.4.1. Peace Support Operations, Brussels, 1999;
3. AJP-1 (B) Allied Joint Operations Doctrine, 2000;
4. Aranowska E. (red), Wybrane Problemy metodologii Badań, UW, Warszawa 1992;
5. ATP 3.2. Operacje Lądowe, 2001;
6. Bennett Ch., Pomagając Ameryce „Przegląd NATO, zima 2001/2002;
7. Bielecki J., Wyjątkowy sprawdzian „Rzeczpospolita" Nr 237/2001;
8. Bobrow B., Haliżak E., Zięba R., (red.) Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, Warszawa, 1997;
9. Bolechów B., Terroryzm w świecie podwubiegunowym – przewartościowania i kontynuacje, Toruń 2002;
10. Borkowski J., Durska E., NATO a zwalczanie terroryzmu międzynarodowego;
11. Borkowski J., Socjologia i psychologia społeczna, Zarys wykładu, Pułtusk 2003;
12. Borucki M., Terroryzm – zło naszych czasów, Warszawa 2002;
13. Boutros Boutros-Ghali An Agenda for Peace, New York,1995;
14. Cieślarczyk M., Krawczyk P., Korulczyk Z., Poradnik metodyczny autorów prac magisterskich, dyplomowych i podyplomowych, AON, Warszawa 2002;
15. Cieślarczyk M. (red.), Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki, AON, Warszawa 2003;
16. Czaputowicz J., System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku, Warszawa, 1998;
17. Ćwiczenia taktyczne i operacyjne w systemie szkolenia wojsk „Szkol-2", AON, Warszawa, 1998;
18. Dictionary of Military and Associated Terms, Washington 1987;
19. Doctrine for Peace Support Operations, Bruksela, 1994;
20. Doktryna Prowadzenia Operacji Połączonych (DD/3), MON, Warszawa, 2004;
21. Dolin - Klepacki Z. M., Encyklopedia organizacji międzynarodowych, Warszawa, 1997;
22. Exercise Planning Guide - 2, Supreme Headquarters Allied Powers in Europe SHAPE, Belgium, 2000;
23. Exercise Planning Guide - 4, Supreme Headquarters Allied Powers in Europe SHAPE, Belgium, 2002;
24. Gągor F., Paszkowski K., Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP, MON/DBM, Warszawa, 1998;
25. Halik J., Murawski T., Ślemp W., Przygotowanie i prowadzenie ćwiczeń w wojskach lądowych sił zbrojnych państw NATO, AON, Warszawa, 1998;
26. Hauzer W. i inni., Ćwiczenia szczebla operacyjnego w systemie szkolenia SZ wybranych państw NATO (studium), Szt. Gen. WP, Warszawa 1997;
27. Howard N., Confrontation analysis. How to win operations other than war, British Crown with permission DERA, Washington, 1998;
28. Huzarski M. (kierownik zespołu), Wpływ integracji z NATO na zmiany w teorii taktyki ogólnej pk „Inter", Warszawa, 1999;
29. Interoperacyjność w dowodzeniu i szkoleniu (studium), SG WP, Warszawa, 1998;
30. Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych z wojskami w SZ RP, Warszawa, 1995;
31. Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami i sztabami w SZ RP, Warszawa, 1995;
32. Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń z dowództwami, sztabami i wojskami w SZ RP (DD/7.1.1), Warszawa, 2004;
33. Jałoszyński K., Terroryzm fundamentalistów islamskich, Warszawa 2001;
34. Kaczmarek J., Skowroński., Bezpieczeństwo Świat – Europa – Polska, Wrocław, 1998;
35. Kaleta W., Partnerskie ćwiczenia, Polska Zbrojna Nr 42, 1998;
36. Kamiński S., Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk, KUL, Lublin 1992;
37. Karolczak K., Encyklopedia terroryzmu, Warszawa 1995;
38. Karta Narodów Zjednoczonych, Nowy Jork, 1971;

39. Kącki Cz., Siły Wielonarodowe do Misji Pokojowych, AON, 2003;
40. Kołodziejczyk A., Edukacja i kwalifikacje, Wojsko i Wychowanie 6/2002;
41. Koncepcja Strategiczna Sojuszu, Waszyngton 1999, Przegląd NATO, Nr 2/99;
42. Kotarbiński T., Elementy teorii poznania, logiki, formalnej i metodologii nauk, PWN, Warszawa 1986;
43. Kobielski A., kompleksowe ujęcie procesu szkolenia żołnierzy WP do udziału w międzynarodowych misjach pokojowych, AON, Warszawa, 1997;
44. Kolman R., Poradnik dla doktorantów i habilitantów, Bydgoszcz, 1994;
45. Kotarbiński T., Traktat o dobrej robocie, Wrocław, - Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1973;
46. Kozaczuk W., Misje pokojowe Wojska Polskiego 1953-1978, MON, 1978;
47. Kręcikij J., Współczesne kierowanie wojskami. Proces dowodzenia, AON, Warszawa, 2002;
48. Kręcikij J., Strzoda M., Trembecki J., Założenia teoretyczne wielonarodowej operacji połączonej, Warszawa, AON 2000;
49. Kryszk D., System przygotowania żołnierzy Wojska Polskiego do operacji pokojowych (na tle rozwiązań przyjętych w NATO), Warszawa, 2001;
50. Krzyżanowski L., Podstawy nauki zarządzania, PWN, Warszawa, 1985;
51. Kupiecki R., Od Londynu do Waszyngtonu. NATO w latach dziewięćdziesiątych, Warszawa, 1998;
52. Lutyńska K., Wejland A., P., (red) Wywiad kwestionariuszowy. Analizy teoretyczne i badania empiryczne, PAN, Warszawa 1983;
53. Lutyńska K., Wywiad kwestionariuszowy. Przygotowanie i sprawdzenie narzędzia badawczego, Wrocław – Warszawa – Kraków – Łódź, 1984;
54. Łukaszuk L., (red.), Skowroński A., Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa, Warszawa, 1996;
55. Łysiak I., Metodyka przygotowania i prowadzenia batalionowego ćwiczenia taktycznego ze strzelaniem, AON, Warszawa, 1995;
56. Mała encyklopedia powszechna PWN, PWN, Warszawa 1969;
57. Mała Encyklopedia Wojskowa, MON, Warszawa, 1971;
58. Mały słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1969;
59. Mc Bean., Standaryzacja, AON, Warszawa, 1992;
60. Majewski T., Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych, AON, Warszawa, 2002;
61. Majewski T., Miejsce celów, problemów i hipotez w procesie badań naukowych, AON, Warszawa 2003;
62. Markowski J., Polska w operacjach pokojowych. Operacje pokojowe ONZ, Studia i materiały Nr 9/94, Warszawa 1994;
63. Marszałek M., Operacje wsparcia pokoju według poglądów NATO, Warszawa, 1999;
64. Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczenia taktycznego z wojskami, AON, Warszawa, 2005;
65. NATO The Military Concept for NATO Peace Support Operations MC – 327/1;
66. Nowa encyklopedia powszechna PWN, t. 6, Warszawa 1997;
67. Organizacja szkolenia dowództw i sztabów w SZ RP (DD/7.1), Warszawa, 2004;
68. Osmańczyk E. Encyklopedia spraw międzynarodowych i ONZ, PWN Warszawa, 1974;
69. Owen R. The Balkans Air Campaign Study: Part 2. Air Power Journal Vol. XI. No 3, 1997;
70. Pawłowski J., Terroryzm we współczesnym świecie, Warszawa 2001;
71. Peace operations. Field Manual, Headquarters, Department of the Army, Washington DC, 1993;
72. Pelc M. Wybrane problemy metodologiczne wojskowych badań naukowych, AON, Warszawa, 1998;
73. Piasecki Z., Perspektywy udziału Polski w nowo tworzonych pokojowych siłach szybkiego rozmieszczenia ONZ, AON, Warszawa, 1997;
74. Piątkowski P., Terroryzm: nowe wyzwanie dla bezpieczeństwa, Warszawa 1996;
75. Planowanie i prowadzenie ćwiczeń, tymczasowa instrukcja, DWLąd, Warszawa, 2002;
76. Proces planowania operacyjnego w wojskach lądowych, tymczasowa instrukcja, DWLąd, Warszawa, 2001;

77. Program oceny jednostki wojskowej w ramach inspekcji i kontroli kompleksowej, Dep. Kontroli MON, 10/2000;
78. Przegląd Wojsk Lądowych Nr 8, Warszawa, 2004;
79. Regulamin Działań Wojsk Lądowych, DWLąd, 16/99, Warszawa, 1999;
80. Report to Ministers by the NACC Ad Hoc Group on Cooperation in Peacekeeping, Athens, 1993;
81. Sienkiewicz P., Analiza systemowa podstawy zastosowania, Bellona, Warszawa, 1994;
82. Skorupka S., Mały Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1990;
83. Skowroński A., Siły pokojowe i operacje utrzymania pokoju ONZ, Warszawa, 1997;
84. Słownik podstawowych terminów wojskowych, Warszawa, 1977;
85. Słownik poprawnej polszczyzny, PWN, Warszawa, 1981;
86. Słownik wyrazów obcych, PWN, Warszawa, 1989;
87. Sołoma L., Metody i techniki badań socjotechnicznych, Olsztyn, 1995;
88. Stachowiak Z., Metodyka i metodologia pisania prac kwalifikacyjnych, AON, 2001;
89. Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 2000;
90. Szaniawski K. (red) Metody statystyczne w socjologii, PWN, Warszawa, 1986;
91. Szulc B. (red) Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych i operacyjnych w wojskach lądowych, AON, Warszawa, 1993;
92. Szulc B., Misje pokojowe – Podstawy teoretyczne działań wspierających pokój. „Misje", Warszawa, 1998;
93. Vademecum NATO, Bellona, Warszawa, 1999;
94. Wiatr M., W drodze do NATO, Przegląd Wojsk Lądowych Nr 1, 1998;
95. Wojska Lądowe w operacjach wsparcia pokoju (materiały z seminarium naukowego), AON, Warszawa, 2003;
96. Wołejszo J., Wybrane problemy przygotowania i realizacji ćwiczeń sojuszniczych NATO, AON, Warszawa, 2003;
97. Wroński P., Nowy wojenny świat, Gazeta Wyborcza, 30 kwietnia – 3 maja, 1999;
98. Worner M., Kierunki przystosowań NATO do przemian polityczno – militarnych w świecie, Wojskowy Przegląd Zagraniczny Nr 3, 1992;
99. Zapałowski L., Operacje pokojowe ONZ, Kraków, 1989;
100. Zięba R., Nowa instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego, Warszawa, 1998.

WYKAZ RYSUNKÓW

Rozdział I

1.1. Algorytm procesu badawczego 15
1.2. Przekrój respondentów poddanych ankietowaniu według stanowisk zajmowanych w strukturze WP 18
1.3. Przekrój respondentów poddanych ankietowaniu według stażu zawodowego 19
1.4. Przekrój oficerów udzielających wywiadu pod kątem zajmowanych stanowiska w strukturze MND – CS 19
1.5. Przekrój oficerów udzielających wywiadu według stażu zawodowego 19
1.6. Stopień zaangażowania w szkolenie i przygotowanie dowództw i wojsk do udziału w operacji Iracka Wolność 20

Rozdział II

2.1. Operacje NATO 34
2.2. Podział Iraku na strefy okupacyjne 61
2.3. Struktura dowodzenia w operacji Iracka Wolność po przekazaniu dowodzenia dla MNC – I 62
2.4. Rozmieszczenie I zmiany MND – CS w Iraku 63
2.5. Rozmieszczenie II zmiany MND – CS w Iraku 64
2.6. Rozmieszczenie III zmiany MND – CS w Iraku 65
2.7. Rozmieszczenie IV zmiany MND – CS w Iraku 66
2.8. Podział operacji połączonych 67
2.9. Struktura organizacyjna I zmiany MND – CS w Iraku 70
2.10. Struktura organizacyjna II zmiany MND – CS w Iraku po wycofaniu się Hiszpanii, Hondurasu i Dominikany 71
2.11. Struktura organizacyjna III zmiany MND – CS w Iraku 72
2.12. Struktura organizacyjna V zmiany MND – CS w Iraku 73
2.13. Struktura organizacyjna VI i VII zmiany MND – CS w Iraku 74

Rozdział III

3.1. Kryteria podziału ćwiczeń wojskowych 87
3.2. Typy ćwiczeń w SZRP ze względu na podmiot szkolenia 87
3.3. Rodzaje ćwiczeń dowództw ze względu na organizację i sposób prowadzenia 88
3.4. Rodzaje ćwiczeń pod względem kryterium celu 88
3.5. Rodzaje ćwiczeń pod względem treści szkolenia 89
3.6. Rodzaje ćwiczeń pod względem składu ćwiczących 89

Rozdział IV

5.1 Przebieg procesu planowania ćwiczenia 123

Rozdział V

5.1. Model tworzenia i przygotowania dowództw i wojsk do realizacji zadań poza granicami kraju 153
5.2. Proces szkolenia dowództw i wojsk 156
5.3. Terminarz przygotowania ćwiczenia 158
5.4. Struktura organizacyjna ćwiczenia Eufrat VII 161

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 67764
Akademii Obrony Narodowej

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr ewid.
Zbiorów Zwartych - Akademii ON